

Alexei Palii

CULTURA COMUNICĂRII

Alexei Palii

CULTURA COMUNICĂRII

Ediția a patra, revăzută și completată

Editura EPIGRAF

O lacună regretabilă a școlii noastre tradiționale, de care ne dăm seama tot mai mult, dar pe care încă nu am eliminat-o, constă în atenția prea sumară, chiar insuficientă, acordată culturii comunicării. Comunicarea, ca necesitate vitală a omului și ca fenomen social, nu a reușit să-și ocupe locul meritat printre celelalte obiecte de studii. Disciplina *limba română* prevedea decenii la rând doar însușirea sistemului gramatical al limbii și abia în ultimii vreo 15 ani s-au făcut unele modificări în programe și manuale, încercându-se a-i da elevului ceva materie și exerciții de comunicare la compartimentul *dezvoltarea vorbirii*.

Cercetările realizate în unul din cele mai noi domenii ale lingvisticii – textul – au demonstrat cu prisosință că oamenii comunică, de regulă, nu doar prin cuvinte sau enunțuri, ci prin mesaje, în formă orală sau scrisă (text), care sînt unități sintactice complexe. Celelalte unități de limbă și vorbire, ierarhic inferioare, țin doar de anatomia textului, fiind părți componente ale acestuia. Așadar, materia privind cursul normativ de gramatică predat în școală nu vizează nivelul la care realmente se realizează comunicarea. Cu atît mai mult nu vizează specificul comunicării orale și coerența textului. Ca rezultat, majoritatea absolvenților școlilor noastre, atît cei de acum 50 de ani, cît și cei de astăzi, continuă să se confrunte cu cele mai complicate probleme de comunicare. Faptul e regretabil mai ales în cazul persoanelor cu studii superioare care nu-și pot satisface la nivelul cuvenit necesitățile de comunicare.

În această ordine de idei, prezenta lucrare este una de pionierat, autorul ei propunîndu-și să acorde un ajutor substanțial celor care doresc să-și ridice nivelul de cultură a comunicării orale și scrise. Virtualul destinat nu este unul concret, lucrarea adresîndu-se în egală măsură liceenilor, în special celor din ultima sau penultima clasă, studenților, funcționarilor de stat, politicienilor, oamenilor de afaceri, redactorilor și altor specialiști din diferite domenii, precum și publicului larg care dorește să știe cum să se descurce într-o situație de comunicare orală sau cum să redacteze un act ori o scrisoare oficială.

Lucrarea este concepută ca un sistem închegat de prelegeri, fiind în acest sens recomandabilă studenților de la anul întîi al tuturor facultăților, la care în prezent tocmai se predă un curs de limbă română aplicată. Ea poate fi utilizată cu succes și ca manual pentru școlile de cultură generală și mai ales pentru licee, cu atît mai mult cu cît la sfîrșitul fiecărui capitol sau paragraf conține întrebări și însărcinări utile, prin care elevii ar putea să-și aprecieze cunoștințele teoretice și dexteritățile practice, singuri sau cu ajutorul profesorului.

Cele trei părți ale manualului (*Comunicarea orală; Comunicarea în scris; Tipuri de texte oficiale*) formează un *crescendo* bine gîndit, de la simplu la complex. Iar capitolele consacrate normelor de etică, de logică și de limbă ale

Prefață

la ediția întâi

O lacună regretabilă a școlii noastre tradiționale, de care ne dăm seama tot mai mult, dar pe care încă nu am eliminat-o, constă în atenția prea sumară, chiar insuficientă, acordată culturii comunicării. Comunicarea, ca necesitate vitală a omului și ca fenomen social, nu a reușit să-și ocupe locul meritat printre celelalte obiecte de studii. Disciplina *limba română* prevedea decenii la rând doar însușirea sistemului gramatical al limbii și abia în ultimii vreo 15 ani s-au făcut unele modificări în programe și manuale, încercându-se a-i da elevului ceva materie și exerciții de comunicare la compartimentul *dezvoltarea vorbirii*.

Cercetările realizate în unul din cele mai noi domenii ale lingvisticii – textul – au demonstrat cu prisosință că oamenii comunică, de regulă, nu doar prin cuvinte sau enunțuri, ci prin mesaje, în formă orală sau scrisă (text), care sînt unități sintactice complexe. Celelalte unități de limbă și vorbire, ierarhic inferioare, țin doar de anatomia textului, fiind părți componente ale acestuia. Așadar, materia privind cursul normativ de gramatică predat în școală nu vizează nivelul la care realmente se realizează comunicarea. Cu atît mai mult nu vizează specificul comunicării orale și coerența textului. Ca rezultat, majoritatea absolvenților școlilor noastre, atît cei de acum 50 de ani, cît și cei de astăzi, continuă să se confrunte cu cele mai complicate probleme de comunicare. Faptul e regretabil mai ales în cazul persoanelor cu studii superioare care nu-și pot satisface la nivelul convenit necesitățile de comunicare.

În această ordine de idei, prezenta lucrare este una de pionierat, autorul ei propunîndu-și să acorde un ajutor substanțial celor care doresc să-și ridice nivelul de cultură a comunicării orale și scrise. Virtualul destinat nu este unul concret, lucrarea adresîndu-se în egală măsură liceenilor, în special celor din ultima sau penultima clasă, studenților, funcționarilor de stat, politicienilor, oamenilor de afaceri, redactorilor și altor specialiști din diferite domenii, precum și publicului larg care dorește să știe cum să se descurce într-o situație de comunicare orală sau cum să redacteze un act ori o scrisoare oficială.

Lucrarea este concepută ca un sistem închegat de prelegeri, fiind în acest sens recomandabilă studenților de la anul întâi al tuturor facultăților, la care în prezent tocmai se predă un curs de limbă română aplicată. Ea poate fi utilizată cu succes și ca manual pentru școlile de cultură generală și mai ales pentru licee, cu atît mai mult cu cît la sfîrșitul fiecărui capitol sau paragraf conține întrebări și însărcinări utile, prin care elevii ar putea să-și aprecieze cunoștințele teoretice și dexteritățile practice, singuri sau cu ajutorul profesorului.

Cele trei părți ale manualului (*Comunicarea orală; Comunicarea în scris; Tipuri de texte oficiale*) formează un *crescendo* bine gîndit, de la simplu la complex. Iar capitolele consacrate normelor de etică, de logică și de limbă ale

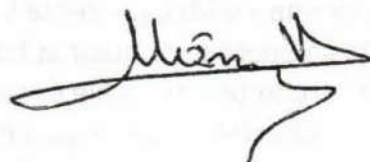
comunicării orale constituie o noutate în tradiția manualelor de limbă română. Este inedită și materia privind coerența și analiza textului. În acest sens, s-ar putea menționa că prezenta lucrare se impune prin multe elemente noi, neîntâlnite în manualele noastre de pînă acum. Modelele de texte oficiale (acte generale și lucrări de corespondență) vor fi de un real folos pentru toți acei care se confruntă cu problemele de redactare, cu atît mai mult cu cît ele sînt indubitabil izvorîte din realitatea noastră, avînd comentarii și explicații amănunțite pentru utilizare în diferite situații.

E de remarcat stilul limpede și cursiv al lucrării care facilitează lectura și îi va ajuta negreșit destinatarului să însușească mai lesne materia.

Menționînd apariția unui asemenea manual, inedit ca structură și conținut, credem totuși că îmbunătățirea lui, la edițiile următoare, sub aspectul completării cu un sistem de exerciții și teste, precum și cu exemple mai numeroase de situații de comunicare, ar spori cu mult valoarea lui. Ar fi de un mare folos, în afara modelelor de texte oficiale propuse de autor, și unele texte cu caracter epistolar (invitația, scrisoarea amicală, scrisoarea de felicitare etc.) sau oratoric (alocuțiunea, toastul). În cazul unui manual pentru liceu de asemenea ar fi necesar un compartiment cu mai multe recomandări privind modul de organizare a muncii de studiere a literaturii didactice și științifice, conspectarea materiei din diferite surse și pregătirea unor referate la anumite teme etc.

Cu aceste completări lucrarea ar putea rămîne, fără vreo rezervă, în patrimoniul literaturii noastre didactice.

Valentin Mîndîcanu

Introducere

Limba este condiția existenței omului ca ființă rațională, pentru că prin ea omul judecă, prin ea comunică și în ea își păstrează comoara spirituală pe care a acumulat-o din cele mai vechi timpuri. Prin urmare, limba este codul genetic al unui popor. Toate funcțiile limbii sînt importante, de aceea e greu a stabili prioritatea uneia dintre ele. Pentru a ne convinge de acest fapt, să încercăm a reflecta asupra unei probleme. Vom observa că noțiunile și judecățile pe care le folosim, deși nu sînt rostite și auzite, vor fi exprimate prin cuvinte și propoziții. Vom mai observa că resursele de limbă pe care le folosim în actul reflectării conțin informații despre realități descoperite sau inventate de om la diferite etape istorice. Vom ajunge neapărat la concluzia că limba are funcțiile de instrument al gîndirii, de "haină materială" a gîndului și de "depozit" de informații despre tot ce cunoaște omul în prezent. Această din urmă funcție face ca limba să fie un adevărat mesager ce leagă generațiile trecutului, prezentului și ale viitorului.

Dar ce ar însemna limba cu toată importanța ei dacă nu ar avea funcția de comunicare? Să ne imaginăm pentru moment că societatea umană nu comunică absolut nimic timp de o zi. Apoi două zile, o săptămînă, o lună, un an. Ce s-ar întîmpla oare? Ar putea oare oamenii lucra și edifica ceva în comun? S-ar mișca oare societatea înainte? Probabil că toate s-ar pierde. Nici societatea de azi, cu realizările și neajunsurile ei, nu ar fi apărut, nu s-ar fi dezvoltat și nu ar exista fără comunicare.

Comunicarea poate avea loc nu numai prin cuvinte, ci și prin anumite semne. Aceasta din urmă o vom numi comunicare nonverbală. În ea se utilizează limbaje de altă natură, cum ar fi alfabetul Morse sau alte sisteme de semne (de exemplu, indicatoarele circulației rutiere), mimica, gesturile etc. Însă comunicarea nonverbală este secundară față de cea verbală, ea întîlnindu-se doar în situații specifice. În afară de aceasta, semnele utilizate în comunicarea nonverbală (de exemplu, semnele limbajului surdomuților) sînt concepute pe baza limbii naturale. Unii autori numesc nonverbală și comunicarea realizată prin: expresia feței; gesturi; poziția corpului; orientare (dacă stăm cu fața sau cu spatele către interlocutor); proximitate (distanța la care stăm față de interlocutor); contact vizual (dacă privim sau nu interlocutorul, intervalul de timp în care îl privim); contact corporal (o bătaie ușoară pe spate, prinderea umerilor); mișcări ale corpului (pentru a arăta aprobarea/dezaprobară sau pentru a încuraja interlocutorul să continue); aspect exterior (înfățișarea fizică

sau vestimentația).¹ Aici s-ar cere precizat că în cazul de față am putea vorbi cu adevărat de o comunicare nonverbală dacă mijloacele arătate mai sus ar putea asigura prin ele însele comunicarea, fără a se apela la mijloace verbale, adică la cuvinte. În realitate însă mijloacele în cauză, de regulă, sînt folosite în comunicarea verbală pentru a completa mesajul exprimat prin cuvinte și a-i da o coloratură mai expresivă. Prin urmare, baza o constituie totuși **verbul**. Altfel zis, comunicarea verbală, avîndu-și originea de la Cuvînt (Biblia: "*la început a fost cuvîntul*"), este condiția existenței ființei cu numele *homo sapiens* în particular și a societății în general.

În cele ce urmează, termenul *comunicare* va fi utilizat preponderent cu sensul de "acțiunea de a comunica și rezultatul ei" și doar uneori cu sensul de "mesaj, știre, informație".

Comunicarea poate fi realizată atît în formă orală, cît și scrisă. Fiecare din aceste forme are anumite particularități, din ele fiind relevante, în special, cele de limbă. Comunicarea orală are loc în cu totul alte condiții decît comunicarea scrisă.

În primul rînd, interlocutorii sînt de față la actul comunicării, adică se văd și se aud. Și pentru că sînt de față, în această situație intervin gesturile și mimica, factori care constituie un limbaj deloc neglijabil, el exprimînd un mesaj aparent secundar, care în realitate nu e nicidecum secundar, completînd mesajul principal exprimat prin cuvinte sau chiar înlocuind unele segmente ale acestuia. E adevărat însă că în unele cazuri de comunicare orală, părțile implicate în actul comunicării nu se văd. E vorba de comunicarea telefonică sau cea radiofonică. Specifică este și comunicarea televizată, în care persoana care vorbește nu-l aude și nu-l vede pe telespectator. Firește că în aceste situații limbajul mimicii și al gesturilor este redus sau chiar exclus, conțindu-se mai mult pe mesajul exprimat prin cuvinte și pe factorul intonațional.

În al doilea rînd, exigențele față de comunicarea orală sînt mai scăzute decît față de comunicarea în scris. În cazul comunicării orale se face economie de timp, omițîndu-se cuvinte și fraze întregi și lăsîndu-se partea neexprimată a mesajului pe seama intonației, mimicii, gesturilor și a înțelegerii libere de către interlocutor.

Comunicarea în scris este supusă unor exigențe mai riguroase decît cea orală. Interlocutorii nu sînt de față la actul comunicării, de aceea intonația, gesturile și mimica sînt excluse, ele necesitînd a fi compensate prin mijloace stilistice. În plus, mesajele scrise, spre deosebire de cele orale, se păstrează un anumit timp, uneori destul de îndelungat, după momentul comunicării. În acest timp o serie de detalii privitor la condițiile celor expuse în mesaj pot fi uitate, de aceea în text trebuie explicat absolut tot ce este important, dar poate fi uitat.

Dacă în comunicarea orală echivocurile sau lucrurile neînțelese pot fi eliminate ușor prin întrebări și explicații suplimentare în cadrul discuțiilor, acest lucru nu poate fi făcut în comunicarea scrisă.

¹ Nicki Stanton, *Comunicarea*, București, Editura Știință și Tehnică S.A., 1995.

Atît în comunicarea orală, cît și în cea scrisă, mărimea și structura frazelor țin de stilul autorului acestora, de factura lui psihologică în general și de temperament în special. Totuși, în comunicarea orală frazele sînt mai scurte (de o singură respirație) decît în mesajele scrise care pot avea fraze ramificate ce reflectă cele mai complexe raporturi existente în timp și spațiu.

Prin urmare, comunicarea orală și cea scrisă au atît trăsături comune, cît și specifice, ambele supunîndu-se unor norme de etică, de logică și de limbă.

La concluzia pe care am putea să o tragem din cele arătate mai sus, și anume că societatea umană nu poate exista fără comunicare, mai trebuie adăugat că nici comunicarea nu poate avea loc, în sensul larg al cuvîntului, decît în societate. Pentru că viața și activitatea de multe milenii a omului l-a făcut să fie o ființă socială. Comunicarea a devenit pentru el nu numai condiția *sine qua non* a traiului în comun, a conlucrării, dar și condiția manifestării sale, ca ființă socială, în relațiile cu semenii. Adică, ea nu este doar o condiție care asigură înțelegerea dintre oameni în vederea conlucrării lor, dar și o necesitate pur spirituală a fiecărui individ. Imposibilitatea satisfacerii acestei necesități, ceea ce ar însemna izolarea de societate, echivalează pentru unele persoane cu o condamnare dintre cele mai grele. De fapt, dacă pătrundem în esența lucrurilor, ajungem la concluzia că omul are nevoie de comunicare pentru a-și satisface condiția de a fi om. Iar comunicarea, ca multe alte lucruri și fenomene, poate fi corespunzătoare sau necorespunzătoare, de calitate bună sau rea, plăcută sau deranjantă, interesantă sau plictisitoare etc. Iar de calitățile ei depinde confortul psihologic și buna înțelegere.

În această ordine de idei, psihologul Ion Negură remarcă următoarele: *"comunicarea nu este numai un lux care înfrumusețează viața omului, ci și forța motrice principală a dezvoltării personalității umane, mai ales la vîrsta tînră. Cu cît comunicarea personală este mai bogată și mai intensă, cu atît dezvoltarea personalității celor angajați în ea este mai dinamică și mai calitativă și dimpotrivă, o comunicare inconștientă și defectuoasă ar avea drept efect deficiențe în dezvoltarea personalității"*.² Iar profesorul în filozofie Aurel Codoban (Universitatea din Cluj-Napoca) este ferm convins că *"totul e comunicare: nu există o formulă mai cuprinzătoare și mai adecvată pentru a defini substanța vieții sociale, economice și culturale ce ne animă decît aceasta"*.³

Asigurarea unor calități elevate ale comunicării necesită posedarea de cunoștințe și abilități. Prin materia, întrebările, exercițiile și însărcinările prezentate în compartimentele ce urmează, lucrarea de față încearcă să ajute persoanele interesate să comunice calitativ, să fie cît mai agreabile pentru cei din jur și mai de folos societății.

² Ion Negură, *Comunicarea dintre studenții moldoveni și români*, în *Comunicarea și mobilitatea studenților*, Chișinău, Editura Arc, 1999, p. 84.

³ Aurel Codoban, *Aspectele comunicării în mediul academic*, în *Comunicarea și mobilitatea studenților*, Chișinău, Editura Arc, 1999, p. 71.

Partea I

COMUNICAREA ORALĂ

Capitolul întâi

Normele de etică în comunicarea orală

Orice activitate umană, oricât de simplă ar fi, presupune respectarea anumitor reguli, numite norme, fără de care nu se poate atinge scopul scontat. Comunicarea în general și cea orală în special de asemenea se desfășoară în cadrul unor norme, a căror respectare asigură buna înțelegere.

Normele elementare care trebuie respectate în actul comunicării țin de etică. Pe de o parte, ele ar putea fi considerate elementare, pentru că sînt însușite, în cadrul procesului educațional, încă din fragedă copilărie și țin de cultura comportamentului fiecărei persoane și de buna cuviință în general. Pe de altă parte, viața demonstrează, prin nenumărate exemple, că nu este prea simplu ca aceste norme să fie respectate. Uneori se creează impresia că în societatea noastră una din cauzele relelor constă în faptul că oamenii nu știu a comunica civilizat.

§1. Ascultarea pînă la capăt a interlocutorului

Norma etică elementară a comunicării orale prevede ascultarea pînă la capăt a interlocutorului. Un om bine educat își ascultă atent interlocutorul, dînd dovadă de tact și respect pentru el. În cazurile în care timpul sau alte condiții nu-i permit să o facă în modul cerut de normele de politețe, își cere scuze, rugînd să i se comunice doar esențialul sau promițînd să revină la subiectul respectiv cu altă ocazie.

La prima vedere, s-ar părea că nu este nimic mai simplu decît a tăcea și a asculta atent interlocutorul, dînd dovadă de respect pentru el și de interes pentru cele comunicate. Dar aceasta e doar la prima vedere, dovadă e că o parte destul de mare din oameni nu respectă această cerință a comunicării.⁴ Încercați să faceți observări asupra mai multor conversații între diferite persoane ca să vă convingeți de acest lucru.

⁴ A se vedea în acest sens Dale Carnegie, *Secretele succesului. Cum să vă faceți prieteni și să deveniți influent*, București, Editura Curtea veche, 1997.

În această ordine de idei, Letitia Baldrige remarcă: «*unul din cele mai importante secrete ale diplomației este de a te arăta interesat de ceea ce spune cineva, chiar dacă nu te interesează cu adevărat. Tendința de a nu acorda întreaga atenție persoanei care vorbește este o formă comună de impolitețe în ziua de astăzi. Probabil că nu prea multe mame ale cadrelor de conducere și-au educat copiii spunându-le: "Ascultă ceea ce spune el. Fii atent!"*».⁵

Trăim într-un secol grăbit (vorba poetului Grigore Vieru), supranumit secol al vitezelor. Faptul că fiecare se grăbește să-și realizeze programul zilnic a devenit un lucru obișnuit, care se manifestă chiar și atunci când avem timp suficient pentru a asculta o persoană. Factorii nocivi ai acestui început de mileniu, inclusiv graba, l-au făcut pe *homo sapiens* să fie nu numai grăbit, ci și stresat, nerăbdător, agitat, nervos, intolerant față de alte păreri etc. Din aceste motive, precum și din multe altele, omul nostru nu-l ascultă pînă la capăt (sau nu-l ascultă defel) pe interlocutorul său. Uneori îl întrerupe cu o doză de tact, prin diferite formule (de exemplu, *mă iertați că vă întrerup; pardon; dar...*), alteori face acest lucru în mod impertinent, fără nici un fel de scuze. O face fie din motivul că nu are timp să asculte, fie că se plictisește, fie că i se pare că știe deja ce va spune interlocutorul etc. Indiferent care ar fi motivul, interlocutorul este întrerupt, reușind să-și expună mesajul doar fragmentar sau nereușind să-și formuleze cel puțin tema.

În cazul în care comunicările respective nu sînt prea importante, avînd caracter curent, de rutină, încălcarea normelor de etică este reparabilă prin revenirea la subiect cu alte ocazii, prin diferite replici sau paranteze. Oricum, chiar și în cazul comunicărilor familiare, neascultarea sau întreruperea interlocutorului trebuie considerate o greșeală de etică a comunicării.

Sînt și mai triste cazurile în care sînt întrerupte sau neascultate comunicările din cadrul unor audiențe solicitate special și așteptate mult timp sau cele în care sînt abordate probleme importante, ajunse la momentul oportun de examinare. Unele persoane care, din anumite motive, nu sînt dispuse să asculte expunerea subiectului, dar nu doresc să declare deschis acest lucru, inventează diferite ter-tipuri, prin care deseori reușesc să-l distragă pe interlocutor de la tema discuției, propunîndu-i "pe neobservate" alt subiect care, la o adică, ar fi în legătură cu cel abordat de interlocutor. Asemenea manevre, aplicate foarte des și cu bună știință mai ales de către persoanele cu experiență "diplomatică", deseori dau efectul dorit de autorul lor. Alteori însă ele sînt sesizate ca farse plate și ieftine ce stirbesc prestigiul celor care le folosesc și-l lasă pe interlocutor nedumerit, dezamăgit și chiar amărît. Oricum, în toate cazurile ele constituie nu numai încălcări ale normelor de etică, dar și ale celor de logică. Despre acestea din urmă vom vorbi în alt compartiment.

⁵ Letitia Baldrige, *Codul manierelor în afaceri*, București, Business Tech International Press S.R.L., 1996, p. 69.

Nimerind în situația penibilă de a nu fi ascultat, de a fi întrerupt sau de a fi derutat, interlocutorul nu trebuie să-și piardă cumpătul, ci să dea de înțeles, prin formule echilibrate, că realizează prea bine în ce situație este pus. Apoi, dacă este cazul, trebuie să manifeste perseverență, cerîndu-i argumentat persoanei respective să fie ascultat în problema pe care trebuie să o soluționeze. În continuare totul va depinde de educația, de cultura persoanelor în cauză, de harul argumentării cu care e înzestrată fiecare din ele și de alți factori. Dacă discuția totuși nu a avut loc pînă la capăt, cel interesat în ea poate s-o suspende, meditănd apoi asupra motivelor eșecului și revenind asupra chestiunii respective cu altă ocazie, în alte condiții și cu alte argumente.

Să zicem că am intrat la o persoană oficială (primar, director, decan etc.) să solicităm sprijin în soluționarea unei probleme. În acest sens, cunosc un caz cînd un diriginte de clasă a încercat să ceară de la patronul unei firme un ajutor financiar pentru abonarea elevilor săi la revista *Limba Română*. Înțelegînd chiar din primele cuvinte despre ce este vorba, patronul i-a spus dirigintelui că firma e săracă, producția e blocată etc. Apoi i-a mai dat de înțeles, scuzîndu-se, că se grăbește la o întîlnire cu cineva și nu prea are timp.

Dîndu-și seama că eșecul este cu totul aproape, dirigintele a luat-o de la alt capăt, ceea ce ar fi trebuit de fapt să facă de la început:

Domnule Director, nu cerem nici un ban. Vă rog doar să-mi îngăduiți să vă spun cîteva fraze, pentru că am auzit multe cuvinte frumoase despre Dumneavoastră.

Desigur, producția, piața, desfacerea mărfii vă preocupă în primul rînd. Indiscutabil. Însă ce ne vom face noi, dacă și producția, și profitul vor fi puse pe roate, ne vor veni banii din toate părțile, ne vom îmbogăți, iar din urma noastră vor veni niște generații de ignoranți, agramafi și incuți? Poate oare un adevărat proprietar, un patron să se simtă bine, cînd neamul îi este în întuneric, în mlaștină? Poate oare un creștin să fie împăcat, dacă nu a făcut un bine atunci cînd a avut ocazia să-l facă?

Domnule Director, știm că sînteți un mare patriot și un bun creștin. Elevii noștri vă vor fi recunoscători și vă vor mulțumi în presă pentru ajutorul acordat. S-ar putea întîmpla ca după mulți ani unii din ei să vă restituie înzecit acest împrumut. Înțelegeți...

Directorul s-a uitat la ceas, și-a cerut scuze și i-a spus dirigintelui să vină altă dată cu un demers în scris. Dirigintele a revenit peste cîteva zile împreună cu vreo zece din cei mai buni elevi, care i-au prezentat patronului un scurt recital poetic, reflectînd în el realitatea tristă în care trăiesc. Directorul a rămas copleșit și cucerit, oferindu-le bani suficienți pentru a abona toată clasa la mai multe publicații.

Din cazul expus trebuie să tragem o concluzie folositoare și anume: înainte de a aborda un subiect important, e necesar să ne pregătim bine, avînd variante de rezervă pentru orice situații care pot apărea.

Am spus deja că unele persoane au, în procesul audierii interlocutorului, falsa impresie că ar ști tot ce are de gând să spună acesta mai departe. Mai mult chiar, dirijate de un temperament impulsiv, ele își întrerup interlocutorul, formulează pentru el teza principală (care nici pe departe nu coincide cu cea a interlocutorului), apoi critică vehement această teză. S-ar putea întâmpla ca persoanele cu pricina să nu fie rău intenționate, însă firea lor, iar uneori lipsa de educație și nivelul scăzut de inteligență – toate împreună fac ca discuția la care participă să fie dificilă sau chiar imposibilă. În asemenea cazuri, dacă dorim cu tot dinadinsul să ne întreținem cu persoanele respective sau dacă dezbaterea subiectului, în aceste condiții, este absolut necesară, trebuie mai întâi să dăm dovadă de răbdare și de simțul umorului și să-i amintim persoanei în cauză (cu tot tactul cerut de situație) că ar fi cazul să nu ne întrerupă, dându-ne posibilitate să ne desfășurăm gândul pînă la capăt.

Și încă un detaliu care se înscrie perfect în această ordine de idei: ne-am născut într-o societate cu un nivel scăzut al culturii comunicării. Probabil, ați avut destule ocazii să fiți martori la diferite discuții cu mai mulți participanți, cînd fiecare crede că opinia sa este cea mai indicată și trebuie spusă numaidecît peste rînd sau chiar în primul rînd. Nimeni nu vrea să aștepte, de ascultat nici atîta și toți vorbesc în același timp.

În asemenea situații, este recomandabil a avea mai întâi răbdare pentru a ne retrace în mod ostentativ din discuție pînă se vor tempera spiritele. Vom cîștiga astfel și posibilitatea de a asculta ideile tuturor (și cele bune, și cele proaste). După ce participanții la "discuție" se vor domoli, vom face o declarație delicată în care vom spune că nu am avut posibilitate să ne exprimăm opinia, cerîndu-ne la sfîrșit acest drept. Declarația ar putea avea următoarea formă: *Dragii mei (sau: stimați prieteni, dragi prieteni etc.), am ascultat atent toate opiniile voastre și mi s-au părut destul de interesante, mai ales unele, încît mi-am concentrat atenția ca să le ascult pînă la urmă, fără să întrerup pe cineva. După cum vedeți, mi-a venit și mie rîndul ca să spun și eu cîte ceva pe marginea celor discutate, cu permisiunea voastră.*

Cînd în fine vom lua cuvîntul, vom putea beneficia din plin și de posibilitatea de a face o sinteză a părerilor celorlalți.

Ultima remarcă la această chestiune se referă la persoanele nerăbdătoare care sînt gata să sară cu vorba și să răspundă, nesolicitate, la toate întrebările care apar într-o discuție cu mai mulți participanți. De regulă, întrebările din cadrul unei conversații sînt adresate unor persoane concrete, de aceea ar fi normal să răspundă anume persoanele respective. În cazul în care am avea și noi un răspuns potrivit, pe care ținem neapărat să-l facem public, intervenția am putea s-o facem numai cu permisiunea celui care a pus întrebarea sau a celui care era vizat să răspundă.

Intervenția ar putea fi formulată în felul următor: *Mă iertați de intervenție. Dacă îmi permiteți, aș avea de completat ceva (sau: de precizat ceva; de obiectat ceva etc.).*

Din cele de mai sus am putea deduce că în actul comunicării ascultarea interlocutorului are o importanță deosebită. Iar unii autori cred că în anumite situații ascultarea ar fi chiar mai importantă decât emiterea mesajului. Alți autori ne sfătuiesc ce ar trebui să facem ca să fim ascultători buni, pentru că *“ascultarea nu este o activitate pasivă, ci una care necesită un efort susținut. Comunicarea este un proces care se desfășoară în două direcții și de aceea noi (în calitate de ascultători – A. P.) trebuie să împărțim responsabilitatea eficienței cu vorbitorul”*.⁶ Nicki Stanton ne recomandă să fim bine pregătiți să ascultăm, să fim interesați sau cel puțin să arătăm că sîntem interesați a asculta, să ne păstrăm mintea deschisă, să urmărim ideile principale, să ascultăm critic, să luăm notițe, să ajutăm și să încurajăm vorbitorul. Autorul ne propune și un test prin care ne-am autoevalua dacă sîntem sau nu buni ascultători.

§2. Alegerea momentului potrivit pentru abordarea temei

Uneori insuccesul din capul locului al unei discuții poate fi cauzat de faptul că înainte de aceasta nu a fost confirmată disponibilitatea tuturor părților de a discuta subiectul respectiv. Alteori, deși discutarea subiectului este necesară și chiar interesantă pentru părți, ea nu este oportună din unele motive, cum ar fi nematurizarea suficientă a subiectului, lipsa anumitor informații necesare pentru a vărsa lumină asupra unor aspecte ale chestiunii discutate, prezența sau absența anumitor persoane, teama descoperirii sau dezvăluirii unor adevăruri indezirabile etc. Pentru a preîntîmpina un eventual “rateu”, este recomandabil a asigura cît mai bine, în prealabil, condițiile viitoare comunicări. Dacă subiectul e important, se cuvine să i se acorde o atenție aparte și să i se rezerve timp suficient. S-ar mai cere a se conveni cu viitorii interlocutori asupra tuturor condițiilor conversației și, în primul rînd, asupra formulării subiectului.

E folositor în acest sens a urmări felul în care comunică majoritatea personajelor din serialele latino-americane sau din unele filme europene. Atunci cînd o persoană dorește să discute cu cineva un subiect important, numaidecît încearcă în prealabil să obțină asentimentul persoanei respective și se adresează de obicei cu o formulă de tipul: *aș dori să-ți comunic ceva; am ceva important să-ți spun; trebuie să vorbim ceva; e necesar să abordăm un subiect* etc.

Dacă în cazul unei conversații libere, de relaxare, fără mare importanță și fără un subiect stabilit anterior, dorim să punem în discuție o problemă, este bine să ne asigurăm că persoana (sau persoanele) de față este dispusă să discute problema respectivă, pentru că este o lipsă de tact a obliga pe cineva să discute un subiect care nu-l interesează.

⁶ Nicki Stanton, *Op. cit.*, p. 19-22.

În cazul în care ni se propune să discutăm o problemă pentru a ne spune opinia, a lua o atitudine sau chiar o hotărîre, dar nu sîntem pregătiți pentru acest lucru sau nu dorim în general să ne angajăm în această discuție, trebuie s-o spunem delicat, dar clar, chiar de la început, rugînd interlocutorul să nu facă referință cu vreo ocazie de mai tîrziu la persoana noastră, că am fi participat la discuția respectivă. Acest lucru este necesar, deoarece unele persoane pot profita de prezența, de reputația sau autoritatea noastră, pot pune ulterior în circulație unele opinii și concluzii pe care nu le împărtășim, pentru ca mai tîrziu, în alte circumstanțe, să facă referință la persoana noastră, să facă uz de numele nostru, dîndu-ne drept coautor al opiniilor și concluziilor respective. Dacă avem sentimentul că este pusă la cale o asemenea farsă, adică ne-am pomenit într-o cursă, trebuie să luăm toate măsurile de precauție, iar în cazul în care ele sînt inefficiente, trebuie să găsim un pretext pentru a părăsi societatea acestor persoane, cerîndu-ne scuze.

Uneori se întîmplă ca, pe parcursul comunicării, interlocutorul nostru să dorească să renunțe la discutarea subiectului care ne interesează pe noi, însă nu o face în mod deschis, dar încearcă să treacă, pe neobservate, la alte subiecte care ar fi legate cumva cu tema abordată. Substituirea subiectului constituie o greșeală de logică, pe care o vom examina în detaliu în paragraful *Respectarea legii identității – o condiție indispensabilă a comunicării*.

De cele mai multe ori comunicarea nu ține de discutarea unui anume subiect și nu presupune în general o discuție. Ea poate constitui, bunăoară, o expunere a unor diverse situații (de la serviciu, dintr-o călătorie, de la vînătoare etc.). Evident, în aceste cazuri nu este necesar să avem neapărat asentimentul celor din jur pentru a povesti ceva, însă, oricum, trebuie, în primul rînd, să avem grijă ca cele povestite de noi să se potrivească bine pentru situația concretă și, în al doilea rînd, să fie interesante sau amuzante pentru persoanele care ne ascultă. În caz contrar, în loc să oferim apropiaților noștri o clipă de relaxare, de plăcere, îi vom plictisi cu lucruri banale, riscînd să nu mai beneficiem de atenția lor. În acest sens Ion Roman ne recomandă: «*Sesizați ceea ce se poate bucura de atenția generală sau a grupului căruia v-ați alăturat. E necuviincios a monopoliza cuvîntul. Cum spune Anton Pann: "... nu vorbi multe, puținele și scurte". Cînd cele spuse sînt primite cu indiferență, scurtați povestirea*».⁷

În continuare, autorul bucureștean ne mai dă un sfat prețios: «*Dacă noi înșine nu cunoaștem înțelesul precis al unui cuvînt sau forma lui corectă, e mai bine să-l ocolim. Dacă altcineva pronunță greșit un cuvînt sau îi dă alt înțeles decît cel pe care îl are, corectarea e binevenită, nu însă sub forma ironiei sau a lecției de pe catedră. Reluați cuvîntul, în replică, pronunțați-l corect și, fără exagerare, ceva mai apăsător. Cel ce-a greșit va lua notă și nu se va simți jenat*».⁸

⁷ Ion Roman, *Vorbiți mai bine, scrieți mai bine românește*, București, Editura Ion Creangă, 1978, p. 107.

⁸ Idem, p. 108-109.

Aici noi am mai adăuga că, deși multe persoane s-ar arăta bucuroase că li s-a făcut o rectificare de vocabular, de stil etc., de fapt oamenilor nu le prea place să fie corecți. Dacă rectificările vor continua, comunicarea se va tensiona. De aceea unica soluție e ca noi înșine să vorbim corect și să servim prin exemplul propriu ca model. Iar în privința gândurilor pe care dorim să le împărtășim celor din jur o vom încheia tot cu o vorbă înțeleaptă a lui Anton Pann: *"Sau taci, sau spune ceva mai bun decât tăcerea"*.

§3. Volumul timpului destinat comunicării

Un mare gânditor spunea că a vorbi prea mult înseamnă a atenta la timpul celui care te ascultă. De aceea fiecare mesaj trebuie să fie laconic, conținând doar informația strict necesară.

Înainte de a ne angaja într-o comunicare și a ne expune mesajul, trebuie să ținem cont de câteva circumstanțe:

- gradul de interes al celor prezenți (celui prezent) față de subiectul pe care dorim să-l expunem;
- oportunitatea abordării subiectului;
- timpul de care dispun cei prezenți (cel prezent) pentru a asculta și a discuta mesajul.

Firește că atunci când subiectul nostru prezintă mult interes pentru persoanele cu care ne întreținem sîntem în situația cea mai bună. Alteori însă cei cu adevărat interesați în abordarea subiectului sîntem doar noi înșine. Dar și acest tip de situație poate fi de două feluri:

- a) când interlocutorul nostru este obligat să ne asculte (de exemplu, el este o persoană oficială);
- b) când interlocutorul nu manifestă interes pentru subiectul respectiv și nu este obligat să ne asculte.

Despre oportunitatea abordării subiectului am vorbit și mai sus. Aici vom aminti doar faptul că succesul ori insuccesul abordării unui subiect depinde, în mare măsură, de momentul (cu toate circumstanțele lui) pe care l-am ales pentru a pune problema în discuție.

Volumul de timp de care dispune ascultătorul (ascultătorii) trebuie să fie un factor care să-l determine pe vorbitor în structurarea mesajului, în selectarea faptelor, argumentelor etc. Uneori timpul limitat permite doar expunerea rezumativă a subiectului. Sînt ceva mai complicate cazurile în care sîntem anunțați despre limitarea timpului în momentul începerii comunicării sau, și mai rău, chiar pe parcursul desfășurării ei. Ca să nu fim puși în situația de a ne restructura mesajul în procesul expunerii lui, este recomandabil a schița din timp un proiect care să includă doar esența conținutului și argumentele necesare, rezervîndu-ne posibilitatea (și timpul) de a detalia, în caz de necesitate, unele aspecte care se vor dovedi a fi mai puțin clare sau mai importante.

În general, e bine să știm că este cu totul contraindicat a-l plictisi pe ascultător și a-i împovăra memoria cu informație de prisos. E mult mai folositor când îi oferim un mesaj foarte concis, provocându-i curiozitatea și dându-i posibilitatea să afle, prin întrebări și răspunsuri, detaliile care îl interesează.

Chiar și în cazurile în care avem timp mai mult decât suficient, trebuie să-l folosim cât mai rațional, fără a uita că și cei din societatea noastră ar putea avea de spus lucruri importante.

§4. Tonul comunicării

Tonul comunicării este un factor care în unele cazuri poate determina buna înțelegere și dispoziția majoră a celor implicați într-o conversație, iar în alte cazuri poate cauza dificultăți, tensiune sau chiar conflicte. Evident, tonul comunicării se realizează în mare măsură prin vocea vorbitorului. Intensitatea vocii celui care vorbește trebuie să fie suficientă pentru a fi auzită normal de către interlocutor. O voce prea slabă, la care se mai adaugă unele cuvinte pronunțate neclar (sub nas), îl poate enerva pe ascultător.

Un adevărat defect de vorbire (apărut din neglijență) îl constituie pronunțarea aproape fără voce a unor silabe sau trunchierea unor cuvinte cum ar fi, de exemplu, *dimneața* în loc de *dimineața*, *văzt* în loc de *văzut*, *Chișnău* în loc de *Chișinău* etc. Limba română este foarte sonoră, avînd o frecvență destul de înaltă a vocalelor, și e regretabil că în Basarabia numeroși vorbitori reduc simțitor această sonoritate (și muzicalitate) prin omiterea, reducerea sau închiderea vocalelor deschise. Este elocvent în acest sens cuvîntul *revedere*, care prin vocala *e*, repetată de trei ori, și prin vibranta *r*, repetată de două ori, capătă o sonoritate rară. Din păcate, mulți vorbitori, uneori chiar și cei instruiți, îl rostesc în forma *rivideri* (sau chiar *rivderi*), mutilîndu-i astfel aspectul sonor și știrbindu-i expresivitatea.

Au de pierdut mult și vorbitorii care rostesc vocalele *î* și *i* în loc de *ă* și respectiv *e* (de exemplu, *casî*, *masî* în loc de *casă*, *masă* și respectiv *sari*, *cali* în loc de *sare*, *cale*). Tocmai această pronunțare neglijentă i-a făcut pe mulți ruși din Republica Moldova să creadă că limba românilor basarabeni e alta decât a celor din Țară.

În general, pronunțarea constituie obiectul de cercetare al ortoepiei, de aceea aici nu ne vom referi la legitățile și normele ei, atrăgînd atenția, în contextul subiectului dat, doar **asupra necesității unei pronunțări corecte, uniforme, cu aceeași intensitate a vocii**, a tuturor silabelor din cuvînt (evident, cu excepția silabelor accentuate). Desigur, termenul *pronunțare uniformă* trebuie înțeles așa cum s-a arătat mai sus, dar nu în sensul de “pronunțare robotizată”, lipsită de cunoscutul farmec al modulației vocii.

E cu totul nerecomandabil a vorbi cu o voce prea ridicată sau, cu atît mai mult, a striga. Firește, e vorba nu de cazurile în care cineva vorbește cu o voce puternică sau depune eforturi pentru a fi auzit de un auditoriu mare (cînd lipsește

microfonul), ci de cazurile în care vocea ridicată e folosită în locul probelor, ca "metodă" de argumentare. O asemenea "metodă" nu va avea efectul scontat, ci mai degrabă va declanșa ridicarea vocii altor vorbitori, provocând astfel zarvă și tensiune.

Unele persoane utilizează frecvent tactica vocii ridicate, avînd convingerea că prin aceasta vor avea cîștig de cauză și vor ieși învingătoare. Convingerea aceasta este înșelătoare. Ea apare, de regulă, după mai multe cazuri repetate în care interlocutorii se retrag din discuție în mod civilizat, iar persoanele ce recurg la această tactică cred că au ieșit biruitoare.

Dacă totuși situația ne obligă să discutăm cu asemenea persoane, ar fi bine să aplicăm o tactică cu totul inversă: cu cît mai puternică va fi vocea lor, cu atît mai "slabă" să fie a noastră. Cînd vom ajunge să vorbim aproape în șoaptă, s-ar putea întîmpla ca interlocutorul nostru, dacă totuși are cei șapte ani de acasă, să ne înțeleagă gestul și să revină la normal.

În general, vocea ridicată nu a contribuit niciodată la rezolvarea problemelor. Nu în zadar expresia *a schimba tonul* are sensul de "a-și schimba atitudinea", iar zicătoarea *tonul face muzica* se folosește pentru a sublinia importanța felului în care se spune ceva.

Așadar, tonul unei comunicări trebuie să fie moderat, fără excесе enervante, chiar dacă acestea ar avea o coloratură stilistică.

Evident, recomandările de mai sus nu se extind asupra tuturor situațiilor din viață. Pot face excepție cazurile de veselie, umor și alte distracții care au norme aparte de comunicare. Însă este esențial ca în toate situațiile tonul celor comunicate să nu supere pe nimeni.

Referitor la vocea vorbitorului, fără a avea în vedere și dimensiunea etică a ei, Nicki Stanton ne propune un exercițiu util prin care vom controla ușor volumul vocii. E vorba că "*o respirație corectă este esențială pentru a controla volumul și modul de a vorbi. Exersați trăgînd profund aer în piept și apoi expirați suficient de puternic pentru a vă corecta volumul. Învățați cum să controlați vocea în așa fel încît să puteți fi auzit la o distanță mare fără să țipați sau să fiți strident. Dacă vă puteți controla vocea și vorbirea în așa fel încît să fie clară, fără stridente, țipete și gîfiieli, veți impresiona ascultătorii prin calitate și claritate*".⁹ Despre o corelare a respirației cu lungimea unităților sintactice enunțate au vorbit și alți autori: "*Reglarea respirației necesită, în primul rînd, inspirarea profundă (abdominală), pentru ca rezerva suficientă de aer să se consume rațional pînă la o nouă inhalare. Or, persoanele cu o respirație superficială (așa-numita respirație din gît) deseori nu pot corela pauza logică cu cea de inspirare, fiindcă le vine sufletul la gură, se opresc la jumătate de cuvînt pentru a-și umple plămîinii cu aer*".¹⁰

⁹ Nicki Stanton, *Op. cit.*, p. 13.

¹⁰ Maria Dorogan, *Curs de elocință*, Chișinău, Editura Arc, 1995, p. 189.

Iar Letitia Baldrige afirmă în remarcabila ei lucrare privind manierele în afaceri că *“vocea unei persoane din corpul executiv ar trebui să se potrivească cu demnitatea și statutul ei profesional”*.¹¹

Așadar, observăm că atât tonul, cât și vocea, cu toate caracteristicile lor, constituie un factor hotărâtor în comunicarea orală, determinând calitatea transmiterii mesajului de la emițător la receptor.

§5. Intervenția în comunicarea interlocutorului

În situațiile normale, intervențiile în comunicarea interlocutorului sînt nerecomandabile, ele dînd dovadă de lipsa de educație a autorului lor. Accentuăm că aceasta e în situațiile normale, cînd vorbitorul are simțul măsurii, își structurează corect comunicarea, vorbește laconic și nu face risipă de timp. În celelalte situații intervențiile sînt motivate, dar pot fi făcute numai în momentele potrivite și cu respectarea normelor de bună cuviință.

Caracterul și locul intervențiilor depind de caracterul comunicării și de atmosfera în care se desfășoară ea. Mesajele programate din timp și comunicate în fața unui auditoriu, într-o situație oficială, de regulă, nu suportă intervenții. Dacă pe parcursul audierii unei asemenea comunicări ne apar întrebări sau idei cu care am putea interveni, le putem nota pentru a nu le scăpa din memorie și a face intervențiile necesare la sfîrșit. În cazurile în care vorbitorul a depășit cu mult timpul ce i s-a oferit, s-a abătut cu totul de la temă sau a încălcat alte norme, intervenția necesară o poate face doar moderatorul.

În comunicările neprogramate, desfășurate cu participarea a două sau mai multor persoane, intervențiile se fac de asemenea după încheierea mesajului. Cînd situația este neoficială și se discută liber, cînd ideile sînt generate, improvizate și formulate chiar în procesul polemicii, intervențiile pot fi făcute în timpul comunicării. Însă și aici trebuie respectate anumite norme. În primul rînd, ar fi bine să ne cerem scuze și permisiunea de a întreba sau a interveni. Aceasta se face prin formule de tipul: *mă iertați dacă se poate...; dacă nu vă supărați, aș avea și eu de spus ceva*. În al doilea rînd, intervenția nu se face atunci cînd ne-o dictează dorința sau temperamentul nostru, ci în momentul cînd vorbitorul face o mică pauză pentru că a terminat o idee sau un gînd. E absolut contraindicat să-l întrerupem la jumătate de frază, pentru a interveni cu o întrebare sau cu o idee și e tot atât de urît să-i anticipăm cu voce tare spusele, pretinzînd că știm despre ce va vorbi.

Intervențiile se fac în următoarele scopuri:

– a întreba sau a clarifica un aspect din mesaj, care a fost desfășurat insuficient sau evaziv (acest tip de intervenție echivalează cu o întrebare);

¹¹ Letitia Baldrige, *Op. cit.*, p. 69.

- a completa mesajul audiat cu unele detalii suplimentare;
- a expune punctul de vedere, indiferent dacă el este compatibil sau nu cu opiniile formulate în mesajul audiat.

Orice intervenție, indiferent de caracterul ei, trebuie făcută în limitele bunei cuviințe. Chiar și atunci când sîntem în situația de a pune la îndoială unele teze din comunicare, unele argumente sau chiar mesajul întreg, trebuie s-o facem delicat, politicos, arătînd mai întîi, dacă ne permite timpul, părțile laudabile ale mesajului și tezele pe care le susținem. Nu este recomandabil, decît în cazuri cu totul excepționale, a folosi calificative care offensează de tipul: *teză proastă, rătăcire, afirmație îndoielnică, greșeală strigătoare la cer* etc.¹² Am putea face uz de cuvinte și expresii mai atenuante de tipul: *teză discutabilă, confundare, deficiență, a lăsa de dorit* etc. Deseori aceeași apreciere poate fi făcută în mai multe feluri, unele demonstrînd bunăvoință și urmărind scopul de a îndrepta și a îmbunătăți ceva, iar altele avînd un caracter vădit malițios, demolator. Să observăm acest lucru pe baza a două exemple, redactate special în două feluri:

1. *Opiniile Mariei privitor la arta muzicală în general și la muzica populară în special constituie o rătăcire totală, ele reflectînd în mare măsură sărăcia spirituală a generației tinere cu sentimentele naționale atrofiate. Pentru această generație valorile cu adevărat artistice care s-au impus și au rezistat de-a lungul timpurilor sînt fapte perimate, depășite, iar adevărata muzică admirată de ea este gălăgia, sunetul asurzitor, urletele – toate însoțite de o prezență obscenă și dezgustătoare a așa-zişilor interpreți.*

2. *Opiniile Mariei privitor la arta muzicală în general și la muzica populară în special sînt discutabile, ele reflectînd în mare măsură concepțiile generației tinere, de orientare cosmopolită. Această generație acceptă cu anumite rezerve operele artistice considerate de generațiile mai în vîrstă ca adevărate valori, în schimb ea preferă muzica cu ritmuri și sonorități mai moderne, cu prezențe scenice care nu se conformează vreunor norme vestimentare sau de altă natură.*

După cum vedem din exemplele de mai sus, același conținut poate fi expus în forme diferite, uneori categorice, alteori voalate. În general, este recomandabil a alege forma care nu offensează persoana la care ne referim. Însă dacă situația cere un limbaj mai categoric, care trebuie să exprime realitatea în toată goliciunea ei, putem apela la el, pentru că adevărul își cere haina verbală pe care o merită.

¹² A se vedea în acest sens și Aurelia Marinescu, *Codul bunelor maniere astăzi*, București, Editura Humanitas, 1999, p. 86.

§6. Când, cui și cum dăm sfaturi?

În contextul comunicării, mai ales al celei orale, sfaturile date cuiva pot avea atât consecințe pozitive, cât și negative, în funcție de conținutul lor și de împrejurările în care au fost date.

Unele persoane au o necesitate permanentă de a da sfaturi, au, vorba populară, un fel de mîncărime pe limbă, altele însă ezită să spună o vorbă chiar și atunci când ar putea ajuta pe cineva cu un sfat folositor. Experiența contactelor dintre oameni ne face să credem că persoanele din prima categorie, adică cele "generoase" în a da sfaturi, se întîlnesc mai des. Probabil, această concluzie ar putea fi determinată și de disconfortul pe care îl suportăm uneori în urma unor sfaturi cicălitoare, agasante și chiar enervante.

Realitatea este, pur și simplu, "poluată" de situații în care unele persoane dau altor persoane sfaturi "cu ridicata", "la preț redus", sfaturi nesolicitate și... nefolositoare. Situațiile respective pot fi delimitate în două categorii:

1. când sfatul nu este solicitat;
2. când sfatul este solicitat.

Dacă o persoană nu ne-a solicitat sfatul, ar fi bine să nu i-l dăm, însă dacă avem totuși certitudinea că persoana respectivă ar avea nevoie de sfatul nostru, am putea să-l propunem cu mult tact și fără insistență. Dar înainte de a propune sfatul, am putea utiliza formula: *Aș putea să-ți dau un sfat?*

Dacă într-un grup din mai multe persoane cineva solicită un sfat (sau pune o întrebare), putem da sfatul sau răspunde la întrebare numai dacă avem certitudinea (sau confirmarea) că anume nouă ni s-a cerut sfatul sau răspunsul la întrebare. În mod normal, un sfat solicitat poate fi dat numai într-o situație care întrunește două condiții:

1. dacă persoana solicitată să dea un sfat voiește să răspundă acestei solicitări;
2. dacă persoana solicitată să dea un sfat este convinsă că sfatul ei ar fi de folos.

În toate cazurile în care dăm sfaturi trebuie să o facem fără pretenția că deținem adevărul în ultimă instanță și cu precizarea că mesajul nostru este doar un sfat, dar nu altceva, de exemplu o indicație, o dispoziție, o amenințare etc. Evident, unele cazuri pot face excepție de la regulile de mai sus, cum sînt, să zicem, sfaturile pe care le dau părinții copiilor minori. Accentuăm, anume minori, nu maturi.

§7. Formule prin care ne cerem scuze

7.1. Trei lucruri importante care trebuie știute când ne cerem scuze

Trăind în societate și fiind permanent în contact cu semenii noștri, le putem cauza acestora, prin unele acțiuni (greșite) de comportament, un anumit deranj, disconfort, o neplăcere etc. Asemenea acțiuni pot fi intenționate, volitive (de exemplu, dacă oprim pe cineva în stradă pentru a întreba unde se află gara),

precum și involuntare (de exemplu, dacă i-am spus din greșeală colegului că seminarul începe nu la ora 14, dar la 15). Nu vom trata aici problema vizînd etica unor asemenea cazuri, oprindu-ne doar, în planul comunicării, la formulele de politețe care trebuie utilizate în aceste situații.

Din capul locului, trebuie reținute trei lucruri importante. Primul: scuzele trebuie cerute indiferent de gravitatea cazului, de gradul de incomoditate sau de problema pe care i-am creat-o celui de alături. Aceasta trebuie să o știe mai ales persoanele pentru care cererea de scuze cauzează o stare de obstinație, pentru că în viziunea lor a-și cere scuze înseamnă a pierde din propria demnitate. Dacă persoanele respective ar conștientiza că recunoașterea greșelii comise și cererea de scuze pentru prejudiciul adus cuiva ne înobilează, sporind ponderea demnității noastre și înălțîndu-ne în ochii celor din jur, ele ar putea depune eforturi pentru a pronunța cuvintele magice de iertare (la început cu timiditate, iar apoi cu mai multă îndrăzneală și sinceritate).

Al doilea lucru: nu importă cine este persoana de la care ne cerem scuze. Viața ne-a obișnuit deja cu situații frecvente în care un subaltern își cere scuze de la un șef, un copil își cere scuze de la un părinte etc. Însă în mod normal scuzele nu ar trebui să poarte de la criteriul vârstei sau de la cel al subordonării, ci de la vina pe care o are o persoană față de alta. Cît de bine i-ar sta unui director care, întîrziind la serviciu, își cere iertare de la un muncitor, pentru că l-a făcut să aștepte în anticameră! Dar de unde pot învăța copiii să-și ceară scuze dacă nu, în primul rînd, chiar de la părinți? Nimic mai educativ decît exemplul viu al părintelui care a greșit și își cere iertare de la copilul său!

Și al treilea lucru: formulele prin care ne cerem iertare trebuie să exprime o încălcătură emotivă și regretul sincer pentru cele întîmplute, să fie însoțite de o mimică corespunzătoare și, evident, să fie pronunțate clar, într-o tonalitate care demonstrează părerea de rău. Aceasta trebuie să o știe mai ales persoanele care s-au obișnuit a pronunța la tot pasul asemenea formule, fără a le da importanță, valoare, sens. Mai mult decît atît, unele dintre ele săvîrșesc frecvent și cu bună știință fapte deranjante pentru cei din jur (de exemplu, nu-și onorează promisiunile, întîrzie la întîlniri etc.), ca apoi, de fiecare dată, să ceară, sub nas, fără nici o remușcare, un fel de scuze. Acest gen de comportament este un *modus vivendi* al persoanelor respective, care profită în permanență de indulgența și toleranța noastră și care nu simt răspunderea pentru cele făcute.

7.2. Scuzele sub aspectul culturii vorbirii

Verbul *a scuza* în forma reflexivă, adică *a se scuza*, înseamnă “a-și cere iertare” (de exemplu, *eu mă scuz, voi vă scuzați* etc.), iar în forma tranzitivă înseamnă “a primi scuzele cuiva” (de exemplu, *eu scuz, voi scuzați* etc.). Forma imperativă a acestui verb, adică *scuză, scuzați*, precum și interjecția *pardon* constituie formule de politețe prin care ne cerem iertare. Însă la utilizarea acestor forme trebuie să fim atenți, pentru că ele, în funcție de context și de intonație, pot exprima și un protest (de exemplu, *scuzați* mai poate însemna “*Ba nu e așa! Să avem iertare, dar nu e adevărat*”).

În uz întâlnim des substantivul *scuzare* (de exemplu, *cuvinte de scuzare*, *a-și cere scuzare* etc.), format după modelul *a ierta – iertare*; *a chema – chemare* etc., însă unele dicționare (de exemplu, DEX și *Dicționarul limbii române contemporane*) nu-l înregistrează nici măcar cu mențiunea *popular* sau *regionalism*, excepție făcând *Dicționarul universal al limbii române* de Lazăr Șăineanu.

Cuvântul *scuză* numește un motiv prin care cineva se dezvinovățește sau se justifică. Însă dacă intenționăm să exprimăm un regret pentru o greșeală, pentru un deranj sau o jignire adusă cuiva, vom folosi forma pluralului (*scuze*). Cu alte cuvinte, e recomandabil să spunem *a cere scuze*, nu *a cere scuză*.

7.3. Scuzele potrivite în situații potrivite

Să zicem că gravitatea problemei care a fost determinată de o faptă a noastră și care a prejudiciat pe cineva este estimată la scara de cinci puncte și că formulele de exprimare a scuzelor au fost repartizate în limitele acestei gradări. Vom da în acest sens câteva exemple, remarcând din start că situațiile și clasificarea care urmează mai jos sînt convenționale.

1. Un strănut în proximitatea unor persoane poate fi însoțit de formulele *scuzați*, *cer scuze*, *mă iertați*, *pardon*.

2. O întârziere la o zi de naștere, care a făcut ca gazdele și ceilalți oaspeți să aștepte (cu masa pregătită), poate fi însoțită de o formulă de genul *cerem iertare pentru întârziere* sau *cerem mii se scuze pentru întârziere*.

3. O întârziere care a făcut pe cineva să aștepte prea mult sau lipsa de la o întâlnire convenită din timp poate fi urmată de o formulă de tipul *primiți scuzele noastre* și de o explicare a motivului întârzierii sau lipsei.

4. Dacă lipsa sau întârzierea a prejudiciat pe cineva, scuzele și explicațiile ar putea fi urmate de anumite formule de tipul *vă promitem că asemenea cazuri nu se vor mai întîmpla*.

5. Dacă prin neonorarea unui cuvînt dat cuiva, a unei promisiuni făcute cuiva sau printr-o informație greșită am prejudiciat prea mult pe cineva, moral sau material, ori am făcut o persoană să sufere, vom cere scuze printr-o formulă de genul *îmi pare rău* (sau *regret mult*) *de ceea ce s-a întîmplat* (sau *de ceea ce am făcut*). *Vă rog să mă iertați dacă puteți. Îmi recunosc vina și promit să nu se mai repete asemenea cazuri. Sînt gata să fac ceea ce depinde de mine ca acest caz să nu afecteze relația noastră*.

În asemenea situații este recomandabil, iar uneori chiar obligator, să recuperăm pagubele persoanei prejudiciate, pentru că scuzele cerute nu ne scutesc de această răspundere.

Evident, aceste cinci categorii de situații nu pot cuprinde nici pe departe toate tipurile de cazuri care sînt sau care pot fi în viață. Clasificarea în cauză arată doar cît de diversă este realitatea, fără a lua în calcul (ceea ce nici nu se poate face) simțul măsurii fiecărei persoane, relațiile și împrejurările, precum și personalitățile concrete despre care este vorba într-o situație sau alta.

Verificarea cunoștințelor

1. Nominalizați funcțiile principale ale limbii. Comentați esența funcției de comunicare.
2. Care sînt particularitățile comunicării orale și ale celei scrise?
3. Explicați esența normelor de etică ale comunicării orale.
4. Care sînt factorii și circumstanțele de care trebuie să ținem cont cînd avem a comunica ceva?
5. Ce înseamnă *tonul comunicării* și cum trebuie să fie acesta?
6. Cînd și cum se poate interveni în comunicarea cuiva?
7. Faceți o scurtă comunicare orală cu un subiect propus de voi.
8. Faceți o scurtă comunicare orală împreună cu un coleg în așa fel ca frazele pare să aparțină unuia, iar cele impare – altuia, iar mesajul să aibă forma de monolog.
9. Improvizați împreună cu un coleg un dialog avînd un subiect preferat.
10. Faceți observări asupra comunicării între colegi sau între alte persoane și comentați încălcările normelor de etică.
11. Dați exemple de situații în care trebuie să vă cereți scuze și arătați cum veți face acest lucru.
12. Comentați starea psihologică a persoanei care își cere scuze și modul în care trebuie exteriorizată această stare.
13. Specificați condițiile în care poate fi dat un sfat solicitat. Dați un exemplu.
14. Exemplificați cîteva situații în care sînt necesare scuzele și spuneți care sînt formulele ce însoțesc aceste scuze.

Normele de logică în comunicarea orală

După cum s-a afirmat deja, respectarea normelor de etică nu cere de la vorbitor nimic mai mult decât simțul bunei cuviințe. Alte norme, cum ar fi cele de logică, ar presupune, spre deosebire de cele dintâi, o anumită pregătire a vorbitorului în sensul familiarizării lui cu tehnica operațiilor de gândire. Limbajul și gândirea constituie două manifestări simultane ale unei activități binare a creierului, una fără cealaltă fiind de neconceput. Pentru că **gândirea este generatorul limbajului, iar limbajul este haina materială a gândirii.**

În lumina postulatului de mai sus, este evident că o gândire sănătoasă generează un limbaj sănătos. Și viceversa: greșelile de gândire conduc neapărat la greșeli de limbaj, în consecință și la greșeli de comunicare. Erorile de gândire pot fi evitate prin respectarea unor principii pe care nu le vom examina aici (de ele se ocupă știința logicii), dar vom atrage atenția doar asupra unuia dintre ele, numit **legea identității** și devenit normă pentru actul gândirii și al comunicării.

Cele spuse mai sus demonstrează o dată în plus necesitatea studierii logicii și însușirii formelor corecte ale gândirii. Tocmai de aceea în școala românească preuniversitară din Basarabia de pînă la 1940 (mai ales în licee și în școlile normale) logica era una din disciplinele obligatorii care, împreună cu latina și cu alte obiecte, contribuiau la formarea unui nivel elevat de cultură generală a absolvenților școlilor respective. Regimul sovietic totalitar a exclus din programele școlare logica, pentru că el nu avea nevoie de oameni care gîndesc, ci de executori docili.

§1. Respectarea legii identității – o condiție indispensabilă a comunicării

Legea identității stabilește că un obiect este identic cu el însuși ("A" este "A"). De exemplu, într-o comunicare rațională (expunere, raționament, demonstrație etc.), atunci cînd o noțiune se referă la un obiect, prin ea trebuie să înțelegem anume acel obiect, și nu altul. Cu alte cuvinte, legea identității ne obligă să păstrăm, în cadrul unui mesaj, înțelesul termenilor cu care operăm, fapt care va asigura consecvența și precizia comunicării. Astfel, dacă într-o comunicare termenul *delegație* este utilizat cu sensul de "act ce confirmă drepturile și sarcinile pe care le primește cineva pentru realizarea unui scop", el nu trebuie înțeles în alt sens al lui, și anume în cel de "grup de persoane trimis cu misiunea de a reprezenta pe cineva și a îndeplini anumite acțiuni".

Schimbarea sensului termenilor și, respectiv, a noțiunilor desemnate de acești termeni produce confuzii grave în conținutul comunicării. De exemplu: *Dacă pădurea este verde, iar verde este adjectiv, rezultă că pădurea este adjectiv.*

În raționamentul de mai sus nu este respectată identitatea termenului *verde*. În prima premisă *verde* exprimă noțiunea de “denumire de culoare”, iar în a doua – de “parte de vorbire”.

Încălcarea legii identității prin schimbarea noțiunii se întâmplă relativ rar, pentru că eroarea este prea evidentă ca să nu fie observată de oamenii care gîndesc normal.

O altă variantă de încălcare a acestei legi este mult mai frecventă și de aceea a devenit obișnuită și parcă neobservată. Ea constă în schimbarea nu numai a unei noțiuni dintr-o anumită teză, ci și în înlocuirea în întregime a tezei puse în discuție cu una nouă. De regulă, teza nouă pare a fi într-o anumită legătură cu teza veche și tocmai acest fapt camuflează greșeala sau cel puțin o prezintă ca fiind neglijabilă. Să dăm un exemplu din cele mai simple, întâlnit foarte des în comunicarea curentă. Bunăoară, un alegător îl întreabă în cadrul unei întâlniri pe un candidat la postul de Președinte: “*Ce veți face, dacă veți deveni Președinte, pentru redobîndirea Transnistriei și a teritoriilor de sud?*”, la care candidatul răspunde: “*Noi trebuie să restabilim relațiile economice cu partenerii pe care i-am pierdut și să trăim în bună înțelegere atît cu Estul, cît și cu Vestul*”.

Deși în întrebarea adresată candidatului teza a fost formulată absolut clar, fără a da posibilitate diferitelor interpretări și echivocuri, totuși în așa-zisul răspuns ea a fost schimbată prin altă teză. În mod normal, candidatul trebuia să răspundă la ceea ce a fost întrebat, dar nu să schimbe teza, referindu-se la cu totul alte lucruri. Este evident că asemenea încălcări ale legii identității se comit în mod deliberat, pentru a evita, din diferite motive, răspunsul corect, care trebuie să vizeze în mod obligatoriu teza formulată în întrebare.¹³

Alteori însă greșeala nu e comisă intenționat, ci din neatenție sau din ignoranță. Oricum, rezultatul este același: răspunsul conține o altă teză decît cea enunțată în întrebare. De exemplu:

– *Ați sosit cu trenul de dimineață?*

– *Am venit cu foarte multe treburi și ne grăbim să le scoatem la capăt.*

Uneori greșeala e mai puțin gravă, pentru că răspunsul totuși conține informația cerută în întrebare, însă teza formulată în el este mai largă decît cea din întrebare. De exemplu:

¹³ A se vedea mai amănunțit în paragraful *Întrebarea și răspunsul în comunicarea orală*.

- *Ați vândut toate legumele în anul acesta?*
- *Am făcut bani buni.*

În mod normal, la această întrebare trebuia dat unul din următoarele răspunsuri, în funcție de situație:

- *Da, le-am vândut pe toate.*
- *Am vândut numai o parte.*
- *Le-am vândut aproape pe toate.*
- *În anul acesta nu am vândut nimic.*

Or, din răspunsul real aflăm, pe de o parte, că în urma vinderii legumelor s-au realizat mulți bani (informație de prisos, care nu a fost cerută în întrebare), însă, pe de altă parte, nu aflăm exact dacă au fost vândute totuși toate legumele (fapt care tocmai îl interesează pe acel care a pus întrebarea). Prin intuiție s-ar putea crede că, dacă s-au făcut mulți bani, ar însemna că au fost vândute toate sau aproape toate legumele. Însă intuiția nu ne va da o informație clară. Pentru că nu vom ști totuși exact care a fost factorul ce a determinat realizarea banilor respectivi: sau legumele au fost vândute la prețuri ridicate, sau prețurile au fost normale, dar în schimb cantitatea de legume a fost mare.

Viața ne demonstrează cu prisosință că legea identității se încalcă atât cu bună știință (deliberat și chiar programat), cât și inconștient. Uneori încălcările sînt trecute ușor cu vederea, din motive de etică, alteori însă ele duc la confruntări serioase la toate nivelurile, începînd cu relațiile dintre membrii familiei și terminînd cu îndelungatele și sterilele discuții parlamentare. Vom da un exemplu banal din viața familială, care reproduce un dialog între soți:

- *Ar trebui făcută reparație în locuință.*
- *Da, dar nu avem bani, pentru că i-ai cheltuit tu astă vară cu bijuteriile tale.*
- *Tu cheltuiești cu bețivanii.*
- *Eu nu sînt bețivan, fratele tău e bețivan.*
- *Știi ceva? Fratele meu e om cumsecade, nu ca neamurile tale, zgîrcite cum sînt toți cei de la nordul Moldovei.*
- *Acei de la Nord întotdeauna au fost mai gospodari și mai deștepți, de aceea trăiesc mai bine, dar nu ca la voi.*

Dialogul ar putea fi continuat, însă și din acest fragment scurt, tipic pentru multe familii, se poate observa clar, în fiecare replică, încălcarea legii identității. După cum vedem, teza pusă inițial în discuție vizează necesitatea reparării locuinței. Răspunsul însă conține două teze, ultima de prisos, care dă discuției o direcție străină și nedorită. În continuare se trece la alte subiecte ce nu au nimic în comun cu teza abordată la început. Acest exemplu constituie de fapt modelul încălcării tipice a legii identității în dialoguri, fapt care conduce, în cel mai bun caz, la confuzie și tensiune.

Încălcarea legii identității este frecventă nu numai în dialoguri. Ea se comite deseori în alocuțiuni și discursuri, pentru a abate atenția celor prezenți de la problema în discuție, precum și în situații cu totul obișnuite, mai ales când nu există un subiect clar al conversației. Să urmărim acest lucru pe baza unui fragment din comedia *O scrisoare pierdută* de Ion Luca Caragiale:

«TIPĂTESCU: "...Rușine pentru orașul nostru să tremure în fața unui om!.. Rușine pentru guvernul vitreg, care dă unul din cele mai frumoase județe ale României pradă în ghearele unui vampir!..." (indignat) Eu vampir, 'ai?... Caraghioz!

PRISTANDA: (asemenea) Curat caraghioz!.. Pardon, să iertați, coane Fănică, că întreb: vampir... ce-i aia, vampir?

TIPĂTESCU: Unul... unul care suge sângele poporului... Eu sug sângele poporului!..

PRISTANDA: Dumneata sugi sângele poporului!.. Aoleu!

TIPĂTESCU: Mișel!

PRISTANDA: Curat mișel!

TIPĂTESCU: Murdar!

PRISTANDA: Curat murdar!

TIPĂTESCU: Ei! nu s-alege!

PRISTANDA: Nu s-alege!

TIPĂTESCU: Cu toată dăscălimea dumnealui, cu toată societatea moftologică a dumnealui... degeaba! să-mi rază mie mustățile!

PRISTANDA: Și mie!

TIPĂTESCU: Dar în sfârșit, las-o asta! Lasă-l să urle ca un câine!

PRISTANDA: Curat ca un câine!

TIPĂTESCU: Începuseși să-mi spui istoria de aseară. (șade)

PRISTANDA: Cum vă spuneam, coane Fănică, (se apropie) aseară, ațipisem nițel după masă, precum e misia noastră... că acum dumneavoastră știți că bietul polițai n-are și el ceas de mîncare, de băutură, de culcare, de sculare, ca tot creștinul...

TIPĂTESCU: Firește...

PRISTANDA: Și la mine, coane Fănică, să trăiți! greu de tot... Ce să zici? Familie mare, renumerație mică, după buget, coane Fănică. Încă d-aia nevastă-mea zice: "Mai roagă-te și tu de domnul prefectul să-ți mai mărească leafa, că te prăpădești de tot!.." Nouă copii, coane Fănică, să trăiți! nu mai puțin... Statul n-are idee de ce face omul acasă, ne cere numai datoria; dar de! nouă copii și optzeci de lei pe lună: familie mare, renumerație mică, după buget.

TIPĂTESCU: Nu-i vorbă, după buget e mică, așa e... decît tu nu ești băiat prost; o mai cîrpești, de ici, de colo; dacă nu curge, pică... Las'că știm noi!

PRISTANDA: *Știți! Cum să nu știți, coane Fănică, să trăiți! tocma' dumneavoastră să nu știți!*

TIPĂTESCU: *Și nu-mi pare rău, dacă știi să faci lucrurile cuminte: mie-mi place să mă servească funcționarul cu tragere de inimă... Când e om de credință...*

PRISTANDA: *De credință, coane Fănică, să trăiți!*

TIPĂTESCU: *Nu mă uit dacă se folosește și el cu o para, două... mai ales un om cu o familie grea.*

PRISTANDA: *Nouă suflete, coane Fănică, și renumerație...*

TIPĂTESCU: *După buget!..*

PRISTANDA: *Mică, sărut mîna, coane Fănică.*

TIPĂTESCU: *Lasă, Ghiță, cu steagurile de alaltăieri ți-a ieșit bine; ai tras frumușel condeiul.*

PRISTANDA: *Curat condei! Adicăte, cum condei, coane Fănică?..*

TIPĂTESCU: *Contul jidanului s-a plătit la Comitet pe patruzeci și patru de steaguri...»*

În dialogul de mai sus dintre Ștefan Tipătescu, prefectul județului, și Ghiță Pristanda, polițaiul orașului, se trece de la un subiect la altul, fără importanță și argumente. Mai întâi Tipătescu, acompaniat de Pristanda, își exprimă indignarea în legătură cu materialul publicat în *Răcnetul Carpaților*, apoi Pristanda se lamentează că familia i-i mare și o duce greu, apoi prefectul dă de înțeles că știe despre niște venituri ilicite ale polițaiului, după care se mai enunță și alte teze ca în sfîrșit să se ajungă la niște... steaguri.

Maestrul Caragiale improvizează special acest dialog fără substanță, inteligență și probleme sociale, pentru a arăta nivelul și preocupările autorităților respective.

Într-un alt pasaj din această piesă, cînd intervine cetățeanul turmentat, iarăși vedem și încălcarea legii identității, și incoerență, și contradicții între afirmații. Să urmărim fragmentul.

“ZOE: *S-a dus?.. Ai văzut, Fănică? Ai auzit? Și Ghiță nu mai vine... Fănică, Fănică, ne amenință o nenorocire grozavă...*

TIPĂTESCU: *Taci! Vine cineva. E Ghiță, desigur.*

CETĂȚEANUL: *Sluga!*

ZOE: *Cine e ăsta?*

TIPĂTESCU: *Ce poștești d-ta?*

CETĂȚEANUL: *Eu?... Eu sînt alegător...*

TIPĂTESCU: *Cum te cheamă?*

CETĂȚEANUL: *Cum mă cheamă? Ce trebuie să spui cum mă cheamă... vorba e, sînt alegător?*

ZOE: *E turmentat?*

TIPĂTESCU: *Dracul să-l ia! nu e nimeni afară: lasă să-mi intre aici toți nebunii, toți bețivii... ‘Aide, ieși!*

CETĂȚEANUL: *Nu sînt turmentat... coană Joițico... Las'că ne cunoaștem... Mă cunoaște conul Zaharia de la 11 februarie... Nu e vorba, ținem la d. Nae Cațavencu... e din Soțietate... dar vorba e, eu alegător... eu... apropiat, eu pentru cine votez? D-aia am venit.*

ZOE: *Trimite-l, Fănică, dă-i drumul... e amețit de tot...*

TIPĂTESCU: *Fii bun, cetățene, du-te. Aldată mai vorbim.*

CETĂȚEANUL: *Dar ce să vorbim aldată?*

ZOE: *A!*

CETĂȚEANUL: *Acu ce treabă avem?... Nu vă uitați la mine că sînt așa de... Am făcut-o de oaie de tot. Să vezi d-ta cum de a devenit la băutură... că a fost lată de tot...*

TIPĂTESCU: *Fii bun, omule, și-nțelege.*

CETĂȚEANUL: *Eu am găsit o scrisoare...*

TIPĂTESCU și ZOE: *O scrisoare!"*

Cetățeanul turmentat, rămas de poveste în dramaturgia românească, este prin el însuși expresia paradoxului nostru, plămădit din rîs și plîns (vorba poetului Petru Zadnipro: "*la un colț de masă plîng, la alt colț de masă cîntă*"). Aproape fiecare replică din acest fragment constituie o teză autonomă, nelegată bine de celelalte, toate împreună creînd grotescul incoerent al lui Caragiale, care în esență e foarte coerent, dacă e văzut "de departe", în toată complexitatea lui.

De remarcat că în cazurile discutate aici incoerența și încălcarea legii identității nu trebuie interpretate ca greșeli de text ale lui Caragiale; ele sînt comise, după cum s-a mai spus, în mod deliberat, pentru nuanțarea culorilor folosite la crearea portretelor personajelor respective.

§2. Argumentarea tezelor

2.1. Argumentarea obiectivă și cea subiectivă

Argumentarea tezelor ca totalitate de operații de gîndire constituie obiectul logicii, de aceea nu ne vom ocupa aici de ea decît în măsura în care ne-o cere prezenta lucrare.

Tezele care exprimă adevăruri absolute sau cel puțin adevăruri care nu trezesc îndoieli, precum și tezele acceptate a priori de acei care ne ascultă, nu cer argumentare. Argumentarea se face numai în măsura necesității sau, mai exact, în măsura cerută de situația concretă. Evident, o situație cum ar fi cea de la o conferință științifică sau cea de la un proces judiciar cere o argumentare riguroasă a tezelor, respectîndu-se toate procedurile sofisticate ale logicii formale. Iar o situație banală și lipsită de importanță ar putea în general să se dispenseze de argumentare, tezele fiind considerate ca și cum argumentate.

Sub aspect teoretic, argumentarea este o formă de fundamentare (înte-miere) a unei teze. Ea are ca scop dobîndirea adeziunii unui auditoriu la teza unui vorbitor.

În lucrarea de față nu vom examina întreg mecanismul argumentării, cu tot instrumentarul ce aparține științei logicii, ocupându-ne mai mult de aspectele comunicabile. Cu atât mai mult cu cât *“în tratarea argumentării, considerentele de logică în sens strict nu sînt suficient delimitate de considerente retorice, pragmatice, psihologice, comunicabile și acționale”*.¹⁴

Argumentarea are trei etape:

I – Emiterea unei teze cu veleități de adevăr sau justețe (în știința logicii se face distincție între adevăr și justețe);

II – Indicarea mijloacelor de întemeiere (argumentele);

III – Stabilirea unei legături de ansamblu între mijloacele de întemeiere și susținerea respectivă.

Argumentarea se face prin... **argumente**, care se mai numesc **fapte** sau **probe**. Faptele sînt lucruri, acțiuni, întîmplări sau împrejurări reale. Argumentarea poate fi de două tipuri: *obiectivă* și *subiectivă*.

Argumentarea obiectivă demonstrează adevărul (sau combate falsul) în mod obiectiv, adică prin procedeele raționale ale logicii formale (judecăți, raționamente, inducții, deducții), de aceea ea se mai numește *argumentare demonstrativă*.

Argumentarea subiectivă încearcă să-l convingă pe cel care ascultă prin *alte procedee decît cele raționale*, fără să poată însă demonstra adevărul, de aceea ea se mai numește *argumentare nedemonstrativă*. Acele *alte procedee decît cele raționale* sînt de natură psihologică, tactică, retorică etc. Evident, ele nu includ ridicarea exagerată a vocii și alte abateri indecente, utilizate uneori în loc de argumente. Toate urmăresc scopul ca discursul să fie *persuasiv* (adică să convingă și să demonstreze), *seductiv* (adică să placă publicului) și *incitativ* (adică să miște și să trezească emoții).¹⁵ Așadar, argumentarea subiectivă, spre deosebire de cea obiectivă, presupune implicarea subiectului, cu toate aptitudinile sale intelectuale, artistice, psihologice etc. (de aceea și se numește *argumentare subiectivă*). În cele ce urmează, prezentăm o situație în care ar putea fi folosită o asemenea argumentare.

Să admitem că în sarcina unui avocat intră apărarea unui învinuit pe care îl așteaptă ani grei de detenție. Toate probele materiale și de altă natură dovedesc învinuirea, toți martorii fac declarații din care de asemenea rezultă clar vina inculpatului. Cu alte cuvinte, vinovăția este demonstrată prin probe și judecătorul va trebui să aplice prevederile legii. Avocatul învinuitului se află într-o situație cu totul dificilă, pentru că argumentarea obiectivă este în defavoarea clientului său. În asemenea cazuri, el nu are altă soluție decît să apeleze la argumentarea subiectivă. Iată ce ar putea conține ea:

¹⁴ Drăgan Stoianovici, Teodor Dima, Andrei Marga, *Logica generală*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1990, p. 230.

¹⁵ A se vedea mai amănunțit: Gh. Mihai, *Psiho-logica discursului retoric*, Focșani, Editura Neuron, 1996, p. 52.

– Învinuitul este prea tânăr, nu are experiența vieții și de aceea nu a putut să-și dea seama de gravitatea infracțiunii pe care a săvârșit-o.

– Anii lungi de detenție, în condiții de penitenciar, nu corectează o personalitate (mai ales, la o vîrstă tînă), dar dimpotrivă, o deformează, o degradează. Are nevoie societatea noastră de o personalitate degradată?

– Învinuitul este un produs defectuos al sistemului nostru de învățămînt, al societății degradate. Prin urmare, cele săvîrșite trebuiau, într-un fel sau altul, să aibă loc în mod obiectiv, ca o consecință firească a factorilor care au contribuit la formarea acestui tînăr învinuit. Deci, vina trebuie distribuită în mod proporțional.

– Învinuitul a crescut fără tată și nu a avut parte de o educație normală. El este cel mai mare dintre cei patru copii ai mamei sale, fiind, în anumită măsură, cel care întreține familia. Detenția lui se va resimți foarte mult și asupra celorlalți trei copii minori.

Aceste cîteva “argumente”, precum și multe altele de felul acesta, muiate într-un sos de lăcrimații, ar putea constitui o adevărată cetate emotivă, pe care în cazul de față o numim *argumentare subiectivă*. Dacă la ele s-ar mai adăuga calitățile oratorice ale avocatului, vocea și gesturile adecvate ale sale, această argumentare subiectivă ar avea șanse să fie luată în calcul pentru a ușura pe-deapsa infractorului.

Argumentarea obiectivă și cea subiectivă nu se exclud. Dimpotrivă, în situațiile ideale ele se completează perfect, după cum se completează logicul cu psihologicul. În acest sens, are dreptate P. Botezatu cînd afirmă că “teoria argumentării (logice – precizarea noastră) nu poate ignora ajutorul psihologiei, al retoricii și afinitatea sa cu dreptul, morala”.¹⁶

2.2. Regulile demonstrației

Argumentarea obiectivă (eventual completată de cea subiectivă) care reușește să demonstreze validitatea unei afirmații se numește *demonstrație*. În mod normal, demonstrația trebuie să respecte anumite reguli. Ne vom opri la principalele dintre ele, dar mai întîi vom da o serie de exemple de teze pe care le vom discuta prin prisma regulilor respective (tezele sînt numerotate, pentru a putea face mai ușor referire la fiecare dintre ele).

1. Ciupercile nu sînt comestibile.
2. Ciupercile otrăvitoare nu sînt comestibile.
3. La 21 august 2001 deasupra orașului Brașov au zburat 8320 de vrăbii.
4. Comuniștii sînt vinovați de distrugerea bisericilor din fosta Uniune Sovietică.
5. Luni magazinul nu a fost deschis.

¹⁶ P. Botezatu, *Semiotică și negație*, Iași, Editura Junimea, 1973, p. 184.

6. *Magazinul nu este deschis.*
7. *Luni, între orele 13 și 14, magazinul nu a fost deschis.*
8. *Uniunea Sovietică este un "stat unic, din vreri de noroade zidit".*
9. *Polițiștii nu iau mită.*
10. *Esența imperialismului colonial este aceeași, indiferent dacă el este american sau rus.*
11. *Rusul este o fire deschisă, generoasă, bună la suflet.*
12. *Națiunea rusă moștenește virusul expansionismului și al șovinismului.*

Regula 1. Teza de demonstrat trebuie să fie o judecată formulată precis. Pe de o parte, teza 1 nu exprimă un adevăr, pentru că, de fapt, ciupercile sînt comestibile. Pe de altă parte, ea exprimă totuși un adevăr, pentru că există și ciuperci necomestibile. Cu alte cuvinte, avem un caz de dificultate a tezei, deoarece ea exprimă concomitent un adevăr și un fals. De ce are loc acest lucru? Pentru că teza respectivă nu este formulată precis. Altă variantă a ei, formulată cu exactitate, o avem în teza 2.

În viața de toate zilele, imprecizia tezelor conduce deseori la confuzii sau chiar la conflicte de comunicare. Tocmai de aceea este absolut necesar ca fiecare afirmație pe care o facem să fie formulată cu precizie, mai ales cînd sîntem în circumstanțe care ne cer o responsabilitate sporită. De exemplu: să ne imaginăm că cineva face în public (de pildă, într-o instanță de judecată, la o întrunire etc.) o afirmație precum că *judecătorii iau mită*. Deși se știe foarte bine că multe persoane plătesc mită judecătorilor, totuși este riscant să facem o asemenea afirmație, pentru că ea atrage după sine răspunderea morală și chiar cea penală. Vorba e că atunci cînd spunem că *judecătorii iau mită*, ne referim (poate, fără să ne dăm seama) la *toți* judecătorii, fără excepție. Însă nimeni nu a demonstrat pînă în prezent că *toți* judecătorii iau mită. S-ar putea întîmpla ca unii dintre ei să nu ia mită. De aceea, pentru a fi mai aproape de adevăr și totodată pentru a nu risca să răspundem de cele afirmate, *vom preciza teza* zicînd că *unii* (sau *mulți, foarte mulți, puțini, foarte puțini* etc.) *judecători iau mită*.

Regula 2. Teza de demonstrat trebuie să fie o judecată care poate fi demonstrată prin probe. Să ne imaginăm că cineva enunță teza 3 care îi miră pe toți acei care îl ascultă. Poate oare vorbitorul să demonstreze justetea tezei sale? Nu. Dar pot ascultătorii să demonstreze contrariul? Probabil, tot nu. Pentru că nu există probe nici pentru a confirma teza cu pricina, dar nici pentru a o infirma. Pur și simplu, această teză este una care nu poate fi demonstrată prin probe.

E cu totul altceva dacă ne referim la teza 4. Aici, pentru a o demonstra, putem găsi diverse probe materiale și de altă natură cum ar fi:

– *Cazuri concrete în care, din dispoziția conducătorilor-comuniști sau cu participarea nemijlocită a lor, sute și mii de locașuri de cult au fost*

demolate, devastate, deteriorate (smulgându-li-se crucile sau distrugându-li-se clopotnițele) sau folosite în calitate de grajduri, depozite, aziluri pentru alienați mintal etc.

– Depoziții ale martorilor oculari care cunosc bine împrejurările în care s-a pomenit un locaș de cult sau altul.

– Date statistice și materiale de arhivă.

– Faptul că pe tot parcursul existenței Uniunii Sovietice la putere au fost numai comuniștii.

Așadar, din cele discutate în cazul regulii 2, conchidem că există teze care *pot fi* demonstrate prin probe și teze care *nu pot fi* demonstrate prin probe. Tocmai acestea din urmă deseori ne joacă festa, pentru că ele sînt folosite cu multă "măiestrie" de către unele persoane certate cu onestitatea. Să ne amintim bunăoară de discursurile preelectorale ale comuniștilor în care ei afirmau că dacă vor ajunge la putere, vor ridica nivelul de trai al populației (pîinea va costa un leu și ceva, iar kilogramul de salam va costa doi lei și ceva), vor soluționa problema Transnistriei etc. Evident, toate aceste teze, tentante la prima vedere, nu puteau fi demonstrate prin probe, pentru că ele țineau de o perspectivă, de viitor. Iar electoratul nici nu a încercat să ceară probe și demonstrații, căzînd în cursă și crezînd fabulațiile populiste ale comuniștilor.

Iată de ce tezele care nu pot fi demonstrate prin probe nu pot fi luate ca adevăr, ci numai ca ipoteze, pronosticuri, proiecte etc.

Regula 3. Teza de demonstrat trebuie să fie o judecată care nu este modificată ori substituită pe tot parcursul demonstrației. Discutînd cu patronul programul de lucru al unui magazin, un cumpărător a spus că *luni magazinul nu a fost deschis* (teza 5). Alt cumpărător, nemulțumit de serviciile prestate de magazin, l-a susținut pe primul, afirmînd că *magazinul nu este deschis* (teza 6). Mirat de aceste afirmații, patronul s-a uitat nedumerit și dojenitor la vînzător, dar înainte de a-i cere explicații, i-a rugat pe cei doi cumpărători să repete cu mai multă răspundere afirmațiile pe care le-au făcut. Primul cumpărător, înțelegînd că de spusele sale poate depinde situația vînzătorului, a modificat teza inițială: *luni, cînd am venit să-mi cumpăr produse, magazinul nu era deschis*. Iar al doilea a schimbat-o cu totul: *luni pe la amiază magazinul era închis*. Văzînd că de data aceasta afirmațiile cumpărătorilor sînt altele decît cele dintîi, patronul i-a cerut explicații vînzătorului care a zis că *luni magazinul nu a fost deschis între orele 13 și 14* (teza 7), adică tocmai așa cum prevede programul.

Este de prisos să arătăm că în cazul de față o teză a fost modificată, iar alta substituită înainte de a fi demonstrate. Altădată însă acest fapt (modificarea și substituirea) poate avea loc chiar pe parcursul demonstrării. Indiferent de intențiile celui care își modifică sau își substituie teza, aceasta nu poate fi luată în discuție și cu atît mai mult nu poate fi demonstrată, atît timp cît nu este stabilă. Modificarea tezei poate avea loc atît din intenții bune (de

exemplu, pentru a face anumite precizări și aceste cazuri se aseamănă cu cele din regula 1, cât și din rea-credință (de exemplu, pentru a mușamaliza un adevăr). În multe situații, doar o “ușoară” modificare a tezei poate avea consecințe semnificative. De exemplu, modificarea unor depoziții în procesele judiciare poate da o cu totul altă turnură dezbaterilor. Tocmai de aceea persoanelor interogate li se pune în vedere că, în conformitate cu legea, ele poartă răspundere pentru cele mărturisite.

În concluzie, vom sublinia în mod expres că *stabilitatea tezei*, atît sub aspectul formei, cât și sub cel al conținutului, este una din condițiile necesare ale examinării și demonstrării ei.

Regula 4. Probele care servesc pentru fundamentul tezei trebuie să fie fapte adevărate. Ele au menirea să creeze fundamentul pe care urmează să se sprijine “edificiul” tezei. De aceea este de la sine înțeles că dacă probele nu sînt fapte adevărate, fundamentul va fi șubred, pentru că nici el nu va fi adevărat, iar de aici va rezulta că teza nu va fi demonstrată. În acest sens, avem un exemplu foarte cunoscut – o teză din imnul Uniunii Sovietice (teza 8): “*Trăiască Uniunea Sovietică tare, stat unic din vreri de noroadе zidit*”. Conducătorii imperiali vroiau să se creadă că la temelia Imperiului Sovietic stă *vrerea*, adică voința tuturor popoarelor conlocuitoare. Însă nimeni nu a încercat niciodată să afle, prin referendum sau prin alte modalități legale, *voința popoarelor*. Această *voință a popoarelor*, ridicată la nivel de probă și de întemeiere legală a imperiului, era o ficțiune, un fals. De exemplu, în cazul Basarabiei, se știe clar că ea a fost răpită de două ori, prin forța armelor, în 1812 și în 1940. Aproximativ aceeași soartă au avut și alte popoare încorporate în imperiu. Prin urmare, teza conform căreia Uniunea Sovietică a fost un stat zidit din “vreri de noroadе” este falsă.

Alteori, pentru a demonstra o teză prin argumente false (din lipsa celor adevărate), se apelează la un tertip pe care oamenii neavizați nu-l pot sesiza ușor. De exemplu, ministrul afacerilor interne afirmă că *polițiștii nu iau mită*. Ca probe, el invocă numele a patru polițiști care... nu iau mită.

La o examinare atentă atît a tezei, cât și a probelor, ne putem ușor da seama că așa-zisele probe invocate de ministru nu au fost demonstrate și de aceea nu pot trece în mod obligatoriu drept adevăruri. Aceasta e în primul rînd. În al doilea rînd, chiar dacă probele respective ar reflecta adevărul, ele totuna constituie doar niște exemple concrete pe care nu avem dreptul să le generalizăm și să afirmăm că polițiștii nu iau mită. S-ar putea întîmpla ca alți polițiști, foarte mulți, să ia mită.

Așadar, din cele examinate în cadrul regulii 4 vom lua aminte că: 1) faptele, înainte de a fi folosite ca probe, trebuie să fie verificate sau cunoscute ca adevăruri; 2) exemplele concrete, atît timp cît nu cuprind *toate* cazurile reale, nu pot fi generalizate pentru a servi ca fundament al tezei (despre aceasta vom mai discuta în cadrul regulii 6).

Regula 5. Probele care servesc pentru fundamentul demonstrației trebuie să fie judecăți care nu se contrazic reciproc. Este de la sine înțeles că dacă o probă o contrazice pe alta, ele nu pot constitui, împreună, fundamentul tezei. Să ne imaginăm bunăoară că este pusă în discuție imaginea unei personalități (în scopul votării *pentru ea* sau *contra ei*). Este important a se cunoaște dacă persoana respectivă a colaborat sau nu cu organele securității. Să zicem că o probă afirmă că *a colaborat*, iar alta că *nu a colaborat*. Evident, una din aceste probe este adevărată, iar cealaltă este falsă. Ambele nu pot fi adevărate. În acest caz, precum și în toate celelalte în care avem probe care se exclud, este necesar a se cerceta veridicitatea probelor. Astfel, proba va deveni teză, iar pentru demonstrarea ei vor fi căutate alte probe. Procesul de căutare și cercetare va dura atît timp cît va fi necesar pentru a descoperi validitatea (sau falsul) probelor, iar de aici cercetarea se va îndrepta spre teza principală.

Regula 6. Probele care servesc pentru fundamentul demonstrației trebuie să fie judecăți care constituie o rațiune suficientă pentru teză. Să reluăm examinarea tezei 9, pe care am discutat-o în cadrul regulii 4: *polițiștii nu iau mită*. Am arătat deja că, chiar dacă cei cîțiva polițiști pomeniți de către ministrul de interne nu ar lua mită, totuna nu s-ar putea afirma cu certitudine că polițiștii nu iau mită. Pentru că aceste cîteva probe *nu sînt suficiente* sau, altfel spus, *nu constituie o rațiune suficientă* pentru a demonstra teza. S-ar putea considera că teza este demonstrată numai dacă am ști cu certitudine că *toți* (absolut toți) polițiștii nu iau mită. Teza în cauză îi vizează pe toți polițiștii, de aceea dacă măcar un singur polițist ia mită, teza nu mai este adevărată, adică este falsă. În această ordine de idei, e bine să ținem minte că *orice afirmație categorică riscă să păcătuiască, adică să fie falsă*. De aceea este recomandabil să ne abținem de a face asemenea afirmații și să le facem doar atunci cînd o cere situația și avem o rațiune suficientă pentru a demonstra teza respectivă. În rest, este bine să exprimăm anumite rezerve față de o teză sau alta, cu atît mai mult cu cît aceste rezerve, în unele situații, vor însemna modestie, bună-creștere, diplomatie și cultură a vorbitorului. Pe de altă parte, respectivele rezerve sînt cu totul nepotrivite în formularea unor teze științifice cum ar fi: *Pătratul ipotenuzei este egal cu suma pătratelor catetelor*. Dăm mai jos zece exemple de teze, cinci dintre ele fiind categorice, iar altele cinci exprimînd și anumite rezerve față de judecățile respective.

Australia se află în emisfera sudică a Globului Pămîntesc.

Matematica este o știință exactă.

În clasa a zecea sînt 25 de elevi.

Imperiul Sovietic s-a prăbușit.

Toți cei trei președinți ai Republicii Moldova (Snegur, Lucinschi și Voronin) descind din partidul comunist.

O bună parte dintre cadrele didactice din Republica Moldova au un nivel scăzut de pregătire profesională.

Sănătatea bunelului nu este cea mai bună.

În unele cazuri consumul de alcool poate fi folositor.

O parte dintre preoți îi atrag pe creștini la biserică, iar altă parte îi îndepărtează de ea.

Foarte puțini compatrioți de-ai noștri își dau seama de valoarea practică a lozincii "Unire, moldoveni!"

Pentru a arăta că vorbitorul nu este categoric și are anumite rezerve față de cele exprimate (pentru că totul este relativ), el ar putea folosi unele formule de tipul: *probabil; s-ar putea crede că; s-ar putea întâmpla; (nu) cred că; mi se pare că; după părerea mea (sau a altei persoane); unii (mulți, puțini, foarte mulți etc.) oameni; nu știu dacă; nu este dovedit că; nu este cel mai bine (mai reușit etc.) să; în unele (multe, puține etc.) locuri (cazuri, situații etc.) și altele.*

Regula 7. Probele care servesc pentru fundamentul demonstrației trebuie să fie judecăți care nu se sprijină pe adevărul tezei. Să nu uităm un adevăr principal: teza trebuie să se sprijine pe probe, și nu probele pe teză. Dacă probele se sprijină pe adevărul (sau falsul) tezei, demonstrația este falsă. Iată un caz în care teza se sprijină pe fundament constituit din probe.

Teza 10: Esența imperialismului colonial este aceeași, indiferent dacă el este american sau rusesc.

Fundamentul constituit din probe:

1. *Și S.U.A., și Rusia au apărut în urma colonizării unor teritorii străine care aparțineau populațiilor băștinașe.*

2. *Și S.U.A., și Rusia au supus, au marginalizat și au discriminat populațiile cucerite, încât unele dintre ele au ajuns la dispariție.*

3. *Și în S.U.A., și în Rusia există mecanisme statale de impunere a limbii majorității asupra minorităților conlocuitoare.*

4. *Și S.U.A., și Rusia tind să dețină controlul și chiar să domine în diverse zone ale Globului Pământesc.*

5. *Și S.U.A., și Rusia deseori își satisfac interesele prin forță, neglijând voința țărilor mai slabe.*

Iată și un alt caz, în care nu teza se sprijină pe probe, ci invers, probele se sprijină pe teză. Vom da ca exemplu expresia rusească *русская душа*, care s-ar traduce ad litteram *suflet rusesc*. Curios lucru, îmbinarea în cauză, destul de frecventă în cazurile în care este nevoie să fie exprimat sensul "care este specific rușilor", nu este atestată în sursele lexicografice (vezi, de exemplu, *Большой энциклопедический словарь* sau *Толковый словарь русского языка* de S.I. Ojegov și N.Iu. Șvedova), de aceea în cazul de față sensul acesteia a fost identificat și formulat în urma unui sondaj sociolingvistic. Așadar, sensul ar fi "fire deschisă, bun la suflet, om generos". Cu alte cuvinte, această îmbinare din limbajul oral rusesc ar exprima teza 11 *Rusul este o fire*

deschisă, generoasă, bună la suflet. Pornind de la teza în cauză, identificată cu un postulat, mulți ruși afirmă:

1. *Firea rusească este deschisă, fără ascunzișuri, fără fățărnicie.*
2. *Rusul este generos, gata să ajute în mod dezinteresat pe alții.*

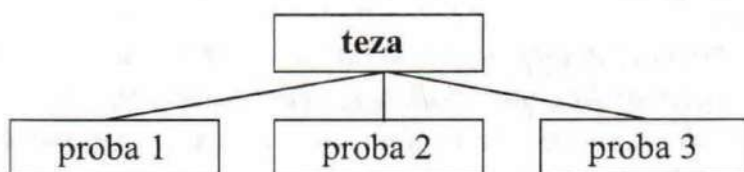
Este foarte important să observăm că aceste afirmații nu sînt probe confirmate prin experiență și recunoscute ca fiind specifice *tuturor* rușilor, ci mai degrabă sînt afirmații care derivă din teza arătată mai sus, teză care, în viziunea multor ruși, exprimă adevărul.

Falsul tezei în cauză, precum și al judecăților care derivă din ea, se profilează mai evident dacă îl punem în contrast cu teza 12, care se sprijină pe o serie de probe confirmate prin experiență: *Națiunea rusă moștenește virusul expansionismului și al șovinismului.*

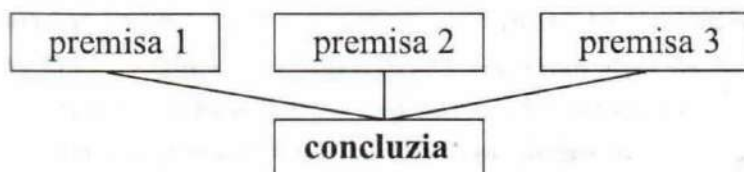
Probe:

1. *Cea mai mare parte a teritoriilor Rusiei de azi a fost cucerită prin expansiune de la alte popoare.*
2. *Popoarele cucerite de ruși au suportat o discriminare teribilă, astfel încît unele au ajuns la dispariție.*
3. *Mai mult de jumătate din națiunea rusă locuiește în afara frontierelor actuale ale Rusiei, generînd în alte țări probleme grave de separatism și de altă natură și creînd un permanent pretext pentru Rusia de a se amesteca în treburile interne ale acestora.*

Regula 8. Teza trebuie să derive în mod necesar din fundamentul constituit din probe. În cazul unei argumentări corecte, între teză și probe trebuie să existe un raport de inerență, adică de interdependență. Să observăm acest lucru pe baza tezei 12, demonstrată ceva mai sus. Pe de o parte, probele formează un fundament pe care se sprijină teza, această relație exprimîndu-se grafic în felul următor:

Pe de altă parte, dacă răsturnăm această schemă, lucrurile pot fi văzute și invers, adică fiecare probă devine o premisă, iar teza devine concluzia trasă din premisele respective. Iată schema răsturnată:

Raportul de inerență dintre teză și probe constă tocmai în faptul că dacă teza într-adevăr se sprijină pe probe, ea mai trebuie neapărat și să derive din probe, dar nu invers (probele din teză). Prezența acestui raport demonstrează validitatea tezei.

Atît prima schemă (mai întîi se enunță teza, apoi se expun argumentele), cît și a doua (mai întîi se expun premisele, apoi se trage concluzia) sînt bine cunoscute în practica argumentării, de aceea nu s-ar putea recomanda una dintre ele ca fiind preferabilă. Totul depinde de situația concretă.

2.3. Tertipuri de argumentare

După cum am arătat mai sus, încălcarea unor reguli de argumentare se face fie din ignoranță, fie din rea-credință. În cazul din urmă, e vorba de tertipuri prin care poate fi realizat scopul de a tăinui anumite adevăruri, de a le da drept neadevăruri sau de a da un fals drept adevăr. Iată cîteva feluri de tertipuri:

1. Teza poate fi formulată neclar, pentru ca pe parcursul demonstrării (discuției) să fie modificată treptat în vederea satisfacerii anumitor interese.
2. Unele probe pot fi false, însă ele pot fi scăpate din vedere și trecute, împreună cu probele valide, drept adevăruri.
3. Probele se pot sprijini pe teză în loc să se facă invers.
4. Atenția vorbitorului poate fi abătută de la demonstrarea tezei la demonstrarea unei probe, astfel încît teza poate să rămînă nedemonstrată.
5. Atenția publicului poate fi abătută de la demonstrarea tezei la demonstrarea unei probe, astfel ajungîndu-se la concluzia greșită că vorbitorul a demonstrat ceea ce a avut de demonstrat.

2.4. Exemple de argumentare

Mai jos vom da trei exemple de comunicare, în care gradul de argumentare a tezelor e determinat de situația concretă.

Vom începe cu un fragment din discursul unui avocat la un proces judiciar.

Învinuirea adusă cetățeanului X precum că el ar fi încălcat regulamentul asociației privitor la comercializarea mărfurilor este cu totul neîntemeiată. Mai mult chiar, ea este evident inventată și programată, fapt pasibil de pedeapsă. Cetățeanul X nu a știut despre existența unui asemenea regulament. Nici nu a putut să știe, pentru că regulamentul cu pricina nu exista în realitate la data încheierii contractului de vînzare a mărfurilor. Acesta este adevărul care se dovedește prin cîteva argumente.

Primul: conform statutului asociației, toate regulamentele și celelalte acte normative se adoptă la adunarea generală a fondatorilor și a directorilor de întreprinderi, care se consemnează într-un proces-verbal semnat de participanții la adunare. Or, procesul-verbal prezentat instanței de judecată are un număr de semnături care este insuficient pentru a adopta un act normativ. Prin urmare, dacă judecăm după numărul de semnături

și, respectiv, de voturi, putem trage concluzia că o asemenea adunare, chiar dacă ar fi avut loc în realitate, nu ar fi fost deliberativă. De aici se impune o altă concluzie și anume că regulamentul adoptat la adunarea respectivă nu este valabil.

Al doilea: unele persoane din cele indicate în procesul-verbal ca fiind prezente la adunare nu confirmă faptul că ar fi avut loc cu adevărat o asemenea adunare, la care să fi fost adoptat vreun regulament. Aceasta se demonstrează o dată în plus prin lipsa în procesul-verbal a semnăturilor persoanelor respective.

Al treilea: instanței de judecată nu i s-a prezentat procesul-verbal în original, ci copia lui xerografiată, invocându-se motivul că originalul s-a pierdut. Dacă acest fapt e pus în legătură cu cele două argumente expuse mai sus, putem presupune că originalul procesului-verbal nu a fost prezentat judecății pentru a nu se stabili prin expertiză timpul în care a fost scris.

Aceste trei argumente constituie un temei pentru a trage o concluzie preliminară că pretinsa adunare în general nu a avut loc, iar procesul-verbal și regulamentul au fost întocmite relativ recent, înainte de examinarea litigiului în instanță. Semnăturile din procesul-verbal au fost adunate ilegal. Prelungirea anchetei și cercetarea mai profundă a faptelor ar putea identifica probe noi pentru confirmarea acestui adevăr.

Al doilea exemplu este un banc cu pretenții de caz autentic, povestit de un omulean hazliu, dar mucalit, într-un cerc de prieteni.

Cică acum câțiva ani guvernul pune la cale o afacere destul de profitabilă pentru țărișoara noastră. Era vorba să cumpărăm din Kazahstan niște cămile de prăsilă ca să le înmulțim și să le creștem la noi. Vă dați seama cât de rentabilă este cămila?!

În primul rînd, cămila rezistă la cele mai năprasnice geruri (ca în Kazahstan) și la cele mai arzătoare călduri (ca în pustiu). Prin urmare, în condițiile Moldovei ea poate trăi fără grajduri speciale și alte adăposturi amenajate.

În al doilea rînd, cămila este cu totul nepretențioasă față de mîncare, rezistînd mult timp chiar și fără apă. De nevoie, ea se hrănește și cu ciulini, cu scai și cu alte buruiene pe care la noi nu le mănîncă nici un animal. Dar dacă ne mai gîndim că pe pămînturile țărișoarei noastre cresc atîtea bunătăți, am putea fi siguri că așteptatele cămile ar huzuri aici. Așa credea și guvernul.

În al treilea rînd, cămila dă cea mai bună lînă, mai fină decît a oilor noastre. Ce haine luxoase se fac din lîna asta!

În al patrulea rînd, cămila mai dă și lapte despre care se zice că e de leac, iar carnea de cămilă e foarte hrănitoare.

Cu alte cuvinte, înțeleptul nostru guvern avea un plan grandios, care ne-ar fi îmbogățit pe toți. Dar, ca să vezi, tocmai când era vorba de încheierea unor contracte de cumpărare a cămilelor, fapt care era pus în sarcina Ministerului Agriculturii, s-a întâmplat ceva nemaipomenit. Cineva i-o fi șoptit la ureche unuia din capii guvernului că dobitoacele celea din Kazahstan au un mare cusur: ele scuipă!.. Și te scuipă atât de urât, încât nu te mai poți spăla cu nimic. Și nu scuipă chiar așa, unde s-ar afla și fără pricină. Au ele probabil socoteala lor.

Și dacă s-a aflat despre acest cusur, cei de sus s-au îngrijorat rău: dar dacă păcătoasele de animale se apucă de scuipat în... guvern?..

Nu știu ce s-o mai fi vorbit atunci la conducere despre cămilele din Kazahstan, dar contractele celea n-au mai fost încheiate. Și iată că sîntem și azi săraci lipiți pămîntului. Și fără cămile.

Al treilea exemplu este un fragment dintr-un monolog al unei persoane care își exprimă nedumerirea și indignarea în legătură cu unele realități ale societății noastre.

Încercați să găsiți în casele din Chișinău măcar un ascensor nezgîriat, nemurdărit, nescuipat sau cu butoanele nearse. Pe pereții unor cabine, uneori chiar mai sus de un metru, stau urmele picioarelor unor persoane antrenate în ale relelor.

Ce se face oare în conștiința omului care urcă în lift și începe să distrugă? E sănătos oare acest om sau e bolnav? A încercat oare vreun psiholog (sau poate vreun psihiatru) să studieze aceste anomalii sociale? Anume sociale, pentru că e vorba nu de un om, de doi sau de zece. Nici chiar o sută de tineri n-ar fi în stare să facă atîta scîrnăvenie. Am spus tineri, pentru că cei în vîrstă nu-și pot pune amprentele tălpilor atît de sus.

Încercați să găsiți în Chișinău troleibuze cu pereții nescrîși, nezgîriați sau cu banchetele netăiate de cuțitele unor răufăcători.

Încercați să mai constatați cîți tineri care fumează în stațiile de troleibuze aruncă mcurile de țigări în pubele (lăzi de gunoi) și cîți le aruncă alături.

Doamne, ce se întîmplă?! Mergi dimineața la serviciu și te apucă groaza cînd vezi din cînd în cînd pe străzi grupuri de tineri bine hrăniți, cu musculatură de culturisti, tunși scurt sau rași pe cap și parcă gata de bătaie. Încercați să-i întrebați pe acești tineri care e capitala vreunei țări europene sau poate ceva din tabla înmulțirii.

Doamne, ce se întîmplă?!

După cum vedem, gradul de argumentare în fiecare din cele trei exemple este diferit.

În primul exemplu, după cum ar fi absolut necesar în discursul unui avocat, găsim o argumentare perfectă, cu atît mai mult cu cît e vorba de infirmarea unei învinuirii. În acest caz, fiecare argument are menirea să încline cît mai

mult balanța în sensul dorit, astfel convingându-l pe judecător de veridicitatea sau, dimpotrivă, de netemeinicia unor teze, afirmații, hotărâri etc. Aici orice greșeală de argumentare sau de coerență ar putea avea consecințe grave.

În al doilea exemplu, deși e vorba de un banc (nu de discursul unui avocat), rigurozitatea argumentelor de asemenea are o importanță de netăgăduit, pentru că ea determină înălțimea punctului culminant al anecdotei. Fără însiruirea argumentelor și ridicarea maximă a interesului ascultătorului, poanta bancului nu ar avea nici un haz.

În exemplul al treilea, argumentarea este minimă (de exemplu: *am spus tineri, pentru că cei în vîrstă nu-și pot pune amprentele tălpilor atît de sus*), însă nici nu se simte necesitatea ei. Natura situației și mai ales stilul comunicării parcă nu ar cere o argumentare temeinică. Majoritatea frazelor din această comunicare pot fi împărțite în trei tipuri, fiecare din ele necerînd argumente.

Frazele de primul tip nu au nevoie de probe, pentru că nu pretind a exprima adevăruri, ci mai degrabă niște îndemnuri (de exemplu: *încercați să...*).

Frazele de tipul al doilea de asemenea nu cer argumentare, pentru că ele nu conțin afirmații, ci întrebări (de exemplu: *ce se face, ce se întîmplă?*).

Nici frazele de tipul al treilea nu necesită argumentare, pentru că nici ele nu conțin afirmații sau negații, ci fapte (de exemplu: *vezi din cînd în cînd...*).

Însă toate acestea sînt doar la prima vedere. Pentru că dacă examinăm fragmentul cu pricina în integritatea lui, observăm că el, prin cele trei tipuri de fraze, constituie un argument strigător la cer, ce stă la baza indignării exprimate în comunicare. Și îndemnul de a deschide ochii și a observa, și întrebările retorice, și faptele neîndoielnice – toate acestea, turnate într-un stil oratoric și exprimînd o situație de disperare, formează un argument de neclintit.

Din cele de mai sus trebuie să se rețină că argumentarea se face în funcție de necesitățile situației, uneori cu toată scrupulozitatea, iar alteori nu e necesară. Este de asemenea important să știm că argumentele nu pot lua locul tezei și nu trebuie puse în dezbatere în cadrul comunicării respective. Teza constituie axa comunicării și dacă într-o discuție ea este uitată, trecîndu-se la expunerea fără măsură și la detalierea unui argument, înseamnă că s-a comis o greșeală. Repararea ei se face prin revenirea la teza emisă inițial.

§3. Tragerea concluziilor

3.1. Greșeli comise la tragerea concluziilor

În cele ce urmează nu va fi elucidat mecanismul propriu-zis al tragerii concluziilor. În comunicările de toate tipurile în general și în cele care au caracter de raționament în special, concluziile trebuie trase din premise în modul recomandat de știința logicii formale. Aici ne interesează aspectul pur comunicational și îndeosebi o greșeală destul de frecventă, comisă în comunicarea orală la tragerea concluziilor.

În comunicările cotidiene, inclusiv în cele narative sau descriptive, tragem foarte multe concluzii, uneori chiar fără a ne da seama. E adevărat că în numeroase situații banale, când lucrurile sînt clare și fără a fi formulate și spuse în voce tare, nu mai respectăm succesiunea operațiilor de tragere a concluziilor, trecînd peste unele premise pe care nu le rostim, dar le avem în conștiință și ținem cont de ele. O facem după principiul "doi scriem și trei în minte". De fapt, în aceste situații nici nu este necesară respectarea succesiunii amintite. Principalul e să fie justă concluzia. Iată un exemplu: *Dinspre miazănoapte se ridică nori negri și fioroși. Înseamnă că se apropie furtuna.*

Din cele două enunțuri primul este premisa, iar al doilea e concluzia trasă din premisa respectivă. Firește, în mod normal, concluzia nu poate fi trasă dintr-o singură premisă. Însă în situația de față se presupune numaidecît ca existentă și a doua premisă ca o convenție nerostită, dar de la sine înțeleasă de cei care comunică. Probabil, în locul, în timpul și în condițiile meteorologice pe care le au în vedere vorbitorii, *norii negri și fioroși dinspre miazănoapte întotdeauna prevestesc furtuna.* Aceasta și este cea de a doua premisă.

Faptul că deseori premisele sînt doar subînțeles, fără a fi rostite (ceea ce nu este o greșală), duce uneori la confuzii serioase. Să cercetăm un exemplu. Soțul îi spune cuiva la telefon: *luni nu voi fi la serviciu.* Soția, fiind aproape și auzind acest mesaj, imediat ia o decizie: *luni îmi iau și eu zi liberă, ca să fim împreună.*

După cum vedem, soția a luat această decizie după ce a auzit mesajul și a tras următoarea concluzie: *luni soțul va fi acasă.* Dar e justă oare concluzia? Ea poate fi justă sau nu în funcție de conținutul premisei a doua. Dacă în premisa a doua s-ar afirma că soțul nu poate fi decît acasă sau la serviciu, concluzia va fi justă. Iar dacă în această premisă se spune că soțul poate fi *acasă, la serviciu sau în altă parte,* concluzia poate fi greșită. Evident, soția a presupus ca valabilă prima variantă a premisei. Cu alte cuvinte, în conștiința ei a fost construit următorul silogism:

Prima premisă: *luni soțul nu va fi la serviciu.*

A doua premisă: *soțul nu poate fi decît acasă sau la serviciu.*

Concluzia: *luni soțul va fi acasă.*

Adevărul e că premisa presupusă de soție a fost falsă, de aceea concluzia nu este justă. Altfel zis, s-a produs o confuzie din cauza că s-a tras concluzia dintr-o premisă presupusă și falsă, dar nu din una reală.

Cazuri asemănătoare celui de mai sus sînt foarte frecvente, iar cauza lor, de regulă, este aceeași: concluziile se trag din premise presupuse și false. Pentru a evita astfel de greșeli, este recomandabil să tragem concluzii numai din premise realmente cunoscute. Iată încă un exemplu de tragere eronată a concluziei:

Lenuța a afirmat: *trandafirul este o floare adorată de mulți oameni.* Pornind de la afirmația Lenuței, care a servit ca primă premisă, Dumitru a presupus că a doua premisă ar fi: *trandafirul este floarea preferată a Lenuței.* Din cele două premise Dumitru a tras concluzia: *am să-i dăruiesc Lenuței la ziua de naștere trandafiri.* Însă concluzia lui Dumitru a fost greșită, pentru că de fapt trandafirii

nu sînt florile preferate ale Lenuței, adică premisa a doua, cea presupusă, nu exprima un adevăr.

Tragerea concluziilor greșite este periculoasă nu numai sub aspect teoretic, ci și sub aspectul activității practice, deoarece concluziile greșite conduc, de regulă, la fapte greșite. Iar de aici pornesc toate neînțelegerile.

Cazul cu florile, după cum spune vorba populară, este floare la ureche. Din păcate, cazurile din realitate sînt mult mai neplăcute, iar uneori de-a dreptul triste.

Concluzia care se impune e următoarea: înainte de a trage concluzia trebuie să fim absolut siguri de justetea ambelor premise. Dacă nu avem această siguranță, este cazul să precizăm premisa neclară printr-o întrebare adresată interlocutorului. De exemplu, după ce Lenuța a afirmat că trandafirul este o floare adorată de mulți oameni, Dumitru ar fi trebuit s-o întrebe dacă trandafirul este și floarea ei preferată. După ce ar fi primit răspunsul, ar fi putut trage o concluzie justă.

3.2. Concluzii pripite

Deseori sîntem sfătuiți să nu tragem concluzii pripite, avîndu-se în vedere concluziile care nu derivă cu necesitate din (toate) probele de care dispunem. Acestea pot fi concluzii unilaterale sau categorice, greșite nu numai sub aspectul strict al logicii, dar și al procedurii judiciare, al eticii, al adevărului științific etc. De exemplu, dacă un judecător, examinînd cazul unui accident rutier care a avut ca urmare traumatisme și leziuni corporale grave, aplică șoferului o pedeapsă prea aspră pentru că automobilul se deplasa cu o viteză mai mare decît cea permisă, dar nu ține cont de faptul că pietonul trecea strada în mod neregulamentar și că suprafața carosabilului era foarte lunecoasă, el trage, din probele disponibile, o concluzie unilaterală, care conduce, evident, la o decizie unilaterală (pentru că nu au fost luate în calcul toate împrejurările cazului).

Asemenea concluzii unilaterale uneori pot fi și categorice. De exemplu, dacă o persoană a întîrziat la serviciu, iar directorul a tras din acest caz concluzia că persoana respectivă este nedisciplinată și iresponsabilă. Firește, acest caz, unic, nu era suficient pentru a trage o asemenea concluzie.

Sau dimpotrivă: un om plin de vicii a făcut cu totul întîmplător o faptă bună. Cineva a văzut această faptă și a tras concluzia că omul care a făcut-o este foarte bun.

Și în primul caz, și în cel de-al doilea concluziile sînt unilaterale (pentru că sînt trase doar dintr-o singură premisă, care ar putea fi o excepție sau care nu constituie o rațiune suficientă pentru o asemenea concluzie) și categorice (pentru că exprimă limitele unei scări ale unor vicii sau virtuți).

Dacă totuși sîntem puși în situația să ne pronunțăm pe marginea unor asemenea cazuri, recomandăm să apreciem fapta (bună, rea, urîță, frumoasă, condamnată, exemplară etc.), dar nu persoana. Cu alte cuvinte, nu vom face generalizări, pentru că am putea greși. Iar dacă totuși limitele ne constrîng să ne referim la persoană, aprecierea noastră trebuie să aibă un caracter rezervat, cu totul necategoric. De exemplu: *Este o persoană care a făcut o faptă reprobabilă (bună, lăudabilă etc.).*

În general, nu este recomandabil a face afirmații categorice (determinate de cele mai multe ori de anumite stări de spirit, de emoții, interese etc.) de felul: *Ție nimic nu-ți place din hainele mele; Ție toată lumea îți este datoare cu ceva; Te-ai certat cu toată lumea; Ești în stare să acostezi toate femeile; El este un om de nimic.* Asemenea afirmații (care de cele mai multe ori sînt niște concluzii) sînt tendențioase și ne pot compromite imaginea de oameni onești.

Verificarea cunoștințelor

1. Explicați teza conform căreia limbajul și gîndirea constituie două manifestări simultane ale unei activități binare a creierului.
2. Explicați esența legii identității și importanța respectării ei în comunicarea orală.
3. Dați exemple de încălcare a legii identității și explicați consecințele.
4. Ce înseamnă a argumenta o teză?
5. Care sînt cerințele față de argumente și față de argumentare în general?
6. Improvizați un monolog oral în care să argumentați o teză.
7. Improvizați împreună cu un coleg un dialog oral în care să discutați în contradictoriu și să vă argumentați tezele.
8. Care este greșeala cea mai frecventă comisă la tragerea concluziilor și cum trebuie evitată?
9. Dați exemple din realitate de tragere greșită a concluziilor, arătați greșelile și corectați-le.
10. Corectați greșelile de logică comise în enunțurile de mai jos:
 - Numai într-o singură lună vînătorii din Porumbeni omorîseră cinci căprioare, șaptesprezece iepuri și multe animale sălbatice.
 - Țăranii din Sauca au reușit încă înaintea ploilor să semene sfecla de zahăr și alte cereale.
 - În lucrările scrise elevii au comis cîte cinci greșeli morfologice, sintactice și gramaticale.
 - Rîurile africane din nord și din est au viteza și energia mare.
 - Doar spre marginea de nord și de sud a continentului radiația solară și temperaturile aerului scad, mai ales în timpul iernii.
 - Fluviul Amazon este foarte bogat în specii de pești.
 - Scrieți într-o coloană denumirile speciilor de plante și animale, specifice pădurilor ecuatoriale.
 - Spre deosebire de manualul de geografie, autorii manualului de istorie au reușit să găsească metode, modalități și formule originale, prin care au trezit un enorm interes al copiilor pentru adevărul istoric.
 - Orice om cu mintea trează, dar cu experiență de viață, nu poate să nu-și dea seama de interesele Rusiei în Republica Moldova și de acțiunile ei expansioniste în sprijinul acestor interese.
 - Dacă ne imaginăm că persoanele care pleacă la studii în străinătate, mai întîi de toate în România, vor rămîne acolo pentru totdeauna, în scurt timp Republica Moldova nu va mai avea specialiști buni.
 - În ceea ce privește noțiunea de "pedeapsă cu privațiune de libertate", instanța de judecată o poate înlocui cu o pedeapsă alternativă, cum ar fi condamnarea cu suspendarea pedepsei.

Normele de limbă în comunicarea orală

Deși comunicarea orală se conformează aceluiași norme ca și comunicarea scrisă, am putea releva totuși anumite trăsături distinctive ale acestor două tipuri de comunicare.

§1. Vocabularul comunicării orale

Comunicarea orală este situativă, cerînd de fiecare dată utilizarea cuvintelor adecvate situației. De exemplu, comunicarea prezentată la o dezbatere științifică (inclusiv intervenția sau întrebarea) necesită un vocabular terminologic, fără regionalisme, frazeologisme și cuvinte cu sens figurat. În comunicările cotidiene, cum ar fi cele de la magazin sau de la clinică, alegem cuvinte neutre, iar în conversațiile familiare (cu amicii, părinții, copiii etc.) ne putem permite să folosim frazeologisme, cuvinte cu sens figurat, metafore, transferuri de sens, jocuri de cuvinte și diverse creații individuale, care fac comunicarea mai vie. E adevărat că aceste libertăți nu sînt absolute, ele încadrîndu-se, în linii mari, în limitele normelor literare.

Vocabularul comunicării orale conține foarte multe locuțiuni, care sînt mai expresive decît cuvintele obișnuite și care au aproape întotdeauna un caracter metaforic, cu mărci stilistice implicite. Fiecare limbă are fondul propriu de locuțiuni, reflectînd, în alcătuirea lor, istoria, gîndirea și simțirea poporului care o vorbește.¹⁷ Mihai Eminescu sublinia în acest sens că *“adevărata bogăție (a unei limbi) constă totdeauna în locuțiuni, în acele tiparuri neschimbate, cari se formează în curs de mii de ani și dau fiecărei limbi o fizionomie proprie (...) Această parte netraductibilă a unei limbi formează adevărata ei zestre de la moși-strămoși (...)”*.¹⁸

Să examinăm două exemple:

1. *Agronomul își cunoștea bine profesia, însă de data aceasta dase cu oiștea în gard.*
2. *Hoțul a șterpelit banii și a luat-o la sănătoasa, ca să nu fie prins.*

¹⁷ A se vedea mai pe larg acest aspect la Dumitru Irimia, *Structura stilistică a limbii române contemporane*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, p. 28.

¹⁸ M. Eminescu, *Despre locuțiuni*, în *Mihai Eminescu despre cultură și artă*, Iași, Editura Junimea, 1970, p. 225.

În limbajul familiar, la fel și în cel artistic, frazeologismele *a da cu oiștea în gard* și *a o lua la sănătoasa* colorează stilul și înviorază comunicarea în general. Dar într-un stil neutru, ele ar fi nepotrivite, după cum ar fi nepotrivit să mergem la vecini îmbrăcați în pijama sau în costum sportiv. De aceea le-am putea înlocui cu niște cuvinte neutre, adică fără coloratură stilistică, cum ar fi *a greși* și *a fugi*.

Într-un alt stil, de pildă în cel administrativ, am putea folosi alte echivalente pentru frazeologismele arătate mai sus. De exemplu: *a comite o greșală*, *a părăsi locul săvârșirii infracțiunii*. Firește, totul depinde de context și de scopul vorbitorului.

Verbul *a șterpeli* din exemplul al doilea poate fi folosit numai în limbajul familiar sau în stilul artistic și ar apărea cu totul fals într-un stil neutru, unde este obișnuit verbul *a fura*. În comunicarea științifică, dar mai ales în cea administrativă ar fi mai potrivit verbul *a sustrage*.

E de remarcat că faptele de limbă utilizate în exemplele de mai sus sînt atestate de normele literare. Cu alte cuvinte, avem de a face cu vorbirea orală subordonată normelor literare. Ea este caracteristică, de regulă, persoanelor instruite.

Oamenii neinstruiți, în special cei de la țară, au un vocabular plin de regionalisme, de cuvinte populare sau familiare, care nu sînt atestate în limba literară. De exemplu, în popor se spune despre un om care a consumat băuturi alcoolice că este *pilit* sau *aghesmuit*. Într-un stil neutru se va spune că e *beat*, iar în stilul administrativ sau în cel științific se va folosi expresia *a fi în stare de ebrietate*. Vom prezenta mai detaliat acest exemplu în tabelul de pe pagina alăturată.

Din exemplul dat în tabel observăm că în comunicarea orală resursele limbajului popular sînt cu mult mai bogate decît cele ale limbajului neutru, administrativ sau științific.

Iată încă o serie de cuvinte utilizate frecvent în stilul popular al comunicării orale, adică acolo unde nu se pune problema respectării normelor limbii literare. Unele dintre ele sînt regionalisme, fiind cunoscute doar în anumite zone ale spațiului limbii române, de aceea între paranteze sînt date și explicațiile necesare sau echivalentele lor din limba literară: *ahotă* (entuziasm); *ciotcă* (ciot); *pițărău* (colind); *a furgăsi* (a fura); *a ciușdi* (a fura); *zdup* (închisoare); *guleai* (petrecere); *a probălui* (a presupune); *glod* (noroi); *babacă* (tată); *babetă* (femeie bătrînă, babă); *baccea* (bătrîn ramolit); *baftă* (noroc, șansă); *bai* (necaz, încurcătură); *balcîz* (urît, pocit); *bre* (amice, colegule, tinere); *cogeamite* (foarte mare, foarte înalt); *a (se) cofleși* (a se muia și a se turti); *colea* (în apropiere); *măi* (prietene, domnule, colegule, tovarășe, tinere).

Vocabular popular, familiar, artistic	Vocabular neutru	Vocabular administrativ, științific
<i>aghesmuit</i> <i>pilit</i> <i>cinstit</i> <i>închinat</i> <i>ciupit</i> <i>ciufănit</i> <i>amețit</i> <i>afumat</i> <i>beat-turtă</i> <i>beat-criță</i> <i>beat-tun</i> <i>beat-tuflă</i> <i>beat-mort</i>	<i>beat</i> <i>foarte beat</i>	<i>în stare de ebrietate</i> <i>în stare avansată de ebrietate</i>

După cum vedem, vocabularul comunicării orale depășește limitele normelor limbii literare, iar resursele lui sînt folosite în funcție de situație și de nivelul de instruire al celor care comunică. În Moldova dintre Nistru și Prut, la aceste resurse se mai adaugă și basarabenismele rusești, care, prin numărul lor impunător, au făcut ca limbajul multor persoane să fie un veritabil talmeș-balmeș. În această ordine de idei, este absolut important a nu se confunda vocabularul comunicării orale cu vocabularul comunicării neliterare. Este recomandabil ca în comunicarea orală să alegem cuvintele cu atenție, dîndu-le prioritate celor literare. Însă nu este defel condamnat, după cum am arătat și mai sus, ca în anumite condiții, să le zicem de relaxare intelectuală, să utilizăm și unele cuvinte populare, care pot imprima scilipiri nebănuite mesajului și care sînt capabile uneori să exprime exact ideea ce trebuie comunicată. Evident, mult va depinde de simțul limbii pe care îl are vorbitorul.

§2. Stilistica și sintaxa comunicării orale

Comunicarea orală este situativă, avîndu-i de față pe cei antrenați în ea, iar uneori fiind prezente chiar și realitățile care constituie obiectul comunicării. Interlocutorii participă la comunicare cu organele lor senzoriale, iar intonația, mimica și gesturile sînt factori care facilitează transmiterea mesajului, substituind, în mare măsură, utilizarea resurselor de limbă și contribuind prin aceasta la economisirea timpului și a energiei.

Vasile Tonoiu scria: *“Uneori mimica, gesturile, toate mișcările corpului îndeplinesc rolul de replică într-un dialog, care substituie sau pregătește și*

anticipează expresia verbală. Asemenea intonației, mimica și gesturile pot să modifice sensul cuvintelor și frazelor”.¹⁹ În viziunea acestui autor, corpul omului este limbaj, iar mimica și gesticulațiile constituie o “vorbire corporală”.

Prezența interlocutorilor la desfășurarea dialogului impune comunicării orale câteva trăsături importante, dintre care definitorii ar fi **spontaneitatea** și **afectivitatea**. De regulă, mesajul comunicării orale este generat în procesul comunicării, fără a fi programat și organizat din timp în structuri logice și coerente. Tocmai de aceea în comunicarea orală pot apărea incoerențe, sincope, repetări și alte inadvertențe care pot fi grave sau neglijabile. Însă ele pot fi ușor reparate, pentru că în comunicarea orală vorbitorul are posibilitatea să revină cu întrebări, explicații și detalieri suplimentare asupra unor chestiuni care au fost expuse evaziv sau insuficient.

O altă trăsătură a stilului comunicării orale, în afară de spontaneitate și afectivitate, este **expresivitatea**, care se obține, în mare măsură, prin selectarea aceluia material de limbă care, prin “haina” lui sonoră, contribuie la exprimarea mai accentuată și mai plastică a mesajului. De exemplu, e una să spui *tare ca oțelul* și e cu totul alta să exclami *ta-a-re ca oțe-e-lul*. În al doilea caz, în afară de sensul lexical obișnuit al cuvintelor, mai este exprimată atitudinea subiectivă și cea afectivă a vorbitorului. Alteori pronunțarea afectivă produce efecte serioase asupra sensului cuvintelor. De pildă, *ma-a-re*, *ta-a-re*, *ușo-o-r* etc. exprimă superlativul adjectivelor *mare*, *tare*, *ușor*.

Stilul comunicării orale se mai caracterizează prin utilizarea preponderentă a structurilor analitice în raport cu cele sintetice (de exemplu, *nu dau la nimeni* în loc de *nu dau nimănui*), prin folosirea frecventă a interjecțiilor verbale (de exemplu, *și atunci îi face poc! una în cap*).²⁰

În comunicarea orală frazele sînt, de regulă, scurte. De fapt, ele ar trebui să aibă o lungime care să-i permită ascultătorului să rețină în memorie începutul gîndului și coerența lui. Acesta este factorul psihologic care determină lungimea frazelor.

Al doilea factor e de natură fiziologică, acesta stabilind o corelație între pauzele fiziologice proprii respirației vorbitorului și pauzele intonaționale dintre fraze sau din cadrul frazelor. Cu alte cuvinte, fraza trebuie să fie de o respirație normală. Prin urmare, nu ar fi recomandabile frazele etajate, cu multe subordonate, exceptînd unele cazuri rare, cînd avem de a face cu stilul administrativ, științific sau cînd urmărim anumite scopuri stilistice.

Prescurtarea frazelor în scopul economisirii de timp și de energie se realizează deseori prin folosirea adverbilor-fraze *da* și *nu*, însoțite de o multitudine de nuanțe afective, precum și semantice, stilistice etc. Astfel, *da!* și *nu!* pot arăta

¹⁹ Vasile Tonoiu, *Omul dialogal*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1995, p. 33.

²⁰ A se vedea Dumitru Irimia, *Op. cit.*, p. 30-54.

hotărîrea vorbitorului, dar mai pot exprima respingere, întrebare, satisfacție, îndoială etc. Observați: *mda!, no!, da?, no-no-no!, da-a-a..., nu-u-u.*

Comunicarea orală se caracterizează nu numai prin scurtimea frazelor, fapt mai puțin important, ci și prin specificul construcțiilor, mai ales prin fluiditatea frazelor. Să observăm acest lucru în primele două alineate ale *Amintirilor din copilărie* de Ion Creangă. Vorba e că stilul marelui povestitor din Humulești se distinge prin **oralitate**, adică prin tot ce este specific comunicării orale.

“Stau cîteodată și-mi aduc aminte ce vremi și ce oameni mai erau în părțile noastre pe cînd începusem și eu, drăgăliță-Doamne, a mă ridica băiețaș la casa părinților mei, în satul Humuleștii, din tîrg drept peste apa Neamțului; sat mare și vesel, împărțit în trei părți, care se țin tot de una: Vatra satului, Delenii și Bejenii.

Și-apoi Humuleștii, și pe vremea aceea, nu erau numai așa, un sat de oameni fără căpătăiu, ci sat vechiu răzășesc, întemeiet în toată puterea cuvîntului: cu gospodari tot unul și unul, cu flăcăi voinici și fete mîndre, care știau a învîrți și hora, dar și suveica, de vuia satul de vatale în toate părțile; cu biserică frumoasă și niște preoți și dascăli și poporeni ca aceia, de făceau mare cinste satului lor”.

Desigur, frazele din exemplul de mai sus sînt mai lungi decît o respirație normală, însă ele sînt dezmembrate prin mai multe pauze, unele destul de mari și marcate prin diferite semne de punctuație, încît ar putea împărți frazele în unități sintactice mai mici.

În fragmentul de mai sus atestăm o serie de cuvinte, expresii și construcții sintactice, care, împreună, constituie specificul oralității în general și al scrierii lui Ion Creangă în special. Să le specificăm aici: *cîteodată; îmi aduc aminte; ce vremi și ce oameni; mai erau în părțile noastre; pe cînd începusem a mă ridica băiețaș; drăgăliță-Doamne; din tîrg drept peste apa Neamțului; care țin tot de una; și-apoi; pe vremea aceea; oameni fără căpătăiu; în toată puterea cuvîntului; tot unul ca unul; flăcăi voinici și fete mîndre; vuia satul de vatale în toate părțile; ca aceia; de făceau mare cinste.*

Astfel, aproape tot “ambalajul” verbal al fragmentului de mai sus este marcat de un profund caracter oral. Pentru a putea înțelege mai bine acest lucru, să comparăm fragmentul respectiv cu o variantă virtuală a lui, scrisă într-un stil neutru.

Uneori îmi amintesc de vremurile și de oamenii din satul meu, Humulești, și din localitățile din jur, cînd eram copil sau adolescent. Humuleștii, care era situat vis-à-vis de tîrg, peste apa Neamțului, era un sat mare și vesel, divizat în trei părți ce erau dispuse consecutiv: Vatra satului, Delenii și Bejenii.

În anii despre care vorbeam, ca, de altfel, și în prezent, Humuleștii nu erau o localitate obișnuită cu oameni săraci, ci un sat vechi răzășesc,

întemeiat în sensul deplin al cuvîntului: cu foarte mulți gospodari, cu flăcăi voinici și fete mîndre, care știau a dansa în horă, dar și a lucra cu hărnicie la războiul de țesut; cu biserică frumoasă, cu preoți, cu dascăli și cu enoriași care făceau mare cinste satului lor.

Evident că acest transfer stilistic este făcut cu anumită aproximație și, după cum e ușor de observat, cu pierderi grave din valoarea artistică a mesajului. De exemplu, construcția *ce oameni mai erau în părțile noastre* exprimă nu numai amintirea autorului despre oamenii printre care a copilărit, ci și admirația pentru acești oameni (*ce oameni*).

Ideea de admirație este accentuată și prin adverbul *mai* care, în alte contexte, exprimă și sensul de durată sau de repetare a unei acțiuni. Acest lucru se poate observa și din următoarele două exemple, excerptate din basmele lui Petre Ispirescu:

1. "... că de n-ar fi nu s-ar **mai** povesti";
2. "Se făcuse un șarpe așa de frumos cum nu **mai** văzuseră ei".

Pentru expresia *în părțile noastre* este foarte greu să găsești un echivalent exact în limbajul neutru, scris (a se compara în acest sens și expresia *din partea locului*), după cum nu vom găsi un echivalent nici pentru construcția *începusem a mă ridica băiețaș*. Tocmai în aceasta constă farmecul și valoarea autentică a creației populare în materie de limbă, precum și talentul lui Ion Creangă de a o folosi în opera literară.

Evident că marea majoritate a vorbitorilor nu sînt înzestrați cu talentul scriitoricesc de a valorifica posibilitățile, uneori nebănuite, ale limbii. Însă scopul în comunicarea orală nici nu constă neapărat în obținerea efectului artistic. În acest sens, este esențial, și totodată recomandabil, doar a folosi **corect** resursele sintactice și stilistice ale limbii, adică a nu comite greșeli, asigurînd astfel transmiterea exactă a unui mesaj.

Prezența vorbitorilor la actul comunicării orale determină accentuarea factorului subiectiv, ceea ce se realizează și prin utilizarea frecventă a propozițiilor exclamative, enunțiative-exclamative, interogative-exclamative, a unor enunțuri eliptice sau prescurtate la minimum, dar încărcate la maximum cu substanță semantică și afectivă. De exemplu: *Aoleu! Bravo! Ce mai vorbă?! Ce naiba! Beat criță; Gura! Ușa!*

O trăsătură caracteristică a sintaxei și stilisticii comunicării orale este prescurtarea frazelor și mai ales a cuvintelor, deseori prin sincope, făcîndu-se astfel economie de timp și de energie. În fragmentul citat mai sus, avem două exemple de acest fel: *și-mi aduc aminte; și-apoi Humuleștii*. Iar în comunicarea orală cotidiană, asemenea prescurtări sînt foarte dese: *n-am știut, nu-i adevărat, și-am văzut, și-oi merge* etc. Prescurtările de acest tip sînt atît de frecvente, în-

cît au fost acceptate de normele literare. Totuși, într-o comunicare oficială sau științifică de înaltă ținută ele trebuie evitate, preferîndu-se formele neprescurtate: *nu am știut, nu este adevărat, și am văzut, și voi merge* etc.

Alte prescurtări de asemenea au devenit frecvente și chiar foarte obișnuite (datorită frecvenței înalte a cuvintelor respective), însă ele nu sînt acceptate de normele literare. De exemplu: *săru' mîna, dom-le, la anu' viitor, tre' să lucrăm* etc. În comunicarea cultă, în locul acestor prescurtări vom utiliza formele literare: *sărut mîna, domnule, la anul viitor, trebuie să lucrăm* etc.

Unele prescurtări, fiind folosite pe parcursul secolelor, au devenit normă literară. Așa s-a întîmplat, de exemplu, cu multe nume de familie: *Munteanu, Plugaru, Pruteanu, Păduraru, Ciobanu* etc. Evident, aceste nume proprii provin de la cele comune, care sînt atestate de norma literară numai în formele pline: *munteanul, plugarul, pruteanul, pădurarul, ciobanul* etc. În acest sens, unele nume de familie ortografiate în forma articulată par nefirești. De exemplu: *Ghimpul* (uneori chiar *Dimpul*), *Grosul, Dohotarul*. Presupunem că dezinența *-l* (care este în același timp și articol) a apărut sub influența limbii ruse, din necesitatea ca aceste nume să fie încadrate în sistemul de declinare al acestei limbi. De exemplu, numele românesc *Grosu*, plasat în sistemul limbii ruse, este înțeles de către rusofoni nu ca formă a nominativului, dar ca formă a cazului dativ (din cauza terminației *-u*). Iar dacă acestui nume i se adaugă terminația *-l*, el poate fi declinat, înscriindu-se normal în sistemul morfologic al limbii ruse: *Grosul, Grosula, Grosulu* etc. În prezent, aceste fapte pot trezi ilaritate, însă ele pot fi înțelese ușor dacă ne amintim de puternica și distrugătoare influență rusă din trecutul nu prea îndepărtat. În acest sens, am da ca exemplu numele unuia din primii secretari ai comitetului central al partidului comunist al Republicii Moldovenești, precum și numele unui fost președinte al Academiei, care era *Grosul*, nume care primea în limba rusă toate formele cazuale.

Alte prescurtări trebuie considerate literare sau aberante, în funcție de situația concretă. De exemplu, dacă în comunicarea orală vom pronunța *la anu' viitor* în loc de *la anul viitor*, vom comite o greșală. Însă dacă vom pronunța sincopat, ca în urătura tradițională, *la anu' și la mulți ani*, nu vom comite nici o greșală, pentru că utilizăm formula populară de urare, care e acceptată ca normă.

Din cele expuse vom trage o concluzie esențială: în comunicarea orală trebuie respectate în toate cazurile normele limbii literare, cu atît mai mult în comunicările oficiale sau științifice. Uneori însă, dacă societatea celor din jur ne-o permite, am putea utiliza și fapte de limbă care sînt marcate în dicționare cu mențiunile *familiar, regionalism, popular* etc., însă în nici un caz fapte care vin în contradicție cu normele limbii literare.

§3. Monologul și dialogul

În general, orice comunicare, fie orală sau scrisă, este de neconceput fără participarea la ea a cel puțin două persoane. În cazul în care o persoană (numită *emittător*) emite un mesaj, iar alta (numită *receptor*) îl receptează, fără a interveni cu replici, întrebări sau completări, avem un **monolog**, iar în cazul în care pe parcursul comunicării ambele persoane se succed, devenind ba emittător, ba receptor, avem un **dialog**.

Evident, această delimitare între monolog și dialog este relativă. Pentru că chiar și în cazul unui monolog (adică, unul vorbește, iar ceilalți ascultă) *«există tendința firească de a întrerupe, impacient, monologul vorbitorului pentru a face loc unor replici care n-au putut fi oprite, amânate. Nu degeaba se spune că trebuie să înveți să știi să ascuți. În mod obișnuit, înseși "tăcerile" noastre sînt încordate, traversate de zgomotul replicilor interioare spontane»*.²¹

Comunicarea orală se poate desfășura și cu participarea mai multor persoane, care pot fi, în mod succesiv, atît emittători, cît și receptori.

În cazul dialogului, dar mai ales atunci cînd la actul comunicării participă mai multe persoane, este absolut necesar să se respecte normele de etică și cele de logică despre care s-a vorbit deja. Aceasta e în primul rînd.

În al doilea rînd, sincopile din structura mesajului și cele din structura frazelor nu trebuie în nici un caz să afecteze integritatea mesajului și transmiterea lui exactă de la emittător la receptor. Vom explica acest lucru în cele ce urmează.

Fiecare mesaj este o succesiune de gânduri, care se aseamănă cu un lanț din mai multe inele. În momentul declanșării comunicării monologate, vorbitorul are o imagine sumară despre acest lanț, iar în procesul generării mesajului, lanțul de enunțuri se conturează mai clar și se transmite spre receptor. Pe parcursul transmiterii mesajului, unele inele ale lanțului pot fi omise din grabă, din neglijență sau din alte motive. Uneori, omiterea unui inel poate să nu se răsfrîngă asupra integrității și asupra transmiterii mesajului, alteori însă ea poate afecta grav înțelegerea dintre emittător și receptor.

În cazul comunicării dialogate sau participării la comunicare a mai multor persoane, lanțul mesajului nu poate fi programat, acesta fiind generat chiar în momentul transmiterii lui. De aceea în asemenea cazuri atenția vorbitorului la respectarea coerenței trebuie să fie sporită.

Un tip aparte de comunicare, atît monologată, cît și dialogată, este cea telefonică. Trebuie să recunoaștem că în privința conversațiilor telefonice mai avem încă multe restanțe. Probabil, ele se explică prin faptul că socialismul totalitar de jumătate de secol ne-a dezobișnuit a prețui timpul fiecăruia dintre

²¹ Vasile Tonoiu, *Op. cit.*, p. 35.

noi și a economisi resursele materiale de care dispunem. Ne-a mai făcut să nu prea ținem cont de doleanțele altora. Ca rezultat, mulți dintre noi vorbesc prea nemăsurat la telefon, avînd conversații interminabile, fără a-și da seama de trei lucruri foarte importante, și anume: 1. risipesc timpul propriu și al interlocutorului; 2. risipesc resursele financiare proprii sau ale interlocutorului (timpul comunicării telefonice trebuie plătit); 3. le lipsesc pe unele persoane de posibilitatea de a telefona, fiind ocupată rețeaua telefonică.

Conversațiile telefonice trebuie să fie laconice și să aibă subiecte clare. Se impune ca ele să conțină doar informații care necesită a fi transmise operativ. La subiectele care nu cer operativitate se poate face doar referire, pentru a se reveni la ele suplimentar, în alte condiții.

Traian Băsescu, pe cînd era primarul Bucureștiului, se lamenta într-o emisiune televizată la ProTV (de ziua sa de naștere) că este nevoit să-și închidă, pentru toate orele de program, telefonul mobil, pentru că solicitanții îi consumă tot timpul de lucru. Nouăzeci la sută din conversațiile telefonice sînt sterile. În loc să-i spună în două cuvinte despre ce e vorba, solicitanții fac introduceri lungi și-i dau detalii nesemnificative care nu-l interesează și care îi risipesc timpul în așa măsură, încît este nevoit să-și închidă telefonul. Ce bine e fără telefon mobil! – afirma în glumă primarul.

La Chișinău conversațiile telefonice sînt și mai lungi, și mai sterile, și mai enervante. Și aici multe persoane se plîng că nu se pot apăra de apelanții cu logoree telefonică și sînt nevoite să închidă aparatul. E o adevărată invazie telefonică.

În cazul în care încă nu posedăm experiența conversării la telefon, dar avem a aborda mai multe subiecte, am putea să ne schițăm în prealabil unele notițe pe o foaie, pe care vom avea-o în față în timpul conversației și pe care, în caz de necesitate, vom lua alte notițe referitor la unele date, zile, ore, nume etc.

În uzul basarabean se comite frecvent o greșeală, care ține de formula de prezentare utilizată în conversațiile telefonice. De exemplu, mulți se prezintă printr-o formulă de tipul: *vă deranjează domnul Spătaru*. În primul rînd, expresia *vă deranjează* e de prisos. Dacă avem sentimentul că deranjăm pe cineva, nu trebuie s-o facem sau trebuie să găsim o modalitate de a ne cere scuze. De pildă: *cer scuze, mă iertați* etc. În al doilea rînd, cuvîntul *domnul* cu referire la propria persoană vorbește despre lipsa de modestie. Unele persoane se prezintă cu totul aberant: *alo, asta e Ion*. Acest mod de exprimare e un calc condamnat după model rusesc. Cele mai frecvente formule românești recomandabile pentru conversațiile telefonice sînt: *la telefon e Ion, aici e Ion, mă numesc Ion Moraru* etc. În situațiile oficiale nu se utilizează prenumele (*Ion, Vasile, Gheorghe*), ci numele de familie (*Munteanu, Josanu, Prisăcaru, Petrescu*) sau ambele (*Ion Plămădeală*).

Să examinăm un model de conversație telefonică între doi colegi de clasă.

- Alo, bună ziua, Mărioara. La telefon e Petrică.
- Noroc, Petrică!
- Mărioara, am o rugămintă. Nu știu ce am făcut cu caietul meu de algebră. L-am căutat peste tot, dar parcă a intrat în pământ. Probabil, o fi ajuns “din greșeală” în geanta colegului de bancă. Și anume în caietul acela îmi notasem numerele exercițiilor pe care trebuie să le facem. Spune-mi, te rog, care exerciții avem pentru mâine.
- Cu plăcere, Petrică. Eu tocmai acum le-am terminat. De la 243 pînă la 250.
- Mulțumesc mult. Dar mai am și o propunere...
- Care-i?
- Părinții mei azi ar trebui să meargă la teatru. La “O scrisoare pierdută” de Caragiale. Au intervenit niște circumstanțe imprevizibile și nu vor putea merge. Mi-au dat mie biletele, ca să merg cu cine doresc. Te invit pe tine. Ce zici?
- Mulțumesc. Îmi pare foarte bine. Dar trebuie să mă grăbesc, pentru că pînă la spectacol mai am ceva de făcut.
- Înseamnă că nu te mai rețin și ne întîlnim la ora 18 și 15 minute în fața teatrului. Bine?
- Ne-am înțeles, la revedere.
- La revedere.

În caz de necesitate (dar necesitatea este întotdeauna), această conversație telefonică poate fi scurtată, comunicîndu-se doar strictul necesar. Iată varianta scurtă:

- Alo, bună ziua, Mărioara. La telefon e Petrică.
- Noroc, Petrică!
- Mărioara, spune-mi, te rog, ce exerciții avem pentru mâine la algebră.
- De la 243 pînă la 250.
- Mulțumesc mult, dar mai am și o invitație pentru tine. La teatru, la “O scrisoare pierdută” de Caragiale. Ce zici?
- De acord. Unde și cînd ne întîlnim?
- La ora 18 și 15 minute în fața teatrului.
- Ne-am înțeles, la revedere.
- La revedere.

Observăm că schimbul de informație necesară s-a putut face și într-o conversație foarte succintă. Exact în felul acesta ar trebui să procedăm ori de cîte ori comunicăm, fie oral, fie în scris, adică să eliminăm totul ce e de prisos și nu-l interesează pe interlocutor.

§4. Formule de prezentare, de adresare, de salut și de rămas bun

Formulele despre care va fi vorba în paragraful de față au deseori în componența lor nume de persoane sau de familii.

Oamenii își poartă numele de la naștere pînă la moarte, identificîndu-se cu ele. Deși majoritatea numelor sînt neutre, neavînd vreo conotație pozitivă sau negativă, totuși, unele din ele, însoțindu-i pe oameni de-a lungul vieții, preiau de la ei anumite caracteristici, pozitive sau negative, rămînînd să le poarte și să le exprime încă mulți ani după trecerea în neființă a purtătorilor lor. Este interesant să ne amintim aici de neîntrecutul împărat roman Caius Iulius Caesar, al cărui nume a preluat de la purtătorul lui măreția, puterea, ingeniozitatea, strălucirea și alte caracteristici, ajungînd să se identifice cu aceste virtuți și să le simbolizeze. Chiar pe timpul vieții sale împăratul era considerat ca etalon a tot ce strălucește și ca nume de referință, fapt care a rămas cristalizat în maxima latinească *aut Caesar, aut nihil (sau Cezar, sau nimic)*. Numele lui Cezar a trecut în legendă și a devenit un simbol. E știut că mai tîrziu l-au folosit și germanii, în forma Kaiser, pentru a-și numi împărații lor. În acest sens, e bine să știm că și cuvîntul rusesc *царь* tot de la *Caesar* vine. Cezar a fost o stea de maximă strălucire, iar numele lui a dus în toată lumea această strălucire.

O altă stea a fost împăratul francez Napoleon, al cărui nume se asociază cu genialitatea, cu tot ce e mai bun. Iată de ce în cazurile în care o persoană se descurcă ireproșabil cu mai multe sarcini, reușind să-și distribuie concomitent atenția în cîteva direcții și să atingă performanțe neîntrecute, o supranumim *Napoleon*.

Mai sus s-a afirmat că numele preiau de la purtătorii lor nu numai caracteristici pozitive, dar și cele negative. De exemplu, a numi astăzi pe cineva *Stalin* înseamnă a-i zice despot, tiran.

Cezar, Napoleon, Stalin sînt nume cunoscute în toată lumea, însă de cele mai multe ori numele devenite simboluri au caracter regional sau local. Astfel, în anumite localități unele nume sînt asociate cu zgîrcenia, cu beția, cu lenevia, cu prostia și cu alte metehne omenești. De exemplu, în unele localități unui prostănac i se zice *Alioșa*, iar în satul Briceni, județul Sorocea, bețivii sînt numiți *Vataman*.

Din cele arătate mai sus vom trage concluzia că trebuie să ne împodobim numele numai cu calități frumoase, ca nu cumva ele să preia de la noi unele conotații negative.

Numele românești sînt alcătuite, cu rare excepții, din două componente: numele (zis și *numele de familie* sau *numele mare*) și numele de persoană (zis și *prenume, numele mic* sau *numele de botez*). De exemplu: *Ion Plugaru, Elena Drăguțanu*.

În anii de ocupație ni s-a impus o formulă rusească a numelui, compusă din trei elemente: numele mare, numele mic și patronimicul (zis și *numele după tată*). Tocmai de aceea unele persoane se prezintă sau se adresează și azi greșit, utilizând formula rusească: *Petru Chirilovici* sau *Maria Alexandrovna*. Este ridicolă situația când mulți vorbitori, dându-și seama că numele de tipul *Petru Chirilovici* sau *Maria Alexandrovna* sînt străine, se recomandă *Petru Chiril* ori *Maria Alexandru*. Aceste nume hibride, adică nici rusești, nici românești, duc uneori și la confuzii, cum a fost un caz la București, când administratorul unui hotel primise de la Chișinău o listă a unor persoane pentru a li se rezerva locuri. Ajungînd la numele de tipul *Maria Alexandru*, administratorul a rămas mirat, neștiind dacă e vorba de o femeie sau de un bărbat.

4.1. Formule de prezentare

Pentru a contacta, a comunica și a conlucra, oamenii au nevoie să facă cunoștință, adică să-și prezinte numele. Dacă în virtutea unor circumstanțe comunicăm cu o persoană al cărei nume nu ne este cunoscut, simțim un disconfort, de parcă am fi primit o scrisoare anonimă. Putem observa acest lucru mai ales când cineva se adresează, prin intermediul telefonului, la un post de radio (pentru a pune în mod public o întrebare sau a-și exprima o opinie) și uită să se recomande sau se prezintă evaziv (de pildă: *eu sînt Ariadna de la Orhei*). Situațiile de tipul acesta sînt ilariante și demonstrează incultură. În cazul în care va trebui să ne prezentăm cuiva, vom spune simplu: *mă numesc Ion Pavelescu*, *mă numesc Cristina Simionescu* etc. S-ar putea și mai simplu: *Ion Pavelescu*, *Cristina Simionescu*. Sau încă mai simplu: *Pavelescu*, *Simionescu*.

Într-o atmosferă cu totul neoficială ori chiar familiară sau atunci când e vorba de copii sau adolescenți se poate prezenta doar numele mic: *Mihai*, *Rodica*. În nici un caz nu ne vom prezenta, așa cum fac unele persoane de la Chișinău, *domnul Mihai*, *domnul Vasile Păcuraru*, *doamna Veronica Bahnaru*, *domnișoara Ana Roșca*. Nu este etic a te numi pe tine însuși *domn*, *doamnă* sau *domnișoară*. Din același motiv nu vom folosi, cu referire la propria persoană, titluri de felul *academician*, *doctor*, *profesor* etc.

Cînd vom prezenta o persoană unui grup de oameni, vom folosi o formulă de tipul: *îmi face plăcerea să vi-l prezint pe domnul inginer Vasilescu* sau *aș vrea să v-o prezint pe doamna profesoară Bradu*. La aceste formule s-ar mai putea adăuga o informație sumară despre persoana prezentată (de pildă: *de la liceul "Alecu Russo"*).

Cînd e vorba numai de două persoane cărora dorim să le facem cunoștință, vom spune: *Domnule Apetri, aș vrea să vi-l prezint pe fratele meu Anatol*. *Dumnealui este domnul Apetri, directorul institutului nostru*.

4.2. Formule de adresare

Utilizarea corectă a formulelor de adresare de asemenea are o importanță deosebită, cerînd mult tact și o înaltă cultură a comunicării. Cele mai frecvente formule de adresare sînt alcătuite din cuvintele *doamnă*, *domnișoară* și *domnule*,

la care se adaugă numele de familie al persoanei respective. De exemplu: *doamnă Covaliu, domnișoară Ionescu, domnule Chelaru*. În cazul în care ne adresăm unui director, unui profesor, unui ministru, unei persoane cu titlu științific sau de altă natură, unui militar, vom utiliza formula din două componente de tipul: *domnule director, domnule profesor, domnule ministru, domnule academician, domnule colonel*. Deși de un director vorbesc toți ca despre un șef, nu este recomandabil a ne adresa *domnule șef*, ci *domnule director*. Dacă o persoană are mai multe grade, titluri de noblete sau posturi, vom folosi în adresare termenul care numește gradul (titlul, postul) cel mai înalt. Când ne vom adresa în scris unor asemenea persoane, în nici un caz nu vom folosi abrevierile *dle, dnă, d-șoară*, ca să nu exprimăm o atitudine lipsită de respect față de ele. De asemenea, denumirile de titluri și posturi le vom scrie cu majusculă.

Este necesar a cunoaște și formulele de adresare către fețele bisericești. Iată-le în ordinea ierarhică descrescândă: către Papa de la Roma – *Sanctitatea Voastră*; către Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române – *Preafericirea Voastră*; către un Mitropolit – *Înalt Preasfinția Voastră*; către un Episcop – *Preasfinția Voastră*; către un Protoiereu sau Protopop – *Sfinția Voastră*; către un Preot (Paroh) – *Părinte*.

La o adunare festivă, la o ședință oficială, la o conferință etc. ne vom adresa prin formula *doamnelor, domnișoarelor și domnilor*. În aceste cazuri ar mai putea fi utilizate adresări de tipul: *stimată asistență, onorată asistență, onorat public, onorată instanță*, în funcție de circumstanțele concrete. La Marile Adunări Naționale din Chișinău era obișnuită adresarea *stimați compatrioți*. Alteori, când atmosfera este mai puțin oficială și relațiile dintre participanții la asemenea întruniri sînt mai libere (de exemplu, la ședința unei catedre, la adunarea unei clase de elevi sau a unei grupe studențești) am putea folosi formule de tipul: *stimați colegi, dragi colegi, dragi oaspeți* etc.

Utilizarea formulelor *doamnă, domnișoară, domnule* în unele situații este absolut necesară, iar în altele ea poate fi nepotrivită. De exemplu, în localitățile rurale, unde oamenii se cunosc de ani și relațiile dintre ei sînt neoficiale, foarte simple și lipsite de orice elemente protocolare, formulele de adresare de asemenea sînt simple, avînd un profund caracter popular. Aici se utilizează de obicei numele mic (*Ion, Ana*), uneori în forma cazului vocativ (*Ioane, Ano*) sau în forme populare ori diminutive (*Nică, Nelu, Mihăiță*). Alături de numele mic deseori se folosește un termen care exprimă respect sau un grad de rudenie: *bade Ioane, lele Ileană, moș Nichifor, tanti Cristina, unchiule Gheorghe*.

În localitățile rurale este obișnuită și normală utilizarea formulelor *fa și mări*, care exprimă un registru întreg de nuanțe, începînd cu cel mai frumos sentiment de respect și terminînd cu ură și dispreț.

Utilizarea formulelor culte sau a celor populare depinde, după cum s-a mai spus, de situația concretă. Confundîndu-le, putem deveni ridicoli. În acest sens, o vorbă populară spune: *ori te poartă cum ți-i vorba, ori vorbește cum ți-i portul*.

4.3. Formule de salut

Cele mai frecvente formule de salut românești, neutre din punct de vedere stilistic și de aceea utilizabile în toate situațiile, sînt: *bună dimineața*, *bună ziua*, *bună seara*. Ele se mai numesc formule de binețe, pentru că au componentul *bună*, ce exprimă în mod transparent buna dispoziție și atitudinea binevoitoare a vorbitorului. O formulă asemănătoare, dar utilizabilă numai în cazul în care întîmpinăm oaspeți, este *bine ați venit*, pe care o rostim, de regulă, ca răspuns la salutul oaspeților – *bine v-am găsit*. O altă formulă care exprimă afecțiunea și care de asemenea poate fi folosită în multe situații este *să trăiești* (*să trăiești*). De exemplu: *să trăiești, Ioane*; *să trăiești, domnule maior*; *să trăiești, domnule director*. În zilele de sărbătoare, în special la Anul Nou, putem să ne salutăm prin formulele: *să trăiești la mulți ani*; *la mulți ani*; *să vă fie de bine*.

În relațiile neoficiale dintre oamenii apropiați sînt folosite formulele *salut*, *noroc*, *salve*, care uneori sînt însoțite de alte cuvinte, inclusiv de numele mic: *vă salut*; *te salut*; *te salut, Petre*; *noroc, Ioane*. Evident că un subaltern nu va folosi în raport cu ministrul formula *salut* (sau *noroc*, *salve*), *domnule ministru*. Este cu totul nerecomandabilă, chiar condamnată, formula *privet*, venită din limba rusă.

În localitățile rurale numărul formulelor de salut este nelimitat. De fapt, în fiecare situație poate fi "inventată" o formulă de salut. Cea mai frecventă este întrebarea *Ce mai faci?*, folosită nu atît ca întrebare, ci ca modalitate de a saluta, prin care se leagă o vorbă și se exprimă un interes față de interlocutor. În majoritatea satelor (sau poate în toate), dacă trecem pe lângă un consătean care scoate apă din fîntînă, îl putem saluta printr-o întrebare de felul: *La apă? La apă, nene Gheorghe?* etc. Dacă omul merge de la cîmp spre casă sau invers, îl vom saluta: *Spre casă?* sau *Mergem la muncă, Ștefane?* Cînd persoana pe care o salutăm lucrează ceva, neapărat îi vom ura spor la muncă prin formula: *Doamne ajută*. Toate aceste formule populare, și multe altele, sînt mai mult decît un simplu salut, ele exprimînd căldură sufletească și respect pentru om.

În general, utilizarea formulelor de prezentare, de adresare și de salut cere nu numai cunoașterea subtilităților limbii, dar și prezența bunului simț, fără de care este greu să fii un om civilizat.

4.4. Formule de rămas bun

Despărțirile dintre oameni, indiferent dacă sînt de o durată mai mică sau mai îndelungată, sînt însoțite de formule care exprimă, ca și cele de salut, afecțiune, atașament, respect, bunăvoință și urări de bine. Formulele de rămas bun pot exprima o gamă întreagă de raporturi umane, nuanțe și stări, începînd cu cele neutre și terminînd cu cele mai afective, fiecare dintre ele fiind folosită în funcție de situația concretă.

Cea mai frecventă formulă de rămas bun este *la revedere*. Deși ea este una neutră, fiind utilizată în cazurile în care sîntem mai reținuți în a ne exprima afectivitatea și sentimentele (preponderent, în situații oficiale, de serviciu).

totuși ea vrea să spună că despărțirea nu va fi pentru totdeauna și persoanele în cauză speră la o nouă reîntâlnire (evident, *revedere* provine de la *re* + *vedere*). Apropo, această situație o găsim și în alte limbi (de exemplu, în franceză *au revoir* provine de la *re* + *voire*; în rusă *до свидания* provine de la *свидеться* cu censul de “a se vedea, a se întâlni”).

În legătură cu această formulă, e cazul să precizăm că este recomandabil a utiliza expresia *a-și lua rămas bun*, dar nu *a-și lua la revedere* (cum spun destul de frecvent unii prezentatori de la televiziune). Expresia incorectă *a-și lua la revedere* pare a fi hibridă, apărută în urma contaminării a două construcții corecte: *a-și lua rămas bun* și *a zice (a spune) la revedere*.

Am arătat ceva mai sus, chiar în paragraful de față, că *bună ziua (bună dimineața, bună seara)* este o formulă de salut utilizată cel mai frecvent atunci când oamenii se întâlnesc. Aici însă este cazul să remarcăm că formula respectivă este folosită destul de des, în mod corect, nu numai la întâlnire, dar și la despărțire (în Basarabia, mai rar). Chiar din transparența ei semantică este limpede că noi îi dorim interlocutorului nostru ca din momentul despărțirii să aibă în continuare o zi (seară) bună. Apropo, însăși expresia *o zi (seară) bună* este de asemenea o formulă de rămas bun, echivalentă din punct de vedere semantic cu *bună ziua (seara)*, dar ceva mai colorată stilistic, adică mai puțin neutră decât aceasta. Mai există și alte formule, folosite atât la întâlnire, cât și la despărțire (de exemplu, *să trăiți, noroc, succese* și altele).

Așa cum în secolul nostru lumea este foarte grăbită, formulele abreviate au devenit nu numai o tendință, dar și o modă. Astfel, de la *îți doresc toate cele bune* s-a ajuns la *toate cele bune*, apoi la *cele bune*, toate fiind recomandabile ca forme literare mai ales în rîndul intelectualilor. O derivată de la (*toate*) *cele bune* este *numai bine*, iar de la ea – *numai bine*.

Formula *numai bine* ar putea fi o abreviere de la *să auzim (numai) de bine*, iar aceasta din urmă, la rîndul ei, este întâlnită în Moldova (nu numai în Basarabia) și în varianta *să ne auzim (numai) de bine*, combătută de unii lingviști (de exemplu, de profesorul Nicolae Mărcaș) ca fiind neliterară. Această opinie însă pare a fi cel puțin discutabilă din două motive:

1. Sub aspectul conținutului, *să ne auzim de bine* nu e întocmai același lucru cu *să auzim de bine*. Prima variantă, spre deosebire de cea de a doua, presupune o reciprocitate a acțiunii, exprimată prin pronumele *ne*. În acest sens, *să ne auzim* ar putea fi comparat cu unele structuri similare de tipul *să ne vedem, să ne știm, să ne cunoaștem, să ne iubim* etc. pentru a observa că ele înseamnă respectiv “eu să aud despre tine, iar tu să auzi despre mine” sau “eu să te aud (văd, știu, cunosc, iubesc) pe tine, iar tu să mă auzi (vezi, știi, cunoști, iubești) pe mine”. A doua variantă, adică cea recomandată ca normă literară, nu presupune această reciprocitate, de aceea ea poate exprima și o situație în care nu este exclusă posibilitatea ca ambele persoane să audă ceva, de bine, cu totul despre altcineva sau altceva.

2. Frecvența formulei respective este foarte mare, arealul de răspîndire a ei este de asemenea considerabil, iar structura ei sintactică și cea semantică nu contrazic sistemul limbii române.

Formula *să (ne) auzim de bine* este familiară, de aceea este recomandabil să fie utilizată mai ales între oameni apropiați.

O formulă de rămas bun, obișnuită în cazurile în care întâlnirea va avea loc doar peste puțin timp este *pe curînd*. Unele variante ale ei, dacă întâlnirea este stabilită pentru o zi concretă, pot fi, bunăoară, *pe mîine*, *pe poimîine*, *pe duminică* etc. Nu sînt recomandabile formulele *pînă mîine*, *pînă poimîine*, *pînă duminică* etc., apărute în Republica Moldova în urma calchierii formelor corespondente rusești *до завтра*, *до послезавтра*, *до воскресения* etc.

Formulele amintite mai sus nu epuizează lista acestora și cu atît mai mult posibilitățile fiecărui vorbitor de a crea formule noi, proaspete, originale. Principalul e ca ele să nu fie golite de sens (cum se întîmplă foarte des), ca să nu ajungem la ipocrizie.

§5. Întrebarea și răspunsul în comunicarea orală

5.1. Întrebarea

5.1.1. Ce este o întrebare? Comunicarea dintre două sau mai multe persoane poate începe cu o întrebare. O simplă și nevinovată întrebare uneori este în stare să deschidă o interesantă discuție asupra unui obiect, să conducă spre cunoașterea unor adevăruri, iar alteori ea poate trezi anumite stări refractare și reticențe, declanșînd conflicte sau tensiuni de lungă durată. Tocmai de aceea de fiecare dată este deosebit de important să știm mai întîi care este rostul unei întrebări, cînd se poate și cînd nu se poate să punem întrebări, cum trebuie să formulăm o întrebare, ce este o întrebare deranjantă etc.

În general, întrebările ne oferă nebaneuite posibilități de a ne informa și de a acumula cunoștințe în toate domeniile de activitate. Vom aminti în acest sens doar de întrebările puse la diverse foruri, în cadrul interviurilor, la examene, la ancheta judiciară, la dezbaterile judecătorești etc.

Întrebarea este alcătuită din *supoziție* (în logică ea se mai numește *pre-supozitie*), adică elementul din care este clar că deja cunoaștem *ceva* despre ceea ce întrebăm (*supoziție* înseamnă “presupunere”) și din *incertitudine*, adică elementul care constituie subiectul propriu-zis al întrebării. Să observăm structura întrebării din următorul exemplu: *Are oare sorți de izbîndă statul Republica Moldova?*

Din conținutul acestei întrebări se poate deduce că persoana care a adresat-o știe deja că Republica Moldova este un stat și că starea de lucruri în el ar fi de așa natură încît e îndoielnic că el va exista prea mult. Aceasta este *supoziția*. Iar ceea ce se întreabă, adică *va avea oare Republica Moldova sorți de izbîndă?*, este *incertitudinea*.

Dacă supoziția este adevărată, întrebarea este corectă, și dimpotrivă, dacă supoziția este falsă, întrebarea este greșită. De exemplu:

1. *Ce a spus Ronald Reagan, președintele S.U.A., despre Uniunea Sovietică?*

2. *Ce a spus Vasile Alecsandri despre Uniunea Sovietică?*

În aceste două exemple, prima întrebare este corectă, deoarece supoziția ei (*Ronald Reagan, președintele S.U.A., a spus ceva despre Uniunea Sovietică*) este adevărată, iar a doua întrebare este greșită, deoarece supoziția ei (*Vasile Alecsandri a spus ceva despre Uniunea Sovietică*) este falsă. Pentru a ști dacă supoziția este adevărată sau falsă, ea trebuie confruntată cu adevărul, însă adevărul este următorul: Ronald Reagan a spus că Uniunea Sovietică este imperiul răului, iar Vasile Alecsandri nu putea spune nimic despre Uniunea Sovietică, pentru că el a trăit cu mult mai înainte ca aceasta să fie creată.

Trebuie menționat însă că o întrebare corectă nu garantează și un răspuns adevărat. Altfel zis, corectitudinea întrebării este doar o condiție pentru a primi un răspuns adevărat, dar nu și o garanție a acestuia.

În cele ce urmează ne vom referi la unele situații în care întrebările constituie o latură implicită nu numai a comunicării într-un cadru comun, dar și în cadrul unor importante domenii de activitate.

5.1.2. Întrebarea în ancheta judiciară. Formularea și adresarea întrebărilor în activitatea judiciară au o importanță deosebită sub mai multe aspecte.

În primul rând, este necesar să știm bine dacă o anumită întrebare, concretă, trebuie sau nu trebuie adresată. Pentru că în unele situații, bunăoară în cadrul cercetărilor penale, o întrebare inadecvată ar putea compromite întreaga anchetă. Din supoziția întrebării (care necesarmente este prezentă) persoana interogată ar putea deduce dacă anchetatorul cunoaște anumite detalii despre săvârșirea infracțiunii, fapt care ar determina-o să-și schimbe comportamentul sau chiar să dea răspunsuri false.

În al doilea rând, mai este necesar să știm care e momentul potrivit pentru a adresa întrebarea: la început, ceva mai târziu sau spre sfârșitul cercetărilor. Pentru că fiecare întrebare își are locul potrivit.

În al treilea rând, o întrebare nu trebuie să trădeze părtinire din partea celui care o adresează, mai ales dacă autorul ei este chiar judecătorul. Părtinirea (compătimirea, ura, disprețul etc.) poate fi exprimată atât prin conținutul întrebării, cât și prin tonul în care ea este rostită. Întrebarea trebuie formulată în termeni neutri, fără coloratură stilistică, figuri de stil etc. Iată în acest sens trei întrebări adresate de un judecător, dintre care primele două sînt părtinitoare, iar a treia este neutră:

1. *Cum ai putut, potlogarule, să sustragi bunurile din casa unei bătrîne atît de necăjite?*

2. *Cum te-a lăsat inima, dragă Ioane, să furi bunurile bătrînei?*

3. *Învinuit Sangheli, în ce mod ai sustras bunurile de la cetățeană Tuchilatu?*

În al patrulea rând, întrebarea trebuie să aibă formularea potrivită. În acest sens, este necesar să nu uităm în nici un caz că întrebarea nu trebuie să sugereze răspunsul. Pentru că în jurisprudență, întrebările care sugerează răspunsul sînt considerate incorecte și de aceea se anulează. Să analizăm sub acest aspect întrebările de mai jos și să sesizăm nuanțele de sens care le deosebesc:

1. *Ai sustras banii de la cetățeanul X?*
2. *De ce ai sustras banii de la cetățeanul X?*
3. *Ai sustras banii de la cetățeanul X, ca să-ți cumperi demîncare?*

Formularea întrebării în prima variantă este potrivită doar în cazul în care se știe că cetățeanului X i s-au sustras banii, iar cetățeanul Y este doar bănuit că i-ar fi sustras, dar faptul că anume el i-a sustras nu este încă dovedit.

Formularea întrebării în varianta a doua este potrivită în cazul în care este dovedit faptul că cetățeanul Y a sustras banii (sau el singur a răspuns afirmativ la prima întrebare). Întrebarea respectivă este necesară cînd anchetatorul are intenția să afle cauzele săvîrșirii infracțiunii (ceea ce va avea o importanță deosebită la stabilirea vinovăției și a pedepsei).

Formularea întrebării în varianta a treia nu este admisibilă, pentru că sugerează cetățeanului Y un anumit răspuns (*pentru a-mi cumpăra demîncare*), ceea ce ar putea conduce la calificarea faptei ca fiind săvîrșită în circumstanțe atenuante.

În comunicarea din cadrul activității judiciare, mai ales în rechizitorii și în pladoariile avocaților, se folosesc deseori întrebările retorice ca modalitate destul de eficientă de demonstrare a unor teze. Aceste întrebări au răspunsuri subînțelese, sugerate de experiența seculară, și tocmai de aceea ele se prezintă ca axiome redutabile în arhitectura argumentării. Observați, de exemplu:

1. *Oare o persoană în depline facultăți mintale nu-și dă seama că o asemenea faptă este condamnabilă?*
2. *Încă mai ai nas să vorbești?*
3. *Cine nu știe că ziua se vede mai bine decît noaptea?*

Valoarea demonstrativă și forța de convingere a întrebărilor retorice a fost studiată și pusă în aplicare încă în antichitate. Să ne amintim în acest sens de o cuvîntare a lui Cicero, rostită în fața Forului Roman, care începea cu o întrebare retorică: "*Pînă cînd, Catilina, vei abuza de răbdarea noastră?*".

În cultura comunicării și mai ales în arta comunicării (zisă și *retorică*), întrebările retorice formează un capitol aparte, foarte vast, despre care aici doar am amintit.

Pentru comunicarea în domeniul executării justiției mai este necesar a cunoaște și a utiliza o serie de subtipuri de întrebări, cum ar fi *întrebările decizionale*, *întrebările complete*, *întrebările explicative*, pe care nu le vom elucida aici din motivul limitării lor la aspecte de strictă specialitate.

5.1.3. Întrebarea la întrunirile științifice. În cazul unor întruniri științifice (congrese, conferințe, seminarii etc.), întrebările joacă un rol deosebit. Tocmai prin ele pot fi relevate și clarificate multe detalii, nuanțe, subtilități, care nu

fost abordate în comunicări sau nu au fost elucidate suficient de limpede. În aceste situații este foarte important nu numai aspectul cognitiv al întrebării, dar și cel etic. Întrebarea trebuie să exprime respect pentru interlocutor, chiar dacă nu sîntem de acord cu unele puncte de vedere sau concluzii ale acestuia. Este necesar ca ea să fie cît mai concretă și mai clară, pentru a facilita înțelegerea ei și formularea răspunsului. Pentru că, de obicei, o întrebare prea generală sau evazivă conduce la un răspuns de asemenea evaziv, fapt care nu contribuie la descoperirea adevărului.

5.1.4. Întrebarea la examene. La examene, întrebările de asemenea trebuie să fie concrete și precise, deși în aceste cazuri nu se urmărește descoperirea unor adevăruri vizate în întrebări, ci numai constatarea faptului dacă persoana examinată cunoaște sau nu materia respectivă. Este cu totul nerecomandabil să formulăm (oral sau în biletele de examinare) întrebări generale care constituie subiectul unor studii ample sau al unor disertații. De pildă: *Ce știți despre opera lui Mihai Eminescu? Ce știți despre substanțele chimice? Continentele.*

În ultimii ani, examenele se desfășoară în formă de teste, care cer ca persoana examinată să aleagă din mai multe răspunsuri posibile pe cel corect ori să răspundă prin *da* sau *nu*. Această modalitate de evaluare a cunoștințelor, credem, este net inferioară examenelor tradiționale, neatingîndu-și nici pe departe adevăratul scop (evaluarea cît mai exactă a cunoștințelor), de aceea, sperăm, nu va dura prea mult, trecînd ca orice modă a timpului.

5.1.5. Întrebarea în activitatea jurnalistică. Cunoștințele privind formularea, adresarea și, în general, rostul întrebărilor au o deosebită importanță pentru jurnaliști. Mai ales, pentru că ei apelează foarte des la interviu, care este o specie autentică de text publicistic, prin care se colectează informații operative, direct de la sursă (fără interpretare). Formularea întrebărilor în cadrul interviului necesită o măiestrie aparte, pentru că ea îi cere jurnalistului să păstreze permanent echilibrul dintre aspectul etic al activității sale (tactul, simțul măsurii, respectul pentru persoana interviuată) și cel cognitiv (descoperirea și dezvoltarea informației, cu orice preț, cu multe riscuri, prin pătrunderea în cele mai tainice ascunzișuri ale firii umane). Adică, pe de o parte, cu interviuatul trebuie să fii foarte delicat, iar pe de alta, din el trebuie "să scoți" maximum de informație. În atare condiții, deloc ușoare, unii ziariști realizează interviuri care sînt adevărate bijuterii publicistice.

Din păcate, însă, o altă parte dintre ei realizează interviuri cu totul palide, plictisitoare, obositoare chiar. De ce? Pentru că întrebările pe care le adresează sînt dintre cele mai banale. În afară de lipsa de profesionalism de care dau dovadă, jurnaliștii respectivi mai sînt marcați de regimul totalitar, prin care au trecut și care mai continuă în anumită măsură, de aceea se străduiesc să pună demnitarilor de stat întrebări cît mai "comode", nederanjante, de parcă acestea ar fi programate nu pentru interesele publicului, dar pentru nivelul și mentalitatea

intervievatului. Mai mult chiar, prin fiecare întrebare următoare ei încearcă să-l ajute pe interviuat, ca nu cumva publicul să înțeleagă că el... nu poate vorbi coerent. Sînt foarte plictisitoare și întrebările, care de fapt nu sînt întrebări, ci mai curînd niște afirmații, pe care interviuatul trebuie să le confirme sau să le detalieze. Firește, în asemenea condiții nu mai poate fi vorba de întrebări prin care opinia publică ar putea ajunge la informația necesară.

La realizarea interviurilor, jurnaliștii se confruntă uneori cu replici sau obiecții, formulate de persoanele interviuate, în care întrebările ziaristului sînt calificate drept... *provocatoare*. După cum se știe, termenul în cauză înseamnă "care provoacă, incită, ațîță". Fără anumite determinative și explicații, în funcție de situația concretă în care este utilizat, el este neclar. Ce provoacă? Prin ce incită? Aceste detalii se cer limpezite din capul locului, mai ales în cazul în care un demnitar de stat voiește prin asemenea replici să se eschiveze de la furnizarea informației. Să ne imaginăm pentru moment că ministrului învățămîntului i se cere să-și expună opinia privitor la glotonimul corect pentru limba vorbită de populația băștinașă din Republica Moldova (*limba română* sau *limba moldovenească*). La care domnia sa răspunde "cuceritor": "*Nu-mi puneți întrebări provocatoare!*". Aceeași replică o invocă și un alt demnitar de stat cînd este întrebat dacă Rusia are sau nu are interese expansioniste în Republica Moldova și mai ales în partea ei de est.

Dacă cercetăm atent contextul politic al genezei acestor întrebări, desigur, vedem că ele nici pe departe nu sînt provocatoare. Le-am putea numi, pur și simplu, incomode pentru demnitarii respectivi, care nu voiesc, deși sînt obligați, să informeze opinia publică despre convingerile lor în chestiunile vizate. Prin urmare, în cazurile de față întrebările incomode sînt calificate, pe nedrept, ca fiind provocatoare.

Termenul *provocator* mai înseamnă "impertinent, obraznic, sfidător". De aceea, dacă interviuatul ne va reproșa că i-am pus o întrebare provocatoare, va trebui să medităm bine asupra ei, pentru că s-ar putea întîmpla ca interlocutorul nostru să aibă dreptate. De exemplu, în cazul în care l-am întrebat ceva despre relațiile sale intime cu cineva, firește că i-am pus o întrebare provocatoare.

5.1.6. Întrebarea în context cotidian. Întrebarea, ca modalitate de obținere a informației și chiar ca modalitate de a întreține dialoguri banale și relaxante (omul este o ființă dialogală) este prezentă, în primul rînd, în activitatea cotidiană. Deși în aceste cazuri ea nu urmărește scopuri profesionale, totuși, locul, timpul și mai ales modul în care este adresată nu sînt defel neglijabile.

Este important ca o întrebare să fie pusă în împrejurări adecvate. De exemplu, nu orice întrebare poate fi adresată unui interlocutor, dacă sînt de față și alte persoane. Pentru că s-ar putea întîmpla ca interlocutorul să nu dorească să divulge anumite informații în prezența cuiva. Aceasta e în primul rînd. În al doilea rînd, cineva din persoanele prezente ar putea interveni în mod nechibzuit, afectînd astfel desfășurarea normală a dialogului. Pe de altă parte, unele întrebări se cer adresate anume în public, spre atenția tuturor, pentru o rezonanță cît mai mare.

Deși o vorbă românească spune că “întrebarea vină n-are”, totuși nu este bine să forțăm intimitatea unei persoane cu fel de fel de întrebări banale de tipul:

1. *Văd că arăți cam prost, ești cumva bolnav?*
2. *Acum produsele alimentare s-au scumpit grozav, voi ce mai mâncați, cum de vă ajung banii pe care îi primiți?*

Este mai mult decât un act de impolitețe să te interesezi de salariul cuiva sau să întrebi o domnișoară trecută de 25 de ani de ce nu se mărită. Întrebările indiscrete sînt deranjante în special cînd sînt adresate unor persoane vulnerabile.

O dată cu evoluția civilizației moderne (globalizarea, industrializarea, dezvoltarea relațiilor de piață, computerizarea), individul se vede nevoit “să-și protejeze” sfera vieții sale intime, făcînd din ea o cetate. Ca rezultat, se ajunge la o înstrăinare regretabilă, la o răcire a relațiilor dintre indivizi și chiar la un paradox: în orașele mari, cu maximum de aglomerație și cu distanța fizică dintre oameni foarte mică, indivizii se simt străini și aproape că nu comunică (aceasta uneori se poate observa chiar între vecinii de scară sau de palier). Și numai în localitățile rurale se mai păstrează, doar în anumită măsură, relațiile calde și deschise din viața patriarhală de altă dată. Dar e de remarcat că și aici oamenii se ascund tot mai mult în spatele unor garduri înalte, de piatră, ridicate dinspre drum sau între curțile vecinilor. Astfel, comunicarea devine mai limitată, mai distantă. Iar o întrebare, mai ales una indiscretă, poate fi percepută ca o săgeată în intimitatea sufletului.

Dacă totuși ne interesează anumite detalii din viața unor persoane, ar trebui să formulăm întrebări foarte discrete, delicate, poate indirecte, fără a deranja intimitatea și personalitatea.

Nu este cazul ca din rîndurile de mai sus să se tragă concluzia că, în general, cotidianul exclude întrebările. Ba dimpotrivă. Însă totul depinde de scopul lor, dar și de politețea, de tonul cu care sînt adresate acestea. Pentru că întrebările ar trebui să-i apropie pe oameni, nu să-i îndepărteze. În acest sens, amintim că nimic nu poate fi mai plăcut și mai cald decât o întrebare de tipul *Cum te mai simți? Ce mai faci?* Așadar, să fim atenți cînd punem o întrebare.

5.2. Răspunsul la întrebare

În cele ce urmează vom analiza o serie de modalități de a răspunde la o întrebare, însă mai întîi de toate vom aminti că mulți vorbitori răspund la o întrebare cu o altă întrebare. E un obicei urît. Vorbind despre anumite persoane pentru care limbajul servește și pentru transformarea lucrurilor, prin strategii discursive care pot sugera, face aluzii, insinua etc., Umberto Eco spune că «cei care știu bine lucrurile astea sînt oamenii bisericii, care au învățat încă din Biblie că la o întrebare se poate răspunde cu o altă întrebare (“Unde ești, Abel?”, “Sînt eu oare paznicul fratelui meu?”)».²²

²² Umberto Eco, *Pliculețul Minervei*, București, Editura Humanitas, 2004, p. 113.

5.2.1. Ce este un răspuns potrivit? În procesul comunicării, un dialog corect și rațional presupune nu numai o întrebare formulată clar și adresată în condiții potrivite, dar și un răspuns inteligibil, al cărui conținut corespunde întrebării respective. La prima vedere, se pare că nimic nu e mai simplu decât un asemenea răspuns. Aceasta numai la prima vedere, pentru că realitatea ne demonstrează că cele mai frecvente incoerențe sau chiar blocaje de comunicare sînt cauzate tocmai de răspunsuri nepotrivite sau chiar greșite. Dar ce înseamnă un răspuns nepotrivit la o întrebare? Să ne imaginăm că unui interlocutor i-a fost adresată cea mai banală întrebare, așa cum se întâmplă de cele mai multe ori:

– *Ați găsit ceva ciuperci la pădure?*

La această întrebare pot fi date foarte multe variante de răspuns, dintre care ne vom opri la următoarele:

1. *Nu prea.*

2. *Nu prea. Abia ne-au ajuns de-o ciorbă.*

3. *Nu prea. Abia ne-au ajuns de-o ciorbă. Am cutreierat toată pădurea, dar n-am umplut nici un coș. Dar de unde erau să fie, dacă nu a plouat atîta timp? Sau poate că anul acesta ciupercilor nu le merge. Aș zice că eu nu am noroc la ciuperci, dar vezi că nici ceilalți nu prea au găsit. Este o vorbă că dacă s-a întîmplat ceva cu tine, cînd erai tare mic (nu-ți mai spun ce putea să se întîmple, că știi tu și singur), atunci ai noroc la ciuperci. Dar eu, iată, nu am găsit nimic.*

4. *Le-am cules numai pe cele bune, pe cele ne-bune le-am lăsat pentru alții.*

5. *Te temi că n-au să-ți ajungă și ție?*

Prima variantă de răspuns este potrivită în cazul în care întrebarea a fost adresată fără importanță, adică în loc de o formulă de salut, și persoana respectivă nu este intenționată să se informeze în mod expres asupra faptului. În acest caz vorbitorii nu dispun de un cadru temporal special pentru abordarea subiectului, comunicarea avînd loc în treacăt, între altele. Iar dacă cel care a adresat întrebarea este cu adevărat interesat în obținerea unei informații, iar circumstanțele de timp și de altă natură (de ex., relațiile dintre vorbitorii concreți) le permit sau chiar le cer vorbitorilor să se întîrețină pentru a comunica despre ceea ce îi interesează, prima variantă ar însemna un răspuns nepotrivit rezervat. Mai reușită ar fi varianta a doua, în care se dau anumite detalii referitor la cantitatea de ciuperci culese. Iar în varianta a treia, ar fi nu numai un exces de informație plictisitoare (de care nu este nevoie în situația concretă), dar și o pierdere de timp. În schimb, această variantă amuzantă s-ar potrivi într-o situație cînd două persoane (de ex., doi vecini) conversează fără nici o grabă pentru a se odihni, au chef de glume etc.

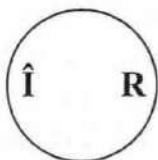
Varianta a patra e potrivită doar în cazul unor dialoguri colorate, picante, în stilul glumelor lui Păcală și Tîndală. Ea poate fi acceptată numai dacă știm bine că interlocutorul nostru este înzestrat cu simțul umorului și că el nu are

nevoie atît de informația privitor la ciuperci, cît de distracții și glume. În alte situații un asemenea răspuns ar fi jignitor.

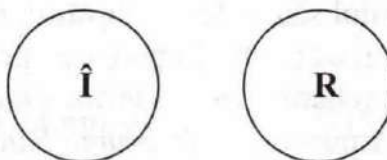
Varianta a cincea nu este potrivită în nici un caz nu numai pentru că nu conține informația necesară, dar și pentru că este ofensatoare și generatoare de replici care ar putea să degradeze dialogul într-o glumă de prost gust, penibilă. De aceea este recomandabil să evităm asemenea răspunsuri, chiar dacă avem un sentiment de antipatie față de interlocutor.

Din cele examinate mai sus am putea trage concluzia că un răspuns poate fi apreciat ca fiind potrivit sau nepotrivit numai în funcție de situația concretă și, în primul rînd, de intențiile și de felul de a fi al persoanei care a adresat întrebarea.

5.2.2. Ce este un răspuns corect? După cum am afirmat deja, o întrebare este alcătuită din *supoziție* și *incertitudine*, aceasta din urmă indicînd asupra informației pe care trebuie să o conțină răspunsul. De aici vom conchide că un răspuns este corect numai dacă informația cuprinsă în el corespunde incertitudinii întrebării sau, altfel zis, numai dacă el satisface întrebarea. Și dimpotrivă, dacă răspunsul nu corespunde incertitudinii întrebării, el este incorect. Congruența dintre incertitudinea întrebării și conținutul răspunsului poate fi comparată cu raportul dintre noțiuni. Astfel, dacă întrebarea o vom nota prin cercul $\hat{I}$, iar conținutul răspunsului – prin cercul R , echivalent, în cazul unui răspuns corect cercurile se vor suprapune (ca în cazul noțiunilor identice), iar în cazul unui răspuns incorect ele nu vor avea nici un punct de tangență (ca în cazul noțiunilor care se exclud). Iată cum se prezintă grafic această realitate:

răspuns corect

răspuns incorect

Să ilustrăm cele spuse printr-un exemplu.

Întrebare: *Care este cel mai mare continent de pe planeta Terra?*

Răspunsuri: 1. *Cel mai mare continent de pe planeta Terra este Asia.*

2. *Fluviul Enisei se află în Asia.*

Evident, primul răspuns este corect, pentru că are un conținut care corespunde incertitudinii întrebării, iar cel de-al doilea este incorect, pentru că are un conținut care nu corespunde incertitudinii întrebării.

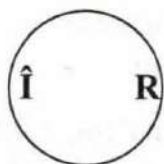
5.2.3. Ce este un răspuns complet? Conținutul răspunsului corect poate corespunde total sau parțial incertitudinii întrebării. În cazul în care congruența este totală, avem un răspuns corect și complet, iar în cazul în care ea este parțială, avem un răspuns corect, dar incomplet. De exemplu:

Întrebare: *Care elemente chimice intră în grupul halogenilor?*

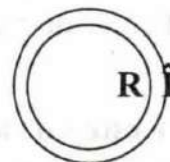
Răspunsuri: 1. *În grupul halogenilor intră fluorul, clorul, bromul, iodul și astatiniul.*

2. *În grupul halogenilor intră fluorul, bromul și clorul.*

Din cele două răspunsuri, ambele corecte, primul este complet, iar cel de-al doilea – incomplet. În cazul răspunsului complet cercurile se vor suprapune (răspunsul acoperă total întrebarea), iar în cazul răspunsului incomplet cercul răspunsului se va înscrie în cercul întrebării:

răspuns complet

răspuns incomplet

Din cele examinate mai sus am putea trage concluzia că, pentru a fi corect și complet, un răspuns trebuie să corespundă incertitudinii întrebării, sub aspectul conținutului, și să o acopere complet sub aspectul volumului.

5.2.4. Ce este un răspuns adevărat? Un răspuns este apreciat ca fiind potrivit – nepotrivit, corect – incorect sau complet – incomplet, pornindu-se de la corelația dintre acesta și întrebare. Cu totul altfel stau lucrurile când calificăm un răspuns ca fiind adevărat sau fals. Aici se ia ca punct de referință nu întrebarea, ci adevărul (în opoziție cu falsul). Cu alte cuvinte, un răspuns care prin conținutul său reflectă adevărul, este adevărat, iar un răspuns care nu reflectă adevărul este fals. Să revenim, pentru ilustrare, la exemplul de mai sus.

Întrebare: *Care elemente chimice intră în grupul halogenilor?*

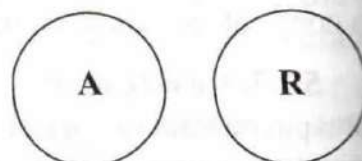
Răspunsuri: 1. *În grupul halogenilor intră fluorul, clorul, bromul, iodul și astatiniul.*

2. *În grupul halogenilor intră cuprul, zincul și nichelul.*

Dintre aceste două răspunsuri este adevărat numai primul, pentru că el este conform cu ultimele rezultate științifice în domeniul chimiei. Al doilea răspuns este fals, pentru că nu este conform cu rezultatele respective. Dacă adevărul va fi notat prin cercul *A*, iar răspunsul prin cercul *R*, echivalent, în cazul unui răspuns adevărat cercurile se vor suprapune, iar în cazul unui răspuns fals ele nu vor avea nici un punct de tangență:

răspuns adevărat

răspuns fals

În logica clasică, bivalentă, adevărul este o noțiune categorică, fără a putea fi gradată. De aici, o afirmație poate fi categoric adevărată sau categoric falsă, dar nu poate fi parțial adevărată sau parțial falsă. Experiența vieții însă nu e atât de categorică și ne oferă suficiente cazuri în care am putea vorbi de *adevăruri parțiale*. Pentru ilustrare, vom apela iarăși la exemplul de mai sus și vom adăuga la el un al treilea răspuns posibil:

3. În grupul halogenilor intră fluorul, clorul, bromul, iodul, astatiniul și zincul.

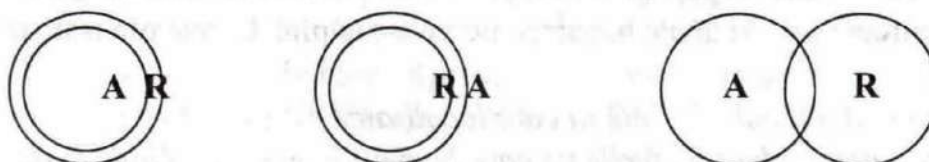
Răspunsul al treilea, spre deosebire de primele două, cuprinde în întregime adevărul, numind toate elementele chimice care intră în grupul halogenilor. Însă el conține și un fals, numind și un element chimic care nu intră în grupul halogenilor. Tocmai de aceea răspunsul respectiv ar putea fi calificat ca fiind *parțial adevărat (sau parțial fals)*. Iată trei tipuri de răspunsuri parțial adevărate, întâlnite cel mai frecvent în contextul cotidianului:

1. În grupul halogenilor intră fluorul, bromul, iodul, astatiniul, cuprul și zincul.

2. În grupul halogenilor intră fluorul, bromul și iodul.

3. În grupul halogenilor intră fluorul, clorul, bromul, cuprul și zincul.

Exprimarea grafică a acestor tipuri de răspuns parțial adevărat se realizează în funcție de raportul dintre adevăr și conținutul răspunsului. De exemplu, dacă adevărul este notat prin cercul *A*, iar răspunsul prin cercul *R*, am avea următoarea expresie grafică:

În primul caz, răspunsul conține întreaga informație adevărată, însă conține și o informație falsă.

În al doilea caz, răspunsul conține numai o parte din informația adevărată și nu conține informație falsă.

În al treilea caz, răspunsul conține o parte din informația adevărată și o parte din informația falsă.

Din cele expuse mai sus, am putea trage o concluzie generală și anume că în mod ideal **un răspuns trebuie să fie potrivit, corect, complet și adevărat.**

5.2.5. Răspunsul în ancheta judiciară și în relațiile cu reprezentanții puterii de stat. Mai întâi de toate e bine să știm că o persoană bănuită, reținută și interogată are dreptul să nu răspundă la nici o întrebare a anchetatorului sau a altor reprezentanți ai organelor de drept. Cu atât mai mult, dacă bănuitul nu are un avocat. În afară de aceasta, dacă ne-am decis totuși să dăm răspunsuri, acestea trebuie să fie cât se poate de laconice, vizînd cu strictețe doar întrebarea și nimic mai mult. Pentru că orice răspuns care depășește întrebarea îl poate

defavoriza pe bănuیت sub două aspecte. În primul rînd, în răspunsul respectiv bănuitul ar putea strecura, din neatenție, o informație pe care de fapt nu ar fi interesat să o divulge. În al doilea rînd, dacă am compara toată informația, necesară anchetatorului, cu un ghem de sfori, fiecare răspuns nechibzuit ar însemna un capăt de sfoară de care anchetatorul ar putea trage pentru a desfășura ghemul.

Dacă anchetatorul adresează întrebări care nu vizează obiectul anchetei (de exemplu, pentru a-și face o imagine de ansamblu despre ceva sau pentru a abate atenția interogatului de la anumite detalii), bănuitul îi poate aminti că nu este obligat să răspundă la asemenea întrebări.

În general, este amoral să minți ori să tăinuiești o vină. Nu vom discuta această teză care este în esență un postulat creștin. Vom sublinia alt lucru și anume că interogatoriul este o adevărată competiție de inteligență (și nu numai) între anchetator și persoana interogată, o luptă în care unii anchetatori de la noi își permit deseori să aplice lovituri sub centură. Ba chiar să-l forțeze pe bănuیت, pe căi ilegale, să recunoască vina pe care de fapt acesta nu o are. În astfel de situații, persoana interogată nu are decît să se protejeze.

Unii reprezentanți ai organelor de drept, ai forțelor de ordine adesea își permit să pună întrebări la care cetățeanul nu este obligat să răspundă. Cele mai frecvente sînt, bunăoară, cazurile în care conducătorii auto se confruntă cu inspectorii poliției rutiere. În afară de acțiunile pe care aceștia din urmă sînt în drept ori chiar sînt obligați să le întreprindă, ei pot adresa conducătorilor auto diverse întrebări, de la unele banale și nevinovate pînă la cele ofensatoare. De exemplu:

1. *Unde țiनेti calea? Pînă la care localitate?*
2. *De unde ați luat bunurile pe care le aveți în mașină? Unde le duceți?*
3. *Aveți pasageri? Încotro mergeți? În ce relații sînteți cu persoanele pe care le aveți în automobil?*

La asemenea întrebări ale inspectorului rutier cetățeanul poate să nu răspundă. Iar în cazul în care conducătorul auto nu știe dacă este sau nu este obligat să răspundă la întrebare, el ar putea răspunde printr-o altă întrebare de felul:

1. *Credeți că sînt obligat să răspund la asemenea întrebări? În baza cărui act normativ?*
2. *În baza cărui act normativ un reprezentant al poliției rutiere îmi pune asemenea întrebări?*

Cunoștințele din domeniul comunicării, inteligența și gîndirea logică ne ajută mult să ne protejăm în cazuri penibile sau chiar periculoase, însă în aceste situații, avem nevoie și de cunoștințe în materie de drept. Evident, nu toți oamenii pot fi juriști, însă fiecare este obligat să-și cunoască drepturile elementare, după cum fiecare este în anumită măsură medic (își poate pansa o rană), pedagog (își educă copiii), tehnician (știe să bată un cui ori să strîngă un șurub) etc. Pentru că, se zice, un om informat este un om puternic.

5.2.6. Răspunsul la întrunirile științifice, indiferent de domeniul științelor sau de scopul întrebării, trebuie să fie, așa cum s-a afirmat mai sus, corect, complet și adevărat. În afară de aceasta, el mai trebuie să fie suficient de clar, pentru a nu genera alte întrebări. Pe de altă parte, chiar cercetările științifice sînt de așa natură încît nu întotdeauna se poate da un răspuns complet și adevărat. Pentru că totul este relativ și schimbător. Tocmai de aceea le stă bine cercetătorilor care nu pretind că dețin adevărul în ultimă instanță, care pun la îndoială multe teze, care nu fac afirmații categorice etc. De aceea în răspunsurile la întrebări e bine să utilizăm formule de tipul: *faptele arată că...; experiența demonstrează că...; după părerea noastră...; ni se pare că...; s-ar putea trage concluzia că...* etc. În același timp, e recomandabil să evităm formule și afirmații de tipul: *nu au defel dreptate acei care...; este o rătăcire totală să...; este o prostie să...* etc.

Recomandările respective nu trebuie înțelese ca un îndemn de a pune semnul egalității între bine și rău, corect și greșit, adevărat și fals etc. Ele trebuie interpretate doar ca toleranță față de alte opinii și ca eforturi de căutare a posibilităților adecvate, nonviolente de respingere a răului, a greșelii, a falsului.

Cunoștințele oamenilor din diverse domenii sînt doar niște insule în ocean (cu alte cuvinte, cunoscutul este infinit mai mic decît necunoscutul), de aceea în cazul în care nu putem da un răspuns științific complet la o întrebare, nu trebuie să fim marcați de diverse complexe, dar să răspundem franc prin una din formulele potrivite: *scopul nostru în cercetarea de față nu a fost să...; cred că cercetarea noastră ar putea fi continuată sub aspectul...; în procesul cercetării nu am reușit să...; îmi pare bine că prin această întrebare mi-ați sugerat ideea să continuu cercetarea și în direcția...* etc.

5.2.7. Răspunsurile date la examene urmăresc scopul de a-i crea examinatorului impresia că cel examinat cunoaște la perfecție materia prevăzută de programă. De aceea ele trebuie să fie cît mai bogate, argumentate, complete și structurate în așa fel încît să-l "asalteze" pe examinator. Unele persoane vorbesc chiar de o arhitectură a răspunsului, iar altele compară structurarea răspunsului cu repartizarea și aranjarea forțelor pe cîmpul de luptă, cu artileria grea etc. Este recomandabil ca răspunsul să înceapă cu o succintă introducere, prin care vom crea una sau mai multe punți de legătură cu restul materiei de studiu, să continue cu desfășurarea subiectului și să se termine cu o încheiere. Într-un cuvînt, să aibă o structură (dar și un conținut) care să dea impresie. Firește că un rol aparte l-ar juca și implicația vorbitorului în ceea ce spune, părerea proprie (dacă acesta o are), referințele la diverse surse bibliografice etc.

În cazul expunerii părerii proprii sau a unor cercetători, părere care diferă de cea a examinatorului (a profesorului), trebuie să fim destul de atenți, pentru că unii profesori sînt prea orgolioși, au demnitatea proprie exagerată, ajunsă pînă la aroganță, și nu doresc să audă din gura discipolilor decît o reproducere fidelă a prelegerilor lor. De aceea trebuie să o facem cu mult tact sau, după caz,

chiar să renunțăm la ideea de a ne exprima opinia. Pentru că, în caz contrar, ne expunem riscului de a lua o notă mai mică decât o merităm.

Pe de altă parte, părerea proprie nu trebuie să fie exprimată doar de dragul de a spune ceva pentru a fi "original", ci să constituie o opinie întemeiată. Ca să nu se întâmple cumva că profesorul ne va scădea nota cu totul întemeiat.

5.2.8. Răspunsul la microfon, în cadrul unui interviu, poate fi competent sau incompetent, complet sau incomplet, adevărat sau fals, în funcție de următoarele împrejurări:

1. Intervievatul este o persoană oficială (publică), obligată să dea informații opiniei publice, sau este o persoană neoficială, întâmplătoare (din stradă, din magazin etc.).

2. Interviul este o acțiune programată, coordonată cu interviuatul, sau este o improvizare de moment.

3. Subiectul interviului ține de activitatea interviuatului, de profesia ori de preocupările acestuia sau este un fapt divers, aleatoriu.

Indiscutabil, o persoană oficială este obligată să ofere opiniei publice informații prin răspunsuri complete, corecte și adevărate. Este condamnat a da răspunsuri incorecte, adică altele decât vizează întrebarea, așa cum o fac mulți conducători de-ai noștri, de toate rangurile, când se pomenesc cu microfonul în față și se știu obligați să răspundă (ceva și cumva) la întrebări. E tot atât de condamnat a da răspunsuri false, sperând că lumea nu le va verifica, sau a afirma fals că nu ești la curent cu anumite fapte și evenimente.

Intervievatul trebuie să se prezinte ca o persoană demnă și onestă. Iar în cazurile în care acesta într-adevăr nu are un răspuns veridic la întrebare, ar putea mai întâi să-și ceară scuze, apoi să folosească, după caz, o formulă de tipul: *regret, dar nu am studiat pînă la capăt această problemă; din păcate, nu am avut toate datele pentru a cunoaște problema în ansamblul ei; îmi pare rău, dar în momentul de față nu sînt suficient de pregătit pentru a vă da un răspuns satisfăcător*. Ar fi foarte bine și politicos ca după fiecare din aceste formule să urmeze o promisiune de tipul: *vă promit ca în viitorul cel mai apropiat să studiez mai profund problema (să mă informez etc.) și să vă dau un răspuns clar*.

Scuzele exprimate de persoana oficială sînt justificate, în anumită măsură, dacă interviul nu a fost programat și a luat-o prin surprindere. Iar dacă interviul a fost programat și subiectul a fost coordonat în prealabil, scuzele nu mai sînt întemeiate, deși ele îl prezintă totuși pe cel interviuat într-o lumină favorabilă.

De-a dreptul penibile sînt unele situații la conferințele de presă, când persoanele oficiale dau răspunsuri greșite, false sau cînd se eschivează de la răspuns. Ele constituie o sfidare a opiniei publice, fapt care, mai devreme sau mai tîrziu, are efectul unui bumerang care îi deteriorează imaginea celui interviuat.

De regulă, conferințele de presă sînt consacrate unor teme concrete. Însă unii ziariști "uită" acest fapt, bombardîndu-l pe interlocutor cu întrebări care nu

au în nici un fel puncte de tangență cu subiectul discutat. În asemenea cazuri, persoana care susține conferința de presă ar putea să-i amintească ziaristului că întrebarea nu se înscrie în tema conferinței. Din considerente etice și de diplomatie, persoana intervievată ar putea să promită că se va referi cu altă ocazie la întrebarea respectivă.

Microfonul îi pune deseori în încurcătură pe reprezentanții justiției (anchetatori, judecători, procurori, avocați), mai ales în cazurile în care se vede clar, cu ochiul liber, că desfășurarea anchetei sau dezbaterile judiciare sînt influențate de cineva, adică justiția nu mai este liberă și imparțială. Pe de altă parte, există și situații diametral opuse, cînd justiția se execută în modul prevăzut de lege, însă răspunsurile din cadrul interviului ar putea fi folosite nu atît pentru a informa opinia publică, cît pentru a influența și a destabiliza ancheta ori dezbaterile judiciare.

În mod normal, reprezentanții justiției nu pot fi decît în situația în care trebuie să informeze opinia publică prin răspunsuri adevărate, corecte și complete sau în situația în care vor folosi o formulă de tipul:

1. *Atît timp cît cazul e în proces de cercetare, legea nu-mi permite să fac dezvăluiri publice. Nu vă supărați, e în interesul anchetei.*

2. *Nu am dreptul să anticipez concluziile instanței prin nici un fel de previziuni. Procesul este public, puteți asista la el.*

3. *Cred că instanța va audia toate depozițiile și opiniile, apoi va adopta decizia. Mai aveți puțină răbdare.*

Uneori, fiind în stradă, la magazin, la piață etc., ne putem pomeni cu un jurnalist în față, care ne întinde un microfon (mai poate avea și o cameră de luat vederi), punîndu-ne una sau chiar mai multe întrebări. În asemenea cazuri s-ar putea recomanda mai multe soluții, în funcție de situația concretă care poate fi determinată de mai mulți factori cum ar fi:

1. Ne simțim obligați sau nu să răspundem la întrebare?

2. Avem sau nu timp și dispoziție să ne întreținem cu un reprezentant al presei asupra unui subiect?

3. Este sau nu este interesant pentru noi subiectul (întrebarea) la care trebuie să ne referim?

4. Răspunsul trebuie să fie amănunțit și argumentat sau scurt și sumar?

5. Răspunsul la întrebare (transmis prin rețeaua de radiodifuziune sau de televiziune) va contribui la imaginea noastră sau, dimpotrivă, o va deteriora?

În cazul în care ne-am decis să răspundem la întrebarea jurnalistului, o vom face cît se poate de scurt, dar suficient de amabil și clar. Iar dacă din anumite motive nu dorim să răspundem la întrebare și nici nu ne simțim obligați să o facem, am putea, cu tot tactul, refuza printr-o formulă de tipul:

1. *Nu vă supărați, dar nu obișnuiesc să ofer interviuri în stradă.*

2. *E un subiect prea amplu pentru a fi tratat în stradă.*

3. *Cred că nu sînt persoana cea mai indicată pentru a aborda acest subiect.*

5.2.9. Răspunsul la întrebare în contextul cotidianului caracterizează situațiile cele mai frecvente de comunicare, fără de care este imposibilă înțelegerea între oameni și munca în comun, adică dialogul în sensul cel mai larg al cuvîntului. Fără a remarca necesitatea răspunsului ca atare (potrivit, corect, complet și adevărat), ceea ce este de la sine înțeles, vom aminti că în contextul cotidianului există o mulțime de formule de răspuns, fiecare, în funcție de situație, fiind potrivită sau nepotrivită, recomandabilă sau condamnată etc. Ne vom opri la unele din ele.

Da și nu. Cele mai frecvente formule de răspuns sînt *da* și *nu*. La ele apelăm doar în cazul în care interlocutorul ne cere să confirmăm (prin *da*) ori să negăm (prin *nu*) incertitudinea întrebării. De exemplu:

– *Mergi la magazin?*

– *Da.*

Sau:

– *Guvernul Republicii Moldova luptă împotriva crimei organizate?*

– *Nu.*

Evident, în cazul în care considerăm că doar confirmarea sau negarea incertitudinii nu este suficientă, dar mai este nevoie de o precizare sau o argumentare, formulele *da* și *nu* vor fi însoțite de complinirile necesare. De exemplu:

– *Mergi la magazin?*

– *Da, peste jumătate de oră.*

Sau:

– *Guvernul Republicii Moldova luptă împotriva crimei organizate?*

– *Nu, pentru că are alte interese.*

Cuvintele *da* și *nu* se utilizează, după cum am mai spus, în cazul în care confirmarea sau negarea incertitudinii întrebării este suficientă și satisfăcătoare pentru interlocutor, dar să nu uităm că folosirea exclusivă a lor, în mod repetat, pe parcursul unui dialog mai îndelungat, poate să însemne nu numai economie de timp, dar și o atitudine distantă, rezervată față de interlocutor, plictiseală, indiferență etc. Tocmai din acest motiv este recomandabil a le însoți cu anumite compliniri care vor exprima interes, compasiune, afecțiune, adică participarea plenară a noastră la actul comunicării (de exemplu: *probabil, firește, desigur, evident, în nici un caz, categoric, mi se pare că, fără îndoială* etc.).

Uneori formulele *nu* și *da* constituie un răspuns ambiguu, de aceea vom adăuga la ele explicațiile necesare. De exemplu:

– *Așa-i că nu ai fost azi la lecții?*

– *Nu.*

După cum se poate vedea, vorbitorul face o afirmație (*Nu ai fost azi la lecții*) pe care o adresează în calitate de întrebare pentru a fi confirmată sau infirmată. În acest caz, răspunsul *nu* este confuz, pentru că el poate avea atât menirea de a infirma afirmația (*Nu e adevărat că nu am fost la lecții*), cât și de a confirma negația din întrebare (*nu ai fost*). De aceea vom da răspunsuri mai clare, în funcție de situație: *Nu am fost* sau *Nu e așa*.

Ba da și Ba nu. Formulele *da* și *nu* se utilizează și într-o altă variantă – *ba da* și *ba nu* – având conotații care le deosebesc de *da* și *nu*. Formula *ba da*, spre deosebire de *da*, nu se întrebuițează doar pentru a afirma (sau a confirma) ceva, dar pentru a afirma (sau a confirma) ceea ce a fost negat în mesajul întrebării. Afirmația *ba da* este mai puternică, mai accentuată decât *da*. Iată un exemplu:

– *Nu-ți place ciocolata?*

– *Ba da!*

O funcție asemănătoare are și *ba nu*, care este o negație mai puternică decât *nu* și se utilizează nu doar pentru a nega ceva, dar pentru a nega ceea ce a fost afirmat sau, mai exact, pentru a nega supoziția afirmativă a unei întrebări. De exemplu:

– *Acesta este unicul manual de geografie?*

– *Ba nu, mai avem încă patru.*

Uneori utilizarea formulei *ba da* este improprie. De exemplu:

– *L-ai citit pe Nicolae Iorga?*

– *Ba da, din scoarță în scoarță.*

Evident, aici nu este cazul să se zică *ba da*, pentru că întrebarea nu presupune o negație, adică în ea nu s-a negat faptul că interlocutorul l-ar fi citit pe Iorga. Ar fi fost suficient să se răspundă *da* sau, ceva mai accentuat, *cum să nu*. Probabil, această utilizare greșită e cauzată de excesul de zel manifestat de vorbitor în dorința sa de a (se) afirma.

În contextul cotidianului, numărul formulelor utilizate în calitate de răspuns la întrebare este, practic, nelimitat. Vom aminti doar câteva din ele.

Este foarte obișnuit, nu însă și recomandabil, ca la o întrebare să se răspundă cu o altă întrebare care, în funcție de situație, poate exprima mirare, plictiseală, dispreț, indignare etc. Vom reveni în acest sens la întrebarea de mai sus (*L-ai citit pe Nicolae Iorga?*) și vom da câteva din cele mai frecvente răspunsuri posibile, însoțite mai jos de unele comentarii și de mențiunea *recomandabil* sau *nerecomandabil*:

1. – *Da.*

2. – *Nu.*

3. – *Ba da.*

4. – *Sigur că da.*

5. – *D-apoi cum se poate să nu-l fi citit?*

6. – *Desigur.*

7. – *Firește.*

8. – *Evident.*

9. – *D-apoi cum?*

10. – *Știut lucru.*

11. – *Știut că.*

12. – *Da cum crezi?*

13. – *Ai îndoieli?*

14. – *Dar îmi trebuie mie?*

15. – *Da ce-ți trebuie?*

16. – *Eu am citit mai mult decât tine.*

17. – *Eu nu sînt așa învățat ca tine.*

Primul și al doilea răspuns, unul afirmativ și altul negativ, sînt neutre, nu exprimă implicația emotivă a vorbitorului și nu conțin nimic mai mult decât cere întrebarea. Acestea sînt recomandabile în situații neutre și echilibrate.

Al treilea răspuns este greșit, pentru că mijloacele prin care se exprimă un exces de siguranță sînt nepotrivite.

Răspunsurile al patrulea – al optulea constituie nu numai o afirmare, dar și o siguranță de cele spuse, fiind recomandabile, practic, în toate situațiile, aproape în aceeași măsură, doar cu unele rezerve față de răspunsul al optulea (*evident*), care poate exprima o ușoară nuanță de desconsiderare a interlocutorului: cum adică, pui asemenea întrebări, de parcă nu ai ști niște lucruri *evidente*? Această nuanță se accentuează în răspunsurile al nouălea – al doisprezecelea, la ea adăugîndu-se și o altă nuanță, aceea care exprimă o atitudine familiară față de interlocutor. De aceea asemenea răspunsuri pot fi acceptate numai dacă sîntem cu interlocutorul nostru *per tu*, adică ne tutuim. Aceasta se referă într-o măsură mai mare la răspunsul al treisprezecelea, care nu numai ar afirma că persoana respectivă l-ar fi citit pe Iorga, dar l-ar mai implica pe interlocutor într-o situație nefavorabilă, cea a “îndoielilor”.

Răspunsul al paisprezecelea exprimă nu numai o negație (*nu am citit*), dar și o atitudine de ignoranță a vorbitorului față de Iorga sau poate față de lectură în general. Evident, un asemenea răspuns ne va compromite, indiferent dacă el este adevărat sau nu.

Și în sfîrșit, răspunsurile al cincisprezecelea – al șaptesprezecelea sînt cu totul nerecomandabile, nu numai pentru că nu sînt corecte, adică nu conțin informația cerută în întrebare, dar și pentru că îl implică pe interlocutor, exprimînd o evidentă atitudine arogantă și chiar disprețuitoare față de el.

Nu știu. Unele persoane au obișnuința de a răspunde la cea mai mare parte din întrebările cotidiene într-un singur fel: *nu știu*. De regulă, acest comportament poate avea următoarele explicații:

- vorbitorul este needucat; el manifestă lene de gîndire și de comunicare;
- vorbitorul manifestă desconsiderare față de interlocutor;
- vorbitorul îl face pe filozoful care pune totul la îndoială, pentru că totul este relativ;
- vorbitorul este foarte suspicios și precaut, manifestînd o grijă exagerată ca nu cumva răspunsul său să fie interpretat într-un mod nedorit și să-i creeze probleme.

Indiferent care ar fi explicația utilizării frecvente a formulei *nu știu*, această formulă nu poate fi justificată decât în cazul în care vorbitorul într-adevăr nu cunoaște răspunsul. Dar și în acest caz, un *nu știu*, pronunțat scurt și sec, ar

putea avea și unele conotații nedorite, de aceea, pentru a le exclude, e recomandabil ca el să fie însoțit de anumite formule și de o mimică ce exprimă bunăvoință și regret.

În cazul în care vorbitorul, din anumite motive, nu voiește să dea răspuns la o întrebare (ceea ce este admisibil), el ar putea să-l facă pe interlocutor să înțeleagă acest lucru prin una din formulele posibile:

- revenim cu altă ocazie la acest subiect;
- mi se pare nepotrivit acest subiect;
- hai mai bine să vorbim despre altceva.

Încheind aceste considerații privitor la întrebare și răspuns, am mai face o recomandare: în cazul în care nu știm prea bine dacă o întrebare sau un răspuns se înscrie sau nu în limitele normelor de etică, să încercăm a ne transpune în locul interlocutorului nostru. Poate că vom simți și noi ceea ce simte el.

Verificarea cunoștințelor

1. Descrieți structura întrebării și argumentați importanța ei în comunicarea orală.
2. Relevați specificul întrebărilor în ancheta și în dezbaterile judiciare, la întrunirile științifice, la examene.
3. Care ar trebui să fie calitățile întrebărilor la realizarea interviurilor?
4. Ce ați putea spune despre etica întrebărilor?
5. Ce este un răspuns potrivit, corect, complet, adevărat? Ilustrați prin exemple.
6. Explicați cum trebuie să fie răspunsurile la întrebări în diverse situații de viață.
7. Când spunem *da* și când spunem *ba da*? Ilustrați prin exemple.
8. Când spunem *nu* și când spunem *ba nu*? Ilustrați prin exemple.

§6. Valoarea cuvântului

Oamenii învață și folosesc cuvintele toată viața, însă nu fiecare dintre ei le dă importanța cuvenită. Dincolo de cuvinte stau obiecte, fapte, fenomene etc., de aceea atitudinea față de vorba spusă este un indice foarte important, un *măsurariu* (vorba lui Eminescu) al culturii unei persoane. Nu întâmplător noțiunea “cuvânt” mai înseamnă onoare, promisiune, angajament, iar un om care își respectă promisiunile se numește *om de cuvânt*. Celui care nu le respectă îi zicem *om fără de cuvânt* (din păcate, aceștia sînt foarte mulți).

În susținerea celor spuse am mai putea aminti și alte expresii cum ar fi *cuvânt de onoare*, *a-și da cuvîntul de onoare*, *a crede pe cuvînt* etc.

Despre cuvinte și despre valoarea lor s-ar putea vorbi la nesfîrșit, însă în cele ce urmează am vrea doar să atragem atenția unor persoane care, după cum am

afirmat mai sus, nu dau importanță cuvenită cuvintelor, de parcă le-ar dezgoli de greutatea sensului lor și le-ar arunca nepăsător ca pe niște lucruri netrebuincioase. Vom da și câteva exemple, deși uneori cazurile par a fi atât de banale, încât s-ar crede că nici nu merită să le luăm în discuție. Cine nu știe, bunăoară, ce înseamnă *bună ziua*? E o formulă de salut prin care îi dorim cuiva o zi bună, adică arătăm că avem față de persoana respectivă o atitudine binevoitoare și îi urăm ca în această zi să-i meargă toate *din plin*. Și dacă într-adevăr este așa, formula *bună ziua* trebuie pronunțată în mod corespunzător, cu sunetele accentuate, cu privirea spre interlocutor, cu seninătate sau chiar cu un zîmbet binevoitor. Pentru că, în caz contrar, un *bună ziua* pronunțat sub nas și trunchiat, aruncat a lehamite în aer și însoțit de o expresie indiferentă sau chiar acră a feței, înseamnă nu numai incultură, dar și falsitate.

Același lucru trebuie spus și despre alte formule, cum ar fi cele care exprimă scuzele sau regretul cuiva în legătură cu cele întâmplate. Accentuăm acest lucru, pentru că foarte multe persoane, care la tot pasul le creează neplăceri celor din jur, rostesc destul de frecvent și cu o impasibilitate evidentă cuvîntul *scuze* (sau *scuză*), crezînd că acesta este magic și poate spăla toată neatenția, neglijența sau chiar negliobia faptelor lor. În plus, ele pronunță cuvîntul *scuze* cu atîta indiferență sau chiar cu zîmbet, încît se vede de la o poștă că nu pun nici un preț pe el, deși lasă să se înțeleagă că prin rostirea acestui cuvînt au reparat în întregime prejudiciul cauzat celor din jur. Pronunțarea cuvîntului *scuze* (adică, *cer scuze*), precum și a altor formule prin care se cere iertare, trebuie să exprime regretul pentru cele întâmplate, căință și, desigur, respect pentru persoana vizată. Părerea de rău mai trebuie exprimată în privire și în mimică, aceasta dînd de înțeles că cele întâmplate nu se vor repeta.

În multe cazuri au ajuns a fi văduvite de sens și alte expresii, cum ar fi *sărut mîna*. Prin însăși esența ei, această formulă exprimă considerație, atașament, dragoste, de aceea pronunțarea ei necorespunzătoare (inclusiv trunchiată: *săru' mîna*) o devalorizează, o compromite.

Nu vom continua lista formulelor care riscă să fie compromise prin atitudinea neadecvată a unor vorbitori față de ele. Recomandăm doar să fim mai atenți la ceea ce spunem și, mai ales, față de persoanele cărora ne adresăm, să dăm cuvintelor, prin toată ființa noastră, adevăratul sens al lor, să le dăm suflet, să le *omenim*, pentru că “la început a fost cuvîntul” și pentru că, dacă nu vom respecta cuvîntul, ne vom transforma în... necuvîntătoare.

Un alt aspect care ține de valoarea cuvintelor este originalitatea lor, pentru că originalitatea ar fi un element component al valorii. În acest sens, unele cuvinte sînt percepute ca fiind originale, “proaspete”, neobișnuite sau mai puțin obișnuite, iar altele sînt considerate “uzate”, banale, șterse, aici intrînd și cele care formează clișee și chiar limbaje de lemn.

Acest aspect al problemei ar trebui să prezinte interes în special pentru persoanele pentru care utilizarea măiestrită a cuvintelor ține nu numai și nu atît

de necesitățile comunicării cotidiene, cât de cariera profesională în care cuvîntul este principalul instrument de lucru.

În general, majoritatea absolută a cuvintelor sînt “banale”, adică lipsite de originalitate, pentru că sînt cunoscute de toți (ca și cum, dacă nu ar fi cunoscute, am putea comunica). Pornind de la această premisă, putem ajunge la o concluzie destul de pesimistă și chiar paradoxală: a vorbi prin cuvinte înseamnă a vorbi banal. Este sau nu adevărată această concluzie? Probabil, totul depinde de felul în care alegem cuvintele și le plasăm în context.

Pe de o parte, sensurile cuvintelor, înregistrate în dicționare, sînt cunoscute și de aceea sînt banale, fără să trezească fiorul noutății, al ineditului. Pe de altă parte, un iscusit mînuitor de condei îi poate da cuvîntului sensuri cu totul nebănuite, contextuale, pe care nu le găsim în nici un dicționar, și tocmai prin acestea cuvîntul respectiv poate obține valori noi, originale. Cuvintele unei limbi sînt cunoscute de toți vorbitorii ei, însă posibilitățile lor combinatorii țin de harul fiecărui vorbitor, har care se numește măiestrie, talent, artă. Probabil, însăși estetica limbajului (artistic) constă în utilizarea măiestrită a dihotomiei cuvînt – context. Altfel spus, *cuvintele formează pitorescul contextului, iar contextul descoperă și valorifică posibilitățile virtuale ale cuvintelor*. Doar cîteva exemple pentru ilustrarea acestei teze.

Toată lumea spune că dulce este zahărul, bomboana, mierea etc. Mulți vorbitori însă nu au nici o îndoială că este dulce și somnul, și sărutul. Dar ei nu sînt prea originali, pentru că, de fapt, toți cunosc acest lucru. Eminescu zice însă “*dulce netezindu-mi părul*”.

Mulți vorbitori ar spune că poate plînge un copil, o femeie etc. Alții, mai originali, ar spune că mai poate plînge, bunăoară, și o vioară. Eminescu zice însă că “*izvoare plîng în vale*”.

Toți credem că se poate îngropa un stîlp, o piatră, un cadavru etc. Ion Minulescu însă zice că “*se-ngroapă soarele-ntr-un nor*”.

Toți bem cu plăcere un ceai, o bere, o cafea, o țuică, iar Ion Minulescu zice că unii oameni “*își beau iubirea fredonînd*”.

În paranteze ar putea sta unele cuvinte, idei și gînduri secundare, iar la Adrian Păunescu vedem “*oameni în paranteze*”. De asemenea este original Păunescu cînd spune: “*vîntu-n toate rănile mă doare*”. Vîntul doare? Ca să vezi, mai ales dacă în context mai sînt și răni.

Cazurile citate constituie perle de limbaj artistic. Evident, nu fiecare vorbitor are un asemenea har. Dar nici nu este nevoie, mai ales atunci cînd ne exprimăm într-un stil neutru. Principalul este să dăm în mesaje noastre valorile adevărate ale cuvintelor, pe care le-a dat Creatorul lor.

§7. Defecte de vorbire

Cultura comunicării și a gîndirii românilor din Basarabia este foarte scăzută în primul rînd din cauza condițiilor istorice de asuprire națională din timpul Im-

perilului Țarist și al celui Sovietic. Românii din țară își vorbesc incomparabil mai bine limba și gîndesc mai coerent, fapt care se poate observa și la alte popoare libere (ruși, francezi, italieni etc.).

Însă asuprirea națională, cu toate consecințele ei economice, politice, psihologice, lingvistice etc., nu ar fi condus totuși la o ignoranță atît de gravă. Alte cauze, cum ar fi indiferența față de felul cum comunicăm și cum gîndim, precum și lenea la carte, pe care o constatase încă Dimitrie Cantemir, sînt, probabil, mai rele și mai periculoase chiar decît asuprirea rusească. Iar atunci cînd reprezentanții neamului nostru doresc să muncească, pentru a se afirma, se întîmplă să atingă performanțe – cum sînt cazurile lui Constantin Brîncuși, Mircea Eliade, Eugen Coșeriu... În realitate, o mare parte din populație, inclusiv intelectualii, consideră că nu este important **cum** ne exprimăm, contează doar **ce** exprimăm. Aceștia zic că principalul e să fii înțeles. Din păcate, nu e tocmai așa, pentru că înțelegerea mesajului depinde de calitatea comunicării, iar aceasta din urmă este determinată de mai mulți factori, cum ar fi vocea, articularea, coerența și claritatea mesajului, bogăția vocabularului, tonul etc.

Vocea noastră, care constituie haina sonoră a mesajului, nu este defel neglijabilă ca factor al calității comunicării. O voce slabă și anemică trădează un vorbitor nesigur sau poate chiar dezorientat, un specialist de mîna a doua ori un om fără personalitate. Evident, un om de afaceri cu o asemenea voce nu va inspira încredere și, prin urmare, șansele lui în lumea businessului sau pe scara ierarhică a promovării nu vor fi prea mari. Și dimpotrivă, o voce sonoră, clară și plăcută este asociată cu un vorbitor sigur, inteligent și agreabil, fapt care îi va deschide ușile și îi va asigura succesul.

Pentru a ne face o impresie corectă despre vocea noastră, ar trebui să punem un magnetofon în preajma locului în care comunicăm cu cineva. Banda magnetică pe care o vom asculta în liniște acasă va fi pentru noi o adevărată oglindă necruțătoare, ca aceea în care ne privim în fiecare zi. Apropo, dacă oamenii ar avea grijă de imaginea lor spirituală tot așa de mult cum au grijă de cea fizică (unele femei stau zilnic mai mult de o oră în fața oglinzii), probabil că s-ar schimba omenirea. O audiere atentă și o analiză riguroasă a vocii înregistrate la magnetofon ne va ajuta mult să lucrăm asupra ei și să-i înlăturăm, prin exerciții, defectele.

Este neplăcută la auz vocea nazală, care creează impresia că vorbitorului îi este lene să pronunțe clar cuvintele (desigur, nu este vorba despre nazalizarea cauzată de anumite patologii organice).

Vocea are două tipuri de calități și de neajunsuri: ereditare și dobîndite. Trebuie să știm că dobîndirea unor calități ale vocii, precum și eliminarea unor neajunsuri ale ei, pot fi realizate prin exerciții recomandate de specialiști. Aici e cazul să ne amintim de munca asiduă pe care o depuneau, încă în antichitate, oratorii iluștri Demostene, Cicero și alții.

Un alt defect de vorbire, foarte neplăcut, constă în repetarea permanentă și fără rost a unor formule, numite cuvinte parazite. Faptul e determinat de mai multe cauze, dintre acestea două fiind principale.

Prima cauză este sărăcia de vocabular, care îl determină pe vorbitor, atunci când nu-i ajung cuvinte, să folosească niște formule “de serviciu”, care aparent salvează situația. Astfel, în vorbire apar, cu și fără rost, unele formule de tipul: *cum se spune, să zicem așa, dacă se poate spune așa, cum zicem*, iar uneori inadmisibilele barbarisme *caroce, vobșă* ș.a.

A doua cauză ar fi viteza prea mică de generare a gândului. Vorbitorului i se pare că pauzele care îi apar în vorbire din cauza gândirii încetinite sînt prea mari, îl supără pe ascultător și de aceea le completează prin cuvinte de umplutură de tipul: *adică, vasăzică, mai în scurt, deci* ș.a. Uneori frecvența utilizării unor asemenea cuvinte poate fi determinată de ambele cauze.

Formulele de umplutură ar mai putea fi cauzate și de activitatea profesională a unor persoane. De exemplu, un profesor ar putea folosi prea des întrebarea retorică *Nu-i așa?*, pentru a stabili un contact mai strîns cu discipolii și pentru a se convinge că explicațiile sale nu trezesc îndoieli.

Un adevărat tic de vorbire, întîlnit mai ales la pedagogi, este pronunțarea cuvîntului *așa* înainte de a începe un gând nou. Unele persoane rostesc în aceste situații cuvîntul rusesc *mak* (așa). O dată cu valul de influență engleză altele preferă să zică la tot pasul “ochei” (din engl. *okay*). E regretabil că aceste “maladii” se întîlnesc la intelectualii care își imaginează că astfel sînt la modă și că excelează în arta comunicării.

Verificarea cunoștințelor

1. Cum trebuie să alegem cuvintele pentru comunicarea orală?
2. Dați exemple de cuvinte și expresii care pot fi utilizate în stilul familiar al comunicării orale și găsiți echivalentele lor în stiluri neutre.
3. Alcătuiți un scurt mesaj oral în stilul familiar, utilizînd numai cuvinte și expresii literare.
4. Ce puteți spune despre raportul dintre comunicarea orală și norma literară?
5. Care este trăsătura principală a frazei în comunicarea orală?
6. Improvizați un scurt mesaj oral și demonstrați că structura frazelor determină fluiditatea lor.
7. Ce sînt sincopile în mesaje, în fraze și în cuvinte și cum influențează ele asupra actului de transmitere a mesajului? Dați exemple.
8. Dați exemple de sincope care afectează înțelegerea mesajului și de sincope care nu o afectează.
9. Improvizați un monolog oral exprimînd un sentiment de îngrijorare a unui elev care nu și-a pregătit tema.
10. Improvizați un dialog oral exprimînd o discuție în contradictoriu asupra unei teme care vă interesează.

Aspecte psihologice ale comunicării orale

§1. Situații de comunicare

Comunicarea nu este întotdeauna doar o generare, o transmitere și o recepționare a gândurilor, a mesajelor, ceea ce s-ar considera activitate a creierului. Ea este în mare măsură și o activitate a psihicului, fiindu-i proprii emoțiile și sentimentele, pentru că omul este o ființă socială, plămădită din rațiune și emoție. Comunicare pur rațională sau pur emoțională nu există decît în cazuri foarte rare.

În activitatea verbală, oamenii civilizați, instruiți, trebuie să-și dozeze raționalul și emoționalul, aducîndu-le într-un echilibru cerut de situația concretă. Însă situațiile sînt diferite, de la cele care cer "rațiunea pură" (expresia lui Kant), fără implicarea emoțiilor, pînă la cele din imperiul emoțiilor, fără implicarea rațiunii. Să clasificăm situațiile respective, în mod convențional, în trei tipuri: *situații raționale; situații emoționale; situații mixte.*

1.1. Situații raționale

Pentru acest tip de situații am putea da ca exemplu întrebările unui judecător din cadrul ședinței judecătorești, întrebări care trebuie să fie temperate, neutre, reci, fără cuvinte care ar exprima emoții, compătimire, acuzare etc. Să ne imaginăm pentru moment că judecătorul îl întreabă pe acuzat: *D-apoi cum ai putut, dragă Pavele, să faci una ca asta?* Într-un asemenea mod de a pune întrebarea, cei prezenți în sala de ședințe vor vedea o atitudine de compătimire manifestată de judecător. Stilul familiar al întrebării denotă o relație apropiată între judecător și acuzat. Adresarea *dragă Pavele* confirmă această relație și atitudinea părtinitoare a judecătorului. Ca urmare, persoanele interesate vor fi în drept să ceară recuzarea judecătorului pentru imparțialitate.

Dacă judecătorul își va exprima nu emoțiile pozitive, nu compătimirea, dar, dimpotrivă, emoțiile negative, repulsia, disprețul sau ura, prin cuvinte de tipul *potlogar, hoț, mafiot* etc., atitudinea lui emoțională de asemenea va fi interpretată ca imparțialitate.

O asemenea atitudine nu poate fi manifestată, din aceleași motive, nici față de pătimit. Cu alte cuvinte, toate întrebările, și nu numai întrebările, nu trebuie să exprime nici un fel de emoții, indiferent care ar fi esența lor. Iată două exemple de enunțuri neutre, formulate de un judecător în sala de ședințe:

Exemplul întâi:

Acuzat Sangheli, în raportul Curții de Conturi sînt prezentate o serie de date despre faptul că în procesul privatizării întreprinderilor vinicole

Dvs. ați semnat patru documente prin care au fost delapidate resurse financiare în sumă de 12 milioane dolari S.U.A. Ce ați avea de spus în legătură cu acest fapt?

Exemplul al doilea:

În afară de facturile anexate la cererea de chemare în judecată mai aveți probe care ar demonstra expedierea mărfii către reclamat?

Tot din tipul de situații raționale ar mai face parte conferințele științifice, consfăturile, congresele, negocierile etc., în care emoțiile, dar mai ales excesul de emoții ar putea dăuna grav.

1.2. Situații emoționale

Al doilea tip de situații, adică cele în care emoțiile sînt preponderente, s-ar putea împărți în două subclase: *situații pozitive; situații negative.*

1.2.1. Situații pozitive. O petrecere (bunăoară, o nuntă sau o zi de naștere), cu toasturi și cu multe cuvinte de laudă, pronunțate cu emoții puternice, într-o atmosferă festivă, constituie un exemplu de situație pozitivă. O întâlnire dintre două persoane foarte apropiate, care nu s-au văzut un timp îndelungat, este alt exemplu de situație pozitivă. În sfîrșit, declarațiile de dragoste, făcute în imperiul emoțiilor, cu murmur în voce, cu descrieri în culori roze, de asemenea sînt situații emoționale pozitive.

În toate situațiile amintite, multe persoane sînt cuprinse de emoții puternice, fapt care le împiedică să se exprime, iar uneori le fac să fie incoerente sau chiar să-și piardă gîndurile. Pentru a evita asemenea cazuri "delicate", e recomandabil să ne structurăm și să ne formulăm din timp mesajul pe care îl vom expune. E bine să axăm fiecare parte a mesajului pe cîteva cuvinte-cheie, pe care le vom memoriza și care ne vor servi ca repere atunci cînd vom lua cuvîntul. Dacă avem temeri că vom uita cuvintele-cheie, am putea să le notăm pe o fișă, pe care o vom avea la îndemînă în caz de necesitate. Vom scoate fișa din buzunar (dacă va fi necesar), fără a ne pierde, și o vom însoți în mod expres cu o frază de "serviciu": *Știam cîte emoții plăcute și puternice îmi va trezi evenimentul (întîlnirea) de azi, emoții care m-ar face să mă pierd, de aceea mi-am notat din timp cîteva gînduri expres pentru Dvs.* Dacă este cazul, ne putem cere scuze utilizînd formula *vă rog să-mi iertați emoțiile.*

Dacă sîntem o fire emotivă și ne pierdem ușor în fața publicului, e bine să avem întotdeauna în memorie, pentru orice eventualitate, cîteva formule pregătite de noi înșine sau unele modele frumoase, preluate de la anumite personalități marcante, modele pe care le vom ajusta la situația în care ne-am pomenit. Într-o situație critică am putea fi absolut sinceri, începînd chiar cu o vorbă despre emoțiile pe care le avem în momentul respectiv, arătînd că aceste emoții reflectă plăcerea și sentimentul de dragoste pe care îl trăim în fața publicului. Sinceritatea va da situației o atmosferă de naturalețe, în care ne va

sta bine. Aceasta e în primul rînd. Iar în al doilea rînd, în acest fel vom cîștiga timp pentru a ne obișnui cu publicul și a ne aduna gîndurile. Însă trebuie să știm că în general nu este recomandabil să ieșim nepregătiți în fața publicului, atentînd astfel la timpul celor care ne ascultă.

1.2.2. Situații negative. Exemple de situații negative de comunicare sînt ciocnirile dintre oameni, conflictele, certurile, care au, firește, anumite cauze (despre ele va fi vorba mai jos). În aceste situații participanții la discuție sînt, într-o măsură mai mare sau mai mică, prizonieri ai emoțiilor negative, rațiunea fiind împinsă pe planul doi sau chiar eliminată din discuție. Unele persoane își pierd cu totul cumpătul, încălcînd flagrant normele de etică și cele de logică. Participanții la comunicare (mai exact, la ceartă) vorbesc concomitent, neascultîndu-se, trec nejustificat la alte subiecte, care nu au nici o legătură cu cel discutat, formulează fraze incoerente și trunchiate, iar uneori ridică și vocea ajungînd pînă la isterie. La toate acestea se adaugă și vocabularul indecent, cu vorbe scabroase, adresate atît interlocutorilor, cît și unor persoane care nici nu sînt prezente la discuție. Evident, în condiții de incoerență și de violență de vocabular nici nu se mai poate vorbi despre formularea unor teze veridice, despre argumentarea lor sau, cu atît mai mult, despre tragerea unor concluzii corecte. Iată de ce astfel de situații de comunicare trebuie evitate, invocîndu-se orice pretext plauzibil.

Dacă avem nenorocul să ne pomenim la o discuție de genul celei arătate mai sus și dacă ne-am convins că interlocutorii noștri au un grad redus de inteligență și tensiunea nu poate fi eliminată, este recomandabil să ne retragem cît mai repede. În cazul în care avem interes ca totuși subiectul abordat să fie dezvăluit, vom reveni asupra lui cu altă ocazie și în alte împrejurări.

Există persoane hipersensibile, irascibile, care nu-și pot controla emoțiile. Dacă pe deasupra mai sînt și suspicioase, gata să înțeleagă orice cuvînt ca pe o obiecție sau o aluzie în adresa lor, conflictele cu ele sînt aproape inevitabile. Soluția care ar putea fi recomandată acestor persoane e să muncească foarte perseverent asupra propriului caracter, iar în caz de necesitate, să consulte specialiștii în materie (pedagogi, psihologi, psihiatri) și să respecte recomandările lor.

1.3. Situații mixte

Realitatea ne demonstrează că cele mai multe situații de comunicare sînt cele mixte, adică acelea în care participă în egală măsură atît raționalul, cît și emoționalul. Situațiile de la serviciu, lecțiile din școli, mitingurile etc. sînt exemple în care raționalul se conjugă sau alternează cu emoționalul, exprimînd plenar firea umană. În aceste situații, este necesar să dozăm în mod echilibrat raționalul și emoționalul, pentru că în cazul în care va prevala primul, vom părea plictisitori, iar în cazul în care va prevala cel de al doilea, vom părea neserioși.

§2. Factori psihologici care determină caracterul emoțional/rațional al comunicării

Măsura în care comunicarea poate fi rațională sau emoțională depinde de mai mulți factori, despre care vom vorbi în continuare.

2.1. Conținutul subiectului discutat și stilul în care el este expus

Neîndoielnic, conținutul subiectului discutat și stilul în care este expus constituie un factor care determină caracterul comunicării din punctul de vedere al prevalării raționalului sau emoționalului. Evident că un subiect festiv sau, bunăoară, erotic, care prin însuși conținutul lui reprezintă emoția, nu poate fi decât emoțional. El solicită și generează emoții participanților la comunicare. Desfășurarea unui asemenea subiect prin cuvinte reci, oficiale ar fi tot atât de falsă, după cum ar fi fals un subiect oficial, expus în cuvinte care exprimă emoții. Or, exprimarea unei stări emoționale sau, dimpotrivă, neutre se face prin utilizarea faptelor de limbă, potrivite pentru o situație sau alta, ceea ce poate fi numit stil. Cu alte cuvinte, conținutul subiectului abordat determină stilul în care el este expus, iar ambele, conținutul și stilul, determină caracterul situației de comunicare.

Unele subiecte pot conduce la polarizarea opiniilor, iar opiniile, la rîndul lor, pot deriva din interese diferite sau chiar opuse. De aceea, în toate situațiile, este recomandabil ca atunci cînd nu sîntem de acord cu interlocutorul, adică avem o altă părere, să nu afișăm acest fapt în mod ostentativ. Părerea proprie putem să o expunem fără a sublinia că sîntem autorul ei, fără a arăta în mod expres că ea este în opoziție cu cea a interlocutorului și, cu atât mai mult, fără a pretinde că e unica opinie ce reflectă adevărul.

2.2. Constituția psihologică a participanților la discuție

Un alt factor care de asemenea determină măsura în care comunicarea va fi rațională sau emoțională este constituția psihologică a participanților la discuție. Oamenii sînt foarte diferiți din punctul de vedere al temperamentului (coleric, flegmatic, melancolic, sangvinic – în clasificarea lui Hipocrat) și al caracterului (echilibrat, calm, serviabil, altruist, tolerant, impulsiv, irascibil, intolerant, arogant, egoist etc.). Toate trăsăturile, luate împreună, formează constituția psihologică a fiecărui individ. În procesul comunicării se manifestă nu numai capacitatea omului de a judeca, dar și temperamentul său, trăsăturile de caracter și, nu în ultimul rînd, pregătirea intelectuală, cultura și moralitatea.

E o plăcere să comunicăm cu o persoană rațională, echilibrată, erudită și îngăduitoare, chiar dacă ea are altă părere decât a noastră și dacă sîntem nevoiți să discutăm în contradictoriu. Și, pe de altă parte, este un infern să comunicăm cu o persoană dificilă, adică impulsivă, irascibilă, semidoctă sau arogantă, chiar dacă părerile noastre asupra subiectului discutat coincid. Vorba românească: *decît să cîștigi cu un prost, mai bine să pierzi cu un deștept*.

Adevărurile arătate mai sus trebuie cunoscute bine pentru a se ține cont de ele și a asigura astfel eficiența comunicării și soluționarea problemelor pe care

ni le pune viața. Cu alte cuvinte, atunci când comunicăm cu o persoană, trebuie numaidecît să luăm în calcul calitățile și metehnele ei și să ne conformăm, în măsura posibilităților, la condițiile concrete ale comunicării cu ea. Respectarea acestei reguli este cu totul imperioasă în cazul în care e vorba de interlocutori permanenți, cum ar fi colegii de serviciu sau membrii familiei.

Firește, cele mai dese conflicte de comunicare apar atunci când interlocutorii sînt impulsivi, irascibili ori au un nivel scăzut de cultură. Aceste persoane nu au răbdare să-i asculte pînă la capăt pe cei din jur, vorbesc cu vocea ridicată, gesticulează, abandonează subiectul discutat și trec în mod nejustificat la altul etc., etc. Este clar că nu e defel simplu să ne întreținem cu asemenea persoane, iar dacă soarta ne-a pedepsit să le avem în calitate de colegi de serviciu sau de membri ai familiei, nu avem încotro și trebuie să fim mai îngăduitori cu ele, manifestînd întotdeauna înțelepciune și prudență, ca și cum am conduce un automobil cu frînele defectate.

În cele ce urmează avem o serie de recomandări pentru diferite situații de comunicare în care interlocutorii sînt dificili.

a. Dacă interlocutorul nostru (soț, soție, coleg etc.) este irascibil, trebuie să găsim momentul potrivit pentru abordarea subiectului, adică atunci când persoana respectivă are dispoziție bună. În cazul în care subiectul nu poate fi amînat, trebuie să-l începem cu aspectele cele mai plăcute, arătînd interlocutorului, dacă se poate, atașamentul nostru față de el. Vom alege formulele care exprimă emoții pozitive sau, în cel mai rău caz, cele neutre, dar nu cele care exprimă gravitatea problemei. De exemplu, nu vom spune în nici un caz că o situație este proastă sau gravă, dar vom afirma că nu este foarte bună, că nu e strălucitoare, că nu e bună, că lasă de dorit.

Pentru multe persoane, mai ales pentru colerici, formele imperative ale verbelor (*fă, du-te, cumpără* etc.) sînt deranjante, de aceea le vom evita, înlocuindu-le cu formule interogative atenuante de tipul: *nu dorești cumva să faci?, nu vrei să pleci?, nu vrei cumva să cumperi?, ai vrea să faci...?, ai vrea să-mi ajuți...?, ar trebui să cumpărăm pîine, ce zici?* etc. Astfel de formule exprimă respectul față de libertatea persoanei de a proceda cum dorește și o va mobiliza să manifeste același respect pentru noi, fiind gata să facă ceea ce dorim, de fapt, noi. Firește, în aceste cazuri, este mai mult vorba de comunicare în mediul familial sau amical.

Nu trebuie să-i spunem interlocutorului că părerea lui este neîntemeiată și cu atît mai mult că este proastă. E suficient să-i spunem că există sau că pot fi și alte păreri, mai întemeiate. Este de asemenea recomandabil să evităm, pe cît e posibil, cuvîntul *nu* și alte formule de negare, care presupun interdicția unor acțiuni sau modul de efectuare a acestora.

b. Dacă interlocutorul nostru are un grad de inteligență scăzut, dar este o fire emoțională, trebuie să-l acceptăm așa cum este, fără a pretinde de la el performanțe de rațiune. În asemenea cazuri, nu e bine și nici nu e moral să-i

arătăm persoanei respective că este irațională sau că nu cunoaște multe lucruri. E mult mai bine să vedem în ea ceea ce are totuși valoros, de exemplu sufletul, emoțiile, generozitatea. Evident, în aceste cazuri vom evita subiectele care necesită o pregătire intelectuală solidă, oprindu-ne la cele absolut necesare și simple, și vom găsi modalitățile de abordare și de exprimare, accesibile persoanei respective.

c. Dacă interlocutorul nostru este susceptibil și mai ales suspicios, vom avea foarte multe probleme, pentru că el va considera că orice afirmație din cadrul comunicării îi vizează propria persoană, în orice gând va vedea subtexte sau aluzii jignitoare, iar enunțurile evazive le va interpreta în defavoarea sa. Acest interlocutor va bănuși permanent ceva, dar nu va spune ce bănuiește și, cu atât mai mult, nu-și va argumenta bănuielile.

Pentru a evita deficiențele care pot apărea în comunicarea cu asemenea persoane, e necesar ca de fiecare dată să formulăm gândurile cu maximum de exactitate și cu toate precizările cerute de situație. În acest scop, ar fi bine să folosim o serie de formule care ar preciza, ar accentua detaliile necesare sau ar exprima o anumită politețe (a se vedea mai jos §3. *Formule psihologice de gradare a implicației vorbitorului*).

În ultimul timp, în limbajul cotidian apare foarte des formula *nu vă supărați*, plasată înaintea unei întrebări sau a unei rugăminți. De exemplu: *Nu vă supărați, spuneți-mi vă rog în care birou stă doamna Elena Istrati. Nu vă supărați, știți cumva unde se află Muzeul de Arte?* Utilizarea formulei respective trebuie să fie determinată de simțul măsurii. Pentru că în cazurile în care o rugămințe sau o întrebare este cu adevărat deranjantă, supărătoare, formula *nu vă supărați*, mai ales dacă este însoțită de o mimică adecvată, exprimă un fel de scuze și, prin urmare, este justificată. Însă dacă e utilizată prea frecvent și în mod neînțemeiat, ea poate exprima o atitudine zeflemitoare față de interlocutor.

d. Dacă interlocutorul nostru are un nivel de inteligență foarte scăzut, este sărac la suflet și răutăcios, e cazul să evităm orice discuție cu el, limitându-ne, dacă situația totuși ne obligă, doar la problemele absolut necesare. În aceste situații, e recomandabil să ne măsurăm cu multă atenție fiecare afirmație, fiecare cuvânt, pentru a nu-i da prilej de interpretare eronată sau tendențioasă a gândurilor spuse de noi. Stilul trebuie să fie neutru, oficial, fără cuvinte familiare.

2.3. Măsura în care subiectul discutat afectează interesele participanților la discuție

Alt factor foarte important care determină gradul de implicare a emoțiilor la comunicarea respectivă este măsura în care subiectul discutat afectează interesele participanților la discuție. Dacă în cazul tratării unui subiect neutru doi plus doi va fi egal cu patru, în cazul în care subiectul respectiv va afecta interesele unuia sau ale tuturor participanților la discuție, doi cu doi nu va mai face patru. Vorba e că fiecare individ are anumite interese (diversitatea acestora e foarte mare), pe care și le apără pe toate căile, posibile și imposibile, legale și ilegale, morale și

amurale, decente și indecente. De cele mai multe ori, interesele țin de instinctul autoconservării sau de unele derivate ale lui, cum ar fi instinctul procreării, dorința (nesăbuită) de a fi promovat, de a se îmbogăți etc. Interese au nu numai indivizii, dar și grupurile de indivizi, partidele, mișcările politice, asociațiile, instituțiile, întreprinderile, țările, blocurile militare etc., etc. Cu alte cuvinte, toată lumea este un ghem încurcat de interese, fiecare individ trăgînd, vorba românească, cenușa la turta sa. Noi, românii, sîntem foarte mult preocupați de interese. Or, aici trebuie făcută o precizare extrem de importantă: sîntem preocupați nu de interese naționale, dar de interese individuale sau de grup.

Așadar, cînd într-o comunicare intervin interesele, atunci, de regulă, apar și emoțiile, iar acestea, la rîndul lor, strangulează în unele cazuri rațiunea, o întunecă sau o elimină și, ca rezultat, comunicarea seamănă cu cele două poloboace goale din cunoscuta fabulă. Se încalcă orice normă de etică sau de logică, se invocă diferite motive neîntemeiate, se implică factori care nu au nici o legătură cu subiectul discutat, se utilizează o terminologie improprie și un stil inadecvat. Dacă pînă la un anumit moment al discuției se reușise a se ajunge la vreo înțelegere, valul emoțiilor poate trece peste ea, poate distruge totul în calea lui ca un adevărat vulcan.

În unele cazuri, interesele întunecă mintea unor indivizi în așa măsură, încît ei trec de la vorbe la fapte, tot mai reprobabile, mai nesăbuite. Iată un caz, despre care s-a scris în *Flux* din 2 noiembrie 2000, caz care este cu totul ieșit din comun (pentru economie de spațiu materialul e dat cu unele prescurtări).

“SFÎNTUL” PĂCĂTOS

Creștinii din Drăsliceni nu mai au puteri să-l suporte pe preotul din sat. Ei spun că cel mai păcătos om din comună este părintele Vitalie Roșca.

Duminică, Vasile și Ecaterina Guzun, au mers la biserică să se cunune. Cu ei erau rudele și prietenii lor. Părintele Vitalie a mai zăbovit prin altar, apoi, enervat, a apărut cu un Talmud, s-a repezit la miri și a început să-i lovească peste mîini, clocotind de ură și răutate. Preotul era supărat că părinții tinerilor înșurăței nu achitaseră “cotizațiile” de creștini pe care preotul le-a instituit ilegal în această comunitate.

Înmărmurită, lumea, știindu-i feleșagul, tăcea cu răbdare. Atunci cînd din gura acestuia începuse să curgă “balauri”, iar ochii îi scînteiau de răutate, Maria Dumneanu a îndrăznit să vorbească. L-a întrebat de ce-și permite să strice sărbătoarea vieții acestor copii care, avînd credință în Dumnezeu, au venit la biserică să împărtășească cu Domnul nemărginita lor bucurie.

Firește că nu toate interesele sînt condamnabile. Excepție fac cele care exprimă aviditate, nesăbuiță, lăcomie. Tot condamnabile sînt modalitățile amorale sau ilegale de a apăra interesele care prejudiciază pe cineva.

După ce am văzut, din textul de mai sus, interesele meschine ale unui preot, mai dăm o secvență, tot din *Flux*, 2 noiembrie 2000, din care vom vedea cît de mult sînt “băgați în interese” și demnitarii de stat.

Orice dosar penal intentat trebuie trimis în instanțele de drept. Acestea însă ating interese mari: fica lui Diacov, soția lui Matei, deputatul Gheorghe Marin, contrabanda cu țigări – afaceri în care dictează interesele financiare. Atîta timp cît interesele sînt ghidate doar de bani, nici un dosar penal nu va fi finalizat, iar persoane ca generalul Alexei vor fi veșnicii luptători cu morile de vînt.

Dimensiunile intereselor și ale prejudiciilor cauzate de ele pot ține de anumite persoane concrete, adică pot fi cu totul neînsemnate, dar pot viza și imperii întregi, cum a fost Uniunea Sovietică sau cum este Federația Rusă. Prejudiciile aduse de aceste imperii, cu permanente interese de acaparare, sînt incommensurabile: războiul din Afganistan și consecințele lui; deznăționalizarea, distrugerea fondului genetic al popoarelor colonizate; exportul de politică și implantarea forțată a regimului socialist în țările-satelit; invaziile în Țările Baltice și în Georgia; războiul din Transnistria; războiul din Cecenia ș.a.m.d.

Așadar, ne convingem o dată în plus că vechea vorbă românească *interesul poartă fesul* are o valoare universală. Cu alte cuvinte, **cînd în joc sînt puse interesele, adevărul nu mai contează**. Ce am putea face în această situație? E cazul oare să căutăm adevărul acolo unde el umblă cu capul spart? La această întrebare a tuturor timpurilor vom răspunde pornind de la teoria marelui Albert Einstein: totul este relativ. Cu alte cuvinte, atunci cînd într-o comunicare, în care sînt implicate interesele unor părți, există totuși posibilități de a respecta anumite reguli și de a dezvălui anumite adevăruri, continuarea comunicării are rost. Atunci însă cînd ne este absolut clar că interesele cuiva blochează sensul comunicării și dezvăluirea adevărului, nu are rost să continuăm discuția. Probabil, e cazul să punem în funcție artileria grea, adică să atragem un factor de decizie, care e în măsură să soluționeze problema sau să abandonăm subiectul.

2.4. Legătura dintre subiectul discutat și alte subiecte care afectează interesele participanților la discuție

În viața de toate zilele, segmentele de realitate (fenomene, fapte, obiecte etc.) se află în anumite legături, de aceea și subiectele de discuție care se referă la aceste segmente de asemenea sînt în legătură. Multitudinea segmentelor de realitate formează prin legătura lor reciprocă un adevărat lanț continuu, fără capăt. De fapt, e mai mult decît un lanț, e o infinitate de lanțuri care, metaforic vorbind, formează o plasă ale cărei noduri ar fi segmentele de realitate, iar firele care pornesc de la noduri ar fi relațiile segmentelor respective cu alte segmente de realitate. În această ordine de idei, în planul comunicării ar trebui să știm că în cazul în care intenționăm să abordăm un subiect cu unul sau mai mulți interlocutori, este necesar să fim atenți ca nu cumva subiectul respectiv să fie în legătură cu un altul care ar afecta interesele vreunuia dintre interlocutori. De exemplu, dacă interlocutorul nostru a fost, bunăoară, judecător sau profesor universitar care și-a ispășit pedeapsa pentru luare de mită, nu e cazul

să abordăm cu el vreun subiect despre mită. Discuția nu va avea succes, nu va fi obiectivă, sinceră, argumentată, pentru că ea este legată, prin asociații, de faptul că interlocutorul nostru a fost pedepsit pentru luare de mită.

Alt exemplu: să zicem că am cumpărat din magazinul unei firme de producere a coniacului o sticlă de coniac contrafăcut. În momentul în care eram foarte amărâți, încît ne venea să înjurăm toată lumea, a intrat la noi un vechi cunoscut care face bișniță comercializînd diferite mărfuri, inclusiv băuturi alcoolice contrafăcute. Evident, nu va avea rost să discutăm cu el despre cumpărătura cu pricina, pentru că aceasta i se va asocia negreșit cu activitatea lui și de aceea, în cel mai bun caz, oaspetele nu va fi rațional sau sincer. În cazul cel mai rău, el ar putea imediat să ne arate că noi de asemenea avem multe cusururi, că am comis vreodată fapte reprobabile, că avem un frate bețivan sau că... au căzut frunzele. Prin urmare, nu are rost o asemenea discuție, cu atît mai mult cu cît ea totuna nu va rezolva nimic.

2.5. Legătura dintre subiectul discutat și persoanele față de care participanții la discuție au anumite interese

Al cincilea factor psihologic care determină caracterul emoțional al comunicării este legătura dintre subiectul discutat și persoanele față de care participanții la discuție au anumite interese. Vom începe argumentarea acestei teze cu o afirmație făcută de cîntărețul Cătălin Crișan la o emisiune TV: "*Apariția unui copil în familie schimbă mentalitatea părinților*". De ce schimbă mentalitatea? Cum o schimbă?

Vorba e că, de regulă, fiecare personalitate își are cercul său de apropiați, alcătuit din copii, părinți, frați, surori, nepoți, bunici, verișori, nănași, prieteni etc. Persoanele apropiate intră în sfera de interese ale personalității în sensul că ea se simte protejată de oamenii apropiați, după cum și ea îi protejează pe aceștia. Cu alte cuvinte, relațiile dintre personalitatea respectivă și cercul de apropiați sînt altele decît relațiile ei cu persoanele îndepărtate, străine. Iar dacă relațiile sînt altele, înseamnă că și interesele sînt altele. Or, despre interese s-a vorbit mai sus.

Interesele personalității, atunci cînd sînt vizați apropiații ei, se schimbă uneori atît de mult încît se poate vorbi de o schimbare a mentalității. Aceasta se întîmplă mai ales cu mulți părinți (în special, cu mamele) în cazul în care subiect al discuției este copilul lor. Impulsionați de un nemăsurat sentiment de dragoste, care, prin puterea și prin caracterul său irațional, se aseamănă cu instinctul, părinții sînt gata să facă orice pentru copiii lor. Pentru ei nu contează adevărul, alte persoane, alte interese, alte circumstanțe etc. Pentru ei contează copiii lor. Unii părinți au studii superioare, un nivel destul de ridicat al inteligenței, o bună pregătire intelectuală, sînt foarte agreabili și buni interlocutori, așa încît se poate elucida cu ei orice subiect, însă atunci cînd trebuie să discute despre copilul lor pentru a le arăta faptele reprobabile sau unele metehne ale lui, acești părinți devin cu totul alții, fiind gata "să-și apere" odrasla, de parcă ea ar fi atacată de cineva. E bine să știm că asemenea părinți fac copiilor lor un deserviciu, uneori echivalent cu crima.

Aducînd faptele expuse mai sus în albia comunicării, ar trebui să tragem concluzia că atunci cînd dorim să păstrăm atmosfera agreabilă și buna dispoziție a unei conversații, nu trebuie să-i vizăm pe apropiații interlocutorului nostru. Dacă aceasta este imposibil (pentru că tocmai careva din apropiați constituie subiectul discuției), trebuie să o facem destul de delicat și cu diplomatie. În primul rînd, ne vom referi numai la aspectul care ne interesează, de pildă, la fapta comisă, dar nu la persoană în ansamblu. De exemplu, dacă un copil al cuiva ne-a furat ceva, nu ne vom grăbi să-l numim hoț, cu atît mai mult nu îi vom atribui alte calificative depreciative de tipul bandit, potlogar etc. Nu vom lua în discuție nici alte metehne ale copilului. Vom vorbi doar despre fapta urîtă, concretă, a lui. Din toate acestea se va înțelege că noi de fapt criticăm fapta, dar nu copilul. În al doilea rînd, nu-i vom critica pe părinți că au un copil care a furat ceva, dar, dimpotrivă, le vom exprima compătimire.

În urma unei asemenea comunicări cu unii părinți inteligenți, am putea să cîștigăm o atitudine înțelegătoare din partea lor, de condamnare a faptei copilului, ba chiar am putea obține și recuperarea prejudiciului. În caz contrar, dacă vom manifesta erupții de furie și de ură împotriva copilului, exprimate prin cuvinte depreciative sau chiar prin invective, am putea declanșa un mare scandal, în care să fie pomeniți de rău și copiii noștri sau poate chiar toate rudele și prietenii care sînt în viață și cei care au plecat în lumea celor drepți. Mult va depinde de nivelul de cultură al interlocutorului nostru, de temperamentul lui și de alți factori.

Un alt exemplu: să zicem că interlocutorul nostru este o mamă care are un fecior foarte leneș, care cîndva a început, cu multe pile, studiile la universitate, dar nu le-a mai terminat, care s-a însurat foarte devreme și apoi a divorțat avînd un copil mic, care nu învață, dar nici nu lucrează nicăieri și trăiește pe spatele părinților. Să mai zicem că, în pofida acestui mod de a fi și de a trăi al feciorului, mama sa îl iubește la nebunie și este gata să facă orice pentru el. Și acum să ne punem întrebarea: am putea oare discuta, în mod obiectiv, cu o asemenea mamă despre copilul ei ajuns demult la maturitate, dar iresponsabil, leneș, risipitor etc.? Credem că această discuție ar da prea puțin.

2.6. Predispoziția și starea de spirit a interlocutorului

Predispoziția și starea de spirit a interlocutorului nu sînt deloc neglijabile atunci cînd dorim să abordăm o problemă. Dacă persoana cu care intenționăm să examinăm problema este într-o stare minoră a dispoziției, dacă a avut ceva mai devreme o neplăcere, este clar că ea nu este dispusă să fie amabilă, generoasă și să soluționeze probleme. De exemplu, dacă patronul firmei la care sîntem angajați a suferit un eșec într-o afacere sau, să zicem, i s-a adus un prejudiciu material, nu este cazul să-i cerem chiar atunci să ne majoreze salariul ori să facă anumite cheltuieli pentru amenajarea sediului, pentru procurarea unor utilaje etc. Aceasta e mai potrivit să o facem cînd șeful a obținut un beneficiu, cînd treburile îi merg bine, cînd are bună dispoziție etc. Același lucru ar trebui să-l cunoască și soțiile cînd au de gînd să-și pună soții la anumite cheltuieli pentru unele capricii ale lor.

Starea de spirit a oamenilor este legată nu numai de situația materială (financiară) a lor, dar și de mulți alți factori de durată mai scurtă sau mai îndelungată. Să ilustrăm această afirmație cu un exemplu: e știut că prin esența lor comuniștii sînt atei sau antihriști (e un principiu al convingerilor lor) și că ei au o atitudine ostilă față de religie. Și iată că la patronul unei firme, care e comunist inveterat, a intrat o profesoară cu cîțiva elevi ca să-l roage să le dea un ajutor pentru a face o excursie cu autobuzul la o mănăstire. Era vorba de o sumă de bani care trebuia plătită pentru autocar. Însă, din păcate, profesoara și elevii au plecat fără ajutorul la care sperau, pentru că patronul avea o atitudine negativă față de tot ce ține de credință și de biserică.

Din cele expuse mai sus ar trebui să conchidem că atunci cînd dorim să comunicăm cu o persoană pentru a trata un subiect, e bine să ne informăm în prealabil, din diferite surse, despre starea de spirit și predispoziția persoanei respective față de anumite realități.

2.7. Mimica

Mimica de asemenea este un factor psihologic foarte important care poate determina dispoziția participanților la comunicare, precum și atmosfera comunicării în general. Limbajul mimicii și al gesturilor este un accesoriu care completează sau amplifică limbajul verbal, exprimînd atitudinea subiectivă a vorbitorului față de cele expuse. Ne vom convinge de acest lucru, dacă vom face observări asupra modului în care își exercită meseria unii crainici de televiziune.

Mesajul transmis interlocutorului cu ajutorul mimicii trebuie să fie în deplină consonanță cu mesajul verbal și să exprime, în funcție de situație, convingere sau îndoială, mirare sau indiferență, satisfacție sau nemulțumire, interes sau plictiseală etc., etc. În caz contrar, mesajul va fi neconvingător sau fals. De exemplu, dacă un prezentator de televiziune vorbește, bunăoară, despre un accident rutier în care a murit cineva, iar pe fața lui nu se mișcă nici un mușchi, mimica și privirea nu exprimă emoții, mesajul nu va impresiona.

O varietate importantă a mimicii este zîmbetul, pe care, din păcate, îl vedem tot mai rar pe fețele basarabenilor, dar și pe ale cetățenilor din Țară. Trecînd de-a lungul străzilor Chișinăului, citești pe figurile orășenilor tristețe, necazuri, amărăciune, disperare, iar din ochii lor parcă a dispărut licărul vieții.

În multe țări, mai ales în Statele Unite ale Americii, zîmbetul este cultivat ca un element indispensabil al comportamentului, în special la persoanele care prestează servicii. Zîmbetul societății americane exprimă bunăstare și satisfacție. Fiecare vînzător, medic, pedagog, frizer etc. trebuie să zîmbească clienților, indiferent de starea dispoziției sale, pentru că zîmbetul este generator de voce bună, exprimînd amabilitate și bunăvoință. Dacă o persoană nu are o expresie zîmbitoare, binevoitoare a feței, angajarea ei în cîmpul muncii este problematică. Ca urmare, s-a ajuns la o societate în care zîmbetul se dăruiește la stînga și la dreapta. Ce poate fi mai bine?

Însă toate acestea sînt numai pe de o parte. Pentru că, pe de altă parte, tot ce întrece măsura nu poate fi bun. S-a ajuns la zîmbetul devalorizat, adică artificial

și robotizat, adresat oricînd și oricui, sau la zîmbetul fals, care nu exprimă starea de bucurie și de satisfacție a celui care zîmbește sau care simulează amabilitate și bunăvoință. E recomandabil sau nu un asemenea zîmbet în comunicare?

Zîmbetul ca modalitate auxiliară de comunicare trebuie neapărat să exprime un mesaj în deplină consonanță cu mesajul verbal sau cu situația de comunicare. Zîmbetul de păpușă sau de robot enervează prin falsitatea sa. În acest sens, sînt grăitoare nenumăratele caricaturi care îl prezentau în presa scrisă pe președintele Petru Lucinschi, cu zîmbetul său caracteristic într-o țară afundată pînă în gît în mizerie totală.

E și mai respingător zîmbetul care exprimă prefăcătorie sau chiar lingușire, caracteristic deseori în comunicarea dintre șefi și subalterni.

Toate cele expuse nu trebuie să ne ducă la concluzia că zîmbetul în general este contraindicat. Nu. El trebuie să fie la locul lui, să aibă rostul lui și să nu întrecă măsura. Asta e. Prin urmare, pe un oaspete dorit, care și-a anunțat vizita, îl vom întîmpina cu zîmbet, iar pe unul nedorit – fără zîmbet. Întîlnindu-ne ocazional cu un prieten sau cu un bun cunoscut, putem să-i zîmbim, dacă ne-o cere sufletul, iar dacă persoana și-a pierdut nu demult o rudă sau a avut o altă neplăcere, firește că nu-i vom zîmbi, dar, dimpotrivă, îi vom exprima compătimire.

§3. Formule psihologice de gradare a implicației vorbitorului

În multe cazuri, comunicarea va fi mai constructivă, mai convingătoare, dacă vom folosi o serie de formule prin care vom accentua anumite detalii și, principalul, îl vom dispune pe interlocutor să ne asculte și să ne creadă într-o măsură mai mare. Asemenea formule se plasează, de regulă, la începutul enunțului, pentru a-l atenționa pe interlocutor asupra gîndului care va urma. Să examinăm enunțurile de mai jos cu formulele amintite, plasate între paranteze, și să comparăm varianta în care sînt utilizate formule cu varianta în care ele lipsesc, pentru a aprecia valoarea stilistică a acestora și influența lor asupra interlocutorului.

(Vă asigur că) toți pedagogii vor merge la mitingul de protest împotriva introducerii studierii obligatorii a limbii ruse în programele școlare.

(Aș vrea să știți că) domnul Ispirescu nici în timpul comuniștilor nu și-a pierdut onoarea de pedagog.

(Rog să mă credeți că) în decursul a cinci ani la rînd nu am avut nici un concediu de odihnă.

(Vreau să vă informez că) începînd cu anul de studii următor limba rusă va fi un obiect opțional.

(Trebuie să recunosc că) munca de trei ani la această lucrare m-a epuizat și de aceea voi avea nevoie de mai multă odihnă.

(*Mărturisesc că*) nimeni dintre membrii familiei mele nu a colaborat cu securitatea.

(*Îmi face plăcere să*) invit în scenă pe oaspetele nostru care este fondatorul instituției științifice în care ne desfășurăm în prezent activitatea.

(*Aș vrea să vă întreb dacă*) nu știți cumva care sînt cauzele demiterii domnului Gheorghe Străisteanu din funcția de secretar al Comisiei parlamentare pentru securitatea statului.

(*Vreau să vă rog*) să invitați la adunare și reprezentanți ai presei.

Formulele *vă asigur că*, *aș vrea să știți că*, *rog să mă credeți că*, *vreau să vă informez că*, *trebuie să recunosc că*, *mărturisesc că*, *îmi face plăcere să*, *vreau să vă întreb*, *aș vrea să vă rog* etc. au mai multe funcții, cum ar fi:

– sporesc atenția interlocutorului, atrăgînd-o asupra conținutului care urmează după formulele respective;

– exprimă o implicație personală a vorbitorului (*vă asigur*, *aș vrea*, *rog* etc.), mărindu-i astfel credibilitatea și atrăgîndu-l astfel pe interlocutor;

– precizează caracterul implicației vorbitorului, eliminînd orice dubii posibile și ajutîndu-l pe interlocutor să înțeleagă pe cît e posibil mai exact mesajul (de pildă, că nu e vorba de o presupunere, dar de o idee sigură – *vă asigur că*; nu e vorba de o idee banală sau periferică, dar de una foarte importantă – *aș vrea să știți că*; vorbitorul face cu plăcere acțiunea exprimată în partea enunțului care urmează după formula respectivă – *îmi face plăcere să* etc.).

Alte formule, cu funcții asemănătoare, le vom folosi în situații de altă natură și anume atunci cînd vom intenționa să arătăm că vorbitorul **nu este implicat** în cele ce spune sau că este implicat doar într-o măsură neînsemnată. Iată în acest sens cîteva exemple:

(*Presupun că*) partidul comunistilor va exista atît timp cît populația va avea o mentalitate comunistă.

(*Îmi face impresia că*) unii ziariști și-au pus scopul nu atît să informeze populația, cît să o dezinformeze.

(*Sincer să fiu*,) nu aș putea spune nici un cuvînt de laudă despre acest tînăr.

Utilizînd formule de felul celor dintre paranteze, îl vom atenționa pe interlocutor că nu sîntem implicați în ceea ce se afirmă sau se neagă în enunț sau că implicația noastră se reduce doar la o presupunere. Multe persoane folosesc în mod expres asemenea formule pentru a evita caracterul categoric al afirmațiilor sau în general pentru a da o conotație evazivă enunțului, a nu viza în mod direct pe cineva și a nu purta răspundere pentru cele afirmate.

Alte formule arată că vorbitorul nu are, în mod categoric, nici un fel de implicație în ceea ce se afirmă sau se neagă în enunț. Să observăm acest lucru:

(*Nu știu dacă*) și în acest an electoratul va mai putea fi înșelat.

(*Nu cred că*) directorul nostru nu este implicat în această afacere murdară.

Utilizarea unor asemenea formule are anumite avantaje, pentru că ele oferă posibilitatea stilistică de a afirma ceva prin negare. În situații complicate, mulți ziariști fac uz de acest stil, pentru a nu putea fi trași la răspundere pentru cele afirmate. Pentru că, pe de o parte, într-adevăr nu poți trage pe cineva la răspundere pentru că nu știe sau nu crede ceva. Pe de altă parte, prin acest tip de enunțuri pot fi, totuși, dezvăluite adevăruri pe care dorim să le aducem la cunoștința opiniei publice. Să zicem, de exemplu, că un ziarist vrea să spună că Președintele Lucinschi este omul Moscovei, vânzător de neam. Evident, pentru o asemenea afirmație ziaristul ar putea fi tras la răspundere. Or, pentru a evita răspunderea, el poate elimina implicarea sa în aserțiunea făcută, mutând accentul pe altă afirmație, dar totuși lăsând să se înțeleagă ideea despre Președinte. De pildă:

Gurile rele vorbesc că Președintele Lucinschi ar fi omul Moscovei, vânzător de neam.

Gîndiți-vă și dvs. dacă Președintele Lucinschi este sau nu omul Moscovei, vânzător de neam.

Cine nu știe că Președintele Lucinschi este omul Moscovei, vânzător de neam?

Dacă mi-ar spune cineva că Președintele Lucinschi este omul Moscovei, vânzător de neam, nu aș putea să-l contrazic.

Nu cred că Președintele Lucinschi nu este omul Moscovei, vânzător de neam.

Nu pot pune la îndoială că Președintele Lucinschi este omul Moscovei, vânzător de neam.

Nu aș putea afirma că Președintele Lucinschi nu este omul Moscovei, vânzător de neam.

Unele persoane, mai ales din cele ajunse la vîrsta înțelepciunii, preferă să nu facă afirmații categorice decît în cazuri foarte rare și în general să-și elimine implicația din diferite afirmații riscante. De aceea în asemenea situații ar trebui să fim atenți și să ne dăm seama cu cine avem de a face: cu un om înțelept sau cu un laș, un fricos, un fățarnic etc.

Am vrea să încheiem acest paragraf cu un gînd prețios al lui Umberto Eco: "Cînd se relatează o povestire, nu se dorește doar indicarea unor fapte petrecute într-o lume reală sau posibilă – cum cred uneori acei filozofi pentru care limbajul slujește doar pentru a spune cum stau lucrurile. Limbajul servește și pentru transformarea lucrurilor, prin strategii discursive care pot sugera, face aluzii, insinua; și prin relatarea unor povestiri de obicei se dorește conferirea unui sens secundar vieții, cum ar fi morala într-o parabolă".²³

²³ Umberto Eco, *Op. cit.*, p. 113.

§4. Tăcerea în comunicarea orală

Posibilitățile comunicării verbale de a transmite și a recepta mesaje sînt, practic, nelimitate, toate izvorînd în fond din valoarea semantică reală și cea virtuală a cuvîntului, din valențele combinatorii ale acestuia și din intonație.

O posibilitate nebanuită a comunicării, mai puțin valorificată de către vorbitori (mai ales de către cei neavizați) și aproape necercetată de către specialiști este... *tăcerea*. La prima vedere, îmbinarea *a comunica prin tăcere* pare paradoxală, deoarece înseși verbele *a comunica* (cu sensul de “a vorbi”) și *a tăcea* sînt în relații de antonimie. Însă nu este chiar așa. Pentru că de fapt tăcerea poate spune foarte mult. Să ne amintim în această ordine de idei vechea maximă latinească *cum tacent, clamant*.

În rîndurile de mai jos vom încerca să dezvăluim unele valențe ale tăcerii, pentru a-i îndemna pe vorbitori să mediteze asupra lor și să le pună în valoare.

Orice am spune, dar tăcerea e înțeleasă de toată lumea ca revers al vorbirii, ca absență a vorbirii. Cînd spunem cuiva *Taci din gură!* valența lui *taci* (adică a *tăcerii*) nu este altceva decît o interdicție a vorbirii. Aceasta ar fi o tăcere care îi este impusă subiectului vorbitor și nu depinde de voința acestuia. Există însă și tăcere “vorbitoare”, determinată, nuanțată și dirijată de subiectul vorbitor.

Să ne imaginăm pentru moment că în toiul unei polemici unul dintre participanții la discuție s-a retras din efervescența dezbaterilor și... tace. Sau chiar de la început nu s-a implicat în discuție. Ce ar putea crede cei din jur despre tăcerea lui? Probabil, ar crede în mod diferit. De exemplu, dacă polemica tocmai intrase într-o fază mai dificilă, apărînd riscul unor greșeli, iar tăcerea interlocutorului cu pricina mai era însoțită și de o expresie înțeleaptă a feței celui care tace, cineva ar interpreta-o cam așa: *Dacă tăceai, filozof rămîneai*. Altceineva ar crede că e vorba de o confuzie, pentru că de fapt tăcerea poate fi și o expresie a încurcăturii. În acest caz, precum și în altele, tăcerea ar putea însemna și o inhibare, precum și o pauză de gîndire.

În cazul unui dialog, tăcerea poate exprima o confirmare, dar și o infirmare a unui fapt. Prin ea putem marginaliza, disprețui sau ignora o persoană, putem exprima un cîștig de cauză etc. Să ne imaginăm în acest sens cît de mare era mirarea și disprețul exprimat de Cezar doar prin cele trei cuvinte, prin pauza filozofică și privirea tăioasă, adresate lui Brutus: ...și tu, Brutus... În afara contextului, mimicii și pauzei aceste cuvinte nu spun nimic.

Tăcerea poate exprima un mesaj numai dacă sînt respectate trei condiții:

1. tăcerea trebuie “plasată” la locul potrivit, adică în momentul oportun al derulării actului comunicării, moment în care lăsăm să vorbească, prin tăcere, însuși contextul cu toate circumstanțele lui;
2. tăcerea trebuie însoțită de gestul și, mai ales, de mimica adecvată;
3. tăcerea poate avea valoare comunicativă numai în spațiul unei proximități a conlocutorilor, pentru că în afara acestuia efectele manifestărilor subiectului vorbitor scad simțitor.

Să examinăm aceste condiții pe baza următorului exemplu:

Beatrice, o fetiță de cinci ani, tot sărind în sus prin odaie și aruncând mingea spre tavan, a răsturnat glastra cu flori de pe masă. Aceasta a căzut pe podea, s-a spart, apa s-a întins pe covor, iar florile s-au pomenit într-un hal în care numai florilor nu le stă bine. Bunica fetei a auzit de la bucătărie zgomotul și a intrat în odaie să vadă ce s-a întâmplat.

În situația apărută, bunica ar fi putut să o mustre destul de aspru pe Beatrice ori să o pedepsească, dar ea a procedat în alt fel. S-a apropiat la vreun metru de copilă, a deschis larg ochii, a ridicat sprâncenele, a pus mâinile la temple și a împietrit în această poziție fără să spună o vorbă, adică a pierdut darul vorbirii. După cum vedem, aici nici nu a existat un context propriu-zis al comunicării, pentru că nici bunica, nici fetița nu a zis nici un cuvânt. Era un context grav al situației, iar gravitatea era amplificată de tăcerea dojenitoare a bunicii. Mimica și gestul cu mâinile la temple exprimau mai multe decât ar fi putut exprima cuvintele. Proximitatea spațială de asemenea era cea mai potrivită, pentru că fetița să simtă nemulțumirea sau chiar indignarea bunicii. Să ne imaginăm că bunica ar fi împietrit nu alături de Beatrice, dar la bucătărie. Firește, efectul ar fi fost altul.

Tăcerea ține atât de comunicarea verbală, cât și de cea nonverbală. De comunicarea verbală, pentru că ea poate fi considerată totuși *contextuală*, adică ea este o *pauză* plină de conținut în cadrul unei comunicări verbale. Și de comunicarea nonverbală, pentru că ea trebuie însoțită de cele mai multe ori de mijloace nonverbale (mimică, gesturi, poziții ale corpului, privire etc.).

Tăcerea poate fi sugestivă. Nimic mai bogat în gânduri decât o tăcere sugestivă.

Iată o situație: *este seara de Anul Nou. Pe masă – două pahare de șampanie, ceva bucate, dulciuri. Două lumânări ornamentate, sfidînd întunericul unei odăi nu prea mari, încălzesc sentimentul de dragoste a doi tineri care nu pot trăi unul fără altul. Nimic nu afectează mesajul tăcerii celor doi, o tăcere sugestivă pe care nu ar putea să o înlocuiască bogăția unei limbi.*

În această situație, orice cuvânt, fie chiar și de dragoste, riscă să banalizeze un mesaj care se vrea a fi inedit, pentru că lucrul (fenomenul, acțiunea etc.) numit prin cuvânt este deja banalizat, epuizat, consumat. Cuvintele sînt mai cunoscute, prin urmare, mai banale decât tăcerea. Doar îmbinările de cuvinte, și nu toate, ar putea satisface în anumită măsură condiția ineditului. Și numai tăcerea ar fi în măsură să dea mesajului o dimensiune nouă, egală cu forța ei sugestivă și cu imaginația celui care o "receptează".

Mesajul tăcut poate fi comparat cu cel spus tot așa cum un roman superb poate fi comparat cu varianta sa ecranizată. Oricît de neîntrecuți ar fi regizorii și actorii, filmul lor nu va putea reprezenta pe ecran tot ce și-ar putea imagina un cititor bine pregătit care a lecturat romanul. Pentru că imaginația și sugestia nu are margini. Iar tăcerea le cuprinde pe ambele.

Dacă tăcerea e însoțită de o privire clară și de fruntea ridicată, ea poate însemna *demnitate*. Uneori, o asemenea tăcere constituie platoșa, scutul și sabia care ne ajută să înfruntăm prostia. Forța rațiunii și argumentul verbal nu pot lupta cu prostia. Pentru că argumentul trăiește într-o lume a luminii, iar prostia vine din lumea întunericului. Două lumi cu totul diferite. Și doar tăcerea, cea demnă, este filozofia care zîmbește triumfător deasupra tuturor.

Să nu uităm că tăcerea poate fi apăsătoare, distructivă, chinuitoare. Dacă ținem la interlocutorul nostru, să nu-l tratăm cu o asemenea tăcere.

Sînt persoane care au calități admirabile. Există cîntăreți cu voci de paradis, femei cu ochi de stele, cu părul de salcie pletoasă, cu picioare din sculpturile lui Rodin ori cu sîni din pînzele lui Rafael... Doar un har dumnezeiesc nu-l au: *harul cuvîntului*. Pentru acest soi de lume ar fi foarte folositoare o povață: *să taci cînd poți fi apreciat pentru alte calități decît pentru vorbele pe care le spui*. În această ordine de idei, la toate cele spuse am putea adăuga, în loc de încheiere, un vers devenit popular:

*Atunci cînd vorba ți-i pe limbă
Și cînd loc în lume cată,
S-o mai mesteci înc-o dată,
Să n-o scapi nerugumată.*

§5. Conflicte de comunicare

5.1. Tipuri de conflicte de comunicare

În sens general-filozofic, conflictul poate fi definit ca o contradicție sau, altfel zis, ca o manifestare concretă a luptei permanente dintre contrarii. În sens uzual, conflictul este o confruntare dintre două sau mai multe părți (conflictuale), cauzată de unul sau de mai mulți factori. Pornind de la factorul care declanșează conflictul, am putea, în linii mari, identifica: a) conflicte de interese; b) conflicte de caractere; c) conflicte de comunicare.

Într-o clasificare mai detaliată, am mai putea identifica și alte tipuri de conflicte, cum ar fi conflictele de idei, de opinii etc. În teoria literară se vorbește chiar de conflicte artistice. Or, pe de altă parte, s-ar părea că ideile, opiniile, convingerile nu pot intra, ele însele, în conflict decît atunci cînd sînt dirijate de anumite interese. Prin urmare, pînă la urmă se creează impresia că am avea conflicte de interese, nu de idei. Dar, curios lucru, e posibil că nici această concluzie nu reflectă adevărul, pentru că nici interesele, prin esența lor, nu pot intra în conflicte decît în cazurile în care sînt propulsate de anumiți agenți, adică de purtătorii lor. De aici ar rezulta că agenții, anume agenții, sînt părțile conflictuale. Iar agenți pot fi oamenii, organizațiile, statele etc. În această ordine de idei, se pare că termenii de tipul *conflict de interese*, *conflict de opinii*, *conflict de idei* etc. sînt de fapt metafore, ficțiuni, avînd menirea să atenueze adevărata esență a lucrurilor, care se numește **conflict între oa-**

meni. Adevărul este că ideile și interesele, fie ele chiar diametral opuse, nu sînt conflictuale, după cum nu sînt conflictuale, bunăoară, culorile, sunetele, formele obiectelor, care tocmai prin diversitatea lor exprimă infinitul multi-dimensional al realității.

Din raționamentele de mai sus nu ar trebui să tragem concluzia că este necesar să eliminăm din uz termenii pomeniți. Ei ar putea fi utilizați în continuare cu condiția de a înțelege că adevărații agenți ai conflictelor sînt oamenii, iar interesele, ideile, opiniile sînt doar factori care îi implică pe oameni în conflicte.

Fiind o caracteristică inerentă a existenței în general (în plan filozofic) și a vieții sociale în special (în plan social), conflictul a fost prezent pe tot parcursul istoriei, generînd cele mai diverse probleme. Căutînd perseverent soluțiile acestor probleme, omul a fost nevoit să facă cercetări, clasificări, să elaboreze teorii etc., luînd astfel naștere o știință nouă, numită **conflictologia**.

În prefață la cartea *Știința rezolvării conflictelor* de Helena Cornelius și Shoshana Faire, dr. Ana Stoica-Constantin arată că *“de cîteva decenii, dar mai intens în ultima decadă, Occidentul, deși neocolit de tot soiul de conflicte, sau poate și de aceea, își găsește resursele de a se ocupa de ele, făcîndu-le obiect de studiu și acțiune constructivă. Ca atare, la intersecția mai multor științe – psihologia, sociologia, pedagogia, dreptul, politologia, managementul, etica și nou constituita creatologie fiind cele mai implicate – este în curs de structurare o nouă disciplină: rezolvarea conflictelor (RC)”*.²⁴ E de remarcat că prefațatoarea cărții numite consideră, pe bună dreptate, că o premisă a rezolvării conflictelor este *«acceptarea conflictului, recunoașterea prezenței sale universale. Nu ideea omniprezenței conflictului este nouă (vezi Heraclit: “Totul se naște din lupta contrariilor și din cea mai adîncă discordie rezultă cea mai perfectă armonie”; vezi dialectica lui Hegel sau chiar a lui Engels), ci așezarea ei la temelia noii discipline. A ignora conflictul interuman sau a-l nega jenați, a-l ascunde acolo unde este exclus ca el să nu existe, a declara demagogic că trăim într-un climat steril, fără germenii contradicțiilor, înseamnă a duce politica păguboasă a struțului, lăsînd liber conflictul să se dezvolte malign. La nivel macrosocial, s-a văzut că mascarea deliberată a conflictului, negarea lui publică țin de natura regimurilor autoritare, iar cetățenii născuți și crescuți într-un astfel de climat vor fi inevitabil marcați de această atitudine»*.²⁵

Spre deosebire de alți autori, Helena Cornelius și Shoshana Faire încearcă să găsească o nouă formulă de soluționare a conflictelor, zisă *victorie/victorie*, din care s-ar desprinde ideea că în urma aplicării ei toate părțile conflictuale se aleg cu... victorie. Fără a minimaliza importanța propunerilor autoarelor menționate, ne pare totuși că ele fac abstracție de faptul că omul este prin esența sa egoist, că nu știe cît îi trebuie să aibă, că are sentimentul exagerat al proprietății

²⁴ Helena Cornelius, Shoshana Faire, *Știința rezolvării conflictelor*, București, 1996, p. 7.

²⁵ Ibidem.

etc., etc. (evident, sînt și multe excepții). Tocmai de aceea ființa umană se zbate de-a lungul tuturor timpurilor în tot felul de conflicte care deseori degenerază în forme barbare.

Dintre toate tipurile și varietățile de conflicte, pomenite mai sus, în cazul de față ne-ar interesa cele de comunicare (conflictele de interese și cele de caractere ar constitui preocupări ale altor domenii).

Orice activitate umană presupune respectarea unor uzanțe, a unor norme etc., care reglementează activitatea respectivă, o face capabilă să dea rezultatele pe care le așteptăm. După cum s-a putut vedea din materia expusă deja, comunicarea ca activitate verbală de asemenea impune respectarea unor norme de etică, de logică și de limbă, pe care le-am putea uni sub genericul **norme de comunicare**. Încălcarea acestora ar putea conduce la conflicte.

Evident, nu orice încălcare a normelor conduce implicit la conflict, după cum, bunăoară, nu orice nerespectare a regulilor de circulație rutieră conduce în mod obligatoriu la un accident rutier. Uneori, trecînd pe culoarea roșie a semaforului, putem avea noroc să nu ne tamponăm cu cineva. În procesul comunicării, de asemenea, am putea avea un interlocutor tolerant, înțelegător, înțelept, care ne-ar ierta greșelile, ar încerca să ne descifreze gîndurile confuze sau chiar ne-ar ajuta să evităm anumite erori. Însă aceasta se întîmplă mai rar, doar cînd avem noroc sau cînd încălcările comise de noi nu se pot solda cu neînțelegeri. În celelalte cazuri, păzea!

În linii mari, un conflict de comunicare poate consta în:

a. denaturarea mesajului (transmiterea sau recepționarea greșită a mesajului);

b. blocarea comunicării (numită și *blocaj de comunicare*).

Dacă pornim de la ideea că scopul oricărei comunicări constă în a transmite și a recepționa un mesaj (de la emițător la receptor), ne putem da seama că în cazul denaturării mesajului respectiv scopul comunicării nu este atins, iar comunicarea propriu-zisă este compromisă, ca și cum nici nu ar fi avut loc. Aceasta poate fi în cazul cel mai bun. În alte cazuri însă, denaturarea mesajului poate avea consecințe cu totul grave, bunăoară poate afecta bunele relații dintre anumite persoane (fizice sau juridice), poate genera probleme de economie, de producție, de comerț etc.

Blocajul comunicării este un conflict la fel de grav ca și denaturarea mesajului, pentru că el este echivalent cu noncomunicarea care, la rîndul ei, conduce la stoparea unor activități, la stagnare.

5.2. Exemple de conflicte de comunicare

În cele ce urmează sînt expuse cîteva cazuri de conflicte de comunicare. Să medităm asupra lor, asupra încălcărilor care le-au cauzat și să încercăm a găsi unele soluții atît pentru cazurile arătate, cît și pentru unele conflicte asemănătoare care ni se pot întîmpla în viață.

Ieri Liviu mi-a dat un telefon și mi-a propus să ne întîlnim la ora 18.

– Unde? l-am întrebat.

– Tot acolo, unde ne-am mai întâlnit, mi-a zis el scurt, precum îi este obiceiul să vorbească la telefon.

La ora 18 îl așteptam pe banca de lângă bustul lui Eminescu. Aștept cinci minute, aștept zece, aștept douăzeci, dar în zadar. Liviu nu mai vine. Înseamnă că s-a întâmplat ceva. De obicei, băiatul este corect, punctual. Dacă nu a venit, înseamnă că s-a întâmplat ceva rău. Dar ce putea să se întâmple? M-a cuprins un sentiment de îngrijorare, de teamă. Am mai așteptat jumătate de oră și am plecat acasă.

În fața blocului mă aștepta... Liviu. Era agitat, schimbat la față.

– Ce s-a întâmplat? a sărit el.

– Cum ce s-a întâmplat? i-am răspuns gata de atac.

– De ce nu ai fost la locul unde ne-am înțeles?

– Cum nu am fost?

Conflictul era început.

– Dar unde ai fost?

– La bustul lui Eminescu, unde ne întâlneam și altă dată. Așa ai spus tu.

Liviu s-a cutremurat. Apoi s-a înșeninat, s-a liniștit, a râs cu o durere sinceră și m-a cuprins:

– Iartă-mă. Nu ne-am înțeles bine. Eu am avut în vedere una, iar tu ai înțeles alta. De obicei, noi ne întâlneam la bustul lui Eminescu, însă data trecută, ții minte, ne-am întâlnit în fața universității. Acolo te-am așteptat și azi. Cer scuza că nu am precizat.

M-am simțit și eu vinovată că nu i-am cerut precizările necesare. L-am sărutat pe obraz. Conflictul s-a consumat.

Un alt caz de conflict, care a condus la blocarea comunicării și, în consecință, la întreruperea unor relații comerciale (prestarea unor servicii), îl aflăm din următoarea relatare a domnului Cosmescu:

Compania noastră prestează servicii juridice de consultanță, inclusiv pentru persoane de peste hotare, de aceea uneori avem nevoie de traducători. Am încheiat un contract cu un birou de traduceri. Acesta ne trimitea, ori de câte ori solicitam, un traducător, care pretindea că se descurcă în materie de drept.

Primul serviciu al traducătorului nu a fost din cele mai bune. Observam că el traducea doar esența mesajului, omițând detaliile. În afară de aceasta, din câte pricep eu engleza, am mai înțeles că traducătorul își permitea nu doar să traducă consultațiile mele, dar și să le comenteze. De aceea, am oprit pentru un moment firul mesajului și l-am rugat să traducă întocmai, cu exactitate, recomandările mele date clientului, fără să-și permită anumite abateri. Traducătorul a făcut o grimasă care exprima nemulțumirea și care, la rîndul ei, a trezit nedumerirea clientului meu. În continuare, consultația și traducerea s-au desfășurat într-o ușoară incertitudine și tensiune.

După plecarea clientului, traducătorul mi-a spus că el este un bun specialist, își cunoaște bine meseria, dându-mi astfel de înțeles că nu ar trebui să mă amestec în treaba lui.

A doua zi am avut un caz asemănător. Pentru a clarifica situația, l-am rugat pe traducător să respecte următoarele lucruri: să nu omită nimic din mesajul meu adresat clientului, să nu adauge ceva la mesajul respectiv și, evident, să nu-l modifice nici cât de puțin.

Traducătorul a protestat. Mi-a spus că el nu are dreptul și nu poate traduce cuvânt cu cuvânt, că traducerea are regulile sale și nu e o meserie simplă cum s-ar părea la prima vedere, dar este o adevărată artă. Fiecare limbă are specificul ei de care la traducere trebuie să se țină seama.

Am văzut că nu ne înțelegem. Eu nu-i cerusem să traducă cuvânt cu cuvânt, nu i-am nesocotit profesia, nu am intenționat să abordez cu el probleme vizînd teoria traducerii și, cu atît mai mult, specificul fiecărei limbi. L-am rugat doar să respecte exactitatea mesajului. Dar nu am fost înțeles. Mai rău chiar, comportamentul arogant al traducătorului m-a convins că trebuie să renunț la serviciile lui. De aceea am fost nevoit să întrerup colaborarea și să-mi găsesc alt traducător.

Viața ne oferă la tot pasul surprize asemănătoare, ne întinde curse, care ne pot antrena în tot felul de conflicte. Evident, cele mai dese conflicte se pot întîmpla în familie, între vecini, între colegii de serviciu sau de studii. De pildă:

1. În cazul în care la soluționarea unei probleme de familie soții au opinii diferite, soția, indiferent care ar fi subiectul discuției, îi amintește soțului de relațiile acestuia cu o colegă de serviciu. În toate zilele, toate discuțiile, toate divergențele, toate subiectele conduc la colega cu pricina, fapt care blochează orice dialog.

2. A și B sînt vecini și prieteni buni care se întîlnesc deseori în casa unuia sau a celuilalt. Însă în casa prietenului B comunicarea este de cele mai multe ori întreruptă și blocată de către soția lui B, care pretinde că are numai decît dreptul să fie prezentă la dialog, să intervină, să întrerupă, să-și spună (neîntrebată) părerea, să offenseze – și toate acestea pentru că dialogul are loc în casa ei.

3. Patru vecini locuiesc într-o curte. Unul dintre ei are un cîine care, ca orice alt animal, face murdărie. Însă toate încercările de a trata problema conduc la conflict.

4. La o firmă la care munca intelectuală cere să fie respectată liniștea, o persoană (care probabil nu are suficient de lucru) își distrage deseori colegii, relatîndu-le diferite povestioare banale, bancuri etc. Persoanei cu pricina i s-au făcut mai multe aluzii la această situație, dar ele nu au dat efect. Problema nu poate fi soluționată într-un mod mai categoric sau pe cale administrativă, pentru că ea este o rudă a directorului.

5. A și B sînt doi vecini care comunică des, însă dialogul lor se confruntă permanent cu o problemă: dacă A vine la B după un sfat privind educarea feciorului său, B numaidecît îi vorbește despre un caz în care s-a pomenit fiică-sa, dacă A vine să se plîngă că are o neplăcere la serviciu, B reușește ca prin minune să i-o ia înainte și să-i povestească cu lux de amănunte despre necazurile pe care le are verișorul său și, în sfîrșit, dacă lui A i s-a părut că a găsit o posibilitate să-i împărtășească prietenului bucuria că feciorul său are un serviciu, B întoarce nu știu cum lucrurile încît reușește primul să-i povestească celuilalt despre o vecină care ... nu se poate mărita.

5.3. Sfaturi pentru evitarea sau soluționarea conflictelor

Exemple de tipul celor de mai sus există milioane. Și de fiecare dată trebuie să ne ajungă cumpătare și inteligență pentru a evita conflictul sau pentru a-l soluționa. În acest sens, ne par utile următoarele sfaturi:

1. Înainte de a spune ceva, trebuie să chibzuim bine dacă e cazul să o facem sau nu.

2. Dacă totuși ne-am decis să spunem ceva, trebuie să ne gîndim bine **cum** s-o facem. E destul de clar modul în care spunem? Nu vom fi înțeleși în alt fel decît dorim? Nu ofensăm pe cineva prin ceea ce spunem? Să nu uităm că un cuvînt poate răni, poate distruge, poate declanșa un conflict, iar altul poate alina, poate tămădui, poate apropia. Să alegem vorbele care alină, tămăduiesc, apropie.

3. Dacă nu am înțeles destul de clar o afirmație (o întrebare, un mesaj) a cuiva, nu ne grăbim cu replica sau cu răspunsul. Mai întîi ne convingem, printr-o întrebare suplimentară, dacă am înțeles corect. Întrebarea suplimentară ar putea fi de genul: *Ați zis că?... Mi s-a părut că?... Nu am sesizat bine, vă rog să mai spuneți o dată... Nu vă supărați, mi se pare că nu v-am înțeles corect... Aș vrea să vă înțeleg cît mai bine...*

4. Să încercăm a ne plasa (măcar imaginar) de partea oponentului și să-l înțelegem.

5. Să ne imaginăm care ar fi răspunsul sau reacția oponentului (interlocutorului), ca să mai vedem o dată dacă are rost să afirmăm sau să întrebăm ceva.

6. Să medităm bine asupra conflictului apărut și asupra cauzei lui, ca să decidem dacă el necesită să fie numaidecît soluționat sau poate trebuie abandonat. Pentru că uneori tentativele de soluționare nu fac decît să agraveze situația.

7. Să nu permitem ca o relație să se agraveze prea mult, pentru că mai tîrziu ar putea fi nevoie de o "intervenție chirurgicală" sau ar putea fi sacrificată însăși relația. Problema ar putea fi abordată începîndu-se cu o formulă de genul: *Îmi face impresia că se întîmplă ceva nu prea bine între noi și îmi pare rău; Ar trebui să vorbim; Îmi pare rău că în ultimul timp nu mai vorbim atît de des.*

8. Să nu ne grăbim a învinui pe cineva de ceea ce se întîmplă, dar să vedem dacă nu cumva sîntem vinovați chiar noi înșine.

Verificarea cunoștințelor

1. Ce înțelegem prin *situație rațională* și prin *situație emoțională* de comunicare?
2. Care ar fi locul rațiunii și locul emoțiilor în comunicare?
3. Care factori îl determină pe interlocutor să judece rațional sau, dimpotrivă, să dea frâu liber emoțiilor într-o comunicare?
4. Descrieți tipul de interlocutor rațional și expuneți-vă punctul de vedere asupra calităților și neajunsurilor acestuia.
5. Descrieți tipul de interlocutor emoțional și expuneți-vă punctul de vedere asupra calităților și neajunsurilor acestuia.
6. În ce mod putem accentua sau, dimpotrivă, diminua implicația noastră în ceea ce spunem? Demonstrați prin exemple afirmațiile voastre.
7. Ce este un conflict de comunicare? Care sînt cauzele cele mai frecvente ale conflictelor de comunicare?
8. Dați exemple de situații în care au apărut conflicte de comunicare, analizați-le și propuneți soluții.

Partea a II-a

COMUNICAREA ÎN SCRIS

Capitolul întâi

Textul coerent ca formă a comunicării în scris

Dintre cele două forme de comunicare, orală și scrisă, ultima este folosită mult mai rar, doar atunci când condițiile nu permit comunicarea orală sau când este necesar ca mesajul să se păstreze ca document în scris. Comunicarea în scris, avînd ca expresie vizuală textul, este una dintre posibilitățile de bază nu numai de transmitere a mesajului (ceea ce este și comunicarea orală), dar și de păstrare a lui.

În societatea modernă, practic nu există om care nu ar avea nevoie să scrie un text. Chiar și acei de la coarnele plugului sau de la strung au uneori de scris ba o cerere de angajare în cîmpul muncii, ba o cerere de concediu, ba pur și simplu o scrisoare amicală etc. Intelectualii sînt mai des, sau mult mai des, în situații în care trebuie să redacteze demersuri, procese-verbale sau alte acte. Și toate acestea sînt texte cu anumite structuri și caracteristici, necunoașterea cărora complică sau chiar blochează comunicarea scrisă. Dar înainte de studierea structurilor concrete ale unor texte speciale, cum ar fi actele oficiale sau lucrările de corespondență, este necesar să știm ce înseamnă în general un text coerent și care sînt caracteristicile lui.

§1. Definirea noțiunii “text coerent”

Sunetele vorbirii, luate separat (de exemplu, *a, c, r*), nu denumesc nimic, adică nu au funcție nominativă. **Sunetele constituie nivelul sonor al limbii.**

Spre deosebire de sunete, cuvintele exprimă sensuri prin care denumesc obiecte, stări, însușiri sau raporturi. De exemplu, cuvîntul *copac* exprimă un sens prin care numește un obiect, iar cuvîntul *în* exprimă un sens prin care numește un raport spațial. **Cuvintele formează nivelul nominativ al limbii.**

Spre deosebire de cuvinte, enunțurile comunică gînduri. De exemplu: *Cartea este izvorul înțelepciunii.* **Enunțurile alcătuiesc nivelul comunicativ al limbii.**

Cu un enunț nu am putea face o relatare despre un eveniment, nu am putea povesti ceva. De exemplu, enunțul *Guvernul Sangheli a dus țara de rîpă* comunică doar un gînd separat, fără a-l desfășura într-un context mai larg. Mai

multe enunțuri împreună de asemenea nu comunică altceva decât niște gânduri. Să ne convingem de acest adevăr.

Elizar era în război cu tot universul, dar era lucid ca un chirurg și îndopat de carte. (Cezar Petrescu) Era ora opt dimineața, la începutul lui iulie. (Mihail Sadoveanu) Ies repede și nu mă mai încurc primprejurul școlii și o ieu la sănătoasa spre casă. (Ion Creangă) Eu am oleacă de treabă, dar putem sta la sfat. (Mihail Sadoveanu)

De ce totalitatea enunțurilor de mai sus nu redă un conținut încheiat? În primul rând, pentru că enunțurile respective nu au nimic comun în conținutul lor, iar în al doilea rând, pentru că între ele nu există o legătură care ar arăta continuitatea gândurilor exprimate în ele.

Pentru a reda un conținut integral, este necesar ca fiecare enunț să vizeze, prin conținutul lui, o temă comună și să aibă o legătură logică. Să examinăm enunțurile de mai jos.

“De câteva zile coana Profira nu mai vede deloc. Două fete a avut și doi băieți. I-a ridicat și i-a căpătuit pe toți, i-a crescut și pe copiii lor. La patruzeci de ani a rămas văduvă; averea era încurcată, dar ea a fost femeie vrednică și-a luptat ca un bărbat, și-a strâns, și le-a dat la toți. Și toți s-au risipit în lume, unii își caută moșiile, alții s-au statornicit pe la orașe, numai ea a rămas de strajă în vechiul castel strămoșesc de la Tatomirești. Unde-i zgomotul de altădată, larma copiilor, care ridicau casa-n sus cu nebuniile lor? Ce tăcere e acum!” (Alexandru Vlahuță, La bătrînețe)

Enunțurile de față, spre deosebire de cele de mai sus, vizează o temă comună și sînt legate între ele în mod logic. Gîndul comunicat de un enunț este continuat de gîndul comunicat de alt enunț, formînd împreună un conținut integral, numit **mesaj**. Legătura dintre componentele textului o numim **coerență**, iar **textul ale cărui componente vizează o temă comună, sînt legate între ele în mod logic și exprimă un mesaj integral se numește text coerent**.

Textul coerent, ca și enunțul, se află la nivelul comunicativ al limbii, însă, spre deosebire de enunț, el este o **unitate comunicativă complexă**.

§2. Triada temă – conținut – titlu

Am văzut mai sus că elementele componente ale unui text coerent sînt legate între ele pentru a exprima un mesaj. Caracterul coerent al textului se datorează anume mesajului exprimat, care este un conținut încheiat, subordonat unei teme. Iar **tema unui text este subiectul (sau totalitatea subiectelor) desfășurat în el**. Tema poate viza orice întîmplare, caz, situație, problemă din realitatea înconjurătoare care sînt sau pot fi abordate într-un text. De exemplu, un student s-a pomenit într-o situație complicată, pentru că firma care îi plătea

studiile a încetat să-l mai sponsorizeze. Taxa pentru studii trebuie achitată, iar părinții nu sînt în stare să-i dea sumele necesare. Într-un cuvînt, s-a creat o situație de problemă care l-a determinat pe student să scrie o cerere și să o depună rectorului, solicitîndu-i ajutor în vederea soluționării problemei.

În cazul de față, tema textului scris de student este situația financiară precară în care s-a pomenit și ajutorul pe care îl solicită de la rector. Textul cererii ar putea fi următorul:

Domnule Rector,

Subsemnatul Ion Petrescu, student la Facultatea de Drept, anul III, m-am pomenit într-o situație financiară complicată, nefiind în stare să achit taxa pentru studii, pentru că firma Paradisul agrar a încetat să mă sponsorizeze. Părinții nu sînt în stare să-mi asigure mai mult de jumătate de taxă. Alte surse financiare nu am. De aceea apelez la sentimentul de caritate al Dvs., rugîndu-vă să mă scutiți de plata pentru studii sau să-mi reduceți plata respectivă cu 50 la sută.

În speranța soluționării favorabile a problemei mele, vă mulțumesc anticipat pentru bunăvoință.

5 martie 2005

Semnătura

*Către Rectorul Universității de Stat din Moldova,
prof., dr. Constantin Vulcan*

Așadar, tema poate viza orice fapt care este sau poate fi tratat într-un text. Aceeași temă poate fi tratată în două, în trei sau în mai multe texte în mod diferit. O temă poate fi realizată și în lucrări de dramaturgie, și în romane, și în poezie, și în sondaje științifice. Exemple edificatoare în acest sens sînt tema dragostei, tema patriotismului, tema viciilor umane și multe alte teme care au fost abordate de-a lungul secolelor de sute și mii de autori.

După ce am tratat noțiunea de temă a unui text, să pornim de la aceeași cerere (de mai sus) și vom observa că ceea ce este exprimat în ea, adică conținutul ei, nu este altceva decît realizarea sau desfășurarea temei care l-a determinat pe student să scrie cererea. Prin urmare, **conținutul textului coerent este realizarea temei abordate în el**. Realizarea temei este un scop și fiecare enunț din text este subordonat acestui scop. Astfel, între tema și conținutul textului se stabilește un raport de inerență, adică de interdependență: **tema determină conținutul, iar conținutul reflectă tema**. Încălcarea acestui raport este o greșeală gravă de text. Să ne convingem de acest lucru, admițînd, de exemplu, că în cererea de mai sus mai este un alineat cu următoarele enunțuri:

La Facultatea de Drept studenții se confruntă cu o serie de probleme stringente, inclusiv cu lipsa manualelor în limba maternă. Studiarea disciplinelor de specialitate după manualele rusești nu contribuie la îmbogățirea vocabularului terminologic românesc al studenților.

Inserînd acest alineat în cererea de mai sus, vom comite o eroare gravă, pentru că enunţurile respective nu reflectă tema pe care trebuie să o realizeze studentul şi nici nu contribuie la desfăşurarea ei. Alineatul respectiv ar fi, pur şi simplu, un balast.

O altă greşeală de text, tot atît de gravă, ar fi şi lipsa unor enunţuri esenţiale, fapt care ar ştirbi integritatea conţinutului sau chiar ar afecta înţelegerea mesajului. În asemenea cazuri vorbim despre incoerenţă.

Al treilea component al triadei *temă – conţinut – titlu* este titlul textului. Fiecare text are, de regulă, un titlu. Excepţie fac doar unele texte, cum ar fi scrisoarea, bileţelul, cererea, demersul, care nu au în mod obligatoriu titluri, însă acesta deseori se subînţelege – cerere, demers etc. În rest, fiecare articol de ziar, informaţie, reportaj, povestire, roman etc. trebuie să fie intitulat.

Titlul este un enunţ foarte concis care sugerează sau exprimă rezumativ conţinutul textului. Prin urmare, el nu poate fi independent de conţinut, constituind cu acesta un raport de determinare.

Fiecare cuvînt din titlu poartă o sarcină sugestivă sau de conţinut, de aceea nici unul dintre ele nu trebuie să fie arbitrar sau în plus. Titlul este un nume strict individual al unei lucrări anumite, este modul în care autorul îşi “botează” lucrarea.

Aceeaşi lucrare poate fi intitulată în mai multe feluri. De exemplu, fabula lui A. Donici *Racul, broasca şi ştiuca* putea fi numită *Cînd (în obşte) nu-i unire*, pentru că tocmai acest vers din fabulă exprimă esenţa conţinutului lucrării în cauză.

Unele lucrări au două titluri. De exemplu, povestirea lui Cinghiz Aitmatov *Halta vînturilor* (aşa a fost tradusă în limba română) se numeşte şi *O zi mai lungă ca un secol*. Intitularea textelor nu este un lucru uşor. Ea cere multă ingeniozitate şi cunoştinţe.

Verificarea cunoştinţelor

1. Cum explicaţi conţinutul şi motivarea termenilor *nivel sonor*, *nivel nominativ*, *nivel comunicativ al limbii*?
2. Ce exprimă sunetele, cuvintele, enunţurile, textul?
3. Care este trăsătura caracteristică relevantă a textului coerent ce îl deosebeşte de un conglomerat de enunţuri răzleţe?
4. Ce înţelegem prin *temă*?
5. Ce este conţinutul textului?
6. Ce este titlul textului?
7. De ce tema, conţinutul şi titlul textului formează o triadă?
8. Comentaţi tema, conţinutul şi titlul unor lucrări literare sau publicistice alese de voi.
9. Încercaţi să găsiţi alt titlu pentru unele opere literare sau publicistice propuse de voi.
10. Scrieţi un text scurt abordînd o temă preferată şi comentaţi corelaţia dintre temă, conţinut şi titlu.

§3. Componentele mici și componentele mari ale textului coerent

Cea mai mică parte a textului coerent este enunțul, care exprimă un gând. Cîteva enunțuri legate între ele formează alineatul care exprimă o idee. **Alineatul ar putea fi definit ca parte componentă a textului coerent, care este alcătuită din unul sau mai multe enunțuri, exprimă o idee și începe din rînd nou.**

Alineatul se termină o dată cu ideea pe care o exprimă. A doua idee începe în al doilea alineat (din rînd nou), a treia începe în al treilea alineat etc. De exemplu:

«Prezentarea unei istorii adevărate, științifice a Basarabiei este dificilă nu numai din punctul de vedere al documentării, dar și al înlăturării unor șabloane prin care adevărul a fost falsificat cu bună știință. Timp de cinci decenii opinia publică a fost intoxicată cu informații false al căror obiectiv esențial era să justifice dominația țaristă și apoi sovietică asupra Moldovei dintre Prut și Nistru.

Paralel cu o frazeologie mult vehiculată privind dreptul popoarelor la autodeterminare, “egalitatea între statele frățești” care făceau parte din Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste, drepturile și libertățile cetățenești, în fapt guvernul de la Moscova a desfășurat o amplă acțiune de mistificare a adevărului, de deznaționalizare și de lichidare fizică a adversarilor, reali și potențiali.

Istoria a fost un important mijloc de propagandă politică, menit să atrofieze conștiința națională și să creeze o anumită imagine asupra trecutului, pe care apoi să o prezinte ca adevărată». (Istoria Basarabiei de la începuturi pînă în 1994, București, 1994, p. 7)

În textul de mai sus avem trei alineate care exprimă trei idei distincte.

Prima idee este mai generală și vizează problema prezentării unei istorii adevărate a Basarabiei.

A doua idee o explică pe prima, îi este subordonată acesteia și vizează acțiunile Moscovei de mistificare a adevărului istoric, de deznaționalizare și de lichidare fizică a adversarilor.

A treia idee de asemenea o explică pe prima, fiindu-i subordonată acesteia, și vizează transformarea istoriei în mijloc de propagandă politică imperială.

Împărțirea textului în alineate îl disciplinează pe autor în structurarea mesajului și în expunerea cursivă a ideilor, ajutîndu-l și pe cititor să pătrundă mai lesne în conținut.

Realitatea înconjurătoare, care la prima vedere pare un haos, este totuși organizată în clase și subclase diferite, care formează un sistem perfect ce se dezvoltă în timp și spațiu. Gîndirea umană, care reflectă realitatea, nu poate să nu fie organizată

în structuri corespunzătoare realității. Iar mesajele, fie ele orale sau scrise, sînt niște produse ale gândirii în expresie materială. Prin urmare, textele, prin alineatele lor și prin celelalte părți componente, trebuie să constituie anumite structuri care ar reflecta realitățile ce le exprimă. Nerespectarea alineatelor ar fi o greșeală analoagă nerespectării sau nerecunoașterii organizării structurale a realității înconjurătoare.

Numărul de alineate într-un text poate fi relativ, pentru că relative sînt ideile exprimate în fiecare alineat. Un autor poate interpreta un fapt ca parte a unei idei, iar alt autor poate califica același fapt ca idee aparte. Totuși, în unele cazuri, structurarea textului pe alineate are o importanță primordială. De exemplu, în legi, hotărîri, decrete, contracte etc.

Enunțurile și alineatele formează microstructura textului. Însă un text coerent integral poate fi alcătuit din părți componente mai mari decît sînt enunțul și alineatul. E vorba de **introducerea, cuprinsul și încheierea care formează macrostructura textului**. În texte de proporții mari și foarte mari, cum ar fi lucrările științifice, macrostructura mai include titluri, capitole, paragrafe și alte compartimente, care prezintă materia într-o anumită ierarhie, în conformitate cu rigorile științifice.

Introducerea este prima parte a textului în care sînt expuse premisele și motivele abordării subiectului.

Cuprinsul este partea cea mai importantă a textului în care este realizată tratarea și argumentarea subiectului.

Încheierea este ultima parte a textului în care sînt expuse considerațiile finale și concluziile autorului.

Dintre părțile componente mari ale textului (introducerea, cuprinsul, încheierea) doar cuprinsul are prezență obligatorie, celelalte fiind, după caz, facultative sau obligatorii. Prezența sau absența părților facultative este determinată de caracterul textului, de complexitatea mesajului expus în el. De exemplu, o cerere, un demers sau un alt text poate trata un subiect simplu, fiind de proporții mici, fără introducere și încheiere. Alteori însă, cînd subiectul este amplu, complex, cerînd o detaliere și argumentare specială și avînd legătură cu multe fapte care necesită explicare, introducerea și încheierea pot fi obligatorii.

§4. Coerența textului

4.1. Legătura consecutivă a componentelor textului coerent

Am observat mai sus că într-un text coerent enunțurile sînt legate între ele, iar gândul exprimat de un enunț e continuat de celelalte, formîndu-se astfel un conținut integral. Să examinăm în acest sens fragmentul de mai jos.

«La cîteva decenii după întemeierea Principatului Moldovei, Roman I poartă titlul de “mare și singur voievod al Țării Moldovei, de la munți pînă la țărmul mării” (1392). Așadar, în acel moment teritoriul dintre Nistru și Prut era deja încorporat într-o formațiune politică românească.

Punctele cele mai interesante ale Moldovei, sub aspect comercial și strategic, erau orașele-port de la gurile Dunării (Chilia) și Nistrului (Cetatea Albă) și principalele vaduri de trecere a Nistrului (Tighina și Hotin).

*O dată cu creșterea puterii turcilor, prin materializarea ambiției lor de a transforma Marea Neagră într-un “lac turcesc”, Moldova pierde toate punctele sale strategice importante. În timpul lui Baiazid al II-lea, turcii ocupă Chilia și Cetatea Albă (1484). În 1538, Soliman Magnificul ocupă Tighina și 12 sate limitrofe, construiește fortificații noi în dreptul principalului punct de trecere a Nistrului și dă acestui loc numele de Bender (Bender – poartă, în limba turcă)». (Victor Bîrsan, *Masacrul inocenților*, București, 1993, p. 10).*

În primul enunț al fragmentului propus spre examinare este exprimat gândul că, la câteva decenii după întemeiere, Principatul Moldovei se întindea de la munte pînă la mare avînd un singur domnitor, Roman I.

Al doilea enunț completează mesajul cu un gând nou, care este o continuare logică a primului gând, și anume că atunci, la 1392, teritoriul dintre Nistru și Prut făcea parte din Principatul Moldovei constituit ca formațiune politică românească. Mai exact, al doilea enunț ar constitui o concluzie logică reieșită din primul. Logica este evidentă: dacă Principatul Moldovei se întindea “*de la munți pînă la țărnul mării*”, el ar fi trebuit să includă și teritoriul dintre Prut și Nistru. Legătura dintre al doilea enunț cu primul se manifestă nu numai prin conținutul exprimat de el, dar și prin cuvîntul *așadar*, care arată că mai departe va urma un gând concluziv (a se observa că unele cuvinte de tipul *deci*, *așadar*, *prin urmare*, *în consecință* etc. servesc pentru a introduce concluzii sau gânduri care au caracter conclusiv).

Concluzia din enunțul al doilea încheie primul alineat, care comportă ideea că la acea vreme Moldova era un stat unitar, cu un domnitor, întinzîndu-se de la munte pînă la mare și incluzînd, firește, teritoriul dintre Nistru și Prut.

Sub aspectul conținutului, primul alineat reprezintă o succintă panoramă situativă, care servește ca idee introductivă în abordarea subiectului.

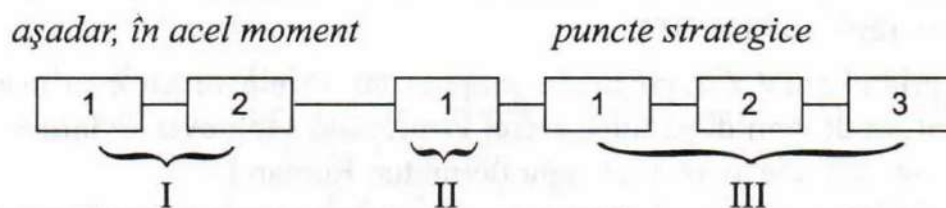
Al doilea alineat, alcătuit doar dintr-un singur enunț, exprimă o idee cu totul nouă, dar legată de cea exprimată în primul alineat. În el sînt arătate principalele puncte comerciale și strategice ale Moldovei, precum și principalele vaduri de pe Nistru. Legătura dintre alineatul întîi și al doilea se realizează prin conținutul lor care se referă la același subiect – Moldova, precum și prin cadrul istoric comun în care este situat subiectul.

Ideea exprimată în alineatul al doilea este o verigă nouă în desfășurarea mesajului, care aduce cîteva detalii importante sub aspectul conținutului, detalii de care va fi legată ideea din alineatul următor.

Alineatul al treilea, alcătuit din trei enunțuri, este “centrul gravitațional” al textului respectiv, exprimînd ideea centrală a mesajului. Enunțul întîi realizează, în primul rînd, legătura cu alineatul precedent, în el vorbindu-se despre

aceleași puncte comerciale și strategice ale Moldovei și, mai exact, despre pierderea lor în favoarea turcilor. În al doilea rând, acest enunț servește ca punct de plecare pentru enunțurile următoare, care vor desfășura în mod consecutiv gândul din primul enunț, oferind detalii despre pierderea punctelor strategice respective. Astfel, în enunțul al doilea este vorba despre pierderea Chilie și a Cetății Albe, pe timpul lui Baiazid, iar în enunțul al treilea – despre ocuparea Tighinei de către Soliman Magnificul și rebotezarea ei în Bender (firește, aici există și alte detalii, dar ele nu sînt relevante în țesătura textului).

Coerența textului examinat ar putea fi reprezentată schematic în felul următor:

Astfel, textul analizat aici este alcătuit din trei alineate (I-III), fiecare incluzînd, respectiv, două, unu și trei enunțuri. Fiecare alineat exprimă o idee distinctă, iar toate împreună, vizînd o temă comună și același cadru temporal de desfășurare a evenimentelor, exprimă un mesaj. În plus, legătura dintre unele componente ale textului este realizată și de mijloace lexicale (cuvinte și expresii), indicate în partea de sus a schemei: *așadar, în acel moment, puncte strategice*.

După cum vedem, textul examinat prezintă o înlanțuire de componente (enunțuri și alineate) legate între ele în mod consecutiv, adică fiecare component următor este legat de elementul precedent, asigurîndu-se astfel cursivitatea întregului lanț. De aceea astfel de coerență o numim **legătură consecutivă**. Ea se folosește mai ales în textele narative și în cele descriptive. Să observăm acest lucru în fragmentul următor, excerptat din *Calvarul* de Liviu Rebreanu.

«Mă numesc Remus Lunceanu. Sînt de treizeci și unu de ani. Unii mă cred mai tînăr, fiindcă sînt slăbuț, iar alții mai bătrîn, poate pentru că părul mi-e alb ca oaia... Multă lume mi-a spus că aș fi simpatic uneori. Cu toate acestea, puțini m-au iubit. Aș putea zice chiar că nimeni nu m-a iubit cu adevărat. Am o sumedenie de prieteni cînd îmi merge bine, și n-am nici unul cînd aș avea nevoie.

Sînt convins că am talent... Acuma, la marginea prăpastiei, îmi pot îngădui toată sinceritatea. Da, deseori, în sufletul meu, mi-am zis că sînt poate genial. Cine știe!? E posibil să fiu, sau cel puțin ar fi fost posibil. Noroc însă n-am avut în viață. Numele meu a circulat numai în cercul acela prea strîmt care se cheamă "lumea literară și artistică", și încă în cercurile acestea!... Viața te îndoaie, te sucește, te îmbrîncește și-ți impune compromisuri de care ți-e silă. Inima ta te mîna spre înălțimile albastre și soarta te tîrăște în noroiul ulițelor fără soare».

În ambele alineate ale textului prezentat, Remus Lunceanu povestește (cu elemente de descriere) despre propria persoană, iar faptul că în fiecare enunț este exprimat câte un gând despre *aceeași persoană* formează legătura consecutivă între toate enunțurile textului. Să urmărim cu atenție mesajul și vom observa că fiecare enunț vine cu un gând nou, completînd treptat, inel după inel, lanțul informațional, pînă se ajunge la o idee mai mult sau mai puțin completă în primul alineat și la altă idee în alineatul al doilea.

Ideea exprimată în primul alineat vizează imaginea generală a lui Remus Lunceanu și atitudinea celor din jur față de persoana respectivă.

Ideea din alineatul al doilea o completează pe prima, referindu-se la calitățile persoanei în cauză (talent, geniu) și la unele circumstanțe, ținînd de aceste calități, circumstanțe exprimate evaziv, fapt care îl pune în gardă pe cititor, arătîndu-i că acea persoană ar fi într-o stare de dezechilibru și meditație.

Textul în general ar putea fi reprezentat prin același tip de schemă a legăturii consecutive, pe care am văzut-o mai sus.

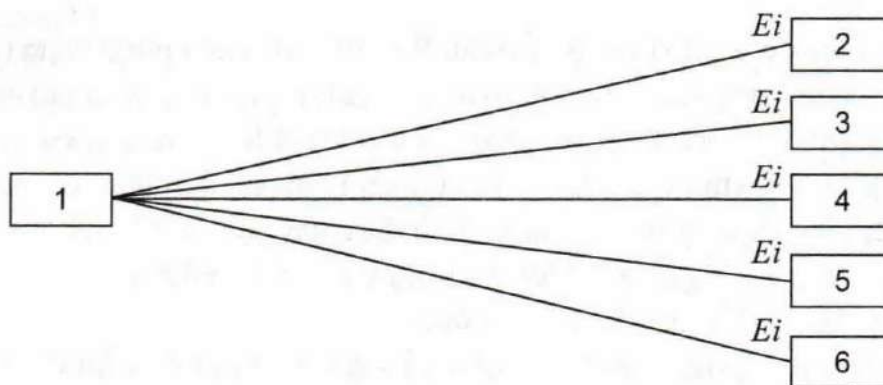
Pentru a ne convinge că enunțurile din cele două texte sînt legate între ele anume în succesiunea dată, să suprimăm unele enunțuri sau să le schimbăm locurile și vom observa numaidecît că mesajul își va pierde, parțial sau total, înțelesul logic.

4.2. Legătura paralelă a componentelor textului coerent

Legătura consecutivă nu este unicul tip de coerență a textului. Pentru a ne convinge de acest lucru, să examinăm textul de mai jos, selectat din presa periodică.

① *Bolșevicii au venit la putere, marcînd începutul unei incommensurabile tragedii mai întîi a rușilor, apoi a popoarelor copleșite de ei, a țărilor copleșite sub cizma Imperiului Sovietic, a lumii întregi.* ② *Ei au transformat adevărul în minciună și minciuna în adevăr.* ③ *Ei au distrus bisericile și credința, pustiind sufletele omenești și îndobitocind zeci de generații de oameni.* ④ *Ei i-au deportat și i-au exterminat pe intelectuali, lăsînd națiuni întregi de izbeliște, în întineric.* ⑤ *Ei au umplut Siberia cu milioane de gospodari și oameni harnici, pe care i-au numit chiaburi.* ⑥ *Ei s-au întins ca o boală contagioasă peste multe țări din Europa, Asia, Africa și America, răspîndind discordie, minciună și teroare.*

Formînd un singur alineat, textul de față este alcătuit din șase enunțuri. Primul exprimă o idee generală, iar celelalte cinci desfășoară diferite aspecte ale acestei idei, fiind legate de ea. Legătura se realizează atît prin conținutul însuși, care pornește ca niște ramificații de la teza din primul enunț, precum și prin pronumele personal *ei*, care înlocuiește în fiecare enunț cuvîntul *bolșevicii*. Structura textului ar putea fi prezentată schematic în felul următor:

Spre deosebire de structura textului analizat anterior, care are o legătură consecutivă a elementelor componente, în textul de față cele cinci enunțuri, începînd cu al doilea, sînt legate în paralel de primul enunț. Acest tip de coerență a textului îl numim **legătură paralelă**.

Pentru a ne convinge că enunțurile 2,3,4,5 și 6 sînt legate anume în paralel și numai de primul enunț, dar nu sînt legate și între ele în mod consecutiv, să facem și aici un mic experiment, eliminînd din text oricare enunț sau schimbînd locurile unor enunțuri. Vom constata două lucruri:

1. coerența generală a textului nu a avut de suferit;
2. caracterul logic al mesajului nu a fost afectat.

Spre deosebire de legătura consecutivă, care este utilizată mai ales în textele narative sau descriptive, cea paralelă este preponderentă în textele cu raționamente, adică atunci cînd se demonstrează ceva sau se trag anumite concluzii.

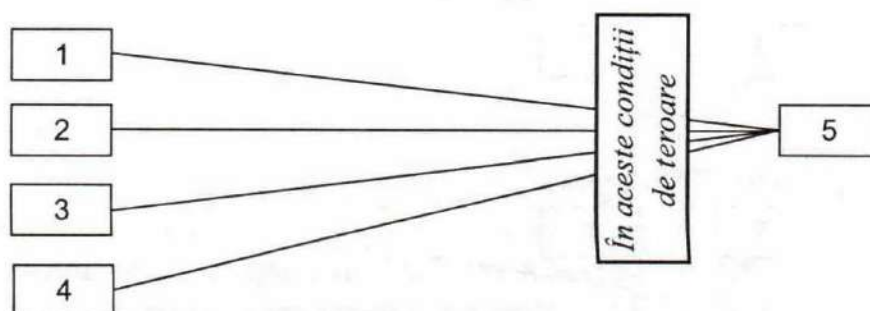
Legătura paralelă poate avea și o structură inversă decît cea demonstrată mai sus. Să examinăm următorul text, de asemenea din presă:

În 1949 Ionică Vicol, țăran mijlocăș din satul Briceni, nu-și mai putea plăti impozitul pe pămînt, care creștea de cîteva ori pe an. Trădătorii de neam, puși în scurt timp la conducerea satului, strîngeau permanent de la populație, dar mai ales de la țăranii mijlocași, fel de fel de impozite în natură: ouă, carne, lînă, lapte. Prin sat veneau din cînd în cînd niște persoane înfricoșătoare, trimise din raion sau din altă parte, care adunau informații, pregătind pentru cei de sus niște liste, probabil de deportare. Amenințările la adresa mijlocașilor care nu vroiau să intre în colhoz deveneau tot mai periculoase.

În aceste condiții de teroare, nemaivînd încotro, Ionică își făcu într-o dimineață semnul crucii și, cu gîndul la Dumnezeu, merse să depună cerere de intrare în colhoz, sperînd că această glumă a istoriei nu va dura prea mult.

Textul de față este alcătuit din două alineate. Cele patru enunțuri din primul alineat prezintă o panoramă a condițiilor grele de viață a țăranului mijlocăș, și nu numai a lui, la instaurarea puterii sovietice, după 1945. Enunțurile nu sînt

legate între ele decât prin linia de subiect comună, fapt care poate fi demonstrat prin schimbarea locurilor unor enunțuri sau prin omiterea vreunuia dintre ele. Toate enunțurile din această panoramă prezintă de fapt niște premise din care s-ar cere să fie trasă o concluzie. Și concluzia este formulată, ca o idee distinctă, într-un alineat aparte, răspunzând, într-un fel comun, la toate condițiile exprimate în enunțurile anterioare. Concluzia este legată logic de fiecare premisă, exprimând prin conținutul ei deznodământul textului. În plus, ea este legată și prin expresia *în aceste condiții de teroare*, care, firește, face referire la condițiile expuse în toate enunțurile precedente. Astfel, textul în cauză ar putea fi reprezentat schematic în felul următor:

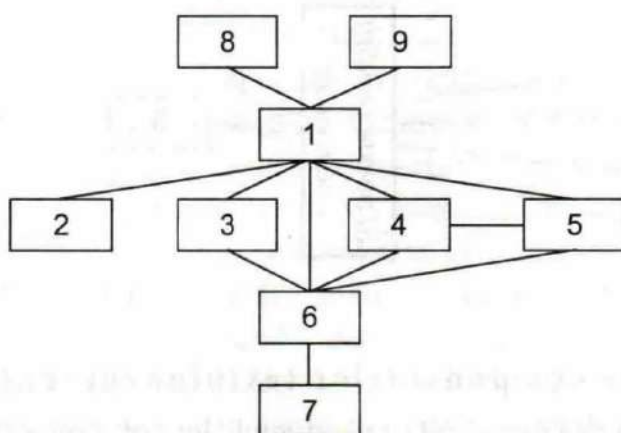
4.3. Legătura mixtă a componentelor textului coerent

Din textele examinate anterior am văzut că elementele lor componente pot fi legate consecutiv sau paralel. Însă aceste texte sînt foarte mici, de fapt sînt fragmente de texte. Or, în realitate textele actelor oficiale, ale discursurilor, operelor literare ș.a.m.d. sînt de proporții mai mari sau mult mai mari. În ele sînt utilizate ambele tipuri de legătură, adică cea consecutivă și cea paralelă, obținîndu-se astfel o legătură mixtă, care, evident, mărește posibilitățile de exprimare ale autorului. Să observăm acest fapt pe baza a două texte, unul fiind artistic, iar altul – administrativ.

“Dădură într-o încăpere cu anticameră. Puiu o cuprinse dintr-o ochire. Avea o singură fereastră largă și înaltă, cu gratii dese și groase. Un lavabou de fier, vopsit în alb. Patul de asemenea alb și de fier. Între fereastră și pat, lipită de perete, o masă învelită cu o față albă peste care era întinsă o mușama cu flori mici. Pe masă o carafă de apă și două pahare. Cîteva scaune de trestie. Un cuier cu picior în colțul de lîngă fereastră...” (Liviu Rebreanu, *Ciuleandra*)

În textul de față, primul enunț îi dă cititorului reperele situației: “încăpere cu anticameră”. În al doilea enunț avem un gînd nou, legat de primul prin faptul că Puiu a cuprins dintr-o ochire anume camera despre care s-a vorbit în enunțul întîi. Complementul exprimat prin pronumele personal *o* arată acest fapt. Al treilea enunț de asemenea e legat de primul, pentru că în el e vorba de aceeași cameră, despre care se mai adaugă că avea o singură fereastră etc. Al patrulea

enunț ar părea, la prima vedere, că este independent, însă el e legat de primul prin faptul subînțeles că lavaboul de fier vopsit în alb se află tot în încăperea despre care s-a vorbit în primul enunț. Enunțul al cincilea, ca și celelalte, e legat de primul. Însă, în afară de aceasta, prin cuvintele *de asemenea alb* și *de fier* se face referire la însușirea lavaboului despre care se vorbește în enunțul precedent. Prin urmare, enunțul al cincilea are o legătură dublă, de enunțul întâi și de al patrulea. Enunțul al șaselea e legat de primul, de al treilea (se face referire la fereastră) și de al cincilea (se face referire la pat). Enunțul al șaptelea e legat de primul și de al șaselea (se face referire la masă). Enunțurile al optulea și al nouălea sînt legate, din motivele arătate mai sus, de primul. Schema coerenței ar putea fi prezentată în felul următor:

Al doilea text constituie un articol din Constituția Republicii Moldova.

“Articolul 12. Simbolurile statului

(1) *Republica Moldova are drapel, stemă și imn.*

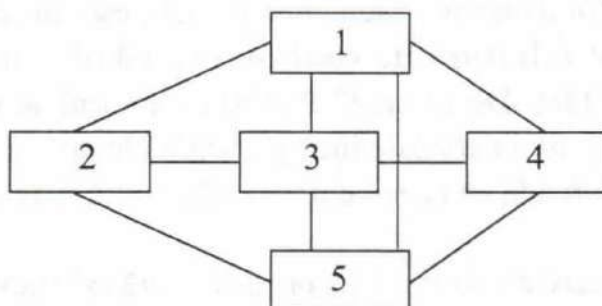
(2) *Drapelul de Stat al Republicii Moldova este tricolor: culorile sînt dispuse vertical, în ordinea următoare, începînd de la lance: albastru, galben, roșu. În centru, pe fișia de culoare galbenă, este imprimată Stema de Stat a Republicii Moldova.*

(3) *Stema de Stat a Republicii Moldova reprezintă un scut tăiat pe orizontală avînd în partea superioară cromatică roșie, în cea inferioară – albastră, încărcat cu capul de bour avînd între coarne o stea cu opt raze. Capul de bour este flancat în dreapta de o roză cu cinci petale, iar în stînga de o semilună conturnată. Toate elementele reprezentate în scut sînt de aur (galbene). Scutul este plasat pe pieptul unei acvile naturale purtînd în cioc o cruce de aur (acvila cruciată) și ținînd în gheara dreaptă o ramură verde de măslin, iar în cea stîngă un sceptru de aur.*

(4) *Imnul de Stat al Republicii Moldova se stabilește prin lege organică.*

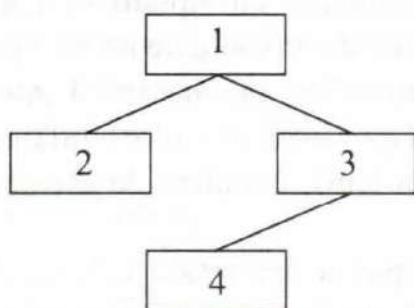
(5) *Drapelul, stema și imnul sînt simbolurile de stat ale Republicii Moldova și sînt ocrotite de lege.”*

Primul alineat, dintr-un singur enunț, este introductiv, anunțându-l pe cititor despre ce va fi vorba în continuare. Alineatele al doilea, al treilea și al patrulea sînt legate de primul, pentru că fiecare din ele desfășoară cîte un detaliu din acesta. Alineatul al cincilea, de încheiere, este legat atît de primul, cît și de celelalte trei alineate. Schema coerenței alineatelor ar putea fi prezentată în felul următor:

Componentele fiecărui alineat de asemenea sînt legate între ele. Să examinăm doar alineatul al treilea, care este mai mare.

Primul enunț ne spune despre ce va fi vorba în alineatul respectiv (despre stemă), dîndu-ne și o caracteristică generală a stemei. Enunțul al doilea e legat de primul prin faptul că desfășoară un aspect din acesta: acela care ține de capul de bour. Enunțul al treilea desfășoară un alt aspect din primul, cel care vizează scutul. Ultimul enunț, al patrulea, este legat de al treilea, deoarece continuă cu un gînd, de asemenea, despre scut și despre locul pe care acesta este plasat. Iată reprezentarea schematică a acestui alineat:

§5. Incoerența – o greșeală gravă de text

După cum am văzut, textele sînt alcătuite din mai multe părți (mari și mici), fiecare dintre ele avînd importanță aparte. Caracterul și conținutul fiecărei părți determină legătura acesteia de celelalte părți, precum și legătura între elementele care o constituie. Pentru integritatea mesajului și transmiterea exactă a acestuia nu este necesară utilizarea unui anume tip de legătură, ci respectarea coerenței în general. Nu întîmplător textul încheiat care exprimă un mesaj integral se numește **text coerent**.

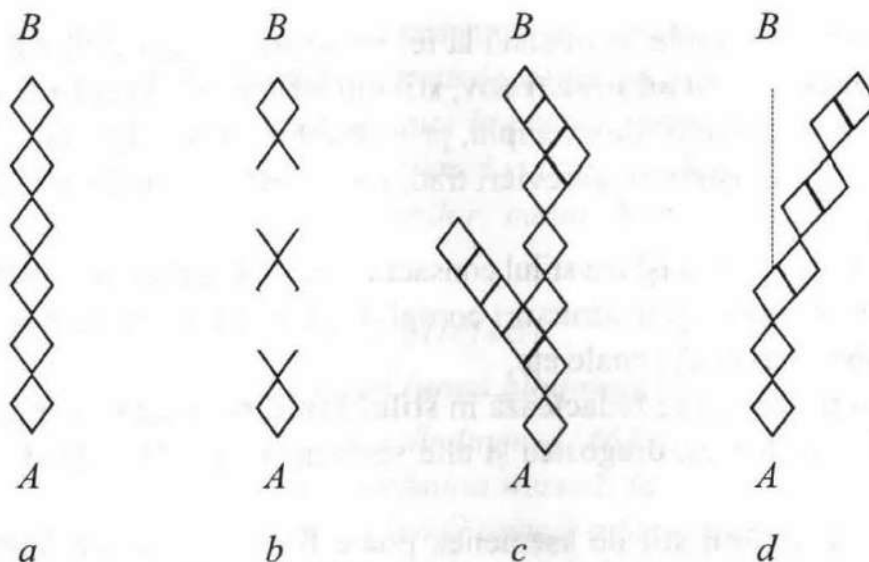
Incoerența este o greșeală gravă de text. **Textul este un lanț de componente** care, în procesul generării mesajului, capătă o imagine mai mult sau mai puțin clară în conștiința celui care scrie sau vorbește. Însă deseori se întâmplă că atunci când acest lanț este emis pe cale orală sau este așternut pe hîrtie autorul poate omite, din grabă sau din greșeală, unele inele. Ca rezultat, mesajul va suferi de incoerență, fapt care poate avea diferite consecințe, de la neglijabile pînă la grave. Pentru a elimina asemenea greșeli, este necesar ca autorul să efectueze neapărat o **lectură de control**. Din păcate, unele greșeli rămîn și după această lectură. De ce oare? Pentru că autorul se mai află sub impresia puternică a coerenței care este încă proaspătă în conștiința sa. Acest fapt îl face pe autor să creadă că ceea ce îi este clar lui, îi este clar și cititorului.

Pentru excluderea greșelilor care au rămas după prima lectură este nevoie de **a doua lectură de control** care, dacă permite situația, e recomandabil să fie făcută după un interval de timp care i-ar da autorului posibilitate să se detașeze de problema abordată în text și “să uite” coerența inițială a mesajului. Astfel, el ar trece, măcar în anumită măsură, din postura de autor în cea de cititor și ar observa mai ușor incoerențele. Ziariștii știu bine acest lucru, de aceea deseori își pun materialele (cele care nu cer a fi publicate urgent) “la murat” pentru un anumit timp, apoi le citesc cu un “ochi proaspăt”. Însă timpul nu întotdeauna permite amînarea definitivării materialelor, de aceea incoerențele, precum și alte greșeli de text, și nu numai de text, sînt înlăturate de persoane calificate, numite **redactori**.

Greșelile de text constau nu numai în omiterea întâmplătoare a unor componente, ci și în includerea unor componente de prisos, care nu se înscriu adecvat în corpul textului și constituie niște “apendice” ale mesajului. Atunci când încălcăm logica prezentării materialului, fapt care dă textului o înfățișare deformată, sau mai ales cînd ne abatem de la temă, comitem de asemenea greșeli de text.

O greșeală de text, foarte frecventă, este lipsa de delimitare a alineatelor. În legi și în alte acte juridice această greșeală ar putea avea urmări cu totul nedorite.

Să ne imaginăm că desfășurarea normală, coerentă a liniei de subiect a unui text se aseamănă schematic cu *Coloana infinitului* a lui Constantin Brîncuși, începînd din punctul *A* (jos) și mergînd spre punctul *B* (sus). Varianta schematică *a* reprezintă coerența perfectă a acestei linii de subiect, cu prezența tuturor elementelor și a conexiunilor dintre ele. Varianta *b* exprimă cazurile de incoerență în care unele elemente și conexiuni lipsesc. Varianta *c* exprimă cazurile de incoerență în care linia de subiect are unele elemente și conexiuni de prisos. Iar varianta *d* exprimă cazurile în care autorul s-a abătut de la temă, desfășurînd alte subiecte decît cel programat.

Greșelile de text amintite se mai numesc incoerențe, pentru că fiecare din ele rezidă în lipsă de legătură sau în anumite incongruențe.

Fiecare text, fie act juridic, scrisoare amicală sau articol de ziar, trebuie să aibă o înaltă ținută cărturărească, ce poate asigura la maximum transmiterea mesajului, în formă exactă, fără denaturări, de la autor la cititor.

§6. Despre stilul textului coerent

Stilul este maniera, devenită tradiție și normă, de a utiliza resursele de limbă în anumite domenii și situații concrete. Stilul de a comunica poate fi comparat cu obișnuința omului de a se îmbrăca diferit în situații diferite. De exemplu, pentru muncile agricole ne vom îmbrăca într-un fel, pentru antrenamentele sportive – în alt fel, iar pentru o recepție – în al treilea fel. Firește că ar fi cu totul ridicol dacă vom confunda stilurile vestimentare și vom merge la teatru sau la recepție în haine sportive, iar la o plimbare în pădure sau la muncile agricole – în costum de gală. Același lucru îl putem spune și despre stilul de a vorbi sau a scrie.

Fiecare personalitate, cu atât mai mult fiecare scriitor, își are stilul de a comunica, numit **stil individual (stilul scriitorului)**. În acest sens putem vorbi, bunăoară, despre stilul lui Ion Creangă, al lui Liviu Rebreanu, al lui Ion Druță etc.

Literatura artistică în general își are stilul propriu, numit **stil artistic (sau stilul literaturii artistice)**, caracterizat prin tropi (epitete, comparații, metafore etc.).

Publicațiile periodice de asemenea își au stilul propriu, numit **stil publicistic**. Acesta este apropiat întrucâtva de stilul artistic, având totuși caracteristici proprii (de exemplu, unele formule de redactare), care îl ajută să exprime actualitatea, operativitatea, autenticitatea, verva subiectului și a modului de abordare a lui. În ultimul timp, în legătură cu trecerea la economia de piață, se afirmă tot mai mult **stilul publicitar**, care este de fapt o varietate a celui publicistic.

Actele și corespondența oficială la fel își au stilul lor, numit **stil administrativ-oficial** (sau: **stil administrativ**, **stil oficial**). Și acesta se caracterizează prin multe particularități (de exemplu, prin structuri rigide, formule de redactare, termeni administrativi, abrevieri tradiționale etc.), despre care vom vorbi în alt capitol.

Literatura științifică își are stilul consacrat, numit **stil științific**, caracterizat, ca și cel administrativ, prin structuri complexe, formule de redactare, termeni științifici, abrevieri tradiționale etc.

Scrisorile amicale se redactează în **stilul familiar**, care exprimă căldura, atașamentul, fidelitatea, dragostea și alte sentimente și relații dintre oamenii apropiați.

În cadrul fiecărui stil de asemenea poate fi observată delimitarea unor maniere specifice, ceea ce ne face să vorbim despre anumite substiluri, numite și *varietăți stilistice*. Astfel, în cadrul stilului artistic avem mai multe substiluri cum ar fi, de pildă, cel *poetic* sau *dramatic*, în cadrul stilului publicistic avem substilul *publicitar*, substilul *reportajului* etc., iar în cadrul stilului științific avem substilul *științifico-didactic* (în el se scriu manualele), substilul *științific de popularizare* etc.

Din cele arătate mai sus conchidem că atunci când scriem un text trebuie să ținem cont numai de cerințele stilistice ale situației în care ne aflăm și să utilizăm în mod adecvat resursele limbii. În caz contrar, vom fi la fel de ridicoli ca o persoană care ar veni la teatru în pijama.

În rândurile de mai jos avem câteva mostre de texte, redactate în mod adecvat, în diferite stiluri, iar pentru o comparație contrastivă avem și un text scris într-un stil nepotrivit. Urmăriți atent textele și observați particularitățile stilistice.

A. Mostră de text artistic

«De douăzeci și una de zile nu plouase. În partea câmpului, gospodarii nu mai puteau cosi otavă. Asemenea bucurie n-o puteau avea, ca totdeauna, decât oamenii din munte. Într-o sfântă zi ca aceea, a Tăierii Cînstitului Cap al lui Ion Botezătorul proroc, era acum mare sfat între munteni la Ieslele lui Vodă și la Timiș, și sub Rarău, și la Hangu, ca să iasă cu toții de a doua zi, cu femei și copii, să înceapă a cosi cea ierbușcă de mătăasă, poreclită de ei «dulceața cerbilor». Pe cînd aici, împrejurul Sucevii, miriștile și imașurile erau cafenii. Țăranii își purtau oile și vitele sub poala pădurilor, spre apa Siretului și tocmai dincolo de Moldova. Se dovedise, deasemenea, puțin spor la stupi. În cea vară nu ieșiseră nici paroii, nici nu putuseră prisăcarii să reteze a doua oară fagurii mătcilor neroite, cărora ei le zic «buhai». Nu ieșise spor nici la fructul oilor, deoarece oile merg una cu albinele. Se împutinase apa și în fîntîni.» (Mihail Sadoveanu, *Frații Jderi*)

În acest text avem o serie de construcții, expresii și cuvinte cu valoare artistică, de origine populară sau create de talentul scriitoricesc, care imprimă mesajului un profund caracter artistic: *în partea cîmpului; într-o sfință zi ca aceea; mare sfat între munteni; cu femei și copii; ierbușcă de mătasă; poreclită dulceța cerbilor; poala pădurilor; buhai; fructul oilor; oile merg una cu albinele.*

B. Mostră de text publicistic

“Cea mai lungă bibliotecă din lume

Cea mai lungă bibliotecă din lume – 1463 m – și cele 85000 de cărți ale ei au fost prezentate, săptămîna trecută, la Kanzach (sudul Germaniei), pentru înscrierea în Cartea Guinness a Recordurilor. Cele 85000 de volume, printre care se află cîteva sute oferite cu dedicație de mai multe personalități, cum ar fi cancelarul Helmut Kohl și adversarul său social-democrat, Gerhard Schröder, vor fi vîndute la licitație. Printre beneficiarii fondurilor se vor afla și victime ale criminalității.” (ziarul Flux)

Caracterul publicistic al textului dat se vede chiar din titlul său atractiv, care trezește curiozitate: *cea mai lungă...* Lungimea exactă a bibliotecii (în metri) și numărul, de asemenea, exact al cărților stîrnesc și mai mult interesul cititorului. Timpul și locul desfășurării acțiunii, iarăși exacte, dau textului nu numai valoare informativă, ci și de autenticitate. Celelalte detalii, cum ar fi numele personalităților, au menirea de a extinde cadrul informațional și de a reține atenția cititorului, ceea ce este obișnuit și necesar în textele publicistice.

C. Mostră de text administrativ

“Articolul 43. Dreptul la muncă și la protecția muncii

(1) *Orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, precum și la protecția împotriva șomajului.*

(2) *Salariații au dreptul la protecția muncii. Măsurile de protecție privesc securitatea și igiena muncii, regimul de muncă al femeilor și al tinerilor, instituirea unui salariu minim pe economie, repausul săptămînal, concediul de odihnă plătit, prestarea muncii în condiții grele, precum și alte situații specifice.*

(3) *Durata săptămînii de muncă este de cel mult 40 de ore.*

(4) *Dreptul la negocieri în materie de muncă și caracterul obligatoriu al convențiilor colective sînt garantate”.*

(Constituția Republicii Moldova)

Caracterul administrativ al textului respectiv se vede din conținutul lui general care vizează dreptul la muncă sub mai multe aspecte ale lui, precum și dintr-o serie de construcții și cuvinte obișnuite în stilul administrativ, cum ar

fi: orice persoană are; libera alegere; condiții echitabile; dreptul la protecția muncii; concediu de odihnă plătit; prestarea muncii în condiții grele; durata săptămânii de muncă; dreptul la negocieri; caracterul obligatoriu al convențiilor colective; sînt garantate.

D. Mostră de text în care s-au confundat stilurile

Onorați părinți,

prin prezenta vă comunic că am primit suma pe care mi-ați expediat-o și vă aduc sincere mulțumiri. Dat fiind faptul că am intrat în posesia sumei amintite, îmi voi putea acoperi unele datorii restante și voi reuși să-mi procur cîteva obiecte de necesitate stringentă.

În pofida faptului că sîntem la mijlocul lui octombrie, la Chișinău se mai păstrează timp frumos, fără precipitații. Temperatura la umbră nu coboară mai jos de 18 grade Celsius.

Zilele trecute în centrul orașului, în fața Casei Guvernului, au demonstrat 683 de greviști. Studenții participă la demonstrații.

Onorați părinți, aș avea plăcere să iau cunoștință și eu de noutățile Dvs. Poate îmi faceți cîteva relatări despre activitățile Dvs. Rămîn în așteptarea lor.

Cu drag, al Dvs. fiu, Fănel.

16 octombrie 2004

Scrisoarea lui Fănel, adresată părinților, este redactată într-un stil impropriu sau, mai exact, într-un amestec de stiluri, preponderent fiind cel oficial. Chiar în formula de adresare cuvîntul *onorați* este utilizat nepotrivit, acesta în mod normal folosindu-se în situații oficiale și mai ales festive, în formule de tipul: *onorată asistență; onorată instanță; onorată adunare* etc. Această formulă vizează relații oficiale, distante, pe cînd în cazul de față e vorba de relații între părinți și copii. Evident, scrisoarea lui Fănel trebuia redactată într-un stil familiar, cu afecțiune și dragoste.

Formula *prin prezenta vă comunic* este potrivită într-o scrisoare oficială, dar nu în una familială. Același lucru se poate spune și despre expresiile și cuvintele *vă aduc sincere mulțumiri, dat fiind faptul, voi putea acoperi unele datorii restante, în pofida faptului, fără precipitații, temperatura la umbră coboară, să iau cunoștință de noutățile Dvs., îmi faceți cîteva relatări.*

Redactat într-un stil familiar, textul scrisorii lui Fănel ar putea avea următoarea variantă:

Dragi părinți,

am primit banii expediați de dumneavoastră și vă mulțumesc foarte mult. Mă bucur că voi reuși să întorc din ei unele datorii și chiar să-mi cumpăr cîteva lucruri de care am mare nevoie.

Despre mine nu prea am ce vă spune decît că stau bine cu studiile și cu toate celelalte. La Chișinău mai este cald și timp frumos. Zilele trecute îmi făcea impresia că această vreme blîndă îi susținea pe cei care se adunaseră în centrul orașului să protesteze. Studenții participă la proteste.

Dar dumneavoastră ce mai faceți? Ce noutăți mai aveți? Cum mai stați cu sănătatea? Aștept răvașul dumneavoastră.

Cu drag, al dumneavoastră fiu, Fănel.

16 octombrie 2004

Ideea de diferențiere stilistică sau, altfel spus, de utilizare diferențiată a resurselor limbii în diverse situații nu trebuie înțeleasă în mod categoric, ca și cum fiecare cuvînt ar aparține în mod obligatoriu unui stil și ar trebui să aibă cîte un echivalent în fiecare din celelalte stiluri funcționale. Adevărul e că diferențierea este relativă, astfel încît cea mai mare parte din cuvinte și alte resurse ale limbii pot fi folosite în toate stilurile, unele sînt preferabile în anumite situații și numai o parte din ele aparțin cu siguranță unui sau altui stil. În aceeași ordine de idei, mai trebuie știut că alegerea stilului pentru expunerea unui mesaj depinde și de conținutul mesajului. Unele mesaje ar putea fi expuse în mai multe stiluri, în funcție de scopul autorului, de destinatar etc., altele însă nu. De exemplu, amintirile din copilărie ale lui Ion Creangă nu ar putea fi scrise în nici un caz în stilul administrativ sau în cel științific.

Mai jos avem un text, în prima variantă, scris în stilul publicistic (a se vedea ziarul *Flux* din 26 septembrie 2000) și apoi, în varianta a doua, redactat în stil neutru, pentru a se vedea diferențele.

Prima variantă

«Rusia șantajează Chișinăul»

O delegație guvernamentală a Republicii Moldova, condusă de primul-ministru Dumitru Braghiș, efectuează, începînd de luni, o vizită de lucru în Federația Rusă. În cadrul întreprinderilor de la Moscova, vor fi abordate probleme ce țin de reducerea prețurilor la gazele naturale importate din Rusia și reeșalonarea datoriilor pentru gazele contractate de la S.A. "Gazprom". La Moscova vor fi examinate și unele aspecte privind soluționarea problemelor privind achitarea datoriilor întreprinderii Căile Ferate ale Moldovei față de întreprinderea similară din Rusia, datorii în valoare de aproximativ 200 milioane de lei, care au revenit Chișinăului după destrămarea Uniunii Sovietice.

De asemenea, delegația moldovenească va avea o întrevedere cu conducerea RAO "ES", pentru a negocia în vederea creării unei întreprinderi mixte pentru producerea energiei electrice și atragerea de investiții în domeniul dat.

Comisia pentru relații externe a Dumei de Stat din Federația Rusă va solicita Guvernului Federației Ruse să condiționeze reducerea prețurilor la

gazele naturale și reeșalonarea datoriilor R. Moldova față de "Gazprom" cu reluarea emisiunilor posturilor de radio și televiziune rusești pe teritoriul R. Moldova, a declarat într-un interviu acordat agenției de presă RIA Novosti, președintele acestei comisii, Dmitri Rogozin. Comentînd demersul ministrului rus pentru presă, Mihail Lesin, care a solicitat premierului rus Mihail Kasianov și ministrului rus de externe Igor Ivanov, să examineze problema oportunității vizitei premierului moldovean la Moscova, Dumitru Braghiș a spus că prin acest scandal "artificial" din ajunul vizitei de lucru a delegației moldovenești la Moscova se urmăresc niște "scopuri obscure" și "frînarea procesului de negocieri dintre cele două state". Primul-ministru și-a exprimat îngrijorarea că prin cele întîmplate se încearcă sustragerea atenției opiniei publice "față de cele mai stringente probleme din societate"». (AP FLUX)

Varianta a doua

Rusia șantajează Chișinăul

Șeful guvernului nostru trebuie să plece zilele acestea la Moscova, ca să vadă ce vom face cu datoriile față de Rusia pentru gazele naturale. Unele datorii, cum ar fi cele pe care le au Căile Ferate ale Moldovei, sînt încă de pe timpul destrămării Uniunii Sovietice. Va mai încerca acolo să se înțeleagă cu rușii, ca să producem împreună energie electrică. Dar vorba e că rușii poate au să ne vîndă ceva mai ieftin gaze naturale și au să ne mai aștepte cu datoriile numai dacă le vom permite să difuzeze pe teritoriul nostru emisiunile posturilor lor de radio și de televiziune. Un ministru rus chiar a zis că ei ar mai trebui să se gîndească dacă are rost vizita premierului nostru în Rusia atît timp cît posturile de radio și de televiziune rusești nu-și pot emite nestingherit emisiunile în Moldova. Dar premierul moldovean a spus că acest scandal "artificial" a fost pus la cale de cineva pentru a zădărnici înțelegerile dintre cele două state și a-i abate pe oameni de la problemele complicate ale vieții.

Este interesant a se observa modul în care sînt folosite resursele limbii într-o variantă și în alta ale textului. În prima variantă avem foarte multe formule specifice stilului publicistic (*vizită de lucru, în cadrul întrevederilor, vor fi examinate, datorii în valoare de, va avea o întrevedere, a negocia în vederea, să condiționeze reducerea prețului, reeșalonarea datoriilor, a declarat într-un interviu, agenție de presă, comentînd demersul, a solicitat premierului, să examineze problema oportunității, frînarea procesului de negocieri, cele două state, și-a exprimat îngrijorarea*), pe cînd în varianta a doua aceste formule sînt înlocuite cu expresii neutre sau cu unele de origine populară (*zilele acestea, sînt încă de pe timpul, rușii poate au să ne vîndă, ceva mai ieftin, să ne mai aștepte cu datoriile, ar mai trebui să se gîndească*). E de remarcat exactitatea expunerii în prima variantă și

gradul de aproximație în cea de a doua, ambele fiind determinate, în mare măsură, tocmai de resursele de limbă utilizate.

Firește că nu există vreun dicționar care ar înmagazina toate resursele de limbă utilizate în cutare sau cutare stil. Nici nu poate exista (din motivele arătate mai sus). Însă pentru a le cunoaște totuși și a le utiliza adecvat, nu este o altă soluție decât a citi cu luare aminte cât mai multe materiale (bune!) redactate în stilul care ne interesează și a însuși stilul respectiv.

§7. Analiza textului și corectarea greșelilor

În linii mari, greșelile comise în text pot fi clasificate în:

A. *Greșeli de conținut* (numite și greșeli informaționale);

B. *Greșeli de logică* (confundarea noțiunilor, tragerea greșită a concluziilor, încălcarea raporturilor dintre cauză și efect, confundarea faptelor ontologice cu cele gnoseologice etc.);

C. *Greșeli de text* (numite și incoerențe):

a) greșeli de structură (încălcarea succesiunii normale a expunerii faptelor, nerespectarea alineatelor);

b) abatere de la temă;

c) absența unor enunțuri (alineate) necesare sau prezența unor enunțuri (alineate) de prisos;

D. *Greșeli de stil* (pleonasm, anacolut, utilizarea inadecvată a faptelor de limbă, formularea defectuoasă a frazelor etc.);

E. *Greșeli gramaticale*:

a) greșeli ortografice;

b) greșeli punctuaționale.

Evident, gravitatea greșelilor poate fi diferită, în funcție de măsura în care acestea afectează integritatea și exactitatea mesajului. Oricum, un adevăr rămâne incontestabil: **textul scris de un om instruit nu trebuie să conțină nici un fel de greșeli.**

Greșelile pot fi corectate atât pe parcursul pregătirii textului, cât și la etapa de definitivare a lui. Totul depinde de stilul de lucru al autorului. Însă este firesc și faptul că textul va avea mai puține greșeli, dacă vom lucra mai mult asupra lui și, în primul rând, ne vom pregăti mai bine pentru a-l scrie. Ce trebuie să facem înainte de a începe redactarea unui text? Mai întâi trebuie să ne gândim bine și să ne întrebăm: ce avem de spus în textul respectiv? Ne este oare destul de clar subiectul pe care intenționăm să-l desfășurăm? Este interesant (folositor) pentru potențialul cititor acest subiect?

Dacă avem răspunsuri pozitive la aceste întrebări și ne-am hotărât totuși să desfășurăm subiectul, trebuie să ne mai întrebăm: cine va fi cititorul nostru, adică pentru cine scriem textul? Care sînt interesele și nivelul de pregătire al cititorului respectiv?

Avînd un răspuns clar și la aceste întrebări și cunoscînd caracterul subiectului pe care îl vom aborda, vom putea stabili stilul în care ne vom redacta textul: administrativ, publicistic, științific, familiar sau artistic.

Este foarte important de asemenea să stabilim ce va fi esențial în textul nostru, adică ce trebuie să punem în centrul atenției cititorului. Apoi, ce nu este esențial, dar totuși trebuie spus. Firește, toate acestea le vom plasa în partea centrală a textului, numită cuprins.

Ne vom gîndi numaidecît dacă textul nostru va trebui sau nu să aibă o introducere. Dacă va trebui, atunci în ea vom expune motivele care ne-au determinat să scriem textul, arătînd că subiectul abordat în el se află într-un context mai general și e legat de alte realități. Vom medita și asupra concluziilor și încheierii în general, alegînd pentru aceasta formulele de redactare cele mai potrivite.

Dacă textul va fi de proporții mari, pregătirea de redactare va mai include două etape: acumularea și selectarea materialelor necesare, precum și elaborarea unui plan al viitorului text. Avînd un plan bine chibzuit, ne va fi mai ușor să aranjăm structura textului pe elemente componente și să respectăm succesiunea logică, cronologică sau de altă natură a lucrurilor.

În faza de scriere propriu-zisă a textului este recomandabil să ne concentrăm toată atenția asupra aspectului informațional, adică asupra conținutului, lăsînd eventualele greșeli pentru următoarea etapă. După încheierea acestei etape va urma cea de finisare a textului, indiferent dacă greșelile au fost sau nu corectate pe parcurs.

Etapă de finisare începe cu prima lectură de control. Trebuie să reținem că este foarte greu să ne distribuim atenția în așa mod ca să avem în cîmpul de vedere **toate** aspectele textului și să înlăturăm **toate** greșelile. De aceea, la prima lectură de control, vom corecta doar greșelile de conținut, de logică și cele de text.

Greșelile de conținut afectează mesajul sub aspect informațional, oferind o imagine deformată despre adevăr. De exemplu, în enunțul *Mihai Eminescu s-a născut în anul 1830* avem o greșeală de conținut, care trebuie corectată prin ștergerea cifrelor greșite și înlocuirea lor, în spațiul din partea de sus a rîndului, cu cifre corecte.

Un alt exemplu: *Pînă în anul 1940 în spațiul dintre Nistru și Prut erau 9 raioane*. În acest enunț cuvîntul *raioane* constituie o greșeală de conținut, care constă în prezentarea realității printr-o optică deformată. Unitatea administrativ-teritorială de divizare a Basarabiei de pînă la 1940 era județul, nu raionul. Prin urmare, cuvîntul *raioane* trebuie șters, iar deasupra lui vom scrie cuvîntul *județe*.

Eliminarea greșelilor de conținut cere cunoașterea perfectă a informației expuse în text.

Corectarea greșelilor de logică cere efort intelectual și concentrare sporită asupra mesajului.

Deși greșelile de logică degradează textul prin gravitatea lor și de aceea trebuie înlăturate, totuși e bine să știm că multe din asemenea greșeli s-au cristalizat în limbă, utilizându-se ca fapte normale și indiscutabile. În general, în limbă nu totul este logic. Doar un singur exemplu: *a sta cu căciula în cap*. Vorba e că în realitate căciula nu stă *în cap*, ci capul stă *în căciulă*.

De unele greșeli de logică am luat deja cunoștință (vezi **Normele de logică în comunicarea orală**), de aceea vom mai examina doar două exemple. Primul:

Noul bloc de studii va fi gata în luna iunie. Clasele liceale vor trece în el. Ca să se știe de pe acum cum va fi repartizarea clădirilor și a sălilor.

În acest exemplu avem trei enunțuri legate consecutiv. E de observat că între enunțul al doilea și al treilea există un raport final care ar exprima ideea, absolut eronată, că clasele liceale **vor trece în blocul nou, ca să se știe cum va fi repartizarea clădirilor și a sălilor**. Or, adevărul este că aceste clase vor trece în blocul nou din alte motive (ele nu sînt desfășurate în text), dar nu din cel arătat în text. Persoana care a emis mesajul a voit să spună cu totul altceva, și anume că aduce la cunoștință informația respectivă ca să se știe din timp care va fi repartizarea clădirilor și a sălilor. Așadar, pentru a exprima exact ideea ce se cere comunicată, trebuie făcută următoarea modificare a textului, care se va scrie deasupra rîndului: enunțul al treilea va începe cu *Vă aducem la cunoștință acest fapt...* În această variantă a textului vom observa că între *aducem la cunoștință*, pe de o parte, și *ca să se știe*, pe de altă parte, există într-adevăr un raport final.

Evident, modificarea pe care am făcut-o nu este unica posibilitate de a corecta greșeala. Totul depinde de scopul vorbitorului și de mesajul textului.

Al doilea exemplu conține de asemenea o greșeală de logică, asemănătoare cu cea de mai sus:

În șatră nu mai rămăsese nici o suflare. Pentru că nu se mai auzea nici o respirație, nici o voce, nici un vaiet.

Raportul de cauzalitate dintre cele două enunțuri este exprimat greșit, diametral opus celui din realitate. Prin urmare, s-ar cere schimbarea locurilor enunțurilor. Aceasta ar fi o posibilitate de a corecta greșeala:

În șatră nu se mai auzea nici o respirație, nici o voce, nici un vaiet. Pentru că nu mai rămăsese nici o suflare.

A doua posibilitate de corectare ar consta în suprimarea cuvintelor *Pentru că*, care exprimă raportul greșit de cauzalitate:

În șatră nu mai rămăsese nici o suflare. Nu se mai auzea nici o respirație, nici o voce, nici un vaiet.

Și, în sfârșit, a treia posibilitate:

Părea (credeam, eram siguri etc.) că în șatră nu mai rămăsese nimeni. Pentru că nu se mai auzea nici o respirație, nici o voce, nici un vaiet.

Să observăm atent că de data aceasta între ceea ce i se părea vorbitorului și ceea ce este exprimat în enunțul al doilea este, în realitate, un raport de cauzalitate.

După cum s-a afirmat deja, în texte se strecoară nu numai greșeli de logică, ci și de altă natură. Prin numărul și gravitatea lor ele pot afecta, total sau parțial, valoarea comunicativă a textului. Astfel, am putea vorbi de texte reparabile și de texte ireparabile. Mai jos avem un exemplu de text ireparabil, care a fost publicat în ziarul *Flux* din 16 septembrie 1998, fără a fi redactat. Urmăriți atent analiza acestui text și modul de corectare a greșelilor din primele 6 enunțuri numerotate, ca să puteți face de sine stătător același lucru în celelalte 6 enunțuri din cele 12.

“Petru Bogatu (Țara):

În setul de măsuri anticriză, discutate vineri în Parlament, se propune o anulare a alocațiilor de la Buget pentru alimentația copiilor din instituțiile preșcolare. Pe de altă parte, Guvernul dă motorină pe gratis colhozurilor și reînființează direcțiile agricole raionale. Eu cred că o atare direcție cu 26 de angajați va cheltui mai mulți bani publici decât grădinițele și creșele, luate la un loc. Deci, asta este întrebarea, dle prim-ministru: încotro mergem – spre o economie de piață sau înapoi, spre economia socialistă?

Ion Ciubuc: ① *Vă mulțumesc mult.* ② *Dumevoastre ați abordat problemele care cu adevărat ele sînt foarte importante.* ③ *Nu, referitor la acele măsuri care au fost înaintate în Parlament s-a vorbit și s-a vorbit destul de clar, că o parte din aceste măsuri vor fi examinate la Guvern și ele au fost înaintate pentru examinare în Parlament.* ④ *O altă parte de măsuri, care a fost mai de urgență, ele au fost suplimentar, dar ele n-au fost examinate în Parlament și n-au fost examinate cu ministerele de resort.* ⑤ *Deci, ceea ce vorbiți dumevoastre ea anume cade în acea dispărțitură, la acel capitol.* ⑥ *De aceea orice măsură suplimentară, care a fost înaintată în Parlament, ea să fie detaliat examinată și credeți-mă că Guvernul Ciubuc, eu personal, ca prim-ministru, n-o să permit ca să fie niște măsuri care va fi în defavoarea societății.*

Vsevolod Ciornei (Săptămîna): *Formularea întrebării mele ar fi cam așa: Cum credeți, ați examinat bine, este pregătită societatea noastră pentru asemenea măsuri, ați calculat eventuala reacție a societății? Aveți argumente destule că anume asta trebuie făcut?*

Ion Ciubuc: ⑦ *Situația noastră critică care este astăzi ea este determinată de atitudinea noastră începînd cu anii 1991-92.* ⑧ *Faptul că*

noi, pe parcursul anilor, am cheltuit mai mult decât am avut în buzunar, vorbește despre situația care este astăzi. ⑨ Aceste reforme, dure, cum vă exprimați dumevoastre, în Pribaltica au fost chiar de la bun început efectuate, când populația mai avea rezerve din anii trecuți. ⑩ De aceea orice reformă cere anumite jertfe, și dacă noi nu le facem astăzi, înseamnă că mâine o să fie foarte imposibil de reparat situația. ⑪ Deci, vreau să vă spun că aceste măsuri ele au fost elaborate cu participarea unor reprezentanți din teritoriu, dar repet încă o dată că aceste măsuri cu caracterul celor din măsurile suplimentare ele acum se examinează suplimentar, împreună cu specialiștii de ramură din ministerul respectiv și după aceea o să fie examinate minuțios la ședința Guvernului. ⑫ Cred că aceasta va fi la sfârșitul săptămânii, dumevoastre vedeți că noi nu lucrăm după graficul o dată în lună, cum era înaintea, lucrăm acum după necesități în privința ședinței Guvernului.”

Textul acesta este un dialog alcătuit din întrebări și răspunsuri. Am putea considera că în linii mari sînt două întrebări (cu mai multe aspecte) și două răspunsuri. Evident, răspunsurile trebuie să se refere la întrebări.

Primul enunț nu conține greșeli. El exprimă o idee de mulțumire și recunoștință pentru întrebare, înscriindu-se normal în context.

Enunțul al doilea respectă coerența textului, fiind legat de primul prin faptul că în primul se mulțumește pentru întrebări, iar în al doilea se apreciază aceste întrebări. Însă el conține o greșeală de ortografie. Remarcăm aici forma aberantă *dumevoastre*, folosită pe parcursul întregului text, pe care o vom înlocui cu forma corectă *dumneavoastră* și la care în continuare nu vom reveni. Celelalte greșeli sînt de stil. În primul rînd, substantivul *problemele* trebuia utilizat la forma nehotărîtă (*probleme*), iar în al doilea rînd, enunțul conține cuvinte de prisos pe care le vom elimina și vom ajunge la varianta normală *Dumneavoastră ați abordat probleme cu adevărat importante*.

Enunțul al treilea ar părea să aibă o legătură cu întrebarea pusă interlocutorului prin faptul că s-ar referi la aceleași măsuri (dezbătute în Parlament). Însă de fapt el nu exprimă un gînd clar sau, mai exact, sub aspectul conținutului este un nonsens. Potrivit întrebării puse interlocutorului, acesta trebuia să se refere la o acțiune (de anulare a alocațiilor de la buget pentru alimentația copiilor) din setul de măsuri anticriză discutate în Parlament. Însă interlocutorul face tocmai trei afirmații, fără ca vreuna din ele să se refere la întrebarea pusă mai sus, și anume: a) referitor la acele măsuri s-a vorbit destul de clar; b) o parte din măsurile respective vor fi examinate la Guvern; c) măsurile au fost înaintate spre examinare în Parlament. De aceea enunțul al treilea este, sub aspectul conținutului, **total incoerent**, și, pentru că nu poate fi corectat, trebuie eliminat în întregime. În afară de aceasta, enunțul începe cu negația *nu*, care nu e justificată aici (acest *nu* este împrumutat din limba rusă). Mai găsim

și o greșeală ortografică care se repetă de mai multe ori pe parcursul textului: *ezaminat* în loc de *examinat*.

Enunțul al patrulea, de asemenea, constituie o totală incoerență sub aspectul global al conținutului, pentru că nu se referă la măsurile (mai exact, la anularea alocațiilor) vizate în întrebare, ci la "o altă parte de măsuri", suplimentare și urgente, care nu au fost examinate nici în Parlament, nici la ministerele de resort. În afară de aceasta, enunțul e defectuos sub aspect stilistic. Dacă am elimina erorile respective, am obține varianta: *O altă parte de măsuri, suplimentare și mai urgente, nu au fost examinate nici în Parlament, nici la ministerele de resort.* Însă nici în această variantă enunțul nu constituie un răspuns la întrebarea de mai sus, de aceea trebuie eliminat.

Enunțul al cincilea este paradoxal, pentru că nu se leagă în nici un fel cu întrebarea. În forma în care este redactat el nu are nici un înțeles logic. La începutul enunțului prezența cuvântului *deci* nu este justificată, deoarece după el nu urmează o concluzie trasă din premisele enunțate. Nici utilizarea pronumelui *ea* nu este motivată, pentru că acest pronume în cazul de față nu înlocuiește un nume (feminin) folosit mai sus. Afirmția *ea cade în acea despărțitură, în acel capitol* este cu totul neclară nu numai pentru că nu știm **cine** cade, dar și pentru că nu știm nici **care** e **acea** despărțitură sau **acel** capitol. Prezența lui *acel* sau *acea* dă de înțeles că faptul numit ne este deja cunoscut, că despre el s-a vorbit anterior, însă în cazul textului de față aceste fapte sînt cu totul necunoscute.

Dacă am încerca să intuim ce a vrut să spună interviueatul și să dăm enunțului o formă normală, am putea ajunge la următoarea variantă: *Faptele vizate de Dumneavoastră intră tocmai în setul de măsuri suplimentare despre care am pomenit.* Însă nici această variantă nu ar satisface condiția comunicării și a înțelegerii, pentru că faptele vizate în întrebare nu intră în setul așa-ziselor măsuri suplimentare, ci în setul de măsuri anticriză discutate în Parlament. Prin urmare, enunțul al cincilea trebuie exclus.

Enunțul al șaselea începe cu locuțiunea adverbială *de aceea*, care, în mod normal, exprimă un raport de cauzalitate. Însă în cazul de față prezența acestei locuțiuni este nemotivată, pentru că între enunțurile al cincilea și al șaselea nu există de fapt un asemenea raport.

Dacă vom încerca să dăm o formulare mai clară acestui enunț, ne vom confrunta cu unele greutăți, pentru că nu este clar dacă măsura suplimentară despre care e vorba este examinată în Parlament sau în Guvern. Oricum, o variantă mai acceptabilă a enunțului ar fi următoarea: *Orice măsură suplimentară înaintată în Parlament este examinată minuțios mai întâi în Guvern, iar eu, ca prim-ministru, nu voi permite măsuri care sînt în defavoarea societății.*

În formularea dată, enunțul ar constitui un răspuns la întrebare, însă acesta e atât de sumar și nebulos, încît e îndoielnic că este cu adevărat un răspuns.

După cum ne arată analiza textului în cauză, componentele lui nu sînt legate nici între ele, nici de întrebarea la care trebuia să fie dat răspuns. Prin urmare,

avem un text incoerent. Iar dacă eliminarea greșelilor din textul respectiv sau chiar reformularea componentelor acestuia nu poate realiza o coerență normală, după cum s-a întâmplat în cazul prezentat, avem un text ireparabil. Situația ar putea fi schimbată numai prin scrierea altui text, ținându-se cont de coerență și de logica lucrurilor.

În textele reparable, coerența se poate restabili prin:

- a) completarea textului cu enunțurile necesare pentru integritatea mesajului;
- b) eliminarea enunțurilor de prisos;
- c) înlocuirea enunțurilor nepotrivite cu cele cerute de text;
- d) permutarea enunțurilor și aranjarea lor în locurile necesare.

Restabilirea coerenței și eliminarea greșelilor la nivelul enunțurilor este mult mai simplă decât la nivelul textului. Ea se realizează de asemenea prin:

- a) completarea enunțurilor cu cuvinte necesare;
- b) eliminarea cuvintelor de prisos;
- c) înlocuirea cuvintelor nepotrivite cu cele adecvate;
- d) permutarea cuvintelor și aranjarea lor în locurile necesare.

Iată câteva exemple:

a) *Vor mai fi create și alte întreprinderi de producție private, precum și cooperative de servicii. Sectorul agricol și alimentară va deveni mai productiv și mai eficient, dacă va fi bazat pe principiile economiei de piață.*

Întreprinderile care prestează servicii se numesc, într-un limbaj elevat, *întreprinderi prestatoare de servicii*. Formula *cooperative de servicii* ține de un limbaj telegrafic și neîngrijit. De aceea prima frază o vom completa cu adjectivul *prestatoare*, pe care îl vom plasa după substantivul *cooperative*.

Din fraza a doua ar reieși că e vorba de o subdiviziune structurală care se numește *sector agricol și alimentară*. Adevărul însă e cu totul altul, și anume că în realitate există două sectoare: unul e agricol și altul e alimentară. Pentru a exprima acest adevăr, e suficient să completăm fraza cu cuvântul *cel*, pe care îl vom plasa înaintea cuvântului *alimentară*.

b) *În perioada tranziției, republica se confruntă cu probleme stringente, care se impun în mod imperios și nu suferă amânare.*

În acest enunț partea care urmează după virgulă trebuie înlăturată, pentru că repetă fără nici un rost sensul cuvântului *stringent*.

c) *Oratorul a folosit o literatură largă de specialitate, în care a găsit modalități raționale de realizare a problemelor. A fost apreciat pentru calitățile sale neîntrecute de organizator și în special pentru nivelul mare al profesionalismului său.*

Literatura de specialitate poate fi bogată, vastă, dar nu largă, iar problemele nu se realizează, dar se soluționează sau se rezolvă. Prin urmare, în primul enunț cuvintele *largă* și *realizare* le vom înlocui cu *bogată* (*vastă*) și, respectiv, cu *soluționare* (*rezolvare*).

Nivelul poate fi înalt, avansat, sporit etc., numai nu mare. De aceea în enunțul al doilea cuvîntul *mare* îl vom înlocui prin cuvîntul *înalt*.

d) *Prin prezenta, suplimentar vă comunicăm că va avea loc adunarea generală a acționarilor la 12 martie 2005.*

În acest enunț cuvintele nu sînt la locurile potrivite, adică e încălcată topica. La permutarea lor am obține varianta normală: *Prin prezenta, vă comunicăm suplimentar că la 12 martie 2005 va avea loc adunarea generală a acționarilor.*

Întrucît topica în limba română este relativ liberă, ea fiind determinată de intențiile autorului, de accentul logic și de alți factori, enunțul de față ar putea fi redactat și în următoarea variantă: *Prin prezenta, vă comunicăm suplimentar că adunarea generală a acționarilor va avea loc la 12 martie 2005.*

Verificarea cunoștințelor

1. Ce trebuie să facem înainte de a scrie un text?
2. Cum ne vom pregăti de scrierea unui text?
3. Care sînt tipurile de greșeli comise în texte și în ce constau ele?
4. Care pot fi consecințele greșelilor comise în texte?
5. Ce presupune etapa de finisare a textului?
6. Cum se face analiza textului și cum se corectează greșelile?
7. Scrieți un text scurt (o pagină) tratînd în el un subiect preferat, apoi schimbați-l cu un coleg și redactați-le reciproc.
8. Găsiți în presa periodică sau în cărți un text cu greșeli. Explicați greșelile și corectați-le.
9. Scrieți un articol pentru ziar în care să tratați o temă care vă interesează.

§8. Omisiunile în comunicarea scrisă

Dacă vom urmări evoluția oricărei limbi pe parcursul mai multor secole sau chiar milenii, vom constata că majoritatea cuvintelor și-au schimbat formele într-o măsură mai mică sau mai mare. Astfel, formele aceluiași cuvînt, atestate în diferite etape istorice, uneori nu numai că nu sînt identice, dar nici asemănătoare nu sînt. De ce oamenii modifică formele cuvintelor? Această întrebare și-a găsit demult explicație în cercetările specialiștilor prin cunoscuta teorie a *economiei în limbă*, care rămîne în vigoare pînă în prezent. Dar care este motivul economiei în limbă ?

Vom medita în cele ce urmează asupra acestei probleme, pornind de la postulatul că fiecare individ din natura vie (fie plantă, fie animal) este organizat în așa mod, încît să se poată adapta la mediu, *să consume cît mai puțină energie pentru necesitățile existentei sale* și, dacă împrejurările o permit, chiar să trăiască pe contul altor indivizi.

În cazul omului, aceste trăsături sînt și mai evidente, deoarece ele sînt determinate de caracterul rațional al acestuia (nu în zadar a fost supranumit *homo sapiens*). Ființă rațională, omul tinde să-și satisfacă necesitățile, inclusiv cele de comunicare, printr-un consum minim de energie și de timp. Prin contribuția rațiunii sale, el reușește să-și realizeze anumite scopuri, depunînd eforturi cît mai mici și economisind astfel energie și timp. Această economisire a devenit un principiu al existenței omului, cristalizat în subconștientul lui, principiu pe care l-am numi *condiție a omului*. Ghidat de acest principiu în procesul comunicării verbale, omul a modelat de-a lungul tuturor timpurilor faptele de limbă în așa fel ca să poată spune prin ele cît mai mult, dar cu eforturi cît mai mici.

Modificarea resurselor de limbă în procesul comunicării a fost numită de către lingviști *evoluție a limbii*, iar legitățile cele mai generale care au guvernat această evoluție au fost numite *legi fonetice*.

Se consideră că legile fonetice și-au încheiat manifestarea sau, altfel zis, cuvintele au devenit deja atît de șlefuite, încît mai departe nu mai este loc pentru “optimizarea” lor. Acest punct de vedere poate fi acceptat numai dacă luăm ca sistem de referință cunoscutele legi fonetice, cercetate de lingvistica clasică, legi care s-au manifestat la o anumită etapă de dezvoltare a limbii. Fiind însă în afara acestui sistem de referință, am putea afirma cu certitudine că procesul de trunchiere și prescurtare a faptelor de limbă nu încetează niciodată, deși normele limbii literare au menirea să-l stăvilească. Să observăm în acest sens frecvența înaltă în uz a unor cuvinte trunchiate cum ar fi, bunăoară, *mul(t) mai mare*, *tre(buie) să știi*, *prof(esor)*, *dom(nu)le* ș.a. Iată doar un singur exemplu: “... Voronin declară în noaptea de Revelion în PMAN că R. Moldova iaca-iaca e în Uniunea Europeană, tre 'să mai facă doar un skaciok!” (*Timpu*, nr. 1, 2003). În afară de forma trunchiată *tre'* (complet: *trebuie*), în citatul respectiv a fost utilizată, tot din motive de economie, abrevierea *PMAN*, despre care nu chiar toți știu că înseamnă “Piața Marii Adunări Naționale”, precum și abrevierea *R.*, care într-un limbaj mai puțin îngrijit ar însemna “republică”.

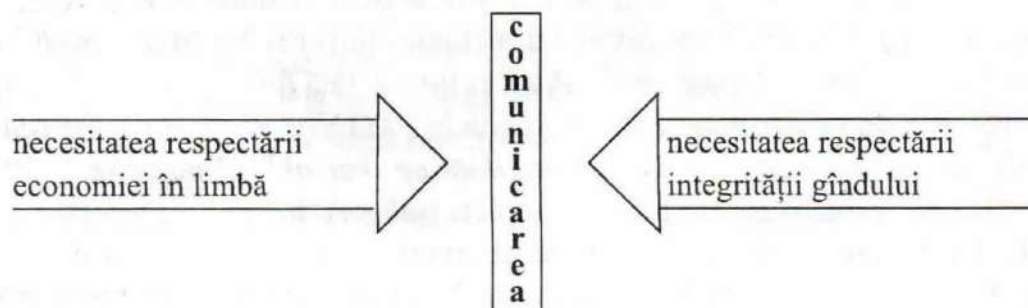
În secolul vitezelor și al crizei de timp (o convingere inspirată din viața americanilor și uneori aplicată exagerat de perseverent este: *timpu* înseamnă *bani*), la principiul economiei de energie se mai adaugă și principiul economiei de timp, precum și atitudinea neglijentă a multor vorbitori față de cultura comunicării – toate acestea cauzînd omisiuni frecvente la toate nivelurile comunicării (cuvînt, enunț, text). În cele ce urmează, ne vom referi doar la omisiunile realizate la nivelul enunțului, fără a avea ca scop elaborarea și conturarea unei teorii a fenomenului în cauză, ci mai curînd atenționarea celor ce comunică în scris în vederea evitării unor eventuale erori.

Din motive de economie, vorbitorii trunchiază enunțurile, eliminînd din ele elementele de care consideră că se pot dispensa. Cercetarea acestui fenomen, pe care îl numim *omisiune*, ar contribui la interpretarea teoretică a unor fapte de sintaxă (a frazei și a textului), oferind totodată și soluția unor probleme practice care apar la redactarea (corectarea) textelor și care îi interesează în mod expres

pe redactori, ziariști, corectori și pe toți cei implicați în comunicarea scrisă prin activitatea lor profesională.

O omisiune este realizată în scopul comprimării unui enunț. Dar cât de mult se poate comprima un enunț, fără a afecta gândul exprimat în el? Care este relația dintre omisiune și integritatea semantică a enunțului? Tocmai aceste întrebări constituie subiectul pe care îl vom elucida în continuare. Vom porni de la postulatul că enunțul exprimă un gând transmis de la vorbitor (*emițător*) la ascultător (*receptor*), iar actul comunicării (prin mijloace verbale) se consideră realizat numai dacă integritatea gândului recepționat de ascultător coincide total cu integritatea gândului pe care a intenționat să-l transmită vorbitorul.

După cum se poate conchide din cele de mai sus, actul comunicării (prin urmare, și vorbitorul) este determinat de două principii opozitive: pe de o parte, de economia în limbă și, pe de altă parte, de necesitatea de a exprima gândul în toată integritatea lui, cu maximum de exactitate. Primul principiu cere cât mai multă economie, adică să se scurteze enunțul cât mai mult, iar cel de-al doilea cere ca gândul să fie transmis absolut exact. Dar în ce măsură poate fi “comprimat” un enunț fără a-i afecta integritatea semantică? Exact acest lucru trebuie să-l sesizeze vorbitorul, pentru că tocmai el va trebui să respecte principiile amintite, construind pe baza lor doi factori opozitivi în stare de echilibru. În mod schematic, situația s-ar prezenta în felul următor:

După cum ne demonstrează analiza unui vast material de cercetare, rolul de arbitru al vorbitorului în identificarea și respectarea echilibrului dintre *economia în limbă* și *integritatea gândului* nu este defel simplu, deoarece modul în care acest *arbitru* percepe, în fiecare caz aparte, economia și integritatea este relativ, chiar subiectiv. Fiecare vorbitor simte în mod individual dacă un gând, exprimat într-un anume mod, constituie o entitate integrală sau, dimpotrivă, este știrbit, suspendat sau echivoc. Ne vom convinge de acest adevăr în cele ce urmează, examinând patru tipuri de omisiuni (realizate în scopuri de economie) denumite, respectiv, în funcție de gradul de eroare cauzată: *omisiuni recomandabile*, *omisiuni admisibile*, *omisiuni nerecomandabile*, *omisiuni condamnabile*. Cazurile vor fi examinate în ordinea creșterii gravității erorilor, iar în final vom trage anumite concluzii privitor la măsura în care poate fi comprimat un enunț, fără a-i știrbi integritatea semantică. (Pentru comoditate și economie de spațiu cuvintele omise vor fi date între paranteze.)

8.1. Omisiuni recomandabile

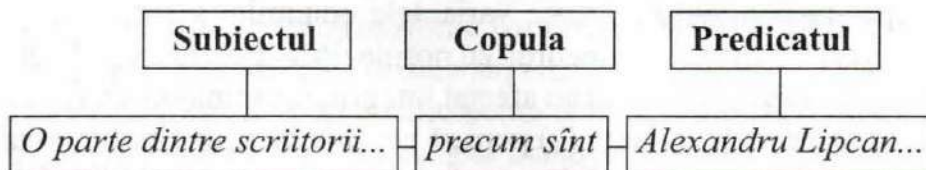
Exemplul întâi. În enunțul *În ochii triști ai tăi am văzut ochii mei* a fost făcută o omisiune, ajungându-se la varianta comprimată de la varianta completă *În ochii triști ai tăi i-am văzut pe ai mei*. Comparînd gîndul din varianta completă cu cel din varianta comprimată, observăm că omisiunea nu a afectat integritatea semantică a acestuia. Mai mult, suprimarea unor cuvinte a conferit enunțului o structură mai concisă, eliminîndu-se o repetare supărătoare și cîștigîndu-se astfel sub aspect stilistic.

Exemplul al doilea. *O parte dintre scriitorii din fosta Republică Moldovenească, precum (sînt) Alexandru Lipcan, Samson Șleahu, Ion Cana și mulți alții, au rămas cunoscuți doar de criticii literari și de alți specialiști în materie de literatură.*

Să examinăm exemplul în cauză ca o variantă a unei structuri mai generale:

- a. *O parte dintre scriitorii... cum sînt Alexandru Lipcan...*
- b. *O parte dintre scriitorii... după cum sînt Alexandru Lipcan...*
- c. *O parte dintre scriitorii precum sînt Alexandru Lipcan...*

Dintre aceste trei variante (a, b, c), uzul “și-a permis” doar în ultima (c) să omită verbul copulativ *a fi*. Din punctul de vedere al logicii formale, acest enunț este o propoziție logică (adică o judecată), alcătuită din trei componente – subiect, copulă și predicat. Copula, fiind reprezentată prin una din formele verbului *a fi*, exprimă identitatea dintre subiect și predicat. Schema acestei identități ar fi următoarea:

Deși omisiunea verbului *a fi* înseamnă suprimarea copulei, adică a elementului care exprimă identitatea, ceea ce ar conduce la nonsens, uzul “și-a permis” totuși această abatere cu o frecvență atît de mare, încît ea a devenit normă. Ca rezultat, s-a ajuns la situația în care o construcție sincopată nu numai că nu constituie o greșeală de limbă, dar este chiar recomandabilă.

Făcînd această constatare, e firesc să ne întrebăm: după producerea omisiunii, care element al judecății a rămas să exprime identitatea dintre subiect și predicat? Pentru că, deși copula lipsește, identitatea este totuși într-un fel exprimată. În caz contrar, enunțul respectiv nu ar mai putea reda gîndul care se cere transmis interlocutorului. Credem că aici adevărul stă la suprafață: deși copula nu este prezentată în forma materializată a verbului *a fi*, ea este subînțeleasă ca fiind prezentă.

După cum am văzut, omisiunile recomandabile nu afectează integritatea semantică a enunțului. De regulă, enunțurile cu asemenea omisiuni sînt mai suple, mai sugestive.

8.2. Omisiuni admisibile

Exemplul întâi. *În Podișul Codrilor și (în) Podișul Nistrului configurația așezărilor rurale este determinată de relieful fragmentat de văi adânci.*

În acest exemplu, prepoziția *în* exprimă un raport spațial, avînd două poziții (prima și a doua) și incluzînd două complemente circumstanțiale de loc (*în Podișul Codrilor* și *în Podișul Nistrului*). Însă în poziția a doua, repriza este facultativă, pentru că, dacă aici prepoziția va lipsi, funcția de includere a celui de-al doilea complement circumstanțial îl va realiza prepoziția din prima poziție. Pentru că între cele două poziții (și, respectiv, între cele două complemente circumstanțiale) practic nu este distanță, astfel încît forța de inducție a prepoziției din prima poziție este suficientă, în percepția vorbitorului, ca să poată include și cel de-al doilea complement circumstanțial. Cu alte cuvinte, deși prezența prepoziției *în* în poziția a doua este în totală concordanță cu norma literară, absența ei este admisibilă, pentru că nu afectează gîndul care se cere comunicat.

Exemplul al doilea poate fi prezentat în trei variante, prima fiind completă, iar celelalte două avînd un anumit grad de comprimare.

a. *Examinăm structura economiei naționale care este prezentată pe sectoare.*

b. *Examinăm structura economiei naționale (care este) prezentată pe sectoare.*

c. *Examinăm structura economiei naționale (care este prezentată) pe sectoare.*

Sub aspectul conținutului, toate variantele enunțului respectiv exprimă același gînd, fără diferențe, și concordă cu norma. Prin urmare, cele două omisiuni (b, c), de diferite măsuri, nu au afectat integritatea semantică a enunțului. Sub aspect stilistic însă, varianta (a) pare să conțină un ușor balast verbal, iar varianta (c) pare să-l lase pe interlocutor într-o anumită incertitudine în sesizarea gîndului (însăși economia este organizată pe sectoare; economia este așa cum este, însă în cazul respectiv noi o vedem pe sectoare; economia este așa cum este, însă cineva ne-a prezentat-o pe sectoare). În această ordine de idei varianta (a) este corectă, varianta (b) este corectă, cea mai reușită și de aceea recomandabilă (pentru că este cea mai concisă și mai clară), iar varianta (c) este admisibilă.

Exemplul al treilea. *Aș încerca (să fac) o afirmație excesiv de patetică.*

În varianta comprimată, receptorului i se dă libertatea de a completa singur lacuna apărută în urma omisiunii, dar este puțin probabil că cineva ar subînțelege în locul acestei lacune alt verb decît *a face* (ori sinonimele acestuia). Tocmai acest fapt, adică ușurința eliminării omisiunii și completării ei cu același conținut de către toți vorbitorii, face ca varianta comprimată să nu-și piardă integritatea semantică și de aceea o considerăm admisibilă.

Exemplul al patrulea. *Conform (?) președintelui, federalizarea Republicii Moldova ar soluționa problema Transnistriei.*

Aici omisiunea este percepută ca un gol deranjant între cele două cuvinte (*conform* și *președintelui*), însă completarea lui parcă ar fi pusă nu în sarcina emițătorului, dar a receptorului, permițându-i acestuia din urmă să aleagă singur una din mai multe soluții posibile. Pentru orice vorbitor normal găsirea soluției nu va prezenta nici o dificultate, acesta alegând, de exemplu, între variantele: *opinie, teoriei, păreri, concepției* etc.

Exemplul al cincilea vizează omisiunea verbului *a fi* dintr-o serie de construcții gerunziale. Să examinăm enunțurile:

a. (*Fiind*) *adaptate cu grijă la situația concretă, multe modele s-au dovedit a avea succes.*

b. (*Fiind un*) *specialist cunoscut în domeniu și apreciat timp de trei decenii, în străinătate savantul nu a avut probleme de angajare în câmpul muncii.*

c. (*Fiind*) *în stare de ebrietate, șoferul nu a reușit să evalueze și să coreleze toți factorii situației create pentru a acționa în consecință.*

Structurile enunțurilor citate sînt atestate în uz atît în forma lor deplină, cît și în cea sincopată. După cum se poate observa, omisiunile înregistrate afectează doar structura sintactică a enunțurilor (de exemplu, în enunțul (a) construcția gerunzială devine construcție participială), însă integritatea semantică rămîne intactă. E de remarcat însă că asemenea omisiuni, indiferent de poziția construcției gerunziale, nu sînt întotdeauna admisibile. De exemplu: *Fiind băiet, păduri cutreieram.* (M. Eminescu)

8.3. Omisiuni nerecomandabile

Factorul natural, istoric și cel geografic influențează asupra gradului de populare și valorificare a teritoriului, (asupra) proceselor demografice, componenței etnice, specializării economiei etc.

Prepoziția *asupra* include patru complemente indirecte omogene în dativ: 1. *gradului de populare...*; 2. *proceselor demografice*; 3. *componenței etnice*; 4. *specializării economiei*. Însă ea precede doar primul complement, fără a fi reluată în celelalte trei poziții, pentru că se contează pe forța ei inductivă asupra celorlalte trei complemente. Întrucît distanța dintre prima poziție și cea de a doua este prea mare ca această forță să mai acționeze suficient de bine în memoria cititorului, forma în dativ a complementului al doilea (*proceselor*) apare ca fiind nemotivată. Soluția constă în reluarea prepoziției *asupra* în poziția a doua, adică înaintea celui de al doilea complement. În această poziție ea ar putea să-și exercite funcția de includere a celor două complemente indirecte care urmează.

8.4. Omisiuni condamnabile

Acest tip de omisiuni conduc la erori grave de logică și de stil. În continuare vom da o serie de exemple de enunțuri, din care vom încerca să desprindem tipologia greșelilor cauzate de omisiuni.

Exemplul întâi. *Activitatea de bază în această regiune este agricultura, care înregistrează o productivitate mai înaltă comparativ cu (productivitatea agriculturii din) celelalte regiuni.*

Omisiunea de față, realizată probabil nu numai din motive de economie, dar și din necesitatea de a evita repetarea supărătoare a cuvintelor indicate între paranteze, cauzează o greșeală de logică constând în compararea unor noțiuni incompatibile (se compară *productivitatea* cu *regiunile*). Varianta completă a enunțului, cu includerea cuvintelor indicate între paranteze, este într-adevăr deranjantă, de aceea trebuie evitată. Una dintre soluții ar fi următoarea: *Activitatea de bază în această regiune este agricultura, care înregistrează o productivitate mai înaltă decât cea din celelalte regiuni*. În varianta propusă sînt prezenți ambii termeni ai comparației, iar faptul că al doilea termen (*productivitate*) este înlocuit prin pronumele demonstrativ *acea* nu prejudiciază integritatea gândului exprimat în enunț. Mai pot exista și alte soluții: *Activitatea de bază în această regiune este agricultura, care înregistrează o productivitate mai înaltă decât în celelalte regiuni*. Această variantă de asemenea conține o omisiune evidentă, fiind suprimat termenul al doilea al comparației – *productivitatea*, însă el poate fi ușor subînțeles.

Și încă un enunț cu același tip de omisiune și, respectiv, cu același tip de greșeală: *Acești pictori fac parte din categoria numelor românești cunoscute*. După cum se poate lesne observa, în acest enunț se compară, într-o formă voalată, *pictorii* cu *numele*. Eroarea poate fi eliminată prin restabilirea cuvintelor omise: *Acești pictori fac parte din categoria pictorilor remarcabili români*. Greșeala logică a fost reparată, dar s-a ajuns la o greșeală stilistică, repetîndu-se în mod supărător cuvîntul *pictori*. Și această eroare poate fi rectificată, lexemul *pictorilor* fiind înlocuit cu *artiștilor*.

Exemplul al doilea. *Industria de parfumerie și cosmetice se bazează pe uleiurile extrase din plante eterooleaginoase și (?) alte materii prime.*

Enunțul de față conține o omisiune (marcată cu semnul întrebării între paranteze) care cauzează un echivoc. Locul omisiunii este precedat de două prepoziții (*pe* și *din*) care exercită o forță inductivă asupra poziției în care se află omisiunea. Acest fapt îi dă posibilitate cititorului să interpreteze enunțul în două moduri în funcție de prepoziția pe care o va utiliza. Astfel:

1. *Industria de parfumerie și cosmetice se bazează pe uleiurile extrase din plante eterooleaginoase și pe alte materii prime.*

2. *Industria de parfumerie și cosmetice se bazează pe uleiurile extrase din plante eterooleaginoase și din alte materii prime.*

Firește, soluția va consta în folosirea prepoziției adecvate în funcție de gândul care se cere comunicat.

Exemplul al treilea. *În prezent, în agricultură trebuie să recuperăm greșelile pe care le-au comis alții pînă acum.*

Eroarea comisă în enunțul de față (*recuperăm greșelile*) este cauzată de o omisiune. Varianta completă a enunțului (fără omisiune) ar putea fi: *În prezent în agricultură trebuie să recuperăm pagubele cauzate de greșelile pe care le-au comis alții pînă acum.*

Exemplul al patrulea este un caz în care același tip de omisiune (a prepoziției) poate avea efecte diferite. Să comparăm următoarele enunțuri:

1. *Accentul se va pune pe producția de zahăr, (de) conserve, (de) ulei vegetal, (de) lactate, (de) tutun fermentat, (de) mezeluri.*

2. *Strugurii au o valoare calorică mare, conținând vitamine, fermenți, fier, aluminiiu, fosfor, acizi organici, săruri de potasiu, (de) calciu, (de) magneziu etc.*

În primul enunț, prezența prepoziției *de* este necesară numai în fața determinativului *zahăr*, aici ea indicând raportul de determinare. În fața celorlalte determinative ea este de prisos (ba chiar și supărătoare), pentru că în aceste poziții acționează forța de inducție a prepoziției din prima poziție. Prin urmare, în acest caz omisiunea este recomandabilă.

În al doilea enunț, prezența prepoziției *de* (de ex., *de potasiu*) exprimă raportul dintre determinatul *săruri* și determinanții *potasiu, calciu, magneziu*, chiar dacă determinatul *săruri* nu se reia de fiecare dată. Iar lipsa prepoziției în pozițiile a doua și a treia cauzează un echivoc care îi permite cititorului să-și aleagă una dintre cele două variante posibile de sens: *calciu* sau *săruri de calciu, magneziu* sau *săruri de magneziu*. Cu alte cuvinte, în acest enunț reprimă prepoziției și, respectiv, omisiunea sînt purtătoare de sens.

Exemplul al cincilea. *Vom vorbi despre cele mai importante sărbători religioase ale creștinilor, mozaicilor și musulmanilor.*

Acest enunț permite o dublă interpretare. Prima: *Vom vorbi despre cele mai importante sărbători care aparțin numai creștinilor, despre cele care aparțin numai mozaicilor și despre cele care aparțin numai musulmanilor.*

A doua: *Vom vorbi despre cele mai importante sărbători religioase comune ale creștinilor, mozaicilor și musulmanilor.* Raportul posesiv dintre determinatul *sărbători*, pe de o parte, și determinanții *creștinilor, mozaicilor și musulmanilor*, pe de altă parte, permite această interpretare. Însă asemenea sărbători nu există. Firește, cititorul nu va înțelege că există *sărbători comune ale creștinilor, mozaicilor și musulmanilor*, dar nu pentru că enunțul nu ar permite această interpretare, ci pentru că știe prea bine că creștinii, mozaicii și musulmanii nu au sărbători religioase comune.

Pentru a ne convinge o dată în plus că enunțul în cauză permite această interpretare falsă, să completăm structura lui cu o altă informație, pe care cititorul nu o cunoaște în mod aprioric, ci trebuie să o afle din conținutul enunțului. Astfel: *Vom vorbi despre cele mai importante idei filozofice ale scriitorilor X, Y și Z.* Apartenența respectivelor idei filozofice poate fi înțeleasă în două moduri. Astfel, cele mai importante idei filozofice:

a. *care aparțin numai scriitorului X, care aparțin numai scriitorului Y și care aparțin numai scriitorului Z;*

b. *care aparțin și scriitorului X, și scriitorului Y, și scriitorului Z.*

Un alt exemplu, și mai convingător: *Grindina a distrus cele mai frumoase plantații ale lui X, Y și Z.*

Și acest enunț conține un echivoc, dînd posibilitate să se înțeleagă că plantațiile pot aparține, în mod separat, lui X, lui Y și lui Z sau pot aparține, în comun, lui X, lui Y și lui Z.

După ce ne-am convins că enunțul din exemplul al cincilea conține un echivoc, să observăm că greșeala respectivă este cauzată de anumite omisiuni. În acest scop, vom restabili între paranteze ceea ce a fost omis, obținînd astfel varianta completă care nu mai permite o dublă interpretare: *Vom vorbi despre cele mai importante sărbători religioase ale creștinilor, (despre cele ale) mozaicilor (precum) și (despre cele ale) musulmanilor.*

Exemplul al șaselea. *Sînt examinați factorii care au influențat pozitiv și negativ asupra agriculturii.* Întrucît situația din acest enunț este foarte asemănătoare cu cea din enunțurile cuprinse în exemplul al cincilea, vom lăsa comentarea cazului pe seama cititorului, indicînd în continuare doar varianta completă: *Sînt examinați factorii care au influențat pozitiv și (cei care au influențat) negativ asupra agriculturii.*

Exemplul al șaptelea. *Dacă judecăm după categoria de vîrstă a copiilor, ei vor ajunge să cunoască specificul culturii materiale, îndeletnicirile și meșteșugurile populare, bucătăria națională și folclorul.*

În enunțul de față, raportul dintre subordonata condițională și regentă este fals. În realitate, copiii nu vor ajunge să cunoască ceva doar în funcție de faptul că cineva judecă sau nu ceva în anumite condiții. Cu alte cuvinte, acțiunea din subordonată nu constituie în realitate o condiție pentru realizarea acțiunii despre care se vorbește în regentă. Această deformare este cauzată de suprimarea unui segment de frază, care i s-a părut vorbitorului de prisos. Golul apărut în urma omisiunii ar putea fi completat în felul următor: *Dacă judecăm după categoria de vîrstă a copiilor, am putea afirma că ei vor ajunge să cunoască specificul culturii materiale, îndeletnicirile și meșteșugurile populare, bucătăria națională și folclorul.* În urma acestei completări, structura frazei s-a schimbat (subordonata condițională + regenta + subordonata completivă), iar subordonata condițională exprimă un raport care poate exista în realitate (evident, dacă judecăm într-un anumit fel, am putea face anumite afirmații întemeiate pe judecățile respective).

Varianta completată a enunțului este doar una din multele posibile. Iată doar cîteva dintre acestea: *am putea crede că, am putea fi convinși că, am putea trage concluzia că, am putea avea certitudinea că* etc.

Acest tip de omisiune, condamabil, se întîlnește destul de frecvent în comunicarea scrisă. Iată încă un caz: *Dacă vom crede că documentele publicate reflectă adevărul, în acel an murise de foame 83 mii de oameni.*

Și în acest caz ne dăm ușor seama că raportul condițional este fals. În acel an puteau să moară ori să nu moară 83 mii de oameni indiferent de faptul dacă noi vom crede sau nu documentele respective. Condiția care a determinat moartea oamenilor respectivi a fost cu totul alta decît atitudinea noastră față de documentele publicate. Și în cazul de față, ca în cel anterior, eroarea e cauzată

de o omisiune. Încercăm să restabilim integritatea enunțului: *Dacă vom crede că documentele publicate reflectă adevărul, vom ajunge la concluzia că în acel an murise de foame 83 mii de oameni.*

Exemplele examinate demonstrează că, în procesul general al comunicării, omisiunea este un fenomen foarte frecvent, că la nivelul enunțului ea poate fi recomandabilă, admisibilă, nerecomandabilă sau condamnată, în funcție de context, dar și de modul subiectiv în care percepe lucrurile fiecare vorbitor. În planul culturii comunicării, este recomandabil să reținem că orice enunț poate fi comprimat (și *trebuie* comprimat) doar în măsura în care nu este afectată integritatea gândului care se cere exprimat. Depășirea acestui “prag”, numit *punct critic*, omisiunea este nerecomandabilă sau chiar condamnată. Așadar, criteriul primordial al comprimării enunțurilor impune *păstrarea integrității gândului* care trebuie transmis.

Cercetarea în profunzime a fenomenului omisiunii, inclusiv sub aspectul psihologiei perceperii textului, ar putea revela o serie de structuri deocamdată nestudiate și raportarea acestora la normele limbii literare.

Examinând mai multe cazuri de omisiuni, ne convingem că fenomenul poate fi clasificat nu numai după criteriul conformității acestora cu norma limbii literare, dar și după alte criterii, cum ar fi, bunăoară, cele care țin de structura propoziției. Astfel, de la tipologia propoziției s-ar putea ajunge la tipologia omisiunii.

Verificarea cunoștințelor

1. Explicați motivele, rostul și consecințele omisiunilor în comunicarea în scris.
2. Comentați omisiunile din următoarele enunțuri și, în caz de necesitate, corectați greșelile.
 - *Căprioarele umblă nestingherit prin toată rezervația încît zilnic le poți vedea într-un loc sau (în) altul.*
 - *Arealul principal de cultură a porumbului este Regiunea de Nord, care deține aproape jumătate din suprafața cultivată și (jumătate din) producția totală de boabe.*
 - *Fermierul s-a adresat în instanța de judecată să-și ceară pagubele de la infractor.*
 - *Condițiile naturale pentru traiul omului și (pentru) activitatea umană sînt foarte bune.*
 - *În declarație se menționează numărul și data ultimului document de intrare și (a celui) de ieșire.*
 - *Nu putem afirma că numărul persoanelor a căror limbă maternă este letona este dublu în comparație cu celelalte persoane.*
3. Găsiți în mass-media cinci enunțuri cu omisiuni, comentați-le și corectați, după caz, erorile.

§9. Modele de exprimare

Oamenii nu sînt întotdeauna originali nici în activitatea lor, nici, cu atît mai mult, în modul lor de exprimare. Gînditorul român Petre Țuțea afirma că omul în general nu este original (în sensul absolut al cuvîntului). Original este numai Dumnezeu, iar omul este un reproducător, mai mult sau mai puțin fidel, al celor create de Dumnezeu.

Într-adevăr, cea mai mare parte a activității omului este reproductivă, adică este o imitare a tot ce a preluat el de la predecesorii și de la semenii lui. Afirmatia poate fi ilustrată prin exemple din toate domeniile, pornind de la lucruri cu totul neesențiale și ajungînd la cele foarte importante. Omul reproduce, adică imită, fapte de suprafață, cum ar fi modele vestimentare, de coafură etc., precum și fapte de profunzime, cum ar fi modele de gîndire, de moralitate, convingeri etc. Se imită, de obicei, modele de la marile personalități, de la vedete de cinema etc. De exemplu, coafurile și stilul vestimentar al unor vedete de cinema sau ale unor interprete foarte cunoscute sînt în centrul atenției admiratoarelor lor, devenind modele pentru multe reprezentante ale sexului frumos. Sînt persoane care ajung pînă la aceea că țin într-un anume fel țigara sau își formează o anume alură pentru că îl au ca model pe un actor îndrăgit etc.

Este lăudabilă sau condamabilă imitarea? Aceasta e o problemă complexă. Oricum, în toate cazurile depinde de ceea ce luăm drept model și de măsura în care modelul respectiv ni se potrivește.

Totuși, în pofida faptului că omul imită foarte mult, el este în același timp o ființă creatoare. Teza lui Petre Țuțea precum că omul nu este original ar fi adevărată în cazul în care noțiunea de "original" ar fi interpretată la modul absolut. În celelalte cazuri ea este relativă, după cum relativ este însuși omul cu simțirea, judecata și activitatea sa. Dacă omul nu ar fi și original în activitatea sa (pe lîngă faptul că este un imitator), adică dacă nu ar fi și un creator, toate s-ar fi oprit doar la cele create de Dumnezeu (în concepția biblică), fără participarea omului. Însă realitatea, mai exact totul ce a creat omul pe planetă, ne demonstrează contrariul, și anume că omul este un creator, chiar un *mare* creator.

Dacă vom examina limba ca mijloc de comunicare, cu toate modelele ei de exprimare, de asemenea, vom constata relativitatea noțiunii de "original". Cu alte cuvinte, pe de o parte, omul nu este original, pentru că utilizează sisteme de comunicare elaborate și îmbogățite de predecesorii lui (în general, omul învață a vorbi din cea mai fragedă vîrstă imitîndu-i pe cei din jur). Pe de altă parte, el este totuși original, pentru că dezvoltă în mod creator sistemul pe care l-a moștenit, adăugîndu-i posibilități noi de exprimare (construcții, expresii, cuvinte, sensuri etc.). Oare acei care dau naștere unui cuvînt, unei metafore sau formule de adresare nu realizează niște modele originale de exprimare?

Rațiunile expuse mai sus ne duc în mod inevitabil la concluzia că omul este în același timp imitator și creator. Evident, această concluzie este generală, fără

a se referi în particular la fiecare personalitate, pentru că un om poate fi în mare măsură imitator, iar altul creator. Tot aici e cazul să se mai precizeze că faptele de profunzime, cum ar fi modelele de exprimare, se imită mult mai greu decât cele de suprafață. După cum știm, modelele de exprimare le reflectă pe cele de gândire. Însă gândirea, inteligența este un fenomen genetic, nativ. Ea poate fi cultivată, dezvoltată, modelată, dar nu imitată. Se preiau ușor și frecvent modele de exprimare care nu cer prea mari eforturi de gândire, iar uneori, din păcate, modele nerecomandabile sau chiar condamnabile din punctul de vedere al normelor limbii literare. Modelele frumoase, demne de preluat, deseori ne scapă din atenție. Pentru că receptăm în fugă doar mesajul celor ascultate sau citite, fără a observa haina verbală a lui. Însă deseori tocmai această haină scilicet îi conferă mesajului valoarea atractivă sau chiar artistică ce ne delectează. Este mai mult decât recomandabil să fim mai atenți și la ținuta verbală a mesajului pe care îl recepționăm (cuvinte, expresii, construcții, stil), pentru că unele persoane (scriitori, publiciști sau chiar funcționari publici) sînt adevărați creatori de limbă, mînuitori de condei, stilști rafinați și ar fi o pierdere regretabilă pentru noi, dacă nu am prelua modelele respective și nu le-am utiliza în comunicare.

Fenomenul imitării are și anumite aspecte negative, care țin de ceea ce numim *conștiință de turmă*. Tocmai această conștiință îi face pe mulți basarabeni, în special intelectuali, să nu aibă o pronunțare literară, un vocabular bogat etc. Pentru că ei s-ar jena să vorbească în alt fel, adică literar, decât colectivitatea în care se află. Cu atît mai mult cu cît în colectivitățile basarabene vorbitorii care încearcă să se deosebească printr-un limbaj literar deseori sînt dezaprobați și chiar persiflați, lucru care se explică prin ignoranță, iar aceasta, după cum se știe, este și agresivă. Sînt deosebit de regretabile asemenea cazuri, dacă ele au loc în școli și, ca urmare, pedagogii și elevii vorbesc neliterar, ca majoritatea oamenilor neinstruiți.

Revenind la cele expuse mai sus, amintim că preluarea, perpetuarea și dezvoltarea modelelor frumoase, atît de limbă, cît și de altă natură, este lăudabilă. Examinați în acest sens mesajele de mai jos și observați haina lor aleasă pentru a selecta unele modele și a le folosi în diferite situații de comunicare. E vorba de un sondaj realizat de revista *Dilema* din 25-31 ianuarie 2002, în care celor intervievați li se propunea să răspundă la două întrebări, prima dintre ele fiind: *Ce anume din "lumea lui Caragiale" (personaje, vorbe, înțelesuri, comportamente etc.) se regăsește în societatea românească de azi?* Iată două secvențe din acest interviu:

1. *Autoritatea, banul și ideologia. În perioadele de mobilitate socială înfloresc afacerile cu materiale de construcție. Jupîn Dumitrache și contemporana lui Scarlett O'Hara, făceau comerț cu cherestea, în timp ce întreprinzătorii de azi se orientează către termopan. Și unii, și alții trebuie să mențină relații cu autoritatea. În acest scop, Scarlett se bazează pe Rhett, Jupîn Dumitrache pe Ipingescu, ca și, acum, Vîntu pe Timofte.*

2. În cultura română, Caragiale este – ca și Eminescu – arhitectul unui proiect peren și ambițios al identității noastre, ilustrând modul în care existăm, acționăm și ne percepem pe noi, pe ceilalți, ca și universul în care trăim. În mod doar aparent paradoxal, numai proiectul eminescian – de care nu e locul să mă ocup aici – nu și cel al lui Ion Luca Caragiale, a fost perceput ab initio ca exponențial, lăsându-ne să vedem ca într-o oglindă ce am fost, ce sîntem, ce vom fi. Universul proiectat de Caragiale a fost, de regulă, subevaluat, ca o configurație mai mult sau mai puțin supusă uzurii temporale. În această privință, E. Lovinescu s-a înșelat, pe cît de grav tot pe atît de semnificativ.

În realitate, macheta lumii noastre elaborată de Caragiale a fost de la bun început la fel de pertinentă și a avut aceeași vocație revelatoare ca aceea eminesciană – dacă nu cumva avantajul a fost de partea celui dintîi.

§10. Dicționarul – un instrument permanent de lucru asupra textului

În activitatea intelectuală și mai ales în procesul redactării diferitelor texte, oamenii se confruntă cu multiple probleme de limbă, la a căror soluționare au nevoie de consultații. Să zicem că un inginer a redactat un text cu indicații privind utilizarea mijloacelor tehnice de alarmă incendiară, dar cînd a încercat să dea o denumire textului, s-a pomenit în fața unei dileme: din două cuvinte asemănătoare – *instrucție* și *instrucțiune* – trebuia ales cel potrivit pentru titlul textului. Vorba e că și *instrucție*, și *instrucțiune* sînt legate de verbul *a instrui*, adică *a învăța*, fapt care a și generat dilema.

În asemenea cazuri trebuie să consultăm dicționarul. Dar care dicționar? Inginerul s-o fi gîndit că unul din cele două cuvinte este corect, iar celălalt e greșit, de aceea a consultat dicționarul ortografic. Însă încercarea a fost zadarnică, pentru că dicționarul ortografic atestă ambele cuvinte. A luat dicționarul explicativ și a aflat următoarele: *instrucție* înseamnă “proces de predare în instituțiile de învățămînt și de pregătire teoretică și practică a militarilor”, iar *instrucțiune* înseamnă “indicații cu privire la modul de îndeplinire a unor acțiuni; norme; reguli”. Prin urmare, inginerul scrisese o *instrucțiune*, dar nu o *instrucție*.

Formele sau conținutul unor cuvinte în concepția subiectivă a multor vorbitori pot fi diferite, însă dicționarele oferă formele și conținutul standard, recomandate de normele literare. Folosite des, dicționarele devin instrumente permanente pe biroul celui care scrie sau citește.

Partea lingvistică care se ocupă de cercetarea cuvintelor se numește **lexicologie**, iar activitatea practică de elaborare a dicționarelor se numește **lexicografie**. Persoanele care elaborează dicționare se numesc **lexicografi**.

Lexicografia românească ca ramură practică a lingvisticii a apărut la începutul secolului al XX-lea, însă rădăcinile ei se trag încă din secolul al

XIX-lea. De exemplu, ilustrul gînditor și lingvist român Bogdan Petriceicu Hasdeu începe în secolul al XIX-lea un dicționar-tezaur, numit *Etymologicum Magnum Romaniae*, scriind în anii 1886-1898 patru volume și reușind să ajungă pînă la cuvîntul *bărbat*.

În prezent, în Republica Moldova, în România și peste hotare se elaborează zeci de tipuri de dicționare, cu cele mai diferite destinații, care pot fi considerate prietenii cei mai devotați ai celor ce scriu și citesc. În continuare ne vom opri la unele tipuri de dicționare, aflîndu-le caracteristicile pentru a le putea utiliza în practică.

10.1. Dicționare bilingve și poliglote (polilingve)

Oamenii care în activitatea lor vin în contact cu două sau mai multe limbi și sînt nevoiți să facă traduceri dintr-o limbă în alta se folosesc de **dicționare bilingve și poliglote**. Pe paginile lor se dă, în stînga, registrul de cuvinte în limba de bază și, în dreapta – echivalentele acestora în limba sau în limbile de traducere. Dicționarele respective au denumiri de felul: *dicționar rus-român*; *dicționar francez-român*; *dicționar englez-român* etc. Ele se deosebesc după volum și destinație. Sînt dicționare bilingve în două sau mai multe volume care pretind să cuprindă întreg vocabularul unei limbi, dar sînt și dicționare care includ în registru numai anumite cuvinte. De exemplu, se dau numai cuvintele de bază, iar cele derivate sau de uz internațional nu se includ.

Dicționarele foarte mici au denumiri de felul: *dicționar de buzunar* (fr. *dictionnaire de poche*); *mic dicționar*; *scurt dicționar* etc. Dicționarele de buzunar sînt destinate, de regulă, turiștilor sau altor categorii de persoane ce călătoresc. Evident, ele dau numai cuvintele cele mai uzuale în anumite situații.

10.2. Dicționare explicative

Spre deosebire de dicționarele bilingve și de cele poliglote la care apelăm mai rar (doar atunci cînd sîntem nevoiți să traducem dintr-o limbă în alta), **dicționarele monolingve** se folosesc mult mai des. Acestea, la rîndul lor, sînt de cîteva subtipuri. Dicționarele monolingve la care apelăm mai des sînt cele explicative. Însăși denumirea lor vorbește despre menirea pe care o au, adică de a da explicațiile cuvintelor. Explicațiile pot fi de la cele mai simple, pe înțelesul tuturor, pînă la cele mai desfășurate, avînd caracter științific.

Dicționarele explicative sînt diferite atît sub aspect cantitativ, numărul de cuvinte-titlu variînd de la caz la caz, pentru că se aleg doar cuvintele care corespund anumitor domenii sau principii, cît și sub aspect calitativ, complexitatea definițiilor ținînd de necesitățile solicitanților. Vorbitorii de limbă română dispun de cîteva dicționare explicative mari, destinate publicului larg, care dau în registre majoritatea cuvintelor limbii române: *Dicționarul limbii române contemporane* (în patru volume); *Dicționarul limbii române moderne*, București, 1958; *Dicționar explicativ al limbii române*, București, 1996; *Micul dicționar academic* (în patru volume), București, 2001-2003 etc.

Avem câteva dicționare explicative ale limbii române, de proporții mai reduse, care, prin vechimea lor, au devenit rarități bibliografice: A. Scriban *Dicționarul limbii românești*, Iași, 1939; L. Șăineanu *Dicționar universal al limbii române*, Craiova, 1922 (ultimul a fost reeditat de Editura MYDO CENTER din Iași în 1997, apoi de Editura Litera din Chișinău în 1998). Evident, aceste dicționare, cu excepția edițiilor aduse la zi, sînt, într-o anumită măsură, depășite de timp atît sub aspectul cantitativ al registrului, cît și sub cel calitativ al explicațiilor și definițiilor.

Se consideră că dicționarele explicative mari sînt greu de utilizat, pentru că au un volum fizic prea masiv, nu pot fi purtate la lecții, în călătorii etc. De regulă, ele stau în redacțiile publicațiilor, în edituri, într-un cuvînt, acolo unde precizia cuvîntului are cea mai mare importanță. Însă pentru publicul larg, mai ales pentru elevi și studenți, s-au editat dicționare ceva mai mici, mai "manevrabile", care, deși au un registru mai redus, corespund totuși cerințelor mai puțin pretențioase ale solicitanților. Iată titlul doar al unuia din aceste dicționare: *Dicționar general al limbii române*, de Vasile Breban, București, 1987.

10.3. Dicționare enciclopedice

Unele dicționare explicative se disting prin caracterul lor științific, prin profunzimea și complexitatea explicațiilor și definițiilor, prin faptul că la unele cuvinte-titlu este prezentată literatura de specialitate recomandată, scheme, tabele și alte detalii caracteristice lucrărilor științifice. Acestea sînt **dicționarele enciclopedice**, care de fapt sînt lucrări intermediare, între dicționarele propriu-zise și enciclopedii. Unul din primele dicționare de acest fel, astăzi fiind depășit, este: I. Candrea, Gh. Adamescu, *Dicționar enciclopedic ilustrat*, București, 1926-1931. Un dicționar enciclopedic, de proporții mai mari, editat după război, se numește *Dicționarul enciclopedic român* (în patru volume). Unul dintre dicționarele de acest tip este și *Dicționar enciclopedic (ilustrat)*, apărut în anul 1999 la Editura Cartier din Chișinău. O lucrare de referință poate fi considerat *Dicționarul enciclopedic* (în șase volume), București, 1993-2004.

10.4. Dicționare terminologice

Un tip aparte de lucrări lexicografice îl constituie **dicționarele terminologice**, care pot fi monolingve, bilingve și chiar polilingve. Însăși denumirea generală a acestor lucrări vorbește de faptul că registrul lor include bogăția de termeni științifici utilizați în anumite domenii. Aceste dicționare nu sînt destinate publicului larg, ci numai persoanelor care își desfășoară activitatea în domeniile respective.

Dicționarele terminologice explicative se aseamănă într-o anumită măsură cu cele enciclopedice, cu excepția faptului că primele se referă la un singur domeniu, iar ultimele la toate domeniile.

Dat fiind faptul că de la 1940 încoace pe teritoriul dintre Nistru și Prut cercetările științifice se realizau preponderent în limba rusă, cele mai multe dicționare terminologice editate în Basarabia au fost cele bilingve. Iată câteva exemple:

I. Ețco, F. Cotelnic, L. Lungu, *Dicționar juridic rus-moldovenesc*, Chișinău, 1970; C. Stanciu, C. Bocșan, V. Maximciuc, *Dicționar de construcții rus-român*, Chișinău, 1993; Mihai Patraș, *Dicționar economic rus-român*, Chișinău, 1994.

Tipologia dicționarilor terminologice ruso-române, editate în fosta Republică Moldovenească și în actuala Republică Moldova, este foarte bogată, demonstrând o dată în plus că limba română pe acest teritoriu a fost și mai rămîne o limbă a traducerilor, fiind nevoită să folosească drept punct de plecare, mai ales în limbajul științific, limba rusă.

Dintre dicționarele terminologice monolingve putem aminti: *Dicționar biblic*, Editura *Cartea creștină*, Oradea, 1995; Alfred Bertholet, *Dicționarul religiilor*, Editura Universității *Alexandru Ioan Cuza* din Iași, 1995, Octavian Barboșă, *Dicționarul artiștilor români contemporani*, București, 1976; *Dicționarul esențial al scriitorilor români*, Editura *Albatros*, București, 2000.

10.5. Alte dicționare

O lucrare lexicografică de neînlocuit este **Dicționarul ortografic**. Spre deosebire de celelalte lucrări, el dă numai formele cuvintelor, făcînd abstracție de conținut. De aceea apelăm la acest dicționar doar atunci cînd ne interesează scrierea corectă a cuvintelor. În unele cazuri dicționarele în cauză atestă nu numai normele de scriere, dar și cele de pronunțare (ortoepice). Firește, dicționarele ortografice nu ne oferă absolut toate formele cuvintelor, dar numai cele inițiale, precum și cele la a căror scriere întîmpinăm dificultăți.

Unele dicționare ortografice omit multe cuvinte, readresîndu-ne, în aceste cazuri, la cuvintele ce au forme similare. Această soluție permite o reducere substanțială a volumului dicționarului. De regulă, dicționarele ortografice recomandă nu numai normele de scriere corectă a cuvintelor, dar și regulile prin care ajungem la normele respective.

Sînt unele dicționare la care apelăm mult mai rar. Le vom numi **dicționare speciale** și vom menționa doar o parte din ele.

Dicționarul etimologic este o lucrare lexicografică pe care o consultăm cînd ne interesează proveniența cuvintelor. El ne oferă **etimonul**, adică originea de la care a provenit cuvîntul respectiv. E de menționat că de cele mai multe ori putem găsi proveniența cuvintelor și în dicționarele explicative.

Formele și sensul cuvintelor constituie fapte de limbă pe care trebuie să le cunoaștem bine ori de cîte ori citim și scriem, iar originea cuvintelor ne interesează, de regulă, în cazul unor preocupări filologice.

Dicționarul de sinonime este o lucrare lexicografică pe care o consultăm, de regulă, cînd realizăm redactarea stilistică a unui text și dorim să utilizăm mai din plin bogăția lexicală a limbii. Un cuvînt folosit prea des într-un text devine supărător, de aceea el trebuie înlocuit cu un sinonim potrivit, cerut de context. În aceste cazuri, dicționarul de sinonime ne este de mare folos.

În lipsa unui dicționar explicativ, dicționarul de sinonime ne poate salva, ajutîndu-ne, prin sinonimul oferit, să înțelegem sensul cuvîntului ce ne interesează.

Dicționarele de antonime, de omonime și de paronime, întocmai ca cel de sinonime, ne ajută să înțelegem și să folosim mai bine și exact bogăția lexicală a limbii.

Pentru a putea comunica într-o limbă, se zice că e suficient să cunoști o mie de cuvinte din acea limbă. Dar am putea oare prin acest număr redus de cuvinte exprima gânduri subtile, idei abstracte și raporturi multilaterale? Desigur că nu. Pentru aceasta ne-ar trebui, probabil, vreo zece mii de cuvinte, care totuși nu ne-ar ajunge dacă am dori să avem un limbaj elevat, să comunicăm de fiecare dată în stilul cerut de situația concretă și să demonstrăm un rafinat simț al limbii. La realizarea acestor obiective ne-ar fi de mare folos și dicționarele de antonime, de omonime și de paronime.

Limba este un sistem de semne și totodată un fenomen social în continuă dezvoltare. Evoluția necontenită a realității obiective, apariția unor realii și dispariția altora – toate acestea fac ca limba “să-și revizuiască” permanent organizarea structurală și, în primul rând, vocabularul. Dicționarele nu reușesc să meargă în pas cu evoluția limbii, rămânând în urmă și atestând bogăția lexicală existentă **la o anumită etapă istorică**. Chiar în procesul muncii de elaborare a dicționarului limba continuă să se schimbe, iar dicționarul rămâne “nemișcat”, ca un document ce reflectă o secțiune sincronică a limbii. Așadar, s-ar putea afirma, în sens general-filozofic, că toate dicționarele sînt depășite de timp. Or, pe de altă parte, ar fi greșit să se creadă că limba “se mișcă” cu o viteză atît de mare, încît rămînerea în urmă a dicționarelor face ca acestea să nu mai poată fi folosite.

Cuvintele noi, care apar în limbă pentru a reflecta schimbările din realitate, se numesc **neologisme**. Ele nu reușesc întotdeauna să fie atestate de dicționarele explicative, această sarcină căzînd pe seama **dicționarelor de neologisme**, care sînt mai receptive la schimbările în vocabular și de proporții mai reduse. Alcătuitoarii acestor dicționare urmăresc și examinează cu atenție inovațiile în lexic, selectînd cuvintele care pot fi recomandate în calitate de normă și atestîndu-le în dicționare. E de remarcat în acest sens lucrarea lui Florin Marcu *Marele dicționar de neologisme*, București, 2002. Tot aici trebuie amintit și *Dicționarul de cuvinte recente* de Florica Dumitrescu, București, 1997.

Tipologia dicționarelor editate în Țară și peste hotare este foarte variată. În etapa apariției primelor dicționare, s-a pornit de la necesitatea de a inventaria bogăția lexicală a limbii, de a da celor interesați explicațiile necesare ale cuvintelor și de a stabili astfel normele de vocabular. Apoi s-a mers mai departe, ajungîndu-se de-a lungul timpului la cele mai diferite tipuri de dicționare și, astfel, la unele tradiții lexicografice.

Cele mai cunoscute lucrări lexicografice care și-au cucerit un nume prestigios în toată lumea sînt **dicționarele Larousse** și **dicționarele Robert**. Originea editării lor aparține Franței. Casa de editură franceză, înființată la Paris de lexicograful Pierre Larousse și specializată în editarea operelor lexicografice și

enciclopedice, a publicat mai întâi, sub redacția personală a lui Pierre Larousse, **Marele dicționar universal al secolului al XIX-lea** (17 volume, 1865-1876), apoi alte numeroase dicționare și enciclopedii generale și speciale, cunoscute în toată lumea.

Dicționarele, ca de altfel și literatura în general, intră în patrimoniul cultural al unui popor. Ele contribuie substanțial la instruirea și deșteptarea poporului. Enciclopediile și dicționarele pe care le are o națiune vorbesc despre nivelul de dezvoltare a acestei națiuni. Intelectualii, care sînt expresia spirituală a națiunii, folosesc dicționarele ca instrumente permanente de lucru în activitatea profesională.

Verificarea cunoștințelor

1. Ce este lexicografia? Ce puteți spune despre lexicografia românească?
2. Care sînt tipurile de dicționare pe care le cunoașteți?
3. Caracterizați dicționarele explicative. Care sînt principalele dicționare explicative românești?
4. Caracterizați dicționarele terminologice. Dați exemple de dicționare terminologice.
5. Care sînt dicționarele speciale? Care e rostul lor în activitatea intelectuală?
6. Cercetați atent modul în care sînt definite cuvintele în dicționarele explicative și definiți în același mod zece cuvinte întîlnite numai în localitatea (zona, cercul) voastră, dar neatestat în limba literară.
7. Definiți zece cuvinte literare, alese de voi, apoi confrunțați definițiile voastre cu cele din dicționar. Meditați asupra neajunsurilor din definițiile voastre și înlăturați-le.
8. Numiți cuvintele ale căror definiții sînt date mai jos:
 - a) *lege fundamentală a unui stat, investită cu o forță juridică superioară celorlalte legi, care cuprinde principiile esențiale ale organizării lui, stabilește drepturile și obligațiunile principale ale cetățenilor, sistemul electoral, organizarea organelor supreme și locale, reflectînd astfel stadiul de dezvoltare socială, economică și politică la un moment dat a statului respectiv;*
 - b) *totalitatea oamenilor (dintr-o comunitate socială dată) care sînt cam de aceeași vîrstă;*
 - c) *știință care studiază și descrie învelișul terestru, cu toate elementele sale, din punct de vedere fizic, economic, etnografic etc.*

Textul oficial

§1. Trăsăturile caracteristice ale textului oficial

Din capitolul precedent am văzut că textul coerent este o totalitate de enunțuri legate logic între ele pentru a exprima un mesaj. Însă noțiunea de “text coerent” este generică pentru mai multe tipuri de text. Astfel, în cadrul ei pot fi clasificate câteva tipuri de texte, și anume: *artistice, publicistice, științifice, epistolare, oficiale*. Fiecare tip se deosebește prin caracterul conținutului, prin stil, prin destinație.

În continuare ne vom referi la **textele oficiale** care au următoarele semne caracteristice:

- sînt emise de către persoane oficiale sau sînt adresate persoanelor oficiale;
- conținutul vizează probleme ce țin de relații oficiale (administrative sau de afaceri);
- sînt redactate în stilul oficial.

În categoria textelor oficiale intră atît acte (lege, contract, proces-verbal), cît și scrisori oficiale (scrisoare de ofertă, scrisoare de reclamație, scrisoare de mulțumire).

Să examinăm succint semnele distinctive ale textelor oficiale. După cum s-a afirmat deja, textele oficiale sînt scrise de persoane oficiale sau sînt adresate acestora. Oficiale sînt acele persoane care dețin funcții administrative sau de altă natură în virtutea cărora vin în contact cu persoane din cadrul unității în care își desfășoară activitatea și din afara acesteia. Persoane oficiale sînt președintele, ministrul, directorul, rectorul, decanul, inginerul, primarul, pretorul etc.

Așadar, una din condițiile *sine qua non* ale textului oficial este ca emitentul sau destinatarul acestuia să fie persoană oficială.

Conținutul textelor oficiale vizează numai probleme ce țin de relații oficiale. Relațiile oficiale pot fi de două tipuri: a) administrative; b) de afaceri.

Iată câteva exemple de relații administrative: Președintele Republicii – Prim-ministrul; Președintele Republicii – orice cetățean al Republicii; Pretorul sectorului Centru al Municipiului Chișinău – orice cetățean al sectorului Centru; Rectorul Universității de Stat din Moldova – orice angajat sau student de la universitatea respectivă; Șeful poliției din județul Orhei – orice cetățean al județului respectiv etc.

Cîteva exemple de relații de afaceri: Directorul magazinului *Bucuria* – orice client (furnizor sau cumpărător) al magazinului respectiv; Banca *Dacia Felix* – orice persoană care a încheiat un contract cu banca respectivă; Combinatul de Tutun din Chișinău – Magazinul de țigări *Infernul* etc.

Stilul în care se redactează textele oficiale se numește stil oficial sau administrativ-oficial. În general, prin stil funcțional înțelegem maniera, stabilită ca tradiție și acceptată de toți, de a comunica și de a folosi resursele limbii în anumite domenii și situații concrete. Stilul oficial este sobru, avînd trei calități de bază: 1. *claritate*; 2. *simplitate*; 3. *concizie*.

Claritatea stilului se obține prin folosirea cuvintelor și a construcțiilor celor mai potrivite, de preferință a cuvintelor monosemantice, a formulelor speciale de redactare și a termenilor deveniți tradiționali în actele oficiale, precum și prin evitarea tropilor, jocurilor de cuvinte, regionalismelor, arhaismelor și neologismelor asimilate insuficient.

Claritatea mai presupune sistematizarea și aranjarea strict logică a compartimentelor textului, respectînd în mare măsură organizarea structurală (pe paragrafe, puncte, alineate), caracteristică textelor oficiale și științifice.

Simplitatea stilului presupune o expunere a gândului într-o formă simplă, fără cuvinte de prisos și expresii pretențioase. Obținerea acestei calități se face prin eliminarea a tot ce este în plus.

Concizia stilului se aseamănă mult cu simplitatea, ea constînd în reliefarea ideii principale și în eliminarea celor secundare.

Limbajul administrativ este o variantă a limbii, utilizată în relațiile cetățeanului cu instituțiile statului. El s-a constituit acum cîteva secole, o dată cu apariția primelor texte administrative în limba română: *Pravila de la Govora* (1640), *Pravila lui Vasile Lupu* (1646), *Pravila lui Matei Basarab* (1652). E de menționat că atît în limba română, cît și în alte limbi, stilul administrativ are un caracter conservator. În acest stil, funcția expresivă a limbii, atît de caracteristică în stilul oral, este minimalizată sau chiar anihilată în așa măsură, încît face impresia că raportul *emițător – receptor* este înlocuit cu raportul *text – receptor*. Emițătorul, adică autorul textului, rămîne pe planul al doilea, trecînd de fapt în anonim. Aceasta se observă mai ales în legi, decrete, hotărîri și mai puțin în textele de corespondență oficială. Principalii factori rămîn textul și destinatarul, acesta din urmă fiind obligat, prin intermediul textului, să se situeze într-un anumit cadru legal sau social.

O serie de termeni din limbajul administrativ se utilizează preponderent în forma genului masculin (*învinuit, condamnat, testator, inculpat, pîrît*), iar altă serie – în forma genului feminin (*parte, persoană*).

Evident, pentru a redacta texte administrative la nivelul exigențelor, este necesar a cunoaște încă multe subtilități ale stilului oficial²⁶, dar se mai cere să citim încă multe texte din domeniul respectiv (de exemplu, *Monitorul Oficial al României*), pentru a ne obișnui cu stilul și cu structura lor sintactică și mai ales cu terminologia cancelărească – toate împreună constituind o variantă specifică a limbii române, oarecum “naftalinizată” în comparație cu alte limbaje moderne.

²⁶ Dumitru Irimia, *Op. cit.*, p. 213-244.

§2. Structura generală a textului oficial

Textele oficiale, atît actele, cît și scrisorile oficiale, au o structură generală specifică, incluzînd o serie de componente. În afară de aceasta, fiecare tip de act își are structura proprie, de care vom lua cunoștință cînd vom studia nemijlocit actele respective. Aici însă vom defini părțile structurale pe care le pot avea unele acte și scrisori oficiale.

Antetul (cuvînt provenit din limba franceză – *en tête*, însemnînd literalmente “în cap”, adică ceea ce se plasează în partea de sus a unui act) este indicația tipărită în partea de sus a unei foi de hîrtie sau a unui plic, cuprinzînd numele, adresa și alte date ale unei unități sau persoane.

Numărul și data sînt indicații situate în stînga, imediat mai jos de antet, necesare pentru înregistrarea și evidența actelor.

Numele și adresa destinatarului sînt plasate în dreapta, în partea de sus a foii. Dacă actul e pus într-un plic, adresa destinatarului se va scrie și pe plic. Uneori se utilizează plicuri cu “fereastră”, prin care poate fi citită adresa destinatarului, scrisă pe act. În cazul în care destinatarul este o persoană (nu o unitate) numele acesteia este precedat de cuvintele *Domnului* sau *Către domnul*.

Obiectul actului se înseamnă prescurtat prin *Ref.:*, ceea ce înseamnă “referitor la” și include, într-o singură frază, esența subiectului expus în act. De exemplu, obiectul unui ordin poate fi formulat în felul următor: *Ref.: angajare*. Obiectul actului se formulează și se scrie pentru a economisi timpul persoanei care va clasifica, va înregistra sau va distribui actele. Citind enunțul în care este formulat obiectul actului, funcționarul respectiv va înțelege despre ce e vorba în act, fără a lua cunoștință de el în întregime.

Conținutul este partea cea mai importantă a unui act, în care este desfășurat subiectul propriu-zis. De regulă, el este alcătuit din trei părți: *introducerea*, *tratarea subiectului* și *încheierea*.

Introducerea este alcătuită dintr-o frază-două, iar uneori chiar din cîteva fraze, în care se motivează abordarea problemei, făcîndu-se deseori legătură cu unele fapte deja cunoscute.

Tratarea este desfășurarea și argumentarea subiectului propriu-zis în toată complexitatea, constituind de fapt miezul unui text oficial.

Încheierea este ultima parte a conținutului, constînd din una sau din cîteva fraze în care autorul își exprimă opiniile finale în problema abordată și considerațiile față de destinatar.

Semnătura pusă pe un act este elementul prin care se poate identifica autorul acestuia. După încheierea conținutului, în dreapta foii, se notează mai întîi funcția emitentului, apoi, imediat mai jos, se pune semnătura, după care urmează numele descifrat al persoanei respective.

Deseori un act poate avea două sau chiar trei semnături. De exemplu, semnătura directorului (prima), a contabilului-șef (a doua, mai jos sau în stînga)

și a șefului de secție sau a altui funcționar care este responsabil nemijlocit de problema abordată în act (a treia, mai jos).

Uneori, când în locul titularului semnează altă persoană investită cu dreptul respectiv (de exemplu, în locul directorului semnează vicedirectorul), înaintea cuvântului ce indică funcția se face mențiunea *pentru* în formă prescurtată (*P.*) sau se pune o bară înclinată în dreapta (/). De exemplu: */Rector* sau *P. Rector*.

Accesoriile sînt date suplimentare, obligatorii sau facultative, care pot indica: anexe, numele redactorului și al dactilografei, notate prin inițiale, numărul exemplarelor și destinația lor sau alte mențiuni de tipul: *strict secret*, *pentru uz intern* etc.

Stampila se aplică peste semnătură. În cazul în care sînt două sau trei semnături ea se aplică peste semnătura de primă importanță.

Inscripțiile exterioare se fac pe plic și includ adresa destinatarului (sus) și a emitentului (jos) care poate fi tipărită sau aplicată cu ștampila.

Acestea sînt elementele structurii generale a actelor oficiale. Or, multe acte, avînd caracteristici proprii, fac abatere de la această structură. Însă de aceasta vom lua cunoștință cînd vom studia tipurile concrete de acte.

§3. Formule de redactare a textelor oficiale

Stilul oficial în general și stilul scrisorilor oficiale în special se caracterizează printr-o serie de construcții care, fiind utilizate de-a lungul anilor, au devenit clișee, numite **formule de redactare**. Însușindu-le și utilizîndu-le, ele ne pot folosi ca repere de redactare, dînd textului nostru o ținută mai elegantă și subliniindu-i caracterul oficial.

Dat fiind faptul că unele formule de redactare se atestă mai ales la începutul scrisorilor oficiale, iar altele – la sfîrșitul acestora, unii autori le clasifică în *formule de introducere* și *formule de încheiere*. Însă această clasificare este foarte relativă, pentru că, strict vorbind, cele mai multe formule de redactare pot fi utilizate la începutul, în corpul și la sfîrșitul textelor respective. Mai jos se dau o serie de formule de redactare, fără comentarea cazurilor și locurilor de utilizare a lor, acestea fiind clare de la sine. Punctele de suspensie arată că formulele vor fi continuate pentru redarea enunțului în întregime. Cuvintele dintre paranteze de asemenea arată că formula poate fi utilizată în mai multe variante, în funcție de cuvîntul dintre paranteze pe care îl vom folosi.

Prin prezenta vă comunicăm... (informăm, confirmăm, aducem la cunoștință, facem cunoscut faptul că, delegăm etc.);

Vă rugăm a aproba... (a dispune, a trimite, a ne comunica, a ne livra, a ne expedia etc.);

Vă trimitem... (transmitem, restituim, înaintăm, prezentăm etc.);

Vă informăm... avem plăcerea de a vă informa... avem onoarea de a vă informa...;

Vă rugăm să luați notă că... (sau: să luați notă de...);

Fiind informați că...;
În urma verificării... (cercetării, examinării, controlului etc.);
Ca răspuns la scrisoarea... (adresa, cererea, demersul);
Am primit scrisoarea Dvs., nr..., prin care...;
Conform celor comunicate de Dvs. ...;
Confirmăm primirea scrisorii... (comenzii);
Cu tot respectul față de întreprinderea... (firma, societatea).

§4. Abrevieri frecvente în textele oficiale

În stilul oficial, și nu numai, au devenit tradiționale o serie de abrevieri utilizate pentru economie de timp și spațiu. O parte din ele sînt generale, altele – specializate pentru anumite domenii. Mai jos avem unele abrevieri din cele mai frecvente, a căror însușire și utilizare ne vor ajuta la redactarea textelor.

<i>a.c.</i> – anul curent	<i>etc.</i> – etcetera
<i>adr.</i> – adresă	<i>ex.</i> – exemplare
<i>alin.</i> – alineat	<i>id.</i> – idem
<i>aprox.</i> – aproximativ	<i>l.c.</i> – luna curentă
<i>bd.</i> – bulevard	<i>l.s.</i> – loc pentru sigiliu
<i>b-to</i> – brut	<i>lit.</i> – literă
<i>cap.</i> – capitol	<i>loco</i> – în aceeași localitate
<i>cca</i> – circa	<i>N.B.</i> – nota bene
<i>circ.</i> – circulară	<i>nr.</i> – număr
<i>col.</i> – colet	<i>n-to</i> – net
<i>crt</i> – curent	<i>of. poșt.</i> – oficiu poștal
<i>ct</i> – cont	<i>p., pag.</i> – pagină
<i>dec.</i> – decizie	<i>pct</i> – punct
<i>d.e.</i> (de ex.) – de exemplu	<i>pr.-v.</i> – proces-verbal
<i>div.</i> – diverse	<i>P.S.</i> – post scriptum
<i>dos.</i> – dosar	<i>str.</i> – stradă
<i>dv., dvs., d-stră</i> – dumneavoastră	<i>șos.</i> – șosea
<i>dz.</i> – duzină	<i>v., vezi</i> – a se vedea

În cazul în care repetarea în text a unei denumiri este supărătoare, ea poate fi abreviată, anunțîndu-l pe cititor în prealabil. De exemplu: *Arhiva Națională a României* (în continuare *ANR*).

În general, abrevierile sînt mult mai numeroase decît cele arătate mai sus. În textele oficiale, precum și în toate textele scrise pentru un anumit destinatar, se utilizează numai abrevieri consacrate, adică devenite cunoscute pentru toți. În caz contrar, ele nu vor fi înțelese. Nu e recomandabil a folosi abrevieri de tipul *p-u* (*pentru*), *dr. const.* (*drept constituțional*), *pr.* (*președinte*) și altele, care sînt admisibile doar în propriile conspecte și notițe.

§5. Termeni frecvenți în textele oficiale

În limbajul oficial a devenit tradițională utilizarea unor cuvinte, fapt care le-a terminologizat și le-a precizat sensurile. Mai jos prezentăm o serie de asemenea termeni, cu sensurile care ne interesează în textele oficiale.

Act – document prin care se atestă un fapt, se recunoaște, se conferă sau se suspendă un drept sau o obligație.

Adresant – persoană căreia îi este adresată o scrisoare, un colet, un mandat poștal, o telegramă etc.; destinatar.

Adresă – 1. Indicație cuprinzând numele și domiciliul (sediul) unei persoane (fizice sau juridice); 2. Comunicare oficială făcută în scris de o instituție.

Alineat – fragment dintr-un text care exprimă o idee relativ autonomă față de restul textului și care începe dintr-un rând nou.

Anexă – document sau material suplimentar care însoțește o scrisoare sau un act.

Arhivă – totalitatea documentelor care se păstrează într-o organizație, întreprindere sau instituție.

Aviz – 1. Text prin care un fapt se aduce la cunoștința publicului; 2. Opinie asupra unui fapt sau asupra unei probleme, formulată în scris de către o persoană sau instituție autorizată.

Borderou – tabel sau listă în care se înscriu sumele unui cont, hîrutiile dintr-un dosar, materialele dintr-un depozit etc.

Căsuță poștală – compartiment-celulă amplasat într-un oficiu poștal și rezervat, contra plată, unei persoane pentru păstrarea corespondenței și ridicarea ei de către persoana respectivă.

Dosar – totalitatea actelor și materialelor ce țin de o persoană, de o problemă, de un litigiu etc.

Emitent – persoană (fizică sau juridică) care emite o scrisoare, un act, bancnote, hîrtii de valoare etc.

Extras – copie de pe un fragment dintr-un act.

Formular – imprimat cu spații albe, prevăzute pentru completare și întocmirea unui act.

Mandat poștal – formular pentru expedierea unei sume de bani prin poștă sau document poștal care îi dă titularului dreptul de a primi de la oficiul poștal o anumită sumă de bani.

Multiplicare – reproducere a unui text.

Notă – 1. Însemnare scrisă care se referă la o anumită problemă; 2. Act prin care se cere, se dispune, se justifică, se consemnează ceva.

Ordine de zi – program care cuprinde totalitatea chestiunilor dezbătute într-o ședință.

Paragraf – pasaj dintr-un text, cu un conținut relativ autonom, care este marcat cu un semn grafic special.

Post-restant – serviciu special la oficiile poștale, care păstrează corespondența pentru a fi ridicată personal de destinatar.

Post scriptum – text scris și adăugat după încheierea și semnarea unei scrisori.

Prospect – tipăritură executată în scop de reclamă, care cuprinde date despre anumite mărfuri, produse, servicii etc.

Recipisă – dovadă în scris despre primirea pentru expediere a unei scrisori, telegrame, colet etc.

Recto – prima din cele două fețe ale unei foi de hârtie scrise.

Rezoluție – mențiune făcută pe un act de către o persoană împuternicită, prin care se dispune soluționarea unei probleme.

Semnătură – numele unei persoane, scris într-un mod strict individual și tradițional de persoana însăși.

Sigiliu – ștampilă care, de regulă, lasă amprente în relief.

Titlu – 1. Enunț concis, pus în fruntea unei lucrări pentru a o denumi;
2. Parte a unui text compartimentat mai mare decât paragraful sau capitolul.

Verso – a doua față a unei foi de hârtie scrise.

Verificarea cunoștințelor

1. Care sînt trăsăturile principale ale textului oficial care îl deosebesc de alte tipuri de texte?
2. Care sînt tipurile de relații oficiale? Dați exemple de relații oficiale și comentați-le.
3. Cum se numește stilul în care se redactează textele oficiale și care sînt calitățile de bază ale acestui stil?
4. Enumerați părțile componente care formează structura generală a textului oficial.
5. Care din părțile componente ale textului oficial pot fi considerate obligatorii și care pot fi considerate facultative? Argumentați răspunsurile.
6. Cum definiți noțiunea de "formulă de redactare"? Dați exemple de formule de redactare, utilizate în texte oficiale.
7. Care e rostul abrevierilor în textele oficiale? Care sînt recomandările și limitările în utilizarea abrevierilor? Dați exemple de abrevieri, utilizate în texte oficiale.
8. Dați exemple de termeni utilizați frecvent în texte oficiale.
9. Găsiți un text oficial și analizați-l sub aspectul conținutului, al coerenței și al vocabularului utilizat în el.
10. Scrieți un text oficial tratînd în el un subiect la alegerea voastră.

Partea a III-a

TIPURI DE TEXTE OFICIALE

În compartimentele anterioare ale lucrării de față a fost prezentată materia a cărei însușire va contribui la pregătirea noastră teoretică pentru a redacta diferite texte, dar mai ales texte oficiale.

De ce anume texte oficiale? După cum s-a putut observa din materia de mai sus, textele pot fi artistice, științifice, publicistice, oficiale și de altă natură. Este evident că în cea mai mare parte textele artistice sînt scrise de scriitori, cele științifice – de cercetători științifici, cele publicistice – de ziariști, iar cele oficiale – de funcționari publici. În mod real, foarte puține persoane scriu texte artistice, științifice sau publicistice. Doar acele care își desfășoară activitatea în domeniile respective sau care își încearcă anumite aptitudini. Scriitor nu poate fi oricine, decît omul talentat, adică acela care e înzestrat cu harul scrisului. În anumită măsură, același lucru se poate spune și despre cercetători științifici și ziariști. Or, în privința textelor oficiale situația e cu totul alta. Sînt o serie de texte oficiale pe care trebuie să știe a le întocmi fiecare om. Aceasta ne-o dictează însăși viața. În lumea modernă nu este om care nu se pomenește în situația cînd trebuie să scrie o cerere, o declarație, un *curriculum vitae*, o notă informativă etc. Iar activitatea oamenilor de afaceri este în general de neconceput fără comunicarea scrisă prin texte oficiale. Poate oare exista astăzi un businessman care să nu încheie contracte, să nu întocmească oferte, să nu scrie reclamații etc.? Prin urmare, cunoașterea redactării textelor oficiale este o necesitate stringentă. Majoritatea lor au structuri rigide, tradiționale și nu prezintă o greutate prea mare la scris. De aceea și folosim cuvîntul *a întocmi* cînd ne referim la redactarea textelor oficiale. Observați: *a întocmi un proces-verbal*, *a întocmi o cerere* etc. Dar niciodată nu vom spune că un scriitor a întocmit un roman, o nuvelă sau o poezie. Acest compartiment, avînd caracter practic, este consacrat unor tipuri concrete de texte oficiale, care vor fi examinate pe rînd, acordîndu-se atenție în special următoarelor aspecte: 1. definirea fiecărui tip de text și identificarea trăsăturilor caracteristice ale tipului respectiv; 2. ilustrarea temei cu exemple de cazuri din viață, care cer redactarea textelor în cauză; 3. modele de acte.

Cu alte cuvinte, după studierea fiecărui tip de texte va trebui:

- să știm a defini tipul respectiv de text, să cunoaștem structura și alte semne caracteristice ale acestuia și să-l deosebim de alte texte;
- să știm în care situații din viață se cere redactarea unui sau altui tip de text;
- să avem deprinderea practică de a scrie textele necesare în diferite situații din viață.

Evident, aceste cunoștințe și deprinderi sînt necesare fiecărui om, însă în primul rînd funcționarilor publici și tuturor persoanelor din administrație,

pentru care articolul 7 din Legea cu privire la funcționarea limbilor prevede: "Pentru lucrătorii de conducere, lucrătorii organelor puterii de stat, administrației de stat și organizațiilor obștești, precum și pentru lucrătorii de la întreprinderi, instituții și organizații, care, în virtutea obligațiilor de serviciu, vin în contact cu cetățenii (ocrotirea sănătății, învățământul public, cultura, mijloacele de informare în masă, transporturile, telecomunicațiile, comerțul, sfera deservirii sociale, gospodăria comunală și de locuințe, organele de ocrotire a normelor de drept, serviciul de salvare și de lichidare a avariilor ș.a.), indiferent de apartenența națională, în scopul de a asigura dreptul cetățeanului la alegerea limbii se stabilesc cerințe în ceea ce privește cunoașterea limbilor moldovenească, rusă, iar în localitățile cu populație de naționalitate găgăuză – și a limbii găgăuze, la nivelul comunicării, necesar pentru îndeplinirea obligațiilor profesionale. Gradul de cunoaștere a limbilor se determină în modul stabilit de Consiliul de Miniștri al R.S.S. Moldovenești în conformitate cu legislația în vigoare".

Nu vom lua în discuție unele prevederi demult depășite ale legii în cauză (de exemplu, cunoașterea obligatorie a limbii ruse), precum și glotonimul *limbă moldovenească*, inventat de ideologii regimului comunist. Aceste chestiuni au fost discutate ani la rând și acei care au vrut să afle adevărul despre denumirea corectă a limbii populației autohtone a Republicii Moldova l-au aflat demult, iar acei care nu au vrut să-l afle vor pleca în lumea celor drepti împreună cu minciuna stalinistă. Esențial este că funcționarii publici și toate celelalte persoane vizate în articolul respectiv sînt obligate *prin lege* să stăpînească limba română, inclusiv pentru întocmirea actelor oficiale.

Acte generale

§1. Adeverința

Definiție: act prin care se atestă (se adeverește) un fapt sau un drept.

Structura adeverinței:

1. Antetul;
2. Numărul și data (sus, în stînga);
3. Denumirea *Adeverință*;
4. Conținutul, care începe cu formula "*Prin prezenta se adeverește că...*", după care continuă prezentarea faptului sau dreptului adeverit. Tot aici se indică, din alineat, scopul pentru care este eliberată adeverința: "*Adeverința este eliberată pentru...*";
5. Denumirea funcției, semnătura și numele persoanei care a eliberat adeverința (jos, în dreapta);
6. Ștampila.

Exemple de situații care necesită redactarea unei adeverințe: fiecare persoană poate avea nevoie de o adeverință de la locul de trai, de muncă sau de studii. În aceste cazuri, persoana interesată depune o cerere (sau o formulează oral), în care roagă să i se elibereze adeverința, justificîndu-și necesitatea actului respectiv și indicînd faptul care trebuie reflectat în el. Evident, într-o adeverință de la locul de trai se confirmă faptul că o anumită persoană este domiciliată într-o localitate și pe o anumită adresă. Într-o adeverință de la locul de muncă se indică faptul că o persoană deține, la o anumită unitate, o funcție. Dacă este necesar, se mai poate indica vechimea în muncă la unitatea respectivă și mărimea salariului. Într-o adeverință de la locul de studii se arată, firește, instituția și facultatea (anul) la care persoana respectivă își face studiile. După caz, se mai pot indica ce cursuri au fost audiate și notele primite, care pot fi plasate în textul adeverinței, într-un alineat special sau într-o anexă.

Scopurile pentru care poate fi solicitată o adeverință, de asemenea, sînt diferite. Ea poate fi prezentată la Comisariatul militar, la o instanță de judecată etc.

Uzina de Aparatură Electrică din Bălți

Nr. 12
23 martie 2005

ADEVERINȚĂ

Prin prezenta se adeverește că cetățeanul Traian Musteață lucrează la Uzina de Aparatură Electrică din Bălți în funcția de inginer de schimb și a primit în anul 2004, ca salariu pentru toate lunile anului respectiv, luate împreună, suma de 2380 (două mii trei sute optzeci) lei. În afară de aceasta a mai primit, ca premii și indemnizații, suma de 1200 (una mie două sute) lei.

Adeverința este eliberată pentru a fi prezentată la Judecătoria sectorului Botanica a municipiului Chișinău.

Directorul Uzinei
Ștampila, semnătura
Vasile Nastasiu

Primăria comunei Verejeni

Nr. 2
9 martie 2005

ADEVERINȚĂ

Prin prezenta se adeverește că cetățeană Ana Gheorghită este domiciliată în comuna Verejeni, locuind aici din anul 1950. Dumneaei locuiește singură, este văduvă și are două fice stabilite cu traiul la Chișinău.

Adeverința este eliberată pentru a fi prezentată la Secția județeană de asigurări sociale.

Secretar
Ștampila, semnătura
Veronica Mîndrilă

Verificarea cunoștințelor

1. Dați definiția adevărului și explicați structura ei.
2. Descrieți amănunțit o situație care cere redactarea unei adevărului.
3. Redactați o adevărul cu un subiect propus de voi.

§2. Certificatul

Definiție: act prin care se atestă (se certifică) un fapt sau un drept, prevăzut și reglementat de acte normative.

Structura certificatului:

1. Antetul;
2. Numărul și data;
3. Denumirea *Certificat* cu determinativele necesare (de studii, de deces, de concediu medical etc.) sau denumirea echivalentă, obișnuită în anumite domenii (diplomă, atestat etc.);
4. Conținutul care certifică faptul sau dreptul dat;
5. Denumirea funcției, semnătura și numele persoanei (persoanelor) învestite cu dreptul de a semna certificate;
6. Ștampila.

Exemple de situații care cer eliberarea unui certificat: absolvirea liceului, a facultății sau a altor instituții de învățământ, nașterea sau decesul unui om, înregistrarea unei căsătorii, stabilirea unui concediu medical pentru tratarea unui bolnav, realizarea unei voințe și a unui drept de dare și primire a unei moșteniri etc. – toate aceste realități se consemnează în certificate: de studii (diplomă, atestat), de naștere, de deces, de căsătorie, de boală, de concediu medical, de moștenire etc.

Certificatele, spre deosebire de adevăruri, nu se redactează în formă liberă, ci se completează pe formulare tipizate, aprobate de către organe speciale (Ministerul Învățământului, Ministerul Justiției etc.). Tocmai de aceea certificatele (de un anumit tip) au o formă unică pe teritoriul întregii țări. Aranjarea părților componente în structura unor tipuri de certificate, de regulă, se deosebește de structura altor tipuri, însă în esență toate prevăd certificarea unui fapt sau a unui drept. Unele tipuri de certificate pot avea pe antet denumirea țării sau a ministerului care aprobă formularele și conduc domeniul respectiv, stema țării etc.

Este important să știm că atât adevărul, cât și certificatul atestă fapte sau drepturi, însă faptele sau drepturile consemnate în certificate **sînt reglementate de acte normative speciale** (de exemplu: legea învățământului, legea cu privire la ocrotirea sănătății etc.). Aceasta este deosebirea dintre adevărul și certificat, însă în esență ele constituie același arhetip de acte, ambele adevărind sau certificînd (ceea ce e același lucru) un fapt sau un drept. Tocmai de aceea pe formularele unor certificate poate fi denumirea *Adevărul* (de exemplu, *Adevărul de naștere*, *Adevărul de căsătorie*).

Stema Republicii

Republica Moldova
Ministerul Științei și Învățământului
Universitatea Pedagogică de Stat Ion Creangă din Chișinău
Facultatea de Filologie

Fotografia
Ștampila

DIPLOMĂ

*În baza hotărârii Comisiei pentru examenul de diplomă din 1 iulie 2004, Mîndrescu Ion, născut în anul 1981, luna ianuarie, ziua 31, în localitatea Briceni, județul Soroca, a obținut diploma de profesor școlar cu specialitatea **limba și literatura română** și cu nota medie generală 8,6.*

Rector *Semnătura*
 Decan *Semnătura*

Președintele Comisiei
Semnătura

Verificarea cunoștințelor

1. Explicați ce este un certificat și care este structura lui.
2. Descrieți amănunțit o situație care cere întocmirea și eliberarea unui certificat.
3. Examinați atent trei tipuri de certificate (pe care le puteți găsi) și explicați asemănările și deosebirile dintre ele.
4. Explicați asemănările și deosebirile dintre adeverință și certificat.
5. Elaborați formularul unui tip de certificat și comentați-l.

§3. Autobiografia

Definiție: act în care o persoană își expune cele mai importante date din viața și activitatea sa.

Structura autobiografiei:

1. Denumirea *Autobiografie*;
2. Cuprinsul, care începe cu formula de prezentare (*subsemnatul* sau *subsemnata* și numele deplin al persoanei) și continuă cu data și locul nașterii, scurte date despre părinți și despre ceilalți membri ai familiei, date despre studii și despre activitatea desfășurată pînă la momentul semnării autobiografiei;

3. Semnătura (jos, în dreapta);
4. Locul și data redactării autobiografiei (jos, în stînga).

Exemple de situații care cer redactarea unei autobiografii: autobiografia se prezintă în cazurile în care se cere pentru înscriere la studii, pentru încadrare în câmpul muncii, pentru încheierea diferitelor contracte etc. În timpul regimului totalitar, prezentarea autobiografiei la încadrarea la studii sau la muncă era absolut obligatorie. Mai mult chiar, dacă cineva tănuia anumite date, neprezentîndu-le în autobiografie (de pildă, că are rude în România), putea fi suspectat, exmatriculat sau concediat.

În prezent, autobiografia se cere doar în anumite cazuri, ea avînd o formă mai laconică și incluzînd în principal date din cariera profesională. Pentru această formă de autobiografie e folosită, de obicei, denumirea latinească *curriculum vitae*, care a devenit internațională și înseamnă literalmente “cursul vieții”.

Curriculum vitae (scris abreviat *CV* și pronunțat *Ce Ve*) este necesar pentru a cunoaște o persoană în vederea angajării ei sau încheierii unor contracte de muncă, de colaborare etc. Uneori la *curriculum vitae* se mai anexează o recomandare, o referință sau lista lucrărilor publicate.

În ultimul timp, în urma influenței presante a limbii engleze, oamenii au cam “uitat” că expresia *curriculum vitae* vine din latină, nu din engleză, și pronunță abrevierea *CV* ca în engleză (*Si Vi*), nu ca în română (*Ce Ve*). Se pare că această modă va prinde rădăcini.

În lumea relațiilor de piață, angajarea în câmpul muncii este o problemă permanentă și de primă importanță. Piața forței de muncă este un organism palpitant al societății, legat printr-o multitudine de fire cu fiecare unitate economică sau individ. Patronii anunță prin zeci și sute de ediții publicitare diferite concursuri pentru ocuparea locurilor vacante, iar cei care își caută de lucru trimit pe adresele respective *curriculum vitae*. Deseori pentru un loc vacant sînt primite sute sau chiar mii de *curriculum vitae*. Și atunci începe selecția. E o adevărată competiție între documente. De aceea accentuăm că totul, dar absolut totul, în *curriculum vitae* are importanță: și calitatea hîrtiei, și aranjarea textului în pagină, și alegerea literelor, și mărimea textului, și selectarea cuvintelor, și structurarea informației etc., etc. Citind un *curriculum vitae*, persoanele din comisia de concurs își vor face o impresie despre autorul lui și vor clasifica documentul în categoria respectivă: *admis*, *respins*, *a se reveni*, *rezervă* etc. De aceea un *curriculum vitae* trebuie scris cu multă-multă chibzuință.²⁷

În Republica Moldova în loc de *curriculum vitae* candidatul deseori completează un formular tipizat de la serviciul personal, care se numește *Fișă personală*, rămînînd apoi în așteptarea rezoluției. Astfel, fișa personală de evidență a cadrelor joacă, în mod nenormal, un rol în plus de *curriculum vitae*.

²⁷ Sfaturi foarte utile în acest sens găsim în cartea lui Max Eggert, *CV-ul perfect (tot ceea ce trebuie pentru a reuși de prima dată)*, București, Editura Național, 1998.

Curriculum vitae poate avea diferite structuri, în funcție de situația concretă, de scopul urmărit de candidat etc. Iată un exemplu de structură a CV.²⁸

Nume _____
Adresă _____
Număr de telefon _____
Declarație asupra carierei _____
Carieră și realizări pînă în prezent (în ordine invers cronologică) _____
Specializări și pregătire în profesie _____
Universitatea _____
Liceul _____
Hobby _____
Detalii personale _____

AUTOBIOGRAFIE

Subsemnatul Gheorghe Barbă, m-am născut la 8 februarie 1946 în satul Briceni, raionul Dondușeni, într-o familie de țărani.

Părinții, Axenia și Andrei Barbă, foști țărani înstăriți, sub presiunea și amenințările puterii sovietice, au devenit în 1952 colhoznici. În prezent locuiesc în satul natal.

Fratele Vasile Barbă, în 1960, pe cînd era student la Institutul de Medicină din Chișinău, a fost internat, la indicația securității în spitalul de psihiatrie, unde s-a sinucis.

Din 1953 pînă în 1960 am învățat la școala din satul natal, apoi mi-am continuat învățătura în satul Climăuți, absolvind școala medie în 1964.

Din 1964 pînă în 1969 mi-am făcut studiile la Facultatea de Filologie a Universității din Chișinău.

În 1970 am fost înrolat în armata sovietică. După demobilizare, din 1972 pînă în 1975, mi-am continuat studiile la aspirantura Academiei de Științe din Chișinău, luîndu-mi doctoratul în filologie.

Cariera profesională mi-a fost destul de complicată din cauza convingerilor mele politice și științifice, care veneau în contradicție cu ideologia regimului totalitar de ocupație. Am lucrat ca cercetător științific la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei, apoi la Institutul de Cercetări în Domeniul Pedagogiei.

²⁸ Max Eggert, *Op. cit.*, p. 121.

Preocupările științifice țin de teoria limbii, de predarea limbii române și mai ales de contactele limbilor română și rusă în mediul glotic din Basarabia. Am publicat 40 de lucrări, inclusiv 2 cărți. Una din ele este teza de doctorat, intitulată Calchierea ca aspect al interferenței limbilor.

În prezent sînt cercetător științific la Institutul de Lingvistică al Academiei și lucrez la tema Corelația sistem – uz – normă în mediul glotic din Republica Moldova.

Locuiesc în or. Chișinău, str. Mihail Sadoveanu, 44, ap. 2.

Chișinău, 13 august 2004

Semnătura

CURRICULUM VITAE

Cojocaru Nicolae

or. Chișinău, str. Florilor, 82, ap. 3

tel. dom.: 44-65-51

Caracteristică generală

Specialist de înaltă calificare, cu experiență bogată în administrarea resurselor umane, cu cunoștințe vaste și aptitudini în organizarea personalului în unitățile economice.

Aptitudini

– Identificarea posibilităților de dezvoltare a unităților economice și de amplasare optimă a cadrelor la locurile de muncă.

– Elaborarea programelor de testare pentru selectarea personalului și de aplicare a programelor respective la evaluarea și angajarea candidaților.

– Elaborarea programelor de instruire pentru cadrele din economie și organizarea cursurilor.

– Conducerea unor colective cu un număr de pînă la o mie de angajați și administrarea bunurilor materiale și financiare.

– Susținerea de conferințe pentru specialiștii din domeniul economiei și managementului.

Carieră

– Specialist în serviciul personal la Fabrica de zahăr din Dondușeni (1969-1972). Am elaborat Regulamentul serviciului personal al fabricii.

– *Director pentru management la aceeași fabrică (1972-1975). Am elaborat programul relațiilor cu furnizorii de materie primă și materiale de producție și cu potențialii cumpărători. Am creat o rețea de agenți comerciali, care funcționa în țară și peste hotare.*

– *Director al serviciului personal la aceeași fabrică (1975-1980). Am condus un colectiv din 68 de oameni. Am elaborat programe de testare și le-am aplicat la evaluarea, selectarea și angajarea candidaților. M-am ocupat cu organizarea instruirii cadrelor, inclusiv a celor de conducere.*

– *Vicedirector general pentru dezvoltare, cadre și management la aceeași fabrică (1980 – până în prezent). Am elaborat programul de dezvoltare a fabricii, astfel încât fabrica a avut pe tot parcursul activității mele cei mai înalți indici economici în comparație cu situația pe țară.*

Studii

– *Liceul Prometeu din Chișinău (1964).*

– *Academia de Studii Economice (1969).*

– *Cursuri de management de șase luni la Institutul de Economie al Academiei de Științe a Republicii Moldova (1989).*

Pasiuni

– *Șah.*

– *Artă fotografică.*

Detalii personale

– *Am familie (soție și doi copii).*

Chișinău, 21 septembrie 2004

Semnătura

§4. Cererea

Definiție: act prin care este solicitată soluționarea unei probleme.

Cereri pot depune atât persoanele fizice, cât și cele juridice (instituții, organizații, întreprinderi). În primul caz cererea are o structură, iar în cel de-al doilea – alta. Oricum, în ambele cazuri caracterul cererii ca act oficial este același.

Pomind de la premisa că cererile pot fi depuse atât de persoanele juridice, cât și de cele fizice, unii autori le împart în **cereri oficiale** și **cereri personale**. Cu alte cuvinte, cererile depuse de persoane juridice ar fi numite oficiale, iar cele depuse de persoane fizice – personale.²⁹ Adevărul însă este că **toate cererile sînt oficiale**, indiferent dacă sînt depuse de persoane juridice sau de persoane fizice. Pentru că **cererea este un act, iar actul este numai decît oficial**, avînd consecințe juridice.

²⁹ *Ghidul funcționarului public*, Chișinău, Centrul Național de Terminologie, 1996, p. 22.

Structura cererii redactate de persoane fizice:

1. Formula de adresare, alcătuită din cuvîntul *domnule* (*doamnă*), urmat de denumirea funcției destinatarului. Denumirile de funcții de tipul *președinte*, *ministru*, *primar*, *director* etc. se recomandă a fi scrise (în cereri) cu majusculă, pentru a sublinia respectul pentru funcțiile respective. Bineînțeles, aceasta nu este o normă ortografică, ci un marcaj grafic al cuvintelor respective, utilizat în scopul menționat mai sus.

2. Formula de prezentare, alcătuită din cuvîntul *subsemnatul* (*subsemnata*), urmat de numele deplin al solicitantului (autorul cererii), la care se adaugă datele cerute de situația concretă (funcția, adresa emitentului etc.) și cuvîntul *rog* sau *solicît*.

3. Solicitarea soluționării problemei, cu sau fără expunerea ei, după care poate urma formularea unor mulțumiri anticipate sau a unor speranțe de a soluționa problema.

4. Semnătura solicitantului (jos, în dreapta).

5. Data depunerii cererii (în stînga, cu un rînd mai jos decît semnătura).

6. Formula finală de adresare, alcătuită din cuvîntul *către*, urmat de denumirea funcției, titlului și de numele deplin al destinatarului (la mijloc, sub dată și semnătură). Cuvîntul *către* poate lipsi, însă în acest caz substantivul ce denumește funcția va lua forma cazului dativ: *președintelui*, *directorului*.

Pînă odinioară românii basarabeni scriau cererile în limba rusă sau, în cel mai bun caz, în românește, dar după modelele cunoscute în limba rusă. În virtutea obișnuinței, unii scriu și azi după modelele rusești, de aceea atragem o dată în plus atenția că modelul românesc (de altfel, și standardul internațional) al cererii se deosebește de cel rusesc prin lipsa denumirii *cerere*, prin formula de adresare, prin formula de prezentare și prin alte detalii.

Structura cererii redactate de persoane juridice:

1. Antetul;

2. Numărul și data (sus, în stînga);

3. Denumirea și adresa destinatarului (sus, în dreapta);

4. Expunerea problemei și solicitarea soluționării ei;

5. Denumirea funcției, semnătura și numele deplin al persoanei care va semna cererea (jos, în dreapta);

6. Ștampila (în funcție de necesitate).

Exemple de situații care necesită redactarea unei cereri: nu există vreun om care n-ar fi avut nevoie să scrie o cerere. Persoanele fizice (particulare) depun cereri de angajare în cîmpul muncii, cereri de transfer la alt loc de lucru sau de concediere, cereri pentru concediu sau pentru obținerea de acte, cereri de căsătorie sau de divorț etc., etc. Persoanele juridice pot adresa cereri de ofertă, cereri de prestări servicii, cereri de eliberare de acte ș. a.

Din momentul în care pe cerere este pusă rezoluția, ea poate determina emiterea unor acte cum ar fi ordinul, dispoziția etc. Rezoluția se pune, de regulă, în partea stîngă de sus a foii, unde se lasă în mod special loc liber (aproximativ un sfert de pagină). Este necesar de asemenea să se lase loc liber (30 mm) și în partea stîngă a paginii, acesta dînd posibilitate ca actul să fie cusut într-un dosar.

Domnule Primar,

Subsemnatul Eugeniu Bîrliba, student la Universitatea de Stat din Chișinău, rog să dispuneți a mi se elibera o adeverință în care să fie reflectat faptul că părinții mei, locuitori ai comunei Arionești, au cîte o pensie ce nu depășește suma de 200 lei. Adeverința va fi prezentată la Universitate pentru a mi se distribui un loc în cămin.

2 octombrie 2004

Semnătura

**Către Primarul comunei Arionești,
dl Ion Pătrașcu**

Domnule Director,

Subsemnata Natalia Calancea, bibliotecar în secția științifică a bibliotecii pe care cu onoare o conduceți, am participat în luna august a.c. la un concurs organizat de Alianța Franceză în materie de istorie, cultură și limba franceză. Devenind învingătoare, mi s-a oferit, în calitate de premiu, posibilitatea de a face o călătorie la Paris, unde voi audia o serie de prelegeri privind limba, cultura franceză și cea universală. Cursurile vor fi ținute între 15 august și 5 septembrie 2004, toate cheltuielile fiind suportate de Alianța Franceză.

În legătură cu cele expuse, Vă rog să dispuneți transferarea concediului meu pentru anul curent din luna noiembrie, după cum era planificat anterior, în lunile august și septembrie, începînd cu 14 august.

Vă mai rog să dispuneți a mi se elibera gratuit de la depozit 20 de exemplare ale cărții despre biblioteca noastră pentru a le dona la Paris noilor mei cunoscuți din alte țări și a populariza astfel cultura noastră națională.

Rămînînd cu speranța soluționării favorabile a problemei, Vă mulțumesc anticipat.

10 august 2004

Semnătura

**Către Directorul Bibliotecii Naționale,
dl Alexei Bunesu**

Liceul român-italian *Dante Alighieri* din Chișinău

str. Mitropolit Bănulescu-Bodoni, nr. 14, tel. 23-12-85

Nr. 4

18 aprilie 2004

***Către Baza auto nr. 3 a Ministerului
Transporturilor al Republicii Moldova****or. Chișinău, str. Viilor, nr. 18*

Vă rugăm să repartizați liceului nostru pentru zilele de 27 și 28 aprilie a.c. două autocare Icarus, pentru a efectua cu liceenii o călătorie la Iași. Vă rugăm să ne comunicați din timp, la telefon, despre posibilitatea soluționării cererii noastre, pentru a fi în siguranță.

Plata se va face din contul liceului nr. 6432195 la Banca de Economii.

Directorul liceului

Semnătura

dr. Ion Răileanu

Contabil

Semnătura

Ana Alexandrescu

§5. Cererea de chemare în judecată

Cererea de chemare în judecată este, în linii mari, asemănătoare cu alte tipuri de cereri, pentru că în ea, de asemenea, este solicitată soluționarea unei probleme. Totuși, ea are unele trăsături specifice care vizează atât structura, cât și conținutul. Se consideră necesar ca fiecare om instruit să știe a redacta corect o cerere de chemare în judecată. Acei care nu vor cunoaște acest lucru vor fi nevoiți să apeleze la serviciile avocaților.

Definiție: act prezentat unei instanțe judecătorești, prin care se solicită soluționarea unui litigiu.

Structura cererii de chemare în judecată (a se vedea și art. corespunzător din Codul de Procedură Civilă al Republicii Moldova):

1. Denumirea instanței căreia îi este adresată cererea;
2. Numele reclamantului și domiciliul lui sau, dacă reclamantul este o persoană juridică, sediul lui, precum și numele reprezentantului și adresa acestuia, dacă cererea se depune de reprezentant;
3. Numele reclamatului (care se mai numește și pârît), domiciliul lui sau, dacă reclamatul este o persoană juridică, sediul lui;
4. Denumirea *Cerere de chemare în judecată*;

5. Indicarea motivelor de fapt și de drept pe care se întemeiază cererea, precum și a dovezilor pe care se sprijină fiecare pretenție. Când se cere dovadă cu martori, se arată numele, prenumele și domiciliul martorilor;

6. Pretențiile reclamantului;

7. Indicarea valorii acțiunii, dacă prețuirea obiectului ei este cu putință;

8. Data depunerii cererii;

9. Lista documentelor anexate la cerere;

10. Funcția, semnătura și numele reclamantului sau a reprezentantului acestuia.

Exemplele de situații care necesită redactarea unei cereri de chemare în judecată pot fi cele mai diferite, după cum sînt și litigiile. În condițiile economiei de piață o mare parte din litigii țin de relațiile economice și, în special, de cele comerciale. De obicei, stabilirea unor asemenea relații se face prin încheierea de contracte. Însă de foarte multe ori condițiile contractuale sînt încălcate de către părți, ceea ce conduce la litigii, care uneori nu pot fi soluționate decît pe cale judiciară. Evident, în aceste situații partea care pretinde că i s-au încălcat unele drepturi și că trebuie să i se recupereze anumite prejudicii etc. depune o cerere de chemare în judecată. Caracterul litigiilor poate fi foarte diferit. De pildă: neachitarea sau achitarea cu întârziere a unor datorii; prestarea unor servicii sau livrarea unor mărfuri necalitative; deteriorarea unor spații închiriate etc.

Societatea cu Răspundere Limitată *Grand-Vest*

or. Soroca, str. Neamul Românesc, nr. 18

cod fiscal: 345054, cont de decontare: 194608,

cod bancar: 2354685

Nr. 86

26 august 2004

Judecătoria Economică de Circumscripție a mun. Chișinău,

bd. Ștefan cel Mare, 73

Reclamant: ***S.R.L. Grand-Vest, or. Soroca,***

str. Neamul Românesc, nr. 18

Reclamat: ***S.R.L. Frigo, mun. Chișinău,***

str. Valea Bîcului, nr. 9,

c/f 216165; c/d 2254379 în

Banca Socială; c/b 978576

CERERE DE CHEMARE ÎN JUDECATĂ (valoarea acțiunii: 144150 lei)

Potrivit contractului nr. 56 din 20 octombrie 2003, reclamatul a cumpărat de la reclamant un aparat de cântărire și ambalare în valoare de 83 mii lei.

În conformitate cu p. 4 al contractului menționat, reclamatul trebuia să achite prețul total pe parcursul a două luni din momentul instalării și ajustării aparatului de cântărire și ambalare.

Aparatul de cântărire și ambalare a fost instalat, ajustat și dat în folosință reclamatului la 2 mai 2004, fapt confirmat în actul de primire a aparatului în exploatare din 2 mai 2004. Conform contractului menționat, reclamatul trebuia să achite pentru lucrul făcut, cel mai târziu la 2 iulie 2004, suma de 93 mii lei (83 mii lei constituie prețul aparatului, iar 10 mii lei constituie costul serviciilor de instalare și ajustare). Această sumă nu a fost achitată pînă în prezent.

Potrivit p. 7 al contractului menționat, reclamatul trebuie să mai plătească un procent din suma neachitată pentru fiecare zi de întârziere. Astfel, suma penalităților, calculată la data de 26 august 2004 constituie 51150 lei, iar suma totală constituie 144150 lei.

*Dat fiind faptul că reclamatul nu și-a achitat datoria și penalitățile prevăzute de contract și în conformitate cu art. 190 și 216 ale Codului civil, precum și cu art. 278⁸, 278¹⁰, 278¹⁴, 278¹⁶, 278¹⁷, 135 și 136 ale Codului de procedură civilă, **rugăm** instanța de judecată:*

- să intenteze procesul și să încaseze de la reclamat, în folosul reclamantului, datoria în sumă de 144150 lei;*
- în scopul asigurării acțiunii, să ordone punerea unui sechestru pe sumele de bani care aparțin reclamatului;*
- să treacă pe seama reclamatului cheltuielile de judecată.*

Anexe:

- copia de pe contractul nr. 56 din 20 octombrie 2003;*
- copia de pe procesul-verbal din 2 mai 2004 de dare în folosință a aparatului de cântărire și ambalare;*
- copiile de pe scrisorile de reclamație și de pe răspunsurile la ele;*
- dovada că reclamatului i s-a expediat copia de pe cererea de chemare în judecată.*

Directorul S.R.L. Grand-Vest
Ștampila, semnătura
Andrei Pavelescu

Structura cererii de chemare în judecată, după care s-a întocmit modelul propus mai sus, este prevăzută de *Codul de procedură civilă al Republicii Moldova*. Probabil, acest model, care mai este în vigoare potrivit legislației, este de tip rusesc. În România însă este obișnuit alt model de cerere de chemare în judecată, asemănător, în linii mari, cu tiparul cererii obișnuite. De menționat că în ambele cazuri este vorba doar de diferențe **de structură**, adică de organizare a părților componente, dar nu și de diferențe **de conținut**. Mai jos prezentăm un model preluat din *Ghidul juristului* de Constantin Crișu, Ștefan Crișu.³⁰

Domnule Președinte,

Subsemnatul(a) _____, domiciliat(ă) în _____,
Formulez

CERERE DE CHEMARE ÎN JUDECATĂ

a pîrîtului(ei) _____, domiciliat(ă) în _____, pentru
ca să fie obligat(ă) la (se precizează obiectul acțiunii, precum și valoarea sa, dacă este vorba de acțiuni cu caracter patrimonial, cum ar fi: pretenții, revendicare, partaj, împărțire de bunuri comune etc., valoare necesară stabilirii taxei de timbru).

Cer, de asemenea, obligarea pîrîtului(ei) la plata cheltuielilor de judecată pe care le voi face cu acest proces.

Motivele acțiunii:

În fapt (se enunță starea de fapt, motivul sau motivele pe care se întemeiază acțiunea și care ar justifica admiterea sa).

În drept, îmi întemeiez acțiunea pe dispozițiile art. _____ (se indică textul de lege).

Dovada acțiunii înțeleg s-o fac cu interogatoriul pîrîtului (ei), care urmează să se citeze cu mențiunea prezentării la interogatoriu, expertiză (tehnică, contabilă, medico-legală privind stabilirea _____, a înscrisului etc.), cu cercetare locală și cu martorii: (se va indica numele, inițiala, prenumele și domiciliul acestora).

Depun prezenta acțiune în _____ exemplare, unul pentru instanță și _____ pentru a se comunica pîrîtului(ei) o dată cu citația.

³⁰ Constantin Crișu, Ștefan Crișu, *Ghidul juristului*, Curtea de Argeș, Editura Argessis, 1996, p. 55.

De asemenea, anez chitanța nr. _____ din data de _____
în valoare de _____ lei, reprezentînd taxa de timbru și următoarele
înscriuri: (se recomandă să fie precizate pentru a face dovada, în caz
de dispariție, că au fost totuși depuse).

Depun și timbrul judiciar în valoare de _____ lei.

Data redactării

(semnătura)

Domnului Președinte al Judecătoriei _____

§6. Cererea-memoriu

Definiție: cerere cu un subiect amplu, care necesită o expunere și argumentare desfășurată.

Structura cererii-memoriu este asemănătoare cu structura cererii obișnuite, cu deosebirea că prima are un conținut mai desfășurat.

Situațiile care cer întocmirea unei cereri-memoriu sînt similare cu situațiile în care redactăm o cerere obișnuită.

MODEL

Domnule Director general,

Subsemnatul Gheorghe Covaliu, inginer de schimb la combinatul de mobilă pe care cu onoare îl conduceți, Vă rog cu tot respectul să examinați rugămintea mea de a mă transfera din funcția de inginer de schimb în funcția de director-manager, însărcinat cu problemele asigurării cu materie primă.

Lucrez la combinat de mai mult de zece ani și cunosc foarte bine dificultățile cu care se confruntă întreprinderea noastră. Întotdeauna am avut o atitudine conștiincioasă față de obligațiunile de serviciu.

În ultimul timp mă preocupă o problemă importantă a unității noastre și anume asigurarea cu materie primă la prețuri mai convenabile. La ora actuală noi cumpărăm lemn (care nu întotdeauna este de calitate cea mai bună) de la mai multe întreprinderi comerciale, care, la rîndul lor, îl cumpără de la alte firme, de asemenea comerciale. Cu alte cuvinte, calea pe care o parcurge materia primă de la producător pînă la noi e destul de lungă, fapt care face ca prețurile să crească de cîteva ori.

Am unele planuri interesante în sensul soluționării acestei probleme. Sînt gata, în cazul în care proiectele mele vor fi aprobate, să

plec într-o delegație pe un timp mai îndelungat, pentru a organiza livrarea lemnului de conifere de calitate mai înaltă și la prețuri mai avantajoase pentru noi. Am găsit și un grup de persoane care ar putea merge, pentru un termen de doi ani, la tăiatul pădurilor.

În cazul examinării cererii mele, rog să mi se acorde jumătate de oră la una din ședințele Consiliului director pentru a-mi expune proiectele.

Rămân în așteptare, mulțumindu-vă anticipat pentru bunăvoință și susținere.

12 octombrie 2004

Semnătura

**Către Directorul general al Combinatului de Mobilă Codru,
dl Vasile Nedelcu**

Verificarea cunoștințelor

1. Dați definițiile și explicați structura celor trei tipuri de cerere: cerere, cerere de chemare în judecată, cerere-memoriu.
2. Descrieți trei situații care necesită redactarea unor cereri.
3. Explicați diferența dintre cerere și cerere-memoriu.
4. Redactați o cerere cu un subiect propus de voi.
5. Redactați o cerere-memoriu cu un subiect propus de voi.
6. Redactați o cerere de chemare în judecată.

§7. Memoriul

Definiție: act în care se aduce la cunoștința unor organe administrative o problemă, solicitându-se sprijin în soluționarea ei.

Structura memoriului:

1. Denumirea *Memoriu*;
2. Funcția și numele (sau denumirea) destinatarului (sus, în dreapta);
3. Conținutul desfășurat, avînd număidecît expunerea, motivarea și analiza problemei, formularea clară a propunerilor, doleanțelor, concluziilor;
4. Numele deplin al autorului (autorilor) și semnătura lui (lor) (jos, în dreapta);
5. Data.

Exemple de situații care necesită redactarea unui memoriu. Memoriul se aseamănă cu cererea-memoriu prin faptul că în ambele acte este solicitată soluționarea unei probleme. Însă în memoriu sînt vizate probleme mai importante, de regulă cu caracter social sau politic, acesta avînd un conținut mai desfășurat. Ca exemplu demonstrativ ne poate servi cazul în care Departamentul de Stat al Limbilor a adresat un memoriu conducerii de vîrf a republicii, în care a prezentat

situația nerespectării legislației lingvistice și nefuncționării limbii române în administrație, propunând soluții de redresare a stării de lucruri.

Un alt exemplu: în condițiile de criză economică generală editarea literaturii ca fenomen de cultură națională se confruntă cu multe probleme, inclusiv cu caracter birocratic și chiar politic. Un act birocratic în acest sens l-a constituit comasarea tuturor editurilor din subordinea Departamentului Edituri, Poligrafie și Comerțul cu Cărți. Acest caz a constituit subiectul unui memoriu adresat conducerii de vîrf a republicii și semnat de cîteva personalități implicate direct în editarea de cărți și în cultura noastră națională. Memoriul a fost publicat în *Literatura și arta* din 29 februarie 1996. Îl avem imediat mai jos ca model.

MEMORIU

*Către dl Mircea Snegur,
Președintele Republicii Moldova
Către dl Petru Lucinschi,
Președintele Parlamentului Republicii Moldova
Către dl Andrei Sangheli,
Prim-Ministru al Republicii Moldova*

Prezentul Memoriu este cauzat de situația conflictuală ce s-a creat în cadrul întreprinderilor subordonate Departamentului Edituri, Poligrafie și Comerțul cu Cărți ca urmare a deciziilor arbitrare ale directorului său general dl Gheorghe Mazilu.

Ignorînd prevederile Legii cu privire la antreprenoriat și întreprinderi și ale Legii cu privire la faliment, pornind de la prevederile p. II din Regulamentul Departamentului Edituri, Poligrafie și Comerțul cu Cărți, aprobat prin hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr. 803 din 5 decembrie 1995 precum că Departamentul în cauză are dreptul "să înființeze, reorganizeze și să lichideze, în modul stabilit (n.n. – deci, în modul stabilit de legislația în vigoare), întreprinderi subordonate Departamentului", dl Gh. Mazilu, fără a consulta Colegiul Departamentului și directorii întreprinderilor din subordine, a emis ordinele nr. 1 și 2 din 10 și 11 ianuarie a.c. prin care a dispus comasarea tuturor editurilor din cadrul Departamentului.

Aceste decizii ilegale, care încununează o totală lipsă de competență și de activitate a actualului director general al Departamentului, au dus la tensionarea situației în colective, periclitînd activitatea tuturor editurilor. Demersurile colectivelor și al Prezidiului Comitetului Republican al Sindicatului Lucrătorilor din Cultură din 30 ianuarie 1996 nu s-au soldat cu nici un rezultat.

Deciziile în cauză ale directorului general al Departamentului nu au nici o fundamentare economică. Constituirea unor edituri-gigant este absurdă în condițiile noastre, când nu sînt asigurate cele mai elementare condiții de funcționare a industriei poligrafice, a comerțului de carte, populația pauperizată neavînd posibilități financiare să procure cărți. Editurile mici sau de profil, cu un număr redus de lucrători, sînt mai manevrabile, avînd mai multe posibilități de a rezista concurenței în condițiile economiei de piață.

În loc să elaboreze un proiect constructiv de redresare a activității editurilor, tipografiilor și a sistemului de comercializare a cărților, dl Mazilu se dedă unor acțiuni care duc la distrugerea întregului sistem editorial și, în consecință, a bazelor culturii noastre.

În aceste condiții propunem:

1. Să fie demis cît mai urgent dl Gh. Mazilu din funcția pe care o deține, ca o persoană total incompetentă în domeniu.

2. Să fie creat un Colegiu al Departamentului din persoane competente: directori ai editurilor, întreprinderilor poligrafice și ale comerțului de carte, precum și din oameni de cultură.

3. Să fie asigurat financiar un program de editare a cărții naționale prin comenzi de stat.

4. Să li se asigure editurilor de stat intrarea în posesiune reală a patrimoniului pe care îl utilizează la ora actuală, inclusiv a spațiului în care sînt amplasate.

5. Să fie operate modificări legislative privind evitarea triplei impozitări a unuia și aceluiași produs – cartea – prin reducerea impozitelor plătite de edituri, tipografii și întreprinderile de comercializare a cărților.

Aceste și alte probleme ale funcționării sistemului editorial din Republica Moldova dorim să fie abordate în cadrul unei întrevederi cu Dumneavoastră, în acest sens, subsemnații solicitîndu-Vă o audiență.

În speranța soluționării chestiunilor vizate, primiți asigurarea respectului nostru.

Serafim Fonari,

*președintele Comitetului Republican al
Sindicatului Lucrătorilor din Cultură;*

Mihai Cimpoi,

președintele Uniunii Scriitorilor din Moldova;

Ecaterina Ghindă,

președintele S.A. Cartea;

Prof. Ion Țurcanu,

directorul Editurii Universitas;

Iurie Colesnic,
scriitor și editor;
Constantin Dragomir,
scriitor, director al Editurii Făt-Frumos;
Ioan Mînăscurtă,
scriitor, director al Editurii Uniunii Scriitorilor.

Verificarea cunoștințelor

1. Dați definiția memoriului și explicați structura lui.
2. Descrieți amănunțit o situație care cere întocmirea unui memoriu.
3. Explicați diferența dintre cererea-memoriu și memoriu.
4. Redactați un memoriu cu un subiect propus de voi.

§8. Declarația

Termenul *declarație* are mai multe sensuri, fiecare dintre ele vizînd un tip aparte de act. Mai jos vor fi elucidate doar tipurile utilizate mai des.

Definiție: act prin care se aduce la cunoștința opiniei publice o voință, o opinie sau un program de acțiuni.

Structura declarației:

1. Denumirea *Declarație* cu determinativele necesare care pot exprima obiectul declarației sau denumirea emitentului;
2. Conținutul cu toate părțile componente (introducere, cuprins și încheiere), în care se prezintă emitentul (dacă nu s-a prezentat în titlu), se expun motivele declarației, se desfășoară esența voinței, opiniei sau programului ce constituie subiectul declarației, se fac propuneri și se trag concluzii;
3. Semnătura emitentului;
4. Data semnării declarației.

Exemple de situații care necesită redactarea unei declarații. Spre deosebire de problemele expuse în alte acte (cerere, memoriu), cele abordate în declarație au o importanță mai mare sau mult mai mare. Ca exemplu ne poate servi Declarația Universală a Drepturilor Omului emisă în 1948, în care Organizația Națiunilor Unite a stabilit un program de viață democratică, bazată pe drept.

Un alt exemplu e Declarația de Independență, emisă de Parlamentul Republicii Moldova în 1991, în care este expusă voința populației, proaspăt eliberate de sub jugul ruso-sovietic, de a-și organiza viața independent, fără presiune din partea altor țări, de a-și construi un stat bazat pe drept.

Alte declarații au fost cele emise tot de Parlamentul Republicii Moldova, în 1991, în legătură cu puciul de la Moscova, cînd forțele reacționare rusești,

alcătuite din unele persoane din conducerea de vîrf a Uniunii Sovietice, organizaseră o lovitură de stat menită să anihileze cuceririle democratice obținute în anii 1985-1991 și să restabilească imperiul sovietic totalitar.

În condițiile unei crize economice, în cazul unui impact total între populație și conducere, partidele din opoziție emit declarații prin care analizează și apreciază situația creată, aducînd la cunoștința opiniei publice programele lor de redresare.

Adoptarea, la 29 iulie 1994, a Constituției Republicii Moldova cu articolul 13 antiștiințific, în care limba populației băștinașe e numită "limbă moldovenească", a provocat o serie de declarații din partea savanților, forurilor și instituțiilor științifice, în care a fost exprimat dezacordul în legătură cu opinia fracțiunii majoritare a Parlamentului și indignarea stîrnită de ignoranța și josnicia acestei fracțiuni.

Declarații asemănătoare au fost făcute în legătură cu obiectul de studii în școli *Istoria Moldovei*, propus de fracțiunea agrariană în locul obiectului *Istoria Românilor*. Mai jos avem o asemenea declarație care a fost publicată în *Literatura și arta* din 20 iunie 1996 și pe care o dăm ca model.

DECLARAȚIE a Asociației Istoricilor din Moldova

*În ultimii doi ani anumite forțe politice de la Chișinău au făcut mai multe încercări de a scoate din învățămîntul preuniversitar și cel universitar cursul de **Istorie a Românilor**, care reprezintă una dintre cele mai importante cuceriri ale mișcării de renaștere națională din Republica Moldova, întrucît anume aceasta este istoria adevărată a tînărului nostru stat.*

*Tentativa oficială din primăvara anului 1995 de a înlocui cursul de **Istorie a Românilor** cu **Istoria Moldovei** a eșuat. Cu toate acestea, forțele antinaționale nu s-au liniștit. Au fost întreprinse alte încercări de înlăturare treptată a cursului **Istoria Românilor** din sistemul de cercetare științifică și de predare. Astfel, spre surprinderea tuturor, în noiembrie 1995, Plenara Comisiei Superioare de Atestare de pe lîngă Guvernul Republicii Moldova, în frunte cu academicianul Boris Melnic, a substituit în mod arbitrar, printr-o hotărîre abuzivă, specialitatea **Istoria Românilor** din Nomenclatorul specialităților pentru conferirea gradelor științifice cu **Istoria patriei**, aceasta din urmă constituind o imitare oarbă a gestului rușilor de a fi introdus în țara lor specialitatea **Отечественная история** în locul celei anulate în urma destrămării Imperiului Sovietic și intitulată **Istoria U.R.S.S.***

*Hotărîrea Comisiei Superioare de Atestare, fără a fi adusă la cunoștința opiniei publice, a fost impusă consiliilor științifice de specialitate de conferire a gradelor științifice și implicit tuturor cercetătorilor în domeniul **Istoriei Românilor**.*

*Atragem atenția că Plenara Comisiei Superioare de Atestare a întreprins această acțiune fără consultarea instituțiilor științifice corespunzătoare și chiar a propriului grup de experți la specialitatea **Istorie**.*

Prin urmare, ceea ce Guvernul Republicii Moldova nu a reușit să realizeze direct în primăvara anului 1995 încearcă a înfăptui acum prin intermediul Comisiei Superioare de Atestare.

*Ținând cont de iminentele urmări grave la care va duce impunerea studierii problemelor ce contravin adevărului științific și istoric și constatînd că majoritatea absolută a membrilor Comisiei Superioare de Atestare n-au fost informați la momentul adoptării deciziei respective din noiembrie 1995, cu destulă conștiinciozitate și competență Asociația Istoricilor din Moldova protestează împotriva menționatei decizii arbitrare, cere anularea acesteia și revenirea la denumirea corectă a specialității de cercetare științifică **Istoria Românilor**, așa cum a figurat în documentele oficiale ale Comisiei Superioare de Atestare pînă la sfîrșitul anului 1995.*

Adoptată la ședința Conferinței A.I.M.
din 16 iunie 1996.

Definiția altui tip de act, numit de asemenea *declarație*, poate fi: act prin care o persoană face depoziții (mărturii) în fața unui organ administrativ, de regulă în fața instanței de judecată sau a altor organe de drept, despre un fapt pe care îl cunoaște.

Structura declarației:

1. Denumirea destinatarului (sus, în dreapta);
2. Denumirea *Declarație*;
3. Conținutul, cu formula de prezentare a declarantului și datele necesare ale acestuia și cu descrierea amănunțită a faptului cunoscut, în special a aspectelor care prezintă interes pentru organul administrativ sau instanța de drept;
4. Semnătura;
5. Data.

Exemple de situații care necesită redactarea unei declarații. Acest tip de declarație este sinonim cu ceea ce numim *mărturie* sau *depoziție*. Declarațiile se depun, de regulă, în cazurile în care sînt cerute de organele arătate mai sus pentru a realiza anchetarea, examinarea și aprecierea unui fapt. Tocmai de

aceea asemenea declarații trebuie formulate cu maximum de claritate, arătându-se numai decît locul, data și ora în care a avut loc faptul descris. E de reținut că autorul declarației e obligat doar să descrie faptul pe care îl cunoaște, fără a-l interpreta sau a-l aprecia din punctul de vedere propriu, aceasta urmînd să o facă instanța în drept.

MODEL

***Către Serviciul de Anchetă al Poliției
Sectorului Rîșcani al municipiului
Chișinău***

DECLARAȚIE

Subsemnatul Alexei Cernei, lăcătuș la Uzina Militară "Sărăcia Moldovei", domiciliat în or. Chișinău, str. Nicolae Iorga, nr. 83, ap. 4, declar următoarele:

La 23 februarie a.c., aproximativ la ora douăzeci și unu, mă deplasam cu taxiul din Sectorul Rîșcani spre Sectorul Centru, municipiul Chișinău. Stăteam pe bancheta din față, alături de șofer. Traversam podul ce unește cele două sectoare cu viteza de aproximativ 50 km pe oră. Apropiindu-ne de sfîrșitul podului, am văzut în partea stîngă, la vreo trei metri de trotuar, un bărbat care ținea doi copii de mîină (o fetiță și un băiețel), toți mișcîndu-se încet spre centrul străzii (deja partea cealaltă de pod), probabil, pentru a o traversa.

La un moment dat băiețelul (să fi avut vreo zece ani) s-a desprins de bărbat și s-a pornit brusc, alergînd iute, să traverseze strada. Cînd s-a putut presupune că băiatul nu va reuși să traverseze strada prin fața mașinii, șoferul a frînat. Suprafața carosabilă era lunecoasă și mașina a derapat înainte și spre dreapta. Băiețelul nu s-a oprit, dar nici nu a reușit să treacă prin fața taxiului. A urmat o lovitură puternică, care l-a aruncat pe băiețel pînă aproape de trotuar, unde l-au găsit mort medicii Salvării.

Toate s-au desfășurat în cîteva secunde, fapt care nu mi-a permis să le sesizez cu exactitate.

24 februarie 2005

Semnătura

Definiția celui de al treilea tip de declarație ar putea fi următoarea: act în care o persoană consemnează, în fața unui organ administrativ, numărul (cantitatea) și valoarea bunurilor sau veniturilor sale în anumite condiții.

Asemenea declarații se întocmesc prin completarea unor formulare speciale elaborate de organele respective.

Exemple de situații care necesită întocmirea unei declarații de acest tip: trecerea frontierei și procedura vamală la care sînt supuși călătorii, fiind uneori nevoiți să facă declarații privitor la bunurile pe care le au cu ei.

O altă situație poate apărea atunci cînd un organ administrativ sau de drept cercetează activitățile unei persoane și mai ales veniturile acesteia, pentru a aprecia dacă ele sînt obținute pe cale legală.

Persoanele fizice din Republica Moldova, care în afară de salariu mai au și alte venituri, sînt obligate să adreseze anual organului fiscal declarații de venit.

În cazurile amintite declarațiile se completează pe formulare speciale, de aceea redactarea lor nu prezintă greutate.

Verificarea cunoștințelor

1. Relevați asemănările și deosebirile dintre cele trei tipuri de declarații.
2. Explicați structura declarației.
3. Dați exemple de situații care necesită întocmirea unor declarații.
4. Scrieți o declarație cu un subiect propus de voi.

§9. Nota informativă

Definiție: act în care o persoană prezintă unor organe administrative informații asupra unui fapt.

Structura notei informative:

1. Denumirea funcției și numele destinatarului sau denumirea acestuia (sus, în dreapta);
2. Denumirea *Notă informativă*;
3. Conținutul începînd cu formula de prezentare după care urmează înbînarea *vă informez* și informația propriu-zisă;
4. Semnătura (jos, în dreapta);
5. Data (jos, în stînga).

Exemple de situații care necesită întocmirea unei note informative: spre deosebire de alte acte informative, cum ar fi raportul sau darea de seamă, nota informativă este de proporții mai reduse. Ea poate fi scrisă atît la cererea administrației, cît și din inițiativa unui angajat. În ambele cazuri scopul e același: de a transmite administrației informații necesare pentru luarea unor măsuri sau soluționarea unor probleme. Astfel, un inginer însărcinat cu problemele aprovizionării l-ar putea informa pe directorul general despre rentabilitatea unui contract de import, despre calitățile neașteptate ale materiei prime importate și despre posibilitățile încheierii unui nou contract. Alt inginer, responsabil de

protecția muncii, l-ar putea informa pe directorul general despre gradul de uzură mărit al utilajelor dintr-o hală, despre inutilitatea și pericolul folosirii acestor utilaje.

Pentru pregătirea dărilor de seamă privitor la activitatea unei întreprinderi, instituții etc. sînt necesare note informative care să reflecte în mod special anumite fapte.

În societatea modernă are o deosebită importanță operativitatea informării. Însă redactarea, semnarea, înregistrarea, transmiterea notelor informative – toate aceste formalități de procedură cer anumit timp care poate tărăgăna informarea și minimaliza eficiența ei. Evident, în cazurile în care operativitatea are importanță deosebită, informația se transmite oral ("pe viu" sau la telefon). Notele informative se redactează doar atunci cînd permite timpul, cînd se cere exactitatea cuvîntului scris și cînd ele vor fi ulterior folosite pentru întocmirea altor acte sau cînd trebuie să rămîna în dosare pentru anumite scopuri.

Inspectoratul Școlar Județean Soroca

NOTĂ INFORMATIVĂ

Subsemnatul Anatol Petrencu, director al școlii medii din Chetrosu, vă aduc la cunoștință că acum trei zile am constatat cîteva fisuri mari în pereții și tavanul blocului nr. 2 al școlii noastre, în care se află ospătăria și atelierele. Presupun că blocul e în stare avariată; e necesar ca el să fie cercetat de către specialiști pentru a se lua măsurile necesare.

13 octombrie 2004

Semnătura

Verificarea cunoștințelor

1. Formulați definiția notei informative și explicați structura ei.
2. Descrieți amănunțit o situație care necesită redactarea unei note informative.
3. Redactați o notă informativă cu un subiect propus de voi.

§10. Nota explicativă

Definiție: act prin care o persoană prezintă unor organe administrative explicațiile motivelor unui fapt în care este implicată.

Structura notei explicative:

1. Denumirea funcției și numele destinatarului sau denumirea acestuia (sus, în dreapta);
2. Denumirea *Notă explicativă*;
3. Conținutul începînd cu formula de prezentare, după care urmează explicarea faptului;
4. Semnătura (jos, în dreapta);
5. Data (jos, în stînga).

Exemple de situații care necesită redactarea unei note explicative: de obicei, nota explicativă se prezintă la cererea administrației, cînd apar unele nereguli în activitatea de producție sau în respectarea regimului de muncă și se constată că cineva este vinovat de acest fapt. De exemplu, administrația poate să-i ceară o notă explicativă oricărui angajat care a întîrziat la lucru, a muncit necalitativ, a deteriorat utilajele etc., pentru a-l preîntîmpina și a o păstra în dosarul acestuia.

Evident, nota explicativă se cere și se prezintă doar în cazurile în care vor fi luate măsuri sau va fi pusă la dosar.

Definiția și structura notei explicative ne demonstrează că ea se aseamănă mult cu nota informativă. Există totuși o diferență: 1. În nota informativă se prezintă **doar informații despre un fapt**, iar în nota explicativă **sînt date explicațiile (motivele) faptului** (deja cunoscut); 2. Persoana care dă explicațiile este numaidecît implicată în faptul respectiv; între ea și fapt poate exista un raport de determinare, pe cînd persoana care prezintă informații nu este neapărat implicată în realizarea faptului. Ea poate fi simplu observator, martor.

Nota explicativă trebuie redactată laconic, dar convingător, argumentat, pentru că de explicarea faptelor și de forța ei de convingere ar putea depinde consecințele.

MODEL

**Către Directorul Uzinei de Tractoare
din Chișinău, dl Traian Mănescu**

NOTĂ EXPLICATIVĂ

Subsemnatul Vasile Cătană, paznic la Uzina de Tractoare, pe data de 8 februarie 2005 mi-am făcut conștiincios serviciul la poartă, de la ora 8 pînă la ora 16. Am făcut doar pentru 10 minute o întrerupere nepermisă (aproximativ la ora 11), avînd nevoie să dau un telefon și lăsînd postul de pază fără supraveghere. Presupun că tocmai în aceste zece minute au fost scoase de pe teritoriul uzinei bunurile sustrase.

Cer iertare pentru nerespectarea Regulamentului de pază și promit ca pe viitor să nu mai comit asemenea încălcări.

9 februarie 2005

Semnătur

Verificarea cunoștințelor

1. Formulați definiția notei explicative și arătați structura ei.
2. Explicați semnele caracteristice care deosebesc nota explicativă de nota informativă.
3. Descrieți amănunțit o situație care necesită redactarea unei note explicative.
4. Redactați o notă explicativă cu un subiect propus de voi.

§11. Planul de activitate

Definiție: act în care este proiectată activitatea cuiva pe un anumit termen, în mod compartimentat și eşalonat, cu obiectivele respective, cu termenele de îndeplinire și cu alte detalii specifice domeniului.

Structura planului de activitate:

1. Mențiunea *Aprobat* cu denumirea funcției, numele și semnătura persoanei care a aprobat actul (sus, în dreapta);
2. Data aprobării (sus, în dreapta, sub semnătură);
3. Denumirea *Plan de activitate* urmată de numele deplin și funcția persoanei (sau de denumirea unității) a cărei activitate este planificată și de indicarea termenului muncii planificate;
4. Conținutul cu compartimentele pe genuri de activitate și rubricile necesare;
5. Denumirea funcției, numele și semnătura persoanei a cărei activitate este planificată.

Exemple de situații care necesită întocmirea unui plan de activitate: în mod normal, fiecare funcționar, unitate (sau subdiviziune a ei), minister, partid etc. are un plan de activitate pe o perioadă de timp, fapt care îi canalizează și îi disciplinează activitatea respectivă.

Planul de activitate se mai numește plan de lucru, program de lucru, program de activitate. El poate prevedea activitatea unei persoane sau a unei unități (instituție, întreprindere etc.), fiind foarte desfășurat și compartimentat pe capitole (paragrafe) sau avînd o formă schematică cu rubricile necesare, pentru a reflecta aspectele de activitate ce prezintă interes.

Planul de activitate este alcătuit din propoziții concise, în forma nominativă.

Pentru a avea valoare de act, planul de activitate trebuie aprobat de organul sau persoana investită cu împuternicirile respective. Uneori el poate fi parte integrantă a unui contract de muncă. După aprobare el devine obligatoriu.

Unii funcționari publici, mai ales conducători de unități și subdiviziuni, își întocmesc, în mod cu totul individual, planuri de activitate pe termene foarte scurte (de exemplu, pentru o săptămînă), indicînd schematic în ele activitățile mai importante care urmează a le realiza, mai ales întîlnirile cu oameni de afaceri și cu alte persoane, recepțiile pe care vor trebui să le ofere sau să le solicite,

telefoanele pe care le vor da etc. Aceste planuri constituie de fapt niște agende de lucru, care îl ajută pe funcționar să-și planifice, să-și economisească timpul și să nu scape din memorie unele activități importante. Ele nu cer a fi aprobate de cineva și pot fi modificate pe parcurs, în funcție de situație. Aceste planuri se întocmesc, de regulă, în caiete sau carnete speciale, care se numesc agende.

MODEL

*Aprobat de conferința de partid
din 14 ianuarie 1996*

Președintele Partidului Agrar Socialist
Semnătura O. Ivanov

**PLAN DE ACTIVITATE
al Partidului Agrar Socialist pentru anul 1996**

<i>Nr. crt</i>	<i>Denumirea și clasificarea activităților</i>	<i>Termene de îndeplinire</i>	<i>Responsabili</i>
I	Activități de organizare internă a partidului		
1	Formarea a 16 organizații de partid în teritorii, în special în localitățile unde există organizații ale partidelor de dreapta	ianuarie-mai	M. Cecoi
2	Eliminarea din partid a membrilor de altă orientare, care prezintă pericol de a colabora cu partidele de dreapta	permanent	O. Ivanov
3	Organizarea unei conferințe în scopul precizării strategiei partidului în anul alegerilor prezidențiale și propunerii unei candidaturi pentru postul de Președinte al Republicii Moldova	aprilie	E. Popușoi
II	Relații cu alte partide și mișcări social-politice		
1	Organizarea unei conferințe în comun cu Partidul Comunist și cu cel Social-Democrat în vederea stabilirii unei tactici comune în lupta cu Frontul Popular Creștin Democrat și cu Partidul Forțelor Democratice	mai	S. Stepanov

telefoanele pe care le vor da etc. Aceste planuri constituie de fapt niște agende de lucru, care îl ajută pe funcționar să-și planifice, să-și economisească timpul și să nu scape din memorie unele activități importante. Ele nu cer a fi aprobate de cineva și pot fi modificate pe parcurs, în funcție de situație. Aceste planuri se întocmesc, de regulă, în caiete sau carnete speciale, care se numesc agende.

*Aprobat de conferința de partid
din 14 ianuarie 1996*

Președintele Partidului Agrar Socialist
Semnătura O. Ivanov

**PLAN DE ACTIVITATE
al Partidului Agrar Socialist pentru anul 1996**

<i>Nr. crt</i>	<i>Denumirea și clasificarea activităților</i>	<i>Termene de îndeplinire</i>	<i>Responsabili</i>
I	Activități de organizare internă a partidului		
1	Formarea a 16 organizații de partid în teritorii, în special în localitățile unde există organizații ale partidelor de dreapta	ianuarie-mai	M. Cecoi
2	Eliminarea din partid a membrilor de altă orientare, care prezintă pericol de a colabora cu partidele de dreapta	permanent	O. Ivanov
3	Organizarea unei conferințe în scopul precizării strategiei partidului în anul alegerilor prezidențiale și propunerii unei candidaturi pentru postul de Președinte al Republicii Moldova	aprilie	E. Popușoi
II	Relații cu alte partide și mișcări social-politice		
1	Organizarea unei conferințe în comun cu Partidul Comunist și cu cel Social-Democrat în vederea stabilirii unei tactici comune în lupta cu Frontul Popular Creștin Democrat și cu Partidul Forțelor Democratice	mai	S. Stepanov

2	Coordonarea acțiunilor de colaborare cu Partidul Comunist din Rusia	permanent	B. Sovetov
III Măsurile în scopul restabilirii și menținerii proprietății socialiste			
1	Propagarea pe toate căile a ideii privind avantajele economiei socialiste	permanent	M. Manea
2	Torpilarea inițiativei legislative a Președintelui Republicii privind transformarea pământului în marfă	martie	O. Ivanov
3	Propagarea prin intermediul ziarului <i>Oameni fără Pământ</i> a adevărului despre viața îmbelșugată în colhoz	permanent	M. Manea
4	Stabilirea și menținerea legăturilor strânse cu președinții de colhozuri, cu directorii de sovhozuri și cu primarii din teritorii în vederea ținerii sub control a situației de la sate	permanent	E. Popușoi
IV Munca de educare a țăranilor			
1	Organizarea permanentă a întâlnirilor cu țăranii din diferite localități	permanent	M. Cecoi
2	Organizarea grupurilor de țărani privilegiați care să asigure pe toate căile păstrarea colhozurilor	mai-august	R. Chirică
3	Stimularea țăranilor prosocialiști prin abonamente gratuite la ziarul <i>Oameni fără Pământ</i>	ianuarie	M. Manea
V Acțiuni contra românizării moldovenilor			
1	Donarea cărții <i>Moldovenii în istorie</i> în satele din Moldova	iulie-decembrie	P. Stati
2	Organizarea la Bălți și la Cantemir a două conferințe cu participarea savanților Pavel Stati și Constantin Senic	septembrie-octombrie	C. Senic
3	Solicitarea sprijinului Guvernului pentru reeditarea vechilor manuale de limba moldovenească	martie	O. Ivanov

Verificarea cunoștințelor

1. Formulați definiția planului de activitate și explicați structura lui.
2. Explicați necesitatea planificării muncii și elaborării planurilor de activitate.
3. Descrieți amănunțit o situație care necesită elaborarea unui plan de activitate.
4. De ce spunem *a redacta* sau *a scrie o cerere*, dar *a elabora un plan de activitate*?
5. Imaginați-vă că sînteți în fruntea unei unități sau subdiviziuni și elaborați planul de activitate a acesteia pe un termen ales de voi.

§12. Procesul-verbal

Procesul-verbal ca structură și conținut este de două tipuri, însă pentru ambele este esențială și comună consemnarea unui fapt.

Definiție: act în care se consemnează un fapt, o situație sau desfășurarea unei ședințe.

Structura procesului-verbal de consemnare a desfășurării unei ședințe:

1. Denumirea *Proces-verbal* cu determinativul *al ședinței* urmat de denumirea unității ori subdiviziunii întrunite în ședință și data ședinței;
2. Numărul celor prezenți la ședință, iar în caz de necesitate – și numele lor;
3. Ordinea de zi a ședinței (formularea tuturor chestiunilor dezbătute);
4. Numele și funcția persoanei care a prezidat ședința (președintele) și a celei care a întocmit procesul-verbal (secretarul);
5. Numele și denumirea funcțiilor persoanelor care au luat cuvîntul în ședință și esența celor comunicate de ele;
6. Descrierea procedurilor de organizare și desfășurare a ședinței, cum ar fi alegerea unei comisii, votarea, numărarea voturilor etc.;
7. Deciziile (hotărîrile) adoptate în ședință;
8. Numele descifrate și semnăturile președintelui și ale secretarului.

Exemple de situații care necesită întocmirea unui proces-verbal al unei ședințe: toate ședințele Parlamentului, ale Guvernului, ale colegiilor ministerelor, ale organizațiilor de partid, ale consiliilor științifice, toate ședințele de constituire a diferitelor întreprinderi, instituții și alte organizații, ședințele mișcărilor politice, partidelor, asociațiilor etc. se consemnează în procese-verbale, care sînt acte statutare cu efect juridic.

În procesele-verbale este necesar ca luările de cuvînt să fie înregistrate cît mai amănunțit și mai aproape de forma în care au fost rostite, fără denaturări și interpretări din partea celui ce le înregistrează. În cazul în care oratorii au textele comunicărilor pregătite din timp, ele pot fi anexate la procesul-verbal, cu mențiunea respectivă în dreptul numelui oratorului: (*textul se anexează*).

Replicile auzite din sală, de asemenea, se înregistrează, mai ales dacă acestea se înscriu reușit în conținutul celor discutate în ședință. Dacă autorul lor nu este cunoscut, în procesul-verbal se face mențiunea *replică din sală*, care se pune în locul numelui și după care se înregistrează replica propriu-zisă.

În cazul în care este necesar ca procesul-verbal să reflecte cu maximum de exactitate desfășurarea ședinței și înregistrarea respectivă nu poate fi realizată (fizicește) de o singură persoană, ședința va pune această sarcină pe seama a două sau a trei persoane (secretari), care vor înregistra comunicările, apoi vor pregăti împreună varianta finală a actului. În asemenea cazuri e recomandabil a se utiliza tehnică specială de imprimare (magnetofone). După descifrarea și dactilografierea mesajelor de pe banda magnetică, vom obține stenograma ședinței, care va fi semnată de președintele și secretarul ședinței.

PROCES-VERBAL

al adunării de constituire a Ligii Studenților din Moldova

din 15 aprilie 2001

Au fost prezenți: grupul de inițiativă în următoarea componență – Virgil Diaconescu, Dragoș Mîndîcanu, Inochentiu Cernei, studenți la Universitatea de Stat; Maria Munteanu, Gabriela Olărescu, Vasile Drăguță, studenți la Conservatorul din Chișinău; Vladimir Soloneț, Andrei Fetescu, Irina Vrabie, studenți la Universitatea Tehnică; Maria Rotaru, Stela Rădulescu, Anatol Bahnaru, studenți la Universitatea Liberă Internațională din Moldova; Lilia Foalea, Sava Melega, Ilie Bantoș, studenți la Universitatea Agrară; dl Sergiu Mititelu, redactor-șef al ziarului Tineretul Moldovei, dl Zaharia Vîrtosu, redactor-șef al ziarului Făclia.

Au mai fost prezenți: patruzeci de studenți de la diferite instituții de învățămînt superior din Moldova.

Ordinea de zi: constituirea Ligii Studenților din Moldova și adoptarea documentelor de constituire.

A prezidat ședința: Virgil Diaconescu, președintele grupului de inițiativă, care a fost ales președinte al ședinței prin majoritatea de voturi.

Secretar al ședinței a fost aleasă prin majoritatea de voturi Maria Rotaru.

Virgil Diaconescu a anunțat ordinea de zi, i-a prezentat pe membrii grupului de inițiativă, apoi a rostit o alocuțiune privind necesitatea constituirii Ligii Studenților din Moldova (textul alocuțiunii se anexează).

Dragoș Mîndîcanu a dat citire proiectului programului Ligii Studenților din Moldova (proiectul se anexează).

Virgil Diaconescu a propus celor prezenți să sugereze idei pentru îmbunătățirea proiectului, obiecții și propuneri pentru completări și modificări.

Dl Zaharia Vîrtosu: Consider că Liga nu poate obliga vreo publicație, în afară de propriul organ de presă, să-i tipărească materialele, de aceea cuvîntul **a obliga** trebuie înlocuit cu alt cuvînt (de exemplu, **a ruga**).

Ilie Bantoș: Liga Studenților trebuie, în primul rînd, să apere drepturile și interesele studenților. E vorba de drepturile și interesele lezate de conducerea instituției de învățămînt, de minister sau de alte organe administrative. De aceea propun ca persoanele oficiale, angajate în conducerea instituțiilor de învățămînt sau în organele respective, să nu aibă dreptul de a fi membri ai Ligii.

Lilia Foalea: Ideea lui Ilie Bantoș trebuie susținută, însă ea trebuie inclusă în statut, nu în programul Ligii.

Anatol Bahnaru: Liga trebuie să se ocupe în exclusivitate de problemele studenților, de aceea cred că salariile și pensiile țăranilor nu trebuie să constituie obiect care să fie inclus în programul Ligii. Acestea sînt problemele țăranilor și ar trebui ca să și le rezolve ei.

Sava Melega: Nu-i adevărat. Țăranii sînt părinții noștri. De bunăstarea lor depinde asigurarea materială a noastră. Guvernul i-a adus pe țărani la disperare, iar noi, care venim de la țară, nu trebuie nici pentru un moment să uităm că țăranul este talpa ei.

Virgil Diaconescu: Cine mai are obiecții sau propuneri?

Gabriela Olărescu: propun să încheiem discuțiile și să adoptăm programul cu modificările făcute.

Virgil Diaconescu: propun să votăm pentru adoptarea programului cu modificările sugerate de Zaharia Vîrtosu, Lilia Foalea și Sava Melega. Vă rog să votați.

Toți au votat "pro" în afară de Anatol Bahnaru, care a votat "contra".

Virgil Diaconescu i-a dat cuvîntul lui Vasile Drăguță pentru a prezenta proiectul statutului Ligii Studenților din Moldova.

Vasile Drăguță a dat citire proiectului statutului Ligii Studenților din Moldova (proiectul se anexează).

Virgil Diaconescu a propus să se înceapă dezbaterile pe marginea proiectului.

Andrei Fetescu: Eu vă amintesc că propunerea lui Ilie Bantoș trebuie trecută de la program la statut, așa cum ne-am înțeles deja. Aș mai propune ca programul și statutul să fie redactate suplimentar, din punct de vedere stilistic.

Irina Vrabie: Mi se pare că ar fi normal și chiar folositor ca Liga Studenților să colaboreze cu alte organizații studențești, și nu numai studențești, din țară și de peste hotare, realizându-și în felul acesta mai ușor obiectivele. Acest fapt ar trebui arătat în statut. În rest, statutul e întocmit destul de bine, cu unele inadvertențe stilistice, de aceea propun să votăm pentru adoptarea lui.

Virgil Diaconescu: Dacă nu aveți alte propuneri, să votăm pentru adoptarea statutului.

S-a votat în unanimitate pentru adoptarea statutului.

Virgil Diaconescu: După ce am adoptat documentele de bază ale Ligii, ele vor trebui prezentate, împreună cu procesul-verbal și cu o cerere, la Camera de Înregistrare de pe lângă Ministerul Justiției. Ar mai trebui soluționate și alte probleme de organizare. De exemplu, convocarea Conferinței Generale și alegerea organelor de conducere ale Ligii. Toate trebuie incluse în hotărârea ședinței de azi. Propunem un proiect de hotărâre redactat chiar acum de dl Sergiu Mititelu.

Dl Sergiu Mititelu citește proiectul de hotărâre.

Vladimir Soloneț: Mi se pare că ar fi mai potrivit ca ziua Conferinței să fie în vacanța de iarnă, după Crăciun.

Gabriela Olărescu: Conferința ar trebui să aibă loc mult mai devreme, imediat după aprobarea actelor de constituire. Nu trebuie să tergiversăm realizarea scopurilor noastre. Propun ca data Conferinței să fie stabilită și anunțată tuturor după aprobarea actelor.

Virgil Diaconescu: Să votăm pentru propunerea domnișoarei Olărescu.

Toți votează "pro".

ADUNAREA A HOTĂRÎT:

1. Se adoptă Programul și Statutul Ligii Studenților din Moldova cu modificările arătate în procesul-verbal și se constituie Liga Studenților din Moldova.

2. Se constituie o comisie pentru definitivarea actelor adoptate, cu modificările arătate în procesul-verbal, în următoarea componență: Sergiu Mititelu, Președinte al comisiei, Maria Rotaru și Dragoș Mîndîcanu, membri ai comisiei.

3. Actele adoptate, precum și alte documente necesare, vor fi prezentate, în termen de trei zile, la Camera de Înregistrare de pe lângă Ministerul Justiției (responsabil: Virgil Diaconescu).

4. Conferința pentru alegerea organelor de conducere și pentru stabilirea ierarhiei structurale a Ligii va fi convocată îndată după aprobarea actelor de constituire (responsabil: Virgil Diaconescu).

Președintele ședinței
Secretarul ședinței

Semnătura
Semnătura

Virgil Diaconescu
Maria Rotaru

Structura procesului-verbal de consemnare a unui fapt:

1. Denumirea *Proces-verbal*;
2. Numele (după caz, și denumirile funcțiilor) persoanelor, eventual membre ale unei comisii, implicate în constatarea faptului (situației), după care urmează cuvântul ce exprimă sensul constatării (de exemplu, *am constatat că...*);
3. Data și locul constatării faptului;
4. Consemnarea propriu-zisă prin expunerea (descrierea) faptului;
5. Propunerile sau deciziile comisiei în legătură cu cele constatate;
6. Numele și semnăturile persoanelor care au întocmit procesul-verbal.

Exemple de situații care necesită întocmirea unui proces-verbal de constatare a unui fapt. Viața ne pune foarte des în situații care necesită redactarea de procese-verbale. De exemplu, la expedierea și primirea mărfurilor, la luarea în primire a unor bunuri pentru păstrare, repartizare sau administrare, în unele cazuri de încălcare a regulilor de circulație rutieră, la constatarea unor delikte și fraude etc. Astfel, la concediere un magaziner transmite altei persoane toate bunurile care i-au fost încredințate și se află în depozit, consemnând faptul într-un proces-verbal. Un farmacist la plecarea în concediu de asemenea dă în primire patronului sau altui farmacist bunurile primite. Un accident rutier este consemnat de polițist cu toate circumstanțele și consecințele, care vor fi ulterior analizate pentru luarea măsurilor. Deteriorarea unui apartament în urma utilizării greșite a instalațiilor tehnice poate fi consemnată într-un proces-verbal, care va fi act doveditor anexat la cererea de chemare în judecată pentru recuperarea prejudiciilor.

Cele constatate în procese-verbale sînt consemnate cu maximum de exactitate și exprimate în unități de măsură (metri, centimetri, minute, grade etc.). Denaturările comise pot fi tratate ca fraude și pot avea consecințe grave.

PROCES-VERBAL

Comisia în următoarea componență: dna Teodora Ețcu, expert al laboratorului Standard, Președinte al comisiei, dl Ion Movileanu, reprezentant al întreprinderii Codru, și dl Vasile Botnariuc, reprezentant al magazinului Paradis, membri ai comisiei, a asistat, la 3 aprilie 2005, la predarea lotului de vin îmbuteliat, livrat de întreprinderea Codru magazinului Paradis, și a constatat următoarele:

1. *Conform scrisorii de trăsură, lotul de marfă trebuia să conțină 500 lăzi a câte 20 sticle cu vin Codru.*

2. În realitate au fost predate 480 lăzi. În plus, 50 sticle au fost sparte în timpul transportării din cauza ambalajului neadecvat. Prin urmare, în loc de 10.000 sticle au fost predate 9550 sticle.

3. Calitățile vinului corespund standardului prevăzut în contract.

or. Chișinău

3 aprilie 2005

Semnătura

Semnătura

Semnătura

T. Ețcu

I. Movileanu

V. Botnariuc

Verificarea cunoștințelor

1. Formulați definiția ambelor tipuri de procese-verbale și explicați structura lor.
2. Explicați deosebiriile dintre procesul-verbal de constatare a unui fapt și procesul-verbal de înregistrare a unei ședințe.
3. Descrieți o situație care ar cere întocmirea a două procese-verbale (de ambele tipuri).
4. Redactați un proces-verbal de constatare a unui fapt cu un subiect propus de voi.
5. Redactați un proces-verbal al unei ședințe cu un subiect propus de voi.

§13. Raportul

Definiție: act în care o persoană sau o comisie expune, de regulă din însărcinarea unor organe administrative și după un control, un aspect dintr-o anumită activitate, propunând soluții pentru eliminarea neajunsurilor depistate.

Structura raportului:

1. Numele sau denumirea destinatarului (sus, în dreapta);
2. Denumirea *Raport*;
3. Conținutul (alcătuit, de regulă, din introducere, cuprins și încheiere);
4. Numele și semnătura autorului (jos, în dreapta);
5. Data (jos, în stînga).

Exemplu de situație care necesită întocmirea unui raport. Senatul Universității Libere Internaționale din Moldova și-a pus scopul să examineze problema privind predarea limbilor moderne la toate facultățile. Pentru realizarea acestui scop, rectorul a creat o comisie specială care urma, într-un termen stabilit, să efectueze un control la lecții și la alte activități didactice, apoi să prezinte Senatului un raport în care să expună situația existentă, să facă analiza tuturor aspectelor, inclusiv a celor negative, și să propună soluții pentru eliminarea neajunsurilor depistate.

Conținutul unui raport poate fi de proporții mici, medii sau mari, în funcție de problema abordată în el și de scopul pe care și-l pune destinatarul sau auto-

rul. Într-un raport de proporții mici, se face doar o succintă expunere a stării de lucruri, fără introducere și încheiere, iar în unul desfășurat se cere prezentarea problemei în detaliu, cu analiza, propunerile și concluziile respective.

Raportul se aseamănă cu darea de seamă prin faptul că ambele acte se prezintă unor organe administrative și în ambele poate fi o expunere despre mersul unei activități. Însă raportul are și semne caracteristice proprii: el nu se prezintă, ca darea de seamă, periodic, adică la anumite intervale de timp, ci doar atunci când este cerut de unele organe administrative. În afară de aceasta, raportul, spre deosebire de darea de seamă, se întocmește, de regulă, după un control al activității cuiva, dar nu reflectă activitatea proprie. În plus, darea de seamă vizează toate aspectele unei activități, iar raportul se referă doar la o anumită problemă.

Către Senatul Universității Libere Internaționale din Moldova

RAPORT

Subsemnatii Anatol Georgescu, președinte al Comisiei pentru efectuarea controlului asupra predării limbilor moderne la toate facultățile, Vasile Untilă, Carolina Smochină, Andrei Samoilă și Valeriu Rusu, membri ai Comisiei, aducem la cunoștința Senatului următoarele:

1. Comisia a asistat, în termen de zece zile, la șaizeci de lecții teoretice și practice, predate de douăzeci de cadre didactice de la toate facultățile universității.

2. Comisia a asistat la trei consultații comune și la două consultații individuale.

3. Comisia a adunat de la cadre didactice și de la studenți zece note informative care vizează starea de lucruri în predarea limbilor moderne.

În urma controlului efectuat, Comisia a constatat:

1. La universitate limbile moderne sînt predate de către 25 de cadre didactice, dintre care 5 persoane sînt doctori în filologie, iar 20 de persoane nu au grad științific. Vechimea în muncă a cadrelor didactice e următoarea: 10 persoane – pînă la trei ani; 6 persoane – pînă la 7 ani; 4 persoane – între 10 și 15 ani; 5 persoane – peste 15 ani.

2. Durata cursului de limba engleză (la facultățile nefilologice) este de 530 de ore. Cursurile de limba franceză și de limba germană au aceeași durată – 400 de ore. Cursurile de limba română și de limba rusă durează cîte 96 de ore. La Facultatea de Drept cursul de limba română are numai 60 de ore.

3. La predarea tuturor limbilor, în afară de română, grupele sînt divizate în subgrupe, fapt care permite predarea și însușirea diferențiată, în funcție de nivelul de inteligență și de pregătirea anterioară a studentului.

4. Media frecvenței studenților la lecții este de 70 la sută.

5. După sesiunea de iarnă nota medie pe universitate la limba engleză a fost de 7,8, la franceză – 8,2, la germană – 7,2, la română – 7, la rusă – 9,6.

6. Toate limbile moderne la universitate se predau după metodele cunoscute în literatura de specialitate.

7. Asigurarea cu manuale și altă literatură didactică este insuficientă. Același lucru trebuie spus și despre asigurarea cu laboratoare și mijloace tehnice speciale.

8. După încheierea cursurilor, majoritatea absolută a studenților nu stăpînesc limbile moderne în măsura suficientă pentru a audia, în aceste limbi, prelegeri ținute de profesori de peste hotare.

În baza celor constatate, Comisia a efectuat o analiză, ajungînd la următoarele rezultate:

1. O parte din cadrele didactice nu au cunoștințele și experiența suficiente pentru a preda într-o instituție de învățămînt superior.

2. Circa 50 la sută din numărul studenților nu acordă atenția cuvenită însușirii limbilor moderne.

3. Aspectul aplicativ al însușirii limbilor moderne în mare măsură lipsește. La predarea acestora se ține cont de specificul profesiei viitorilor specialiști doar sporadic, fără un sistem bine conceput.

4. În general, nu există o concepție fundamentată științific privind predarea limbii moderne prin prisma viitoarei specialități a studentului.

5. Rezultatele sesiunii de iarnă la limbile moderne, cu excepția limbii române, nu reflectă starea obiectivă de lucruri. Notele sînt majorate.

Comisia face următoarele propuneri:

1. Pentru viitor angajarea la universitate trebuie să se facă printr-un concurs riguros, care va permite încadrarea specialiștilor celor mai merituoși. În prezent este necesară reciclarea cadrelor, în special a celor tinere.

2. Este necesară o conferință științifică a cadrelor care predau limbile moderne pentru a dezbate problema elaborării unui regulament cu privire la evaluarea cunoștințelor studenților.

La aceeași conferință ar putea fi elaborată concepția științifică privind predarea limbii moderne prin prisma viitoarei specialități a studentului.

3. Biblioteca universității ar trebui să întreprindă o serie de acțiuni pentru a-i asigura pe studenți cu toate manualele necesare.

La fiecare facultate trebuie creat un laborator special, dotat cu mijloace tehnice necesare pentru însușirea limbilor moderne.

4. Trebuie elaborat de urgență și pus în aplicare un regulament care va stabili o corelație strictă între notele obținute de către studenți și taxele pentru studii, plătite de ei.

În concluzie, Comisia își exprimă speranța că discuțiile din cadrul Senatului vor dezvălui și alte aspecte ale problemei abordate, ajungându-se astfel să se puncteze perimetrul întreg al fenomenului și să se înlăture toate deficiențele din predarea și însușirea limbilor moderne la universitate.

Președintele Comisiei:

Semnătura

Anatol Georgescu

Membrii Comisiei:

Semnătura

Vasile Untilă

Semnătura

Carolina Smochină

Semnătura

Andrei Samoilă

Semnătura

Valeriu Rusu

17 martie 2002

§14. Darea de seamă

Definiție: act în care se relatează despre activitatea unei persoane sau a unui colectiv de muncă, organizat, de regulă, într-o unitate ori subdiviziune (grup) a acesteia.

Structura dării de seamă:

1. Denumirea *Dare de seamă*, cu determinativele necesare în care sînt arătate date privind: *a.* tipul activității despre care se face darea de seamă; *b.* numele și funcția persoanei sau denumirea unității (subdiviziunii) care a desfășurat activitatea; *c.* termenul activității pentru care se scrie darea de seamă;

2. Conținutul, în care se face o expunere și o analiză a activității, în funcție de cerințele față de darea de seamă;

3. Denumirea funcției și numele persoanei care semnează darea de seamă și semnătura acesteia (jos, în dreapta);

4. Data (jos, în stînga).

Exemple de situații care necesită întocmirea unei dări de seamă: planificarea și evidența muncii, la toate nivelurile, atît pe orizontală, cît și pe verticală, sînt condiții esențiale ale societății moderne, deoarece constituie un aspect important al organizării muncii și al subordonării relațiilor de muncă pe scara ierarhică a societății. Să luăm ca exemplu sistemul învățămîntului de stat: fiecare școală preuniversitară (școală medie, colegiu sau liceu) se află în subordinea inspectoratului raional/județean și îi prezintă acestuia dări de seamă, o

dată sau de două ori pe an, despre întreaga sa activitate, iar fiecare inspectorat, la rîndul său, prezintă dări de seamă Ministerului Învăţămîntului. În municipii, pe această scară ierarhică mai este o treaptă, cea a inspectoratului municipal.

Acelaşi lucru se întîmplă şi în alte domenii, cum ar fi economia, asistenţa medicală sau cultura. Fireşte, aici nu ne interesează gradul dependenţei sau autonomiei subdiviziunilor structurale în fiecare domeniu, nici consecinţele pozitive sau negative determinate de modul de aranjare a relaţiilor de subordonare. Ne interesează doar dările de seamă ca modalitate de organizare şi evidenţă a muncii şi a întregii situaţii în domeniile respective.

În unele domenii, cum ar fi cel al evidenţei contabile şi, respectiv, al fiscalităţii, precum şi în domeniul statisticii, dările de seamă se prezintă cu multă stricteţe de către fiecare unitate economică, indiferent de tipul de proprietate în care se înscriu. Aceste dări de seamă se întocmesc după modele sau pe formulare speciale, tipizate, elaborate sau aprobate de organele competente şi distribuite în mod centralizat, pentru a se asigura uniformitatea lor pe întreg teritoriul statului.

Un tip cu totul specific îl constituie dările de seamă pentru munca de cercetare care se aseamănă, prin conţinutul lor, cu lucrările ştiinţifice. Fiecare cercetător care lucrează, de exemplu, într-un institut al Academiei face, în mod obligatoriu, anual sau de două ori pe an, o dare de seamă despre activitatea de cercetare pe care a desfăşurat-o şi, în special, despre rezultatele ştiinţifice pe care le-a obţinut.

Dările de seamă sînt prevăzute de actele statutare ale societăţilor pe acţiuni, societăţilor cu răspundere limitată, asociaţiilor etc. Organele executive ale unităţilor respective sînt obligate să prezinte dări de seamă în faţa adunării generale a acţionarilor, a fondatorilor etc.

La întocmirea dărilor de seamă, se ţine numai decît cont de planul de activitate. Astfel, se arată care din activităţile planificate au fost îndeplinite, care nu au fost şi cauzele care au determinat nerealizarea planului, care activităţi au fost realizate în afara planului etc. Multe unităţi îşi elaborează scheme speciale pentru întocmirea dărilor de seamă, astfel uniformizîndu-se structura actelor respective şi, ca urmare, facilitîndu-se modelarea unei imagini de ansamblu pe întreaga unitate.

Dările de seamă trebuie să conţină expunerea obiectivă a faptelor realizate sau analiza acestora, în funcţie de cerinţele pe care le stabileşte fiecare unitate economică sau de altă natură, şi concluziile cele mai importante. Evident că faptele, analiza şi concluziile trebuie să reflecte starea reală de lucruri, fără a conţine diferite mistificări. Astfel vom contribui la întronarea adevărului, la construirea unei societăţi cu adevărat civilizate şi a unui stat de drept.

Darea de seamă se mai numeşte *raport de activitate*, asemănîndu-se, în anumită măsură, cu raportul. Diferenţa constă în faptul că raportul se prezintă, de regulă, după un control al activităţii cuiva, realizat de către un organ de control, fără a respecta o periodicitate strictă, iar darea de seamă se prezintă

din oficiu, periodic, cu regularitatea stabilită de unitatea respectivă, și vizează activitatea proprie a persoanei care o semnează sau a unității (subdiviziunii) condusă de ea.

Mai jos vom da un model de dare de seamă pornind de la un caz autentic al unui liceu particular, în care fiecare clasă prezintă, la sfârșitul anului de învățămînt, în fața Consiliului pedagogic lărgit al liceului, o dare de seamă semnată de diriginte și de șeful clasei, pentru a participa la un concurs, organizat de direcția liceului.

DARE DE SEAMĂ

***a clasei a VII-a a Liceului Mircea Eliade din Chișinău
pentru activitatea desfășurată în anul de învățămînt 2003-2004***

În clasa a VII-a sînt 23 de elevi.

Rezultatele la învățătură, obținute în anul de învățămînt 2003-2004, sînt următoarele:

2 elevi au nota medie 10;

8 elevi au nota medie între 7 și 10;

11 elevi au nota medie între 5 și 7;

2 elevi au nota medie 4.

Din aceste date se vede că doi elevi sînteminenți (Grigore Capcelea și Ion Negură), alții doi au rămas repetenți (Nicolae Pîslaru și Victor Tabuică), iar ceilalți 19 au media între 5 și 10.

În general, nota medie pe clasă este de 7,63.

Obiectele la care clasa a obținut cele mai mari note medii sînt (în ordine descrescîndă): limba engleză, istoria românilor, chimia.

Obiectul la care clasa a obținut cea mai joasă notă medie este matematica.

Notele arătate exprimă starea reală de lucruri, aceasta explicîndu-se prin interesul sporit pentru carte al unor elevi, în special al celor eminenți, perseverența manifestată pe parcursul întregului an de învățămînt și, evident, prin capacitățile elevilor respectivi pentru munca intelectuală.

Or, aceste explicații nu sînt valabile în toate cazurile. Unii elevi, de exemplu Emil Dragomirescu, Gheorghe Moisei și Vasile Cazacu sînt foarte capabili și ar putea avea rezultate mult mai bune, mai ales la anumite obiecte. Însă ei, de fapt, nu se pregătesc acasă de lecții, limitîndu-se doar la cunoștințele pe care le-au obținut în clasă. Atitudinea aceasta neserioasă ar fi, probabil, determinată, în anumită măsură, de particularitățile vîrstei, dar și de lipsa unei influențe adecvate din

partea părinților, care consideră că fiii lor învață normal și nu este cazul să depună mai multe eforturi la învățătură în detrimentul altor activități și distracții.

Alți elevi, cum ar fi Ana Radu și Valeriu Moșanu, au obținut rezultate bune și foarte bune, însă nu atât prin capacități deosebite, cât prin muncă asiduă, sistematică, iar uneori chiar printr-o tenacitate exagerată. Părinții cer acestor elevi, prin diferite metode, să obțină cu orice preț performanțele cele mai strălucite.

O serie de elevi, cum ar fi Ștefan Apostol și Nicolae Darie, cu nota medie între 6 și 7, nu muncesc cu adevărat pentru acumularea cunoștințelor, dar nici nu ar putea fi numiți elevi leneși. Ei manifestă o atitudine cu totul specifică față de învățătură și de școală în general, trecând cu filozofia lor impasibilă prin anii de școală ca prin ceva inevitabil, dar trecător și fără mare importanță.

Nicolae Pîslaru și Victor Tabuică, după cum s-a mai arătat, au rămas repetenți. Cunoștințele lor, insuficiente pentru a fi promovați, se explică atât prin nedorința lor de a învăța, cât și prin aptitudinile reduse pentru munca intelectuală. Însă, sîntem siguri, ei își vor găsi locul pe care îl merită în alte domenii ale vieții.

Au fost întreprinse mai multe încercări de a trezi și a dezvolta interesul elevilor pentru învățătură. S-a discutat sincer la ora clasei despre sensul vieții, despre modul civilizat de a trăi, despre diferite profesii și despre oamenii de afaceri. După fiecare discuție s-a ajuns la concluzia că fără cunoștințe nu poți prospera, nu poți avea succese în nici un domeniu. La multe ședințe au participat și unii părinți, precum și oameni de afaceri, diferiți specialiști. Credem că toate activitățile menționate au dat anumite rezultate.

S-a muncit mult în direcția ridicării moralității elevilor. S-a vorbit despre viciile umane și despre consecințele lor la nivel social. S-a discutat de asemenea despre credința în Dumnezeu, despre dragoste și relațiile dintre sexe, despre alte lucruri utile, cum ar fi banii și moralitatea etc.

Clasa a vizionat trei spectacole: unul la Teatrul Național Mihai Eminescu și două la Teatrul Eugen Ionesco.

Clasa noastră a inițiat în liceu mișcarea ecologistă. Cu sprijinul și acordul Primăriei, fiecare elev a sădit în oraș cîte patru puieți de copaci decorativi. Avem o tradiție frumoasă ca o dată pe lună să mergem împreună la pădure.

Spațiul clasei este o adevărată crescătorie de flori de cameră. Avem o bogată colecție de flori rare. O parte de flori le vindem la piață, iar din banii acumulați cumpărăm manuale și altă literatură pentru biblioteca clasei. De fapt, în ultimii trei ani, toate manualele sînt cumpărate din banii acumulați în urma comercializării florilor.

*S-au obținut anumite succese în educația patriotică. De exemplu, la o ședință a fost comentată și analizată expresia **Unire, moldoveni!** cu referire la condițiile noastre concrete de viață. S-au formulat concluzii.*

Clasa constituie un colectiv unit, organizat. Anul trecut timp de două săptămîni toți elevii au lucrat în comun la fabrica de conserve, iar banii cîștigați au fost investiți într-o afacere care ne va da posibilitate ca în anul acesta să ne odihnim împreună.

O acțiune utilă care a fost planificată, dar a rămas nerealizată, era intenția de a organiza un cerc de dansuri. Resursele financiare prea modeste și interesul scăzut al elevilor pentru dansuri au cauzat nerealizarea acestei acțiuni. În rest, toate acțiunile prevăzute în planul de activitate au fost realizate cu succes.

Pentru anul viitor propunem ca direcția liceului să discute în cadrul Consiliului Pedagogic lărgit, împreună cu reprezentanții tuturor claselor, posibilitatea stabilirii și aprobării a trei statute pentru obiectele care se predau la liceu: obiect obligatoriu, obiect opțional, obiect facultativ. Sperăm că soluționarea favorabilă a acestei probleme va contribui la sporirea interesului față de carte și la ridicarea nivelului de cunoștințe al liceenilor.

Șeful clasei
Semnătura
Stela Vîrtosu

Dirigintele clasei
Semnătura
Claudia Vasilache

15 mai 2004

§15. Recomandarea

Definiție: act prin care se recomandă angajarea unei persoane într-un post.

Structura recomandării:

1. Denumirea unității la care va fi prezentată recomandarea (sus, în dreapta);
2. Denumirea *Recomandare*;
3. Conținutul, care începe cu formula de prezentare a emitentului după care urmează textul propriu-zis al recomandării;
4. Semnătura emitentului (jos, în dreapta);
5. Data (jos, în stînga).

Exemple de situații care necesită redactarea unei recomandări. Din chiar definiția recomandării putem observa că actul respectiv se utilizează la încadrarea în cîmpul muncii, anexîndu-se împreună cu *curriculum vitae* la cererea de angajare. Angajarea într-o funcție, mai ales într-un post de răspundere, are o importanță deosebită. Patronii diferitelor unități, precum și serviciile sau funcționarii care au în sarcină angajarea personalului, studiază bine candidații

ce aspiră la funcțiile vacante, cerîndu-le uneori, atunci cînd consideră necesar, o recomandare din partea unei persoane cunoscute. Evident, recomandarea nu poate fi dată de oricine, ci numai de notorietăți, specialiști cunoscuți sau de persoane cu nume de prestigiu și cu reputație neîndoieală. Este normal ca persoana care dă o recomandare să poarte răspundere, cel puțin răspundere morală, în fața unității respective pentru candidatura recomandată. De aceea putem da o recomandare doar în cazul în care cunoaștem bine candidatul și avem certitudinea că el își va onora obligațiunile de funcție.

Recomandarea se redactează într-un stil elogios, enumerîndu-se calitățile și aptitudinile cele mai valoroase ale candidatului. Ea nu are consecințe juridice, însă poate facilita angajarea, constituind o garanție dată de către cel care o semnează.

Uneori însă recomandarea poate fi folosită și în alte scopuri decît cel al angajării. De exemplu, orice persoană care dorește să-și cumpere o armă de vîntoare și să devină membru al Societății Vîntătorilor trebuie să aibă o recomandare din partea unui vîntător cu experiență, pe care o va anexa la cererea de primire în Societate. După aprobarea cererii, persoana va primi un permis special din partea organelor autorizate, care îi va da dreptul să dețină armă de vîntoare.

Societatea pentru Asistență și Servicii Juridice Asis-Centru

RECOMANDARE

Subsemnatul Anatol Rotaru, doctor în drept, profesor la catedra de drept comercial a Universității de Stat din Chișinău, o recomand pe absolventa noastră Tatiana Gheorghîță pentru a fi angajată ca jurist la Societatea Asis-Centru.

Domnișoara T. Gheorghîță a fost una dintre cele mai bune studente la facultate. A scris sub conducerea mea teza de licență cu tema Legea falimentului în contextul legislației românești și al celei internaționale, obținînd cea mai înaltă apreciere din partea comisiei de examinare.

Fiind înzestrată cu o serie de calități valoroase, cum ar fi inteligența și agerimea, și avînd cunoștințe temeinice în domeniul dreptului economic, dra T. Gheorghîță va fi un avocat excelent. Cu atît mai mult cu cît ea posedă un nivel elevat al culturii comunicării și o puternică forță de convingere.

Dra T. Gheorghîță este un om corect, onest, de o înaltă probitate morală. Sînt sigur că se va manifesta ca un specialist foarte bun și va contribui la sporirea prestigiului Societății Asis-Centru.

15 iunie 2004

Semnătura

Verificarea cunoștințelor

1. Dați definiția recomandării și explicați structura ei.
2. Descrieți amănunțit o situație care cere redactarea unei recomandări.
3. Redactați o recomandare.

§16. Referința

Referința, ca act scris, poate fi de două tipuri.

Definiția unuia dintre tipurile de referință ar fi următoarea: act în care se dă o informație despre situația unei persoane.

Sub aspect structural referința se aseamănă întocmai cu recomandarea. Există o anumită asemănare și sub aspectul conținutului, pentru că atât într-un act, cât și în altul, se dau informații despre o persoană. Diferențele de conținut și cele ce țin de procedura eliberării și prezentării actelor respective, care totuși există, constau în următoarele:

1. Recomandarea se dă pentru facilitarea angajării într-o funcție, iar referința – pentru alte cazuri care necesită cunoașterea unei persoane. De aceea în recomandare se prezintă doar informația necesară pentru angajare, iar în referință poate fi orice informație, inclusiv pentru angajare, în funcție de necesitățile celui care o solicită.

2. Recomandarea se redactează într-un stil elogios, arătându-se în special părțile pozitive ale persoanei, iar în referință se dă o informație obiectivă despre persoana vizată.

3. Candidatul la o anumită funcție primește recomandarea pe care urmează să o prezinte singur la locul unde dorește să fie angajat. Firește, el cunoaște conținutul recomandării. Referința însă, spre deosebire de recomandare, nu ajunge în mîna persoanei vizate în ea, ci se prezintă direct celui care are nevoie de informația respectivă. Persoana vizată în referință nu cunoaște conținutul acesteia.

Exemplu de situație care necesită redactarea unei referințe: organele securității de stat deseori au nevoie să cunoască aprofundat activitățile secrete, necunoscute sau mai puțin cunoscute ale unor cetățeni, de aceea solicită de la locul de lucru al acestor cetățeni sau de la persoane care vin în contact cu ei diferite referințe.

Uneori utilizarea referințelor se practică și la angajarea unor persoane, atunci când datele din *curriculum vitae* sau din recomandări nu sînt suficiente sau nu inspiră încredere.

Referințele mai sînt utilizate de către serviciile personale sau de unele comisii pentru atestarea cadrelor.

**Comisia pentru atestarea personalului
ingineresc de la Uzina de Televizoare Alfa**

REFERINȚĂ

Subsemnatul Valerian Țurcanu, inginer-șef la Uzina de Televizoare Alfa, îl cunosc bine pe inginerul de schimb Vitalie Ciofu. Cred că este un specialist excepțional în domeniul tehnicii electronice. Însă, din păcate, consumă frecvent băuturi alcoolice, uneori chiar și în orele de program, fapt care îl face incorect și chiar iresponsabil pentru obligațiile de funcție.

25 decembrie 2004

Semnătura

Al doilea tip de referință este de altă natură, utilizându-se în cazurile necesare ca răspuns și luare de atitudine față de o cerere de chemare în judecată.

Definiția referinței de tipul al doilea ar fi: **act prin care un reclamat ia atitudine față de pretențiile reclamantului, formulate în cererea de chemare în judecată.**

Structura referinței, prevăzută de Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, cuprinde:

1. Denumirea instanței și a reclamantului;
2. Răspunsul la toate pretențiile de fapt și de drept expuse în cerere;
3. Documentele și dovezile cu care se apără împotriva fiecărei pretenții din cerere, iar dacă se va cere dovadă cu martori, se va indica numele, prenumele și domiciliul lor;
4. Conținutul răspunsului la propunerea de tranșare a litigiului în pricinile economice, dacă în cererea de chemare în judecată este indicat că reclamantul nu a primit răspunsul (în acest caz, la referință se anexează copia de pe răspunsul la propunerea de tranșare a litigiului și dovezile ce confirmă că răspunsul a fost expediat reclamantului);
5. Mărimea și calculul sumei recunoscute a cererii, iar dacă ea a fost transferată, numărul și data dispoziției de plată respective (în acest caz, la referință se anexează dispoziția de plată și dovezile ce confirmă că ea a fost primită pentru executare de către instituția financiară).

Situațiile care necesită întocmirea unei referințe la cererea de chemare în judecată sînt foarte asemănătoare. Într-un cuvînt, referințele în cauză se scriu atunci cînd o persoană se pomenește într-un litigiu economic și primește o copie de pe cererea de chemare în judecată. În referință se expune opinia celui chemat în judecată în legătură cu pretențiile reclamantului, întemeiată pe calcule, acte și alte dovezi.

unei astfel de situații. În cazul de față, pierrea fortuită a bunurilor constituie riscul întreprinderii Fenix și, conform art. 135 al Codului civil, acest risc și-l asumă proprietarul. De aceea Societatea Polul Nord nu recunoaște ca fiind întemeiată cererea de chemare în judecată și suma acțiunii de 300 mii lei.

La propunerea Întreprinderii Fenix de tranșare amiabilă a litigiului, Societatea Polul Nord a dat un răspuns asemănător cu prezenta referință.

Anexe:

1. Confirmare a adresării Societății Polul Nord către S.A. Rețelele Electrice;
2. Confirmare de expediere a telegramei către Întreprinderea Fenix;
3. Copia de pe răspunsul la propunerea de tranșare amiabilă a litigiului și confirmarea de expediere a lui.

Directorul Societății Polul Nord

Semnătura

Alexandru Șoimu

Verificarea cunoștințelor

1. Dați definițiile ambelor tipuri de referințe și explicați structura acestora.
2. Explicați asemănările și diferențele dintre recomandare și referință.
3. Descrieți amănunțit două situații care ar necesita redactarea a câte o referință de fiecare tip.
4. Redactați două referințe, fiecare din ele aparținând unuia din tipurile descrise mai sus.

§17. Contractul

Definiție: act prin care se stabilește o înțelegere între două sau mai multe persoane (fizice sau juridice) în vederea realizării unui scop.

Structura contractului:

1. Denumirea *Contract*, cu determinativele necesare (de exemplu: contract de muncă; contract de vânzare-cumpărare etc.);
2. Data (în stînga) și locul încheierii contractului (în dreapta);
3. Denumirea completă (sau numele) a părților contractante, sediul lor (sau domiciliul), precum și alte date despre acestea (de exemplu: numărul de înregistrare, datele bancare etc.);
4. Obiectul contractului;
5. Obligațiile părților contractante;

6. Drepturile părților contractante;
7. Clauze speciale de realizare a contractului (dacă acestea există);
8. Termenul de realizare (sau de valabilitate) a contractului;
9. Referire la cadrul juridic de realizare a contractului și de soluționare a eventualelor litigii;
10. Indicarea numărului de exemplare ale contractului și a modului de distribuire a acestora;
11. Semnăturile părților contractante sau ale reprezentanților acestora.

Caracteristica generală. Exemple de situații care necesită întocmirea de contracte. Condițiile economiei de piață și relațiile de colaborare liberă a agenților din diferite domenii se materializează printr-o infinitate de posibilități de încheiere de contracte și de desfășurare a diferitelor activități. În acest sens, contractul de muncă este, probabil, unul dintre cele mai des întâlnite. De fapt, fiecare persoană angajată în câmpul muncii încheie mai întâi un contract. Uneori însă nu se întocmește contractul propriu-zis, ca act cu toate componentele necesare, depunerea cererii de angajare și acceptarea ei de către conducătorul unității respective constituind de fapt încheierea unui contract cu efecte juridice corespunzătoare. Totuși, e recomandabil ca angajarea să se realizeze printr-un contract, care stabilește toate condițiile de muncă.

Alt tip de contract, de asemenea întâlnit destul de frecvent, este cel de vânzare-cumpărare. De exemplu, la vânzarea și cumpărarea unui imobil (casă sau apartament) se încheie numai decît un contract, pe baza căruia cumpărătorului i se eliberează un titlu de proprietate.

La vânzare-cumpărare, de altfel ca și la angajarea în câmpul muncii, redactarea propriu-zisă a contractului nu este necesară în toate cazurile. De exemplu, la cumpărarea unei cărți din librărie contractul de vânzare-cumpărare este presupus și de la sine înțeles, pentru că în acest caz relațiile dintre vânzător și cumpărător sînt a priori reglementate de legea comerțului sau de alte acte normative.

Contractele de vânzare-cumpărare pot prevedea vânzarea unui singur obiect, adică într-un singur exemplar, sau vânzarea mai multor obiecte, eșalonată într-un interval de timp. În asemenea cazuri se încheie contracte de livrare.

Tipologia contractelor întâlnite în practica relațiilor dintre persoane este destul de vastă. Vom da doar cîteva exemple: contract de depozit bancar, contract de închiriere, contract de donație, contract de schimb de mărfuri, contract de studii, contract de prestări servicii, contract de constituire a unei societăți, contract de asociere a unor societăți etc. În prezent se vorbește și se scrie tot mai mult despre contracte de căsătorie, care deocamdată sînt neobișnuite în societatea noastră.

Ținuta juridică și lingvistică a unui contract are importanță principală. Textul actului trebuie să se distingă prin claritate, excluzîndu-se orice echivoc. După ce se indică exact numele deplin (denumirea) al părților contractante, se

arată imediat, uneori între paranteze, că în contract o parte și cealaltă se vor numi respectiv printr-un singur cuvânt, care arată rolul în contract al părții în cauză sau care exprimă într-o formă comprimată esența denumirii complete a părții respective. De exemplu, într-un contract de muncă o parte poate fi numită *patron* sau *administrație*, iar cealaltă parte – *angajat*. Într-un contract de vânzare-cumpărare operăm cu termenii *vînzător* și *cumpărător*, într-un contract de închiriere – cu termenii *proprietar* și *chiriaș*, într-un contract de depozit bancar – cu termenii *bancă* și *deponent* etc. Această convenție denominativă creează anumite comodități de redactare, ea exprimînd mai clar obiectul contractului și rolul părților contractante.

Compartimentele contractului ce conțin drepturile, obligațiile și clauzele sînt esențiale. În momentul încheierii contractului, unele din acestea pot părea lipsite de importanță, însă pe parcursul realizării lui pot deveni hotărîtoare.

Cadrul juridic (sau legal) prevede indicarea legislației care va reglementa executarea contractului sau soluționarea eventualelor litigii.

Obligativitatea prezenței unor părți componente ale contractului este relativă, adică depinde de situația concretă, de opțiunile părților contractante.

Contractele redactate acum jumătate de secol sau chiar mai mult aveau un limbaj care azi pare arhaizat. Totuși, unele construcții de atunci se mai păstrează și azi, iar în unele contracte ele sînt înlocuite cu creații noi, realizate, de regulă, după modele englezești, preponderent americane. De exemplu, formulele “*pe de o parte*” și “*pe de altă parte*”, utilizate altă dată în toate contractele, astăzi se întîlnesc mai rar, cu atît mai mult cu cît aceste formule de redactare presupun existența doar a două părți contractante, ceea ce nu întotdeauna corespunde realității. Mai sînt și alte formule care par arhaizate, dar totuși se întîlnesc. Astfel, în cele mai multe contracte data se pune în mod obișnuit, sus, în stînga (de exemplu: 2 martie 2005), alteori însă se mai utilizează și formula “*încheiat azi, 2 martie 2005*”. Altă formulă învechită prin care, de regulă, se încheie contractele este “*după cum atestă semnăturile de mai jos*” sau “*după cum este probat prin semnăturile de mai jos*”. Această accentuare pare a fi în plus, pentru că și fără ea este de la sine înțeles că semnăturile confirmă acordul părților cu cele prevăzute în contract.

Tot aici s-ar mai cere unele precizări de ordin semantic și stilistic chiar și asupra termenului *contract*, care coexistă cu termenii *acord* și *convenție*. În linii mari, acești trei termeni numesc acte încheiate în urma unor înțelegeri între două sau mai multe subiecte. Prin urmare, ele exprimă sensul comun de “înțelegere”. Totuși, prin tradiție s-a stabilit ca fiecare din acești termeni să fie utilizat preponderent în anumite condiții. De exemplu, actul întocmit în cazul angajării în cîmpul muncii este numit cel mai frecvent *contract*, iar uneori și *acord de muncă*. Însă în cazul unei înțelegeri între două sau mai multe state sau, de pildă, partide, se utilizează cel mai des termenul *convenție* sau, mai rar, *acord*, dar nu *contract*.

Contractul este un act care vizează activități și relații complexe, cu multe precizări și detalieri, care uneori pot să nu fie incluse în corpul propriu-zis al contractului, fiind redactate separat, dar constituind o parte integrantă a contractului. De aceea, în caz de necesitate, la contracte se anexează unele acte (instrucțiuni, regulamente, norme, convenții), care pot reglementa activitățile vizate în contract, pot stabili parametrii și calitățile unor mărfuri, tehnologii, servicii etc.

Avînd în linii mari o structură comună, adică generală pentru toate tipurile de contracte, fiecare act de acest tip poate avea în mod normal și trăsături proprii, determinate de conținutul său, de voința părților și de alți factori. De exemplu, în unele contracte poate fi stipulată o clauză arbitrală, care va obliga părțile să încredințeze soluționarea virtualelor litigii doar într-o anumită instanță. Alte acte de acest tip pot prevedea condiții cu totul specifice, pentru că în general contractul reflectă relațiile (economice, comerciale etc.) dintre oameni, însă varietatea și complexitatea acestora nu au limite. În acest sens, lucrările unor specialiști care recomandă modele de contracte sînt de mare folos.³¹

CONTRACT DE MUNCĂ

2 martie 2005

or. Chișinău

Societatea pe acțiuni Cartea cu sediul în or. Chișinău, str. Teilor, nr. 47, înregistrată la Camera de înregistrare de pe lângă Ministerul Justiției al Republicii Moldova sub nr. L 14/11/2001, reprezentată de Directorul general Miron Hranaci, numită în continuare Societate, pe de o parte, și cetățeanul Teodor Stratan, domiciliat în or. Chișinău, str. Șciusev, nr 44, ap. 2, legitimat cu buletinul de identitate nr. 83086400, eliberat de Poliția Sectorului Centru al or. Chișinău la data de 24 februarie 1999, numit în continuare Angajat, pe de altă parte, au încheiat prezentul Contract în următoarele condiții:

Art. 1. Obiectul Contractului

Obiectul prezentului Contract vizează angajarea dlui Teodor Stratan de către Societate în funcția de vânzător de carte în librăria nr. 3 a Societății din str. Alecu Russo, nr. 4.

Art. 2. Obligațiile părților

2.1. Angajatul este obligat:

2.1.1. Să respecte condițiile prezentului Contract;

³¹ A se vedea în acest sens: Constantin Crișu, Ștefan Crișu, *Op. cit.*; Н.Р. Вильчур, А.Н. Долженко ș. а., *Сборник договоров*, Moscova, Editura Проспект, 1998.

2.1.2. Să îndeplinească funcțiile de vânzător de carte;
2.1.3. Să respecte legislația comercială a Republicii Moldova, hotărârile Guvernului cu privire la comerț, Statutul și Regulamentul Societății, instrucțiunile pentru vânzătorii de carte, programul de lucru;

2.1.4. Să asigure integritatea bunurilor încredințate lui în interes de serviciu.

2.2. Societatea este obligată:

2.2.1. Să asigure Angajatului condiții normale de muncă;

2.2.2. Să respecte drepturile Angajatului, prevăzute de legislația muncii;

2.2.3. Să plătească regulat Angajatului salariul lunar în sumă de 800 (opt sute) lei cel mai târziu la data de 25 a fiecărei luni.

Art. 3. Drepturile părților

3.1. Angajatul are dreptul:

3.1.1. Să beneficieze de concediu de odihnă în una din lunile de vară;

3.1.2. Să aibă o zi de odihnă pe săptămână în ziua stabilită de comun acord cu administrația;

3.1.3. Să cumpere din librărie, fără adaos comercial, cărțile care îl interesează.

3.2. Societatea are dreptul:

3.2.1. Să schimbe, în caz de necesitate, sediul librăriei în alt sector al orașului;

3.2.2. Să micșoreze sau să mărească numărul de vânzători în librărie;

3.2.3. Să modifice în interesul propriu și al cumpărătorilor programul de lucru al librăriei fără să mărească numărul de ore de muncă prevăzut de legislație.

Art. 4. Termenul de executare a contractului

4.1. Prezentul Contract intră în vigoare la data semnării lui de către părți, adică la 2 martie 2005, avînd un termen nelimitat.

4.2. Prezentul Contract poate fi desfăcut din inițiativa întemeiată a uneia dintre părți sau în condițiile de lichidare a Societății ori a librăriei.

Art. 5. Alte prevederi

5.1. Activitatea Angajatului, precum și relațiile dintre Societate și Angajat, sînt reglementate de prezentul contract, de actele normative ale Societății și de legislația în vigoare.

5.2. *Eventualele litigii care pot decurge din executarea prezentului Contract vor fi soluționate în baza legislației în vigoare a Republicii Moldova.*

5.3. *Prezentul Contract a fost executat în două exemplare, ambele originale, pentru fiecare parte contractantă.*

Semnăturile

Societatea
Semnătura Directorului general

Angajatul
Semnătura

MODEL

CONTRACT DE DEPOZIT BANCAR

Încheiat azi, 11 mai 2002
între părțile contractante:

or. Iași

1. *Banca Dacia Felix, cu sediul în Cluj-Napoca, Societate bancară privată, înregistrată la Oficiul Registrului Comerțului Cluj-Napoca sub nr. J/12/245/1991, sucursala Iași, înregistrată la Oficiul Registrului Comerțului al județului Iași, reprezentată prin dl Virgil Alexandrescu, director general, numită în continuare Banca, pe de o parte, și*

2. *Dl Rotundu Filip, cu domiciliul în or. Chișinău, str. Miorița, nr. 44, ap. 3, Republica Moldova, legitimat prin buletin de identitate nr. 351639870, eliberat de Poliția Județului Soroca la 23 februarie 2001, numit în continuare Deponent, au încheiat prezentul Contract în următoarele condiții:*

Art. 1. Obiectul Contractului

1.1. *Obiectul prezentului Contract îl reprezintă constituirea de către Deponent a unui depozit bancar, în numerar, la Bancă, în sumă de 8000000 (opt milioane) lei pe termen de 90 zile, începînd cu 11 mai 2002, cu o dobîndă de 60 la sută pe an, calculată la perioada depozitului constituit.*

Art. 2. Obligațiile părților

2.1. *Deponentul este obligat:*

2.1.1. *Să respecte întocmai condițiile de constituire a depozitului bancar;*

2.1.2. *Să suporte contravaloarea comisionului bancar pentru fiecare operațiune de cont curent debitor.*

2.2. *Banca este obligată:*

2.2.1. *Să plătească lunar Deponentului dobînda sau să o transfere la contul curent al acestuia;*

2.2.2. Să elibereze Deponentului acte doveditoare despre depozit și condițiile sale;

2.2.3. Să păstreze secretul asupra constituirii de către Deponent a depozitului bancar, comunicările de către Bancă urmînd a se face numai cu acordul Deponentului sau, în situații speciale, în conformitate cu legislația în vigoare;

2.2.4. Să nu perceapă comisioane bancare în cazul prelungerii de drept a Contractului sau din inițiativa Deponentului.

Art. 3. Drepturile părților

3.1. Deponentul are dreptul:

3.1.1. Să dispună asupra dobînzii bonificate de către Bancă în contul curent al acestuia;

3.1.2. Să prelungească Contractul de depozit prezentîndu-se în acest scop la Bancă cu cinci zile înainte de expirarea termenului Contractului;

3.1.3. Să desfacă Contractul în parte sau în totalitate înainte de expirarea termenului acestuia.

3.2. Banca are dreptul să plătească Deponentului doar dobînda la vedere, dacă Contractul a fost desfăcut din inițiativa acestuia înainte de expirarea termenului.

Art. 4. Reglementări generale

4.1. Asupra executării și modificării de depozit pot dispune numai părțile contractante.

4.2. Prezentul Contract s-a încheiat în două exemplare, ambele originale, distribuindu-se cîte un exemplar pentru fiecare parte contractantă.

4.3. Eventualele litigii care pot să apară pe parcursul executării prezentului Contract vor fi soluționate în conformitate cu legislația în vigoare a României.

Semnăturile

Banca
Director
Semnătura

Deponent
Semnătura

Verificarea cunoștințelor

1. Dați definiția contractului și explicați structura și caracteristicile lui.
2. Care este corelația dintre sensurile și funcționalitatea termenilor *contract*, *acord* și *convenție* ?
3. Dați exemple de tipuri de contracte și descrieți cîteva situații care necesită întocmirea unor contracte.
4. Redactați un contract cu un subiect propus de voi.

§18. Delegația și procura

Definiție: act prin care cineva este împuternicit să se prezinte în anumit loc și să acționeze în numele cuiva.

Notă: în afară de sensul “act”, care ne interesează aici în primul rând, termenul *delegație* mai are sensul de “**misiune** a persoanelor împuternicite a se prezenta undeva și a acționa în numele cuiva”, precum și sensul de “**grup de persoane**, împuternicit să se prezinte undeva și să acționeze în numele cuiva”. După cum putem lesne observa, sensurile “act”, “misiune” și “grup de persoane” sînt strîns legate între ele, formînd un cîmp semantic unitar.

Structura delegației:

1. Antetul;
2. Numărul și data;
3. Denumirea *Delegație*;
4. Cuprinsul, în care se indică denumirea unității care delegă împuternicirile, numele delegatului, actele prin care acesta se va legitima, împuternicirile concrete pe care le primește, misiunea (însărcinarea) pe care trebuie să o îndeplinească și termenul de îndeplinire a ei;
5. Semnătura persoanei care a eliberat delegația;
6. Ștampila.

În cazul în care delegația este eliberată nu de o unitate, ci de o persoană fizică, antetul ar putea lipsi, data se va scrie jos, în stînga, iar în cuprins se va include, firește, numele emitentului.

Exemple de situații care necesită întocmirea unei delegații. Cazurile care cer redactarea unor delegații sînt frecvente și diverse. Emitentul poate fi atît o persoană juridică (instituție, întreprindere etc.), cît și o persoană fizică. Exemplele pot fi dintre cele mai banale: unui inspector al Ministerului Învățămîntului i s-a eliberat o delegație să se afle o săptămîină în școlile unui raion, pentru a cerceta practic o problemă și a face un raport ministrului; unui metodist de la Ministerul Culturii i s-a eliberat o delegație, pentru a pleca într-un centru raional în vederea organizării Festivalului fanfarelor; unui inginer de la fabrica de covoare din Ungheni i s-a eliberat o delegație de deplasare în Turcia, pentru a studia la o firmă unele tehnologii noi, aplicate în industria covoarelor.

Eliberarea delegațiilor și îndeplinirea misiunilor vizate în ele este, de regulă, legată de **deplasarea** delegatului la locul unde va trebui să-l reprezinte pe emitent. Acest fapt a făcut ca în uzul din Basarabia delegația ca act juridic să se numească *foaie de deplasare* sau *adeverință de deplasare*. Cu atît mai mult cu cît la acest transfer de sens a contribuit și modelul rusesc *командировочное удостоверение*.

Conform unor surse, delegația are puncte de tangență cu procura, iar în opinia unora delegația și procura sînt același act. Vorba e că și prima, și a doua îl investeste pe titular cu anumite împuterniciri și drepturi. De aceea am putea considera că, prin definiția lor, actele amintite au aceeași valoare și se întrebuintează în aceleași cazuri. Realitatea însă ne demonstrează că, de-a lungul timpului, fiecare din actele amintite și-a cîștigat o individualitate funcțională.

De exemplu, unei persoane trimise la o conferință de partid i se eliberează o delegație, dar nu o procură. Tot o delegație ar putea să-i fie eliberată, bunăoară, ministrului afacerilor externe pentru participarea la o consfătuire organizată de Uniunea Europeană. Un argument în plus în această ordine de idei îl constituie și faptul că persoana căreia i se eliberează o delegație poartă numele de *delegat*, iar misiunea pe care trebuie să o îndeplinească această persoană se numește de asemenea *delegație*. Un grup de persoane însărcinat să plece (de pildă, în străinătate) și să reprezinte statul la un anumit for, întrunire, consfătuire, negociere etc. tot *delegație* se numește. Pe de altă parte, actul care o împuternicește pe o persoană să ridice salariul cuiva e obișnuit a se numi *procură*, dar nu *delegație*. Nici titularului acestui act nu-i zicem *delegat*, dar *mandatar* sau *procurist*.

Deși se pare că această diferențiere funcțională a devenit deja tradiție, unii autori totuși consideră că printr-o delegație se pot ridica și anumite bunuri, inclusiv salariul cuiva.³² Pe de altă parte, *Codul de procedură civilă al Republicii Moldova* nu recunoaște în general termenul *delegație*, prevăzând în toate cazurile utilizarea exclusivă a termenului *procură*, chiar și în situații care par nepotrivite (de exemplu, mandatul prin care unui avocat i se dau împuterniciri să reprezinte în instanța de judecată interesele cuiva este numit *procură*).³³

Evident, aspectul pur juridic al problemei trebuie lăsat pe seama specialiștilor în materie de drept. Iar pentru toți ceilalți este important doar să știe a redacta o *delegație* sau o *procură* care în fond au aceeași structură.

MODEL

Banca Agricolă a Republicii Moldova

or. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare, nr. 89
tel. 21-19-73; fax. 22-46-53; cont de decontare 809321

Nr. 82 12 aprilie 2004

DELEGAȚIE

Prin prezenta dl avocat Vitalie Cujbă, legitimat prin buletinul de identitate nr. 1849363131, eliberat de Poliția județului Orhei la 12 mai 2001, este împuternicit să reprezinte în instanța de judecată, dosarul nr. 67, Banca Agricolă a Republicii Moldova, avînd în acest scop delegate din partea Băncii toate drepturile și împuternicirile necesare.

Director general

Semnătura

Ștampila

Valerian Țurcanu

³² Constantin Parfene, *Compoziția în școală*, Iași, Editura Moldova, 1996, p. 191.

³³ A se vedea în acest sens Constantin Crișu, Ștefan Crișu, *Op. cit.*, p. 704.

PROCURĂ GENERALĂ

Subsemnatul _____, domiciliat în _____, împuternicesc pe _____, domiciliat în _____ ca în numele meu și pentru mine:

I. A administra (și conserva) întreaga mea avere mobilă și imobilă, prezentă și viitoare, în perioada de _____, în care eu lipsesc din țară. În consecință, va primi orice sume provenite din chirie, arende, bilete de ordin, acte de recunoaștere, obligațiuni, contracte, hotărâri judecătorești, transcripțiuni, va achita orice sume ar putea fi datorate de mine etc. Pentru toate aceste operațiuni mă va reprezenta înaintea tuturor instanțelor judecătorești, a notarilor publici și a autorităților administrative din țară. Totodată, va putea face tot ce va socoti necesar, după împrejurări și chiar nefiind prevăzut aici, putînd ține aceasta loc și de procură specială în cazul în care legea ar cere o asemenea procură, considerîndu-se că tot ceea ce va face va fi împuternicit prin această procură ca făcut de mine și obligatoriu pentru mine.

II. A primi succesiunea la care am dreptul de la _____, ca urmare a decesului tatălui (mamei, fratelui, unchiului, soțului) meu _____ decedat(ă) la data de _____ în _____. În consecință, îl autorizez să formuleze cerere de acceptare și deschidere a succesiunii, de inventariere a bunurilor succesoriale, să ia cunoștință de sarcinile succesiunii, de existența unor eventuale testamente, donații, vânzări deghizate și, în caz de nevoie, să formuleze acțiuni de anulare, reducere, predare legat și parțial. În caz de vânzare a unor bunuri mobile aparținînd succesiunii, va participa la o asemenea operație și va încasa dreptul ce mi se cuvine mie. De asemenea, va contribui la plata datoriilor succesiunii și a cheltuielilor ce se vor face în legătură cu această împuternicire. Deci, împuternicirea se întinde asupra întregii activități pe care va trebui s-o desfășoare în vederea finalizării dreptului meu din această succesiune.

III. A mă reprezenta înaintea tuturor autorităților judiciare și publice, cît și pe cale particulară, procură în temeiul căreia va avea deplină putere în numele meu și pentru mine:

– de a porni, susține și retrage orice acțiune (civilă, penală, comercială) în justiție;

³⁴ Idem, p. 705.

- de a formula cereri de intervenție, de chemare în garanție, reconvenționale, contestații etc.;
- de a primi toate actele de procedură;
- de a formula orice cale de atac (apel, recurs, recuzare, contestație în anulare și la executare, opoziție etc.) în cauzele în care sînt în joc interesele mele;
- de a cere învestirea cu formulă executorie a hotărîrilor judecătorești și de a urmări finalizarea executării acestora;
- a aproba și primi inscripțiuni de ipotecă sau gajuri ce se vor constitui în favoarea mea;
- a primi, sub dare de chitanță, orice sumă de bani, efecte publice, acte autentice, ce mi se cuvin;
- a face și primi în numele meu cesiuni și subrogațiuni, a descărca pe debitorii mei, consimțind, după împrejurări, și la desființarea de ipotecă sau a altor asigurări;
- în cadrul executării debitorilor mei, să participe la cumpărarea bunurilor în contul creanței mele și de a mă reprezenta în cadrul procedurii lichidării judiciare (a falimentului);
- va face contestație la tabloul de ordine al creditorilor și va lua în cunoștință termenul de judecată;
- va avea dreptul să angajeze apărător (avocat) și de a opera sau declara în mod expres orice va socoti oportun în vederea apărării intereselor mele.

IV. A susține drepturile mele pe care le am în procesul ce am intentat (sau mi s-a intentat de _____, la _____, pentru _____). Împuternicesc pe domnul avocat _____ de a propune și a ridica orice excepție sau incident, fie de fond, fie de formă, în vederea apărării drepturilor mele. În același scop, se va putea folosi de toate mijloacele de probă prevăzute de lege și de a primi toate actele de procedură. Totodată, autorizez pe dl avocat _____ ca în cazul în care va considera necesar să mai angajeze un alt apărător și să exercite, în caz de nevoie, toate căile de atac (ordinare și extraordinare) prevăzute de lege.

Data

Semnătura

Urmează autentificarea.

Verificarea cunoștințelor

1. Dați definiția și caracteristica delegației, explicați-i structura.
2. Definiți toate sensurile termenului *delegație* și explicați legătura dintre ele.
3. Descrieți o situație care necesită redactarea unei delegații.
4. Redactați o delegație cu un subiect propus de voi.
5. Întocmiți o procură pentru ridicarea unor bunuri.

§19. Testamentul

Definiție: act prin care testatorul își exprimă voința în vederea repartizării bunurilor sale, cu titlu gratuit, după încetarea sa din viață.

Structura testamentului:

1. Denumirea *Testament*;
2. Conținutul, care începe cu formula de prezentare a testatorului și datele necesare despre el, după care urmează exprimarea voinței privitor la repartizarea bunurilor și numirea persoanelor care vor executa actul;
3. Semnătura testatorului (jos, în dreapta);
4. Data (jos, în stînga).

Testamentul se întocmește, în primul rînd, pentru a realiza *de facto* voința testatorului și, în al doilea rînd, pentru a preîntîmpina eventualele neînțelegeri sau chiar conflicte între moștenitori. Firește, dispozițiile testatorului pot viza doar bunurile asupra cărora acesta are drept de proprietate. Procedura executării testamentului este reglementată de legislația în vigoare.

MODEL

TESTAMENT³⁵

Subsemnatul _____, domiciliat în _____, fiind în deplinătatea facultăților mintale și simțindu-mă aproape de sfîrșitul vieții, am cugetat în deplină libertate asupra modului cum averea (pe care am agonisit-o în timpul vieții mele cu trudă, cinste, hărnicie și cu ajutorul lui Dumnezeu) va trebui împărțită după încetarea mea din viață. După o matură și îndelungată chibzuință, am hotărît cele ce urmează:

1. Preaiubita mea soție _____, cu care am trăit în armonie și dragoste, va stăpîni _____, la care se adaugă întreaga cotitate disponibilă.

2. Fiica mea _____, va stăpîni _____.

3. Fiul meu _____, va stăpîni _____.

Îndatorez pe legatarii mei, ca prin bună înțelegere, în raport cu întinderea valorii bunurilor primite, în caz de nevoie, să contribuie la întreținerea mea, iar după decesul meu, să-mi facă cuviincioasa înmormîntare, cu preoți și pomană pentru cei săraci, a-mi face pomenirile, parastasele și altele, după rînduiala bisericii noastre creștine și după obiceiul locului.

³⁵ Vezi Constantin Crișu, Ștefan Crișu, *Op. cit.*, p. 710.

Numesc ca executor al acestui testament pe _____,
domiciliat în _____, pe care îl rog să primească această
însărcinare și drept recunoștință îi las _____, ca suvenir al
prieteniei noastre.

Acest testament l-am scris, semnat și datat cu propria mea scriere,
astăzi _____ în _____.

Data în litere

Semnătura testatorului

După cum se poate lesne observa, textul testamentului de mai sus, preluat din cartea lui Constantin Crișu și Ștefan Crișu, conține o serie de cuvinte și expresii nespecifice stilului administrativ, ceea ce îi dă o “alură” arhaică, făcându-l să distoneze față de textele oficiale, în special, și față de modul modern de o serie, în general (de exemplu: *am agonisit-o cu trudă, cinste și hărnicie și cu ajutorul lui Dumnezeu; preaiubita mea soție* ș.a.). Evident, asemenea cuvinte și expresii, care exprimă mai mult emoție decât rațiune, nu sînt neapărat necesare într-un testament. Ba poate chiar ar fi în plus. Totul rămîne la latitudinea testatorului.

Verificarea cunoștințelor

1. Dați definiția testamentului și explicați structura lui.
2. Descrieți o situație care cere întocmirea unui testament.
3. Redactați un testament.

Lucrări de corespondență oficială

Textele oficiale examinate în capitolul precedent sînt acte generale. Însă tot texte oficiale sînt și lucrările de corespondență care vizează relații administrative sau de afaceri. Fără comunicarea în scris, prin intermediul scrisorilor, relațiile oficiale ar fi îngreuiate sau chiar blocate, cu atît mai mult cu cît corespondența este nu numai purtătorul mesajului, dar și forma de materializare și de păstrare a lui ca factor probant al anumitor realități. Dacă toți subiecții implicați în relații oficiale, luați împreună, ar putea fi comparați cu un organism viu, corespondența ar servi ca un sistem cardiovascular al acestui organism.

Scrisorile emise și expediate de o persoană, fizică sau juridică, constituie cartea de vizită a persoanei respective. Ținuta lor estetică și cărturărească vorbește foarte mult despre emitent. Tocmai de aceea corespondența trebuie să fie redactată în modul corespunzător, excelînd prin claritate, concizie și avînd o eleganță deosebită. Are mare importanță pînă și calitatea hîrtiei, aspectul antetului (dacă el este), aranjarea textului în pagină, mărimea literelor, alegerea caracterelor pentru evidențierea unor fapte etc. Sînt deranjante ștersăturile și alte rectificări vizibile. E recomandabil ca în partea de jos a foii să fie notate numele și numărul de telefon al persoanei responsabile nemijlocit de problema abordată în scrisoare, pentru ca, în caz de necesitate, să fie contactată direct. Lipsa datei, a numărului sau mai ales a semnăturii este considerată lacună intolerabilă.

Corespondența oficială între două persoane începe, de regulă, atunci cînd apare o problemă, iar multitudinea problemelor poate fi abordată în mai multe moduri, începînd cu cererea unei oferte, propunerea unei oferte, a unei colaborări etc.

În unele surse, corespondența este clasificată în: **scrisoare inițială** (în care se inițiază soluționarea unei probleme), **scrisoare de răspuns** (în care se răspunde la scrisoarea inițială) și **scrisoare de revenire** (în care se revine la o problemă nesoluționată pînă la capăt sau la o problemă ce trebuie rezolvată în condiții noi)³⁶.

În cele mai dese cazuri, în scrisoarea inițială se cere sau se propune o ofertă. Mai jos sînt examinate astfel de cazuri.

În ultimul timp, în corespondența oficială este utilizat foarte frecvent termenul *scrisoare de intenție* care ni se pare destul de potrivit, însă care uneori înlocuiește pe nedrept termenul *cerere de ofertă* și chiar termenul *ofertă*.

³⁶ Ghidul funcționarului public, Op. cit., p. 9.

§1. Cererea de ofertă

Definiție: cerere în care este solicitată o ofertă.

Structura cererii de ofertă:

1. Antetul;
2. Numărul și data;
3. Denumirea destinatarului (sus, în dreapta);
4. Cuprinsul cu solicitarea propriu-zisă;
5. Denumirea funcției, semnătura și numele emitentului.

Exemple de situații care necesită întocmirea unei cereri de ofertă.

Universitatea Tehnică din Moldova și-a dat în folosință un nou bloc de studii, pentru care are nevoie de mobilier special. Ar dori să-l cumpere de la Fabrica de Mobilă din Iași și solicită în acest sens o informație exhaustivă despre modelele de garnituri produse la fabrica respectivă, despre prețuri și condițiile de livrare. În acest scop, vicerectorul pentru problemele administrării întocmește și expediază o cerere de ofertă.

Ministerul Apărării are intenția să editeze o serie de regulamente pentru organizarea și activitatea trupelor, de aceea a solicitat de la Editura *Epigraf* o ofertă privitor la posibilitățile și condițiile de editare, precum și la plățile pentru serviciile respective.

Ansamblul de dansatori *Joc* își va confecționa 50 de costume speciale și ar dori să le comande la Fabrica de Confecții din Chișinău. Însă are nevoie de o informație detaliată despre posibilitățile acestei fabrici, despre care se știe că și-a reprofilat activitatea. Printr-o cerere de ofertă adresată fabricii respective, ansamblul va primi informația necesară.

MODEL

Universitatea Tehnică din Moldova

or. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare, nr. 112, tel. 34-65-72

Nr. 87 13 aprilie 2004

Fabrica de Mobilă din Iași

or. Iași, str. Nicolae Iorga, nr. 40

Ref.: ofertă.

Domnule Director,

Universitatea noastră și-a construit un nou bloc de studii, cu săli pentru conferințe și laboratoare. Avem nevoie de mobilier corespunzător, de aceea ne sînt necesare informații care ar viza anume mobilierul

pentru instituții de învățământ. În acest sens, vă rugăm să ne expediați o ofertă cu cataloagele mobilierului respectiv, având caracteristicile necesare, prețurile și condițiile de livrare și de transportare.

Așteptăm oferta Dvs. în speranța că vom găsi în ea modelele care ne-ar interesa.

Cu tot respectul,

Vicerector pentru problemele administrării

Semnătura

Vladimir Pușcaș

Verificarea cunoștințelor

1. Dați definiția cererii de ofertă și explicați structura ei.
2. Descrieți trei situații care necesită redactarea unor cereri de ofertă.
3. Întocmiți o cerere de ofertă.

§2. Oferta

Definiție: scrisoare prin care se propune vânzarea unor mărfuri sau prestarea unor servicii.

Structura ofertei:

1. Antetul;
2. Numărul și data;
3. Denumirea destinatarului;
4. Denumirea *Ofertă*;
5. Cuprinsul, în care se propun mărfurile sau serviciile;
6. Denumirea funcției, semnătura și numele emitentului.

Exemple de situații care necesită întocmirea unei oferte: Însăși legătura dintre cuvintele *ofertă* și *a oferi* ne ajută să înțelegem că acel care întocmește și expediază o ofertă trebuie să... ofere ceva. Ce anume? Mărfuri ori servicii. Emitentul unei oferte se numește *ofertant*. Oferta poate fi propusă ca răspuns la o cerere de ofertă, precum și independent de faptul dacă ea a fost cerută sau nu. În afară de aceasta, ea poate fi propusă unei anumite persoane (ofertă specială), dar și, concomitent, mai multor persoane (ofertă circulară).

În ultimul timp, au devenit foarte obișnuite **oferțele publicitare**, ele ajungând la destinatar prin intermediul presei electronice sau al celei scrise. Oferțele publicitare au un caracter telegrafic, adică sînt foarte laconice, conținînd, de regulă, doar o informație sumară, dar ostentativă, pentru a-l atrage pe potențialul cumpărător.

În ofertele speciale sau circulare se dă o informație mult mai amplă despre mărfurile disponibile, aceasta vizînd uneori chiar și cele mai amănunțite detalii: dimensiuni, culori, parametri funcționali, prețuri (în funcție de calitate, cantitate și de alți factori), reduceri de prețuri (în funcție de anumite condiții), modul de livrare (prestare) și de achitare etc. O parte din informație, avînd diferite forme, precum ar fi schițe, fotografii, tabele, poate fi anexată la ofertă, iar altă parte, de tipul albumelor, cataloagelor, mostrelor, se menționează în ofertă și poate fi expediată împreună cu ea.

Fiind prin ea însăși o informație publicitară, realizată în scop de reclamă, oferta trebuie să fie foarte atractivă, dar să nu conțină neadevăruri.

În lumea economiei de piață, ofertele sînt un element indispensabil al relațiilor comerciale. De fapt, fiecare producător de mărfuri sau prestator de servicii face oferte. Fermierii fac oferte pentru a-și găsi din timp cumpărători la produsele agricole și a încheia cu ei contracte. Producătorii de mașini agricole îi caută, la rîndul lor, pe fermieri ca să-și vîndă marfa. Lupta pentru piața de desfacere este foarte crîncenă, iar ofertele sînt în această luptă o pîrghie de declanșare a relațiilor comerciale. Lupta se consideră cîștigată cînd o ofertă este acceptată și ca urmare se încheie un contract comercial. Biruința este și mai îmbucurătoare cînd contractul este de lungă durată.³⁷

Fabrica de Mobilă din Iași

or. Iași, str. Nicolae Iorga, nr. 40

Nr. 120 28 aprilie 2004

Universitatea Tehnică din Moldova

or. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare, nr. 112

OFERTĂ

Sîntem bucuroși de dorința Universității Tehnice din Moldova de a cumpăra producția noastră. La cererea Dvs., vă comunicăm următoarele:

1. Vă expediem alăturat un exemplar al catalogului producției noastre, în care veți găsi și modelele de mobilier care vă interesează, precum și condițiile de livrare.

³⁷ Detalii foarte amănunțite și folositoare despre ofertă vezi în Bob Stone și Ron Iacobss, *Metode de succes în marketingul direct*, Chișinău, Editura Arc, 2004, p. 109-140.

2. *Colegiul Comercial din Chișinău a achiziționat de la noi, acum trei luni, mobilă pentru instituții de învățământ. Ați putea lua cunoștință de ea, la Chișinău, și în cazul în care aceasta ar corespunde necesităților Dvs., ați putea face o comandă.*

3. *Peste două săptămâni, fabrica noastră va avea la Chișinău, la Moldexpo, o expoziție de mobilă, inclusiv pentru instituții de învățământ. Am fi bucuroși să ne vizitați.*

4. *Unitatea noastră poate executa comenzi speciale de mobilier, ajustat la condiții concrete. Garniturile pot fi executate din specii alese de lemn, la dorința solicitantului. Pentru a face o asemenea comandă, este nevoie să invitați specialiștii noștri, care vor veni la fața locului, vor realiza proiectele, vă vor explica toate condițiile de executare a comenzii și de încheiere a contractului.*

În speranța că unele propuneri ale noastre vor satisface cerințele Dvs., rămânem în așteptarea comenzii.

Director comercial
Semnătura
Carmen Focșa

ÎN ATENȚIA MAGAZINELOR DE LEGUME

Întreprinderea Agricolă Legumicultorii Ecologiști, cu sediul în comuna Pepeni, județul Orhei, vinde cu ridicata, la cele mai avantajoase prețuri, legume absolut curate din punct de vedere ecologic. Asigurăm transportul pînă la locul de destinație. Condițiile de livrare sînt negociabile.

O asemenea ofertă poate fi expediată mai multor magazine specializate în vânzarea legumelor, dar poate fi publicată și într-o ediție publicitară. În funcție de aceasta se schimbă în anumită măsură și structura ofertei. Evident că în cazul în care ea va fi publicată, antetul, numărul, data și semnătura vor lipsi.

Verificarea cunoștințelor

1. Dați definiția și explicați structura ofertei.
2. Descrieți trei situații care necesită întocmirea unor oferte.
3. Redactați o ofertă.

§3. Comanda

Definiție: scrisoare prin care se comandă livrarea unor mărfuri sau prestarea unor servicii.

Structura comenzii:

1. Antetul;
2. Numărul și data;
3. Denumirea destinatarului;
4. Conținutul amănunțit al comenzii, cu toate datele mărfurilor sau serviciilor comandate și cu garanțiile de achitare conform contractelor încheiate și legislației în vigoare;
5. Semnătura emitentului. În unele cazuri, este necesară și semnătura contabilului;
6. Ștampila.

Exemple de situații care necesită întocmirea unei comenzi. După cererea de ofertă și ofertă, comanda este următorul inel în lanțul relațiilor comerciale. Pentru că ea poate fi ca un răspuns (afirmativ) la o ofertă, iar în cazul în care în comandă se confirmă condițiile ofertei, acestea detaliindu-se și precizându-se pentru situația concretă, comanda poate să înlocuiască un contract.

Așadar, comanda poate fi făcută în baza unei oferte sau a unui contract încheiat anterior, precum și fără acestea. Comanda este o scrisoare cu efecte juridice, de aceea ea trebuie întocmită și expedită cu multă chibzuință. Ea trebuie să prevadă numaidecât toți parametrii cantitativi și calitativi ai mărfurilor sau serviciilor comandate: cantitatea exactă, exprimată în unități de măsură cunoscute (evitându-se asemenea unități cum ar fi lada, coșul, vadra etc.), indicarea standardelor oficiale (dacă acestea există), stabilirea tipurilor de ambalaje și a modului de transportare etc. În cazul în care nu este posibil a se face referință la anumite standarde, parametrii calitativi trebuie descriși cu toată scrupulozitatea: culoare, dimensiuni, gust, miros, compoziție chimică etc. În caz contrar, pe parcursul executării comenzii, pot să apară litigii.

MODEL

Magazinul de legume Toamna de Aur

or. Chișinău, str. Cheiului, nr. 87, tel. 86-43-95

Nr. 350 23 septembrie 2004

**Întreprinderea Agricolă
Legumicultorii Ecologiști**

comuna Pepeni, jud. Orhei

Conform contractului nr. 84 din 4 martie 2004, vă rugăm să ne expediați la data de 28 septembrie 2004 următoarele cantități de legume:

1. Roșii — 7 tone;
2. Varză — 3 tone;
3. Castraveți — 2 tone;
4. Pepeni verzi — 10 tone;
5. Pepeni galbeni — 5 tone.

Condițiile de livrare și de achitare sînt cele prevăzute în contract.

Vă amintim că probele de laborator au arătat că parametrii calitativi ai pepenilor verzi din tranșa anterioară au avut anumite abateri de la cei prevăzuți în contract (a se vedea procesul-verbal nr. 12 din 2 septembrie 2004). Vă atenționăm în acest sens ca asemenea abateri să nu se repete.

Director comercial
Ștampila, semnătura
Elena Graur

Verificarea cunoștințelor

1. Dați definiția comenzii și explicați structura ei.
2. Descrieți trei situații care necesită întocmirea unor comenzi.
3. Redactați o comandă.

§4. Reclamația

Definiție: scrisoare în care sînt înaintate cuiva anumite pretenții în scopul soluționării amiabile a unui litigiu.

Structura reclamației:

1. Antetul;
2. Numărul și data;
3. Denumirea destinatarului;
4. Denumirea *Reclamație*;
5. Conținutul, cu expunerea și argumentarea pretențiilor și cu propunerile de soluționare a litigiului;
6. Denumirea funcției, semnătura și numele emitentului.

Exemple de situații care necesită redactarea unor reclamații. Lanțul de acte și scrisori comerciale (cererea de ofertă, oferta, contractul, comanda) urmărește, în definitiv, realizarea *de facto* a unor acțiuni de vânzare-cumpărare a mărfurilor sau de prestare a serviciilor. Însă deseori se întîmplă că în desfășurarea acestor acțiuni se comit unele abateri (indezirabile) de la condițiile stipulate în contract sau în comandă. Aceste abateri, uneori fiind destul de grave, pot leza drepturile uneia din

părți sau îi pot cauza prejudicii. Evident, partea respectivă va înainta partenerului său o reclamație, în care își va expune pretențiile și va propune soluții.

Abaterile pot fi cele mai diferite: cantitatea ori calitatea mărfurilor sau a serviciilor este necorespunzătoare; termenele de livrare sau modul de achitare nu sînt respectate; ambalajul este necorespunzător; utilizarea unor spații închiriate nu corespunde condițiilor contractuale etc.

În cazurile arătate mai sus (precum și în multe altele), se va depune o reclamație, în care partea prejudiciată își va expune pretențiile și va cere repararea pagubelor și neadmiterea lor în continuare.

Deși în toate reclamațiile sînt formulate anumite nemulțumiri, autorul trebuie să fie echilibrat și să-și aleagă un stil neutru, fără invective, amenințări etc. Mai mult chiar, este recomandabil a utiliza unele formule de redactare care exprimă respect față de partener, încredere și speranța că neînțelegerile sau dificultățile apărute în relațiile comerciale sînt întâmplătoare, de scurtă durată și neapărat vor fi eliminate. De exemplu: *cu tot respectul față de Dvs.; sîntem nevoiți să vă comunicăm; am remarcat întotdeauna calitatea mărfurilor Dvs.; vom fi recunoscători dacă...* etc.

Pretențiile formulate în reclamație trebuie să fie, în mod obligatoriu, întemeiate pe fapte, acte doveditoare, probe etc.

Codul de procedură civilă al Republicii Moldova prevede că înaintarea unei reclamații este o măsură **prealabilă** și obligatorie de soluționare a unui litigiu comercial, adică o măsură antejudiciară (și extrajudiciară) de soluționare a litigiului. Cu alte cuvinte, o cerere de chemare în judecată nu va fi primită, dacă în prealabil nu a fost înaintată părții învinuite o reclamație.

MODEL

Societatea Comercială ABC

or. Bălți, str. Nicolae Iorga, nr. 89,
tel. 24-65-91; fax. 24-24-25

Nr. 13 31 iulie 2004

Întreprinderea de Construcții Ago-Dacia

or. Chișinău, str. Măgurele, nr. 60

RECLAMAȚIE

Cu tot respectul față de întreprinderea Dvs., sîntem nevoiți să Vă comunicăm că prevederile contractului nr. 21 din 6 martie 2003, încheiat între Societatea Comercială ABC și Întreprinderea de Construcții Ago-Dacia, nu au fost îndeplinite în modul cerut de contractul amintit și de actele anexate la acesta.

În procesul-verbal nr. 1 din 25 iulie 2004 de dare în primire a clădirii, comisia de experți a constatat o serie de nereguli care ar putea fi înlăturate (de pildă, tencuiala necalitativă), precum și unele neajunsuri regretabile care nu pot fi eliminate, dar care se răsfrâng în mod principial asupra calității casei în ansamblu (de exemplu, betonul utilizat pentru turnarea coloanelor și a tavanului este de o marcă mai joasă decât cel prevăzut pentru asemenea scopuri și decât cel indicat în proiectul clădirii).

În situația în care s-a creat, Societatea Comercială ABC va fi nevoită să demoleze acoperișul, coloanele, tavanul în întregime și să dea jos tencuiala, pentru a le reface pe toate de la început, fapt care va costa incomparabil mai mult decât costul inițial al lucrărilor de construcție.

Conform calculelor comisiei de experți, lucrările de demolare vor costa 50 mii lei, cele de reconstrucție – 30 mii lei, iar materialele – 40 mii lei.

Potrivit art. 215 și 367 din Codul Civil al Republicii Moldova și art. 12 din Legea cu privire la protecția consumatorilor, pagubele beneficiarului trebuie să fie recuperate de către executant. În cazul de față, prejudiciul pricinuit Societății Comerciale ABC, care trebuie restituit, se calculează în felul următor:

1. Lucrările de demolare – 50 mii lei;
2. Lucrările de reconstrucție – 30 mii lei;
3. Materialele – 40 mii lei;
4. Venitul nerealizat – 50 mii lei.

Societatea Comercială ABC vă propune să recuperați prejudiciul cauzat în sumă de 170 mii lei în termen de 10 zile.

A doua soluție pe care o propune Societatea Comercială ABC e ca Întreprinderea de Construcții Ago-Dacia să efectueze cu materialele proprii, conform proiectului, lucrările de demolare și cele de reconstrucție și să plătească în contul Societății Comerciale venitul nerealizat în sumă de 50 mii lei.

Prezenta reclamație este o propunere de soluționare prealabilă a litigiului.

Sperăm că Întreprinderea de Construcții Ago-Dacia va accepta una din cele două soluții propuse mai sus, fără a aborda litigiul în instanța de judecată și vom reuși astfel să scoatem la bun sfârșit construcția începută încă în anul trecut.

Anexă: copia de pe procesul-verbal nr. 1 din 25 iulie 2004.

Directorul Societății Comerciale ABC

Semnătura

Ion Zaporojan

Verificarea cunoștințelor

1. Dați definiția reclamației și explicați structura ei.
2. Descrieți trei situații care necesită întocmirea unor reclamații.
3. Redactați o reclamație.

§5. Răspunsul la reclamație

Definiție: scrisoare prin care se dă răspuns la o reclamație.

Structura răspunsului la reclamație:

1. Antetul;
2. Numărul și data;
3. Denumirea destinatarului;
4. Conținutul, cu luarea de atitudine față de reclamație, cu acceptarea sau respingerea întemeiată (totală sau parțială) a fiecărei pretenții și cu concluziile asupra propunerilor reclamantului;
5. Denumirea funcției, semnătura și numele emitentului.

Situațiile care necesită întocmirea unor scrisori de răspuns la reclamații sînt tot atît de diferite ca și cele care cer scrierea unor reclamații. În mod normal, fiecare reclamație trebuie să primească un răspuns, indiferent dacă sîntem sau nu de acord cu pretențiile reclamantului. În orice situație, răspunsul la reclamație, ca de altfel și reclamația, trebuie să păstreze un ton civilizat.

În cazul în care reclamatul recunoaște, parțial sau total, pretențiile reclamantului, el trebuie mai întîi să-și ceară scuze pentru dificultățile pe care i le-a creat partenerului, apoi să propună soluții de recuperare a prejudiciilor.

În cazul în care pretențiile nu sînt acceptate, reclamatul trebuie să-și argumenteze nevinovăția și să-și exprime regretul în legătură cu cele întîmplate. În aceste situații, argumentarea și forța logică de convingere au o importanță decisivă. Evident, toate vor fi întemeiate pe probe.

MODEL

Întreprinderea de Construcții Ago-Dacia

or. Chișinău, str. Măgurele, nr. 60, tel. 23-34-65; fax. 23-32-53

Nr. 41 5 august 2004

Societatea Comercială ABC

Ref.: răspuns la reclamație

Domnule Director,

Exprimăm regretele noastre în legătură cu problemele care au apărut și la care v-ați referit în reclamația Dvs. din 31 iulie 2004.

În linii mari, Dvs. aveți dreptate: casa pe care am înălțat-o la comanda Dvs. conform contractului, a fost construită cu unele abateri de la proiect, fapt pentru care ne cerem scuze, luîndu-ne totodată și obligația de a înlătura neajunsurile descoperite.

Totuși, defectele nu sînt atît de grave după cum sînt prezentate în reclamație.

1. Tavanul într-adevăr este turnat dintr-un beton de marcă inferioră celei indicate în proiect. Însă acest fapt nu s-a întîmplat din vina noastră. Am comandat la Uzina de Beton Armat din Bălți betonul corespunzător proiectului, însă ne-au adus beton de marcă mai joasă fără să ne înștiințeze. Vom depune împotriva uzinei o acțiune, prin care vom cere recuperarea pierderilor.

Tavanul nu trebuie demolat. El poate fi fortificat prin adăugarea unui strat de beton armat, în partea de sus, fără a se demonta acoperișul. Sîntem gata să îndeplinim aceste lucrări din contul nostru.

2. Coloanele nu necesită a fi demolate. Ele sînt turnate din beton de marcă înaltă, însă tencuiala a fost realizată din materiale necorespunzătoare. Propunem să schimbăm tencuiala.

3. Acceptăm propunerea de a tencui a doua oară pereții.

4. Toate lucrările vor fi făcute din contul Întreprinderii de Construcții Ago-Dacia.

5. Vom realiza toate lucrările și vom da casa în folosință în termen de 10 zile de la data acceptării prezentului răspuns.

6. Pretenția de recuperare a venitului nerealizat o considerăm neîntemeiată, cu atît mai mult cu cît noi sîntem gata să înlăturăm toate defectele numai în 10 zile.

Sperăm să manifestați toată înțelegerea față de propunerile noastre, ca să putem relua de urgență lucrările. Cu tot respectul,

Directorul Întreprinderii de Construcții Ago-Dacia,

Semnătura

Nelu Pruteanu

Verificarea cunoștințelor

1. Dați definiția scrisorii de răspuns la reclamație și explicați structura acesteia.
2. Descrieți trei situații care necesită întocmirea unor scrisori de răspuns la reclamații.
3. Redactați o scrisoare de răspuns la o reclamație.

Lucrări de corespondență neoficială și alte mesaje

Corespondența neoficială, spre deosebire de cea oficială, ține de relații neoficiale între persoane, adică de cele amicale, de dragoste, de rudenie etc. Subiectele abordate în ea vizează întregul spectru al relațiilor interumane, în afară de cele oficiale (administrative și de afaceri). Și în sfârșit, expeditorii și destinatarii ei sînt prieteni, oameni apropiați, rude, persoane în relații de dragoste etc., dar nu persoane oficiale. Tocmai de aceea corespondența neoficială se redactează într-un stil familiar, care reflectă caracterul relațiilor respective. Cele mai des întîlnite tipuri de texte neoficiale sînt scrisoarea, bilețelul, felicitarea, invitația. Ne vom opri pe rînd la fiecare din ele.

§1. Scrisoarea neoficială

Definiție: text care exprimă un mesaj familiar, adresat și expediat persoanelor apropiate.

De-a lungul mai multor milenii, pornind de la cărămida poștală, trecînd prin fișia de papirus, apoi prin cea de pergament, prin foaia de hîrtie și ajungînd la poșta electronică, scrisoarea a scrutat depărtările timpurilor și spațiilor, apropiindu-i pe oameni. Au evoluat mult nu numai materialele pe care erau așternute scrisorile, dar și structura propriu-zisă a textelor, de la cîteva cuvinte lapidare (în latină *lapida* însemna “piatră”), zgîriate pe cărămidă, pînă la adevărate bijuterii de literatură, scrise de mari maieștri ai cuvîntului. Sînt de menționat în acest sens cunoscutele epistole ale poetului latin Horațiu și ale altor scriitori antici, care au pus bazele genului și stilului epistolar, gen care la diferite popoare a fost continuat și dezvoltat pe parcursul secolelor. Nu se poate să nu amintim, bunăoară, remarcabilele scrisori ale Mariei de Rabutin-Chantal, marchiză de Sevigne (1626-1696), doamnă înzestrată cu un strălucit spirit de observație și critic față de moravurile timpului, scrisori care au rămas în tezaurul literaturii clasice epistolare franceze.

Patrimoniul literaturii clasice românești de asemenea are un fond foarte bogat de scrisori nemuritoare, care ne-au rămas nu numai ca documente autentice ale timpurilor trecute, dar și ca neîntrecute modele de stil epistolar. Vom aminti aici scrisorile lui Grigore Alexandrescu, ale lui Costache Negruzzi (*Negru pe alb, Scrisori la un prieten*), palpitanta corespondență, plină de afecțiune, dintre Ion Ghica și Vasile Alecsandri etc.

Adevărate capodopere ale genului epistolar ne-au lăsat tînărul Mihail Kogălniceanu, marele gînditor și revoluționar Nicolae Bălcescu, criticul literar și omul politic Titu Maiorescu și, mai ales, neîntrecutul umorist și satiric Ion Luca Caragiale.

O pagină aparte în istoria genului epistolar constituie corespondența lui Mihai Eminescu cu Titu Maiorescu, cu Ion Creangă și, în special, cu Veronica Micle, aceste scrisori fiind prin excelență expresia unui profund sentiment de dragoste și a unei simțiri artistice.

Scrisorile marilor personalități amintite mai sus nu sînt doar un mijloc de transmitere la distanță a mesajelor. Ele sînt adevărate opere epistolare și totodată documente ale mentalității și moravurilor unei epoci.

Timpurile însă s-au schimbat mult, intrînd într-un adevărat imperiu al tehnicii și al invențiilor care ne-au adus și alte posibilități de transmitere la distanță a mesajelor. Folosind telefonul și telegraful, inventat parcă odinioară (de către americanul Alexander Graham Bell, în 1876), astăzi mai expediem și primim mesaje prin telefon mobil, prin radiotelefon, prin pager, prin fax, prin poșta electronică. Evident, în acest timp tehnicizat și... grăbit, scrisoarea clasică, care ne-a servit cu fidelitate mii de ani, este tot mai mult marginalizată și stă sfioasă (precum stă tangoul și valsul) la periferia mijloacelor de comunicare (la distanță), la ea apelînd mai ales oamenii de artă și unele persoane pasionate de căldura și farmecul cuvîntului scris. În rest, azi e la putere telefonul mobil care a împînzit lumea. Prin intermediul telefonului facem invitații, adresăm felicitări, cerem scuze etc. Nu demult un poet își exprima îngrijorarea că mîine-poimîine tot la telefon îi vom plînge, în ultimul drum, pe cei care pleacă în lumea celor drepți.

Nu vom încerca să convingem pe nimeni, așa cum fac alți autori, că trebuie numaidecît să scriem răvașe celor apropiați. Doar realitatea obiectivă este factorul care îl va determina pe cineva să comunice un mesaj sau nu, iar mijloacele prin care va fi comunicat mesajul sînt alese de fiecare subiect, pornindu-se de la preferințele și de la condițiile concrete.

Desigur, telefonul are anumite avantaje față de scrisoare. În primul rînd, e vorba de operativitate. Ai format numărul și, poftim, comunică. În al doilea rînd, la telefon se poate comunica nu numai într-o singură direcție, ci în ambele, astfel existînd și posibilitatea de a întreba, de a preciza etc.

Pe de altă parte, scrisoarea de asemenea are anumite avantaje față de telefon. Ea poate ajunge și acolo unde deocamdată nu există telefon. În cazul scrisorii avem mai mult timp să formulăm și să structurăm gîndurile, să punem accentele. Scrisoarea reprezintă într-o măsură mai mare personalitatea mesagerului. În ea este o părticică din inteligența și, mai ales, din sufletul mesagerului. Vorbele spuse la telefon zboară de parcă s-ar evapora, iar cuvintele scrise rămîn pentru (foarte) mult timp, deseori fiind citite de mai multe ori.

Îmi amintesc, pe cînd eram student (1964-1969), locuiam la căminul universității și, ca toți colegii mei, expediam și primeam scrisori... Atît la cămin, cît și în blocul universitar, era cîte un dulăpaș special, în care poștașul repartiza

scrisorile în celulele dispuse după literele alfabetului. Aici, lângă aceste dulăpașe, colegii mei citeau în fugă răvașele, cu emoțiile pe față, ca pe urmă să le citească pe îndelete încă o dată, încă o dată.

Odată am avut posibilitate să dau un telefon părinților. Am telefonat la oficiul poștal din sat și am rugat să cheme la anumită oră pe unul din părinți, pentru că, evident, acasă nu aveam telefon și, vai, ce deranj, ce spaimă a fost pentru părinți telefonul acela. Când i-a chemat poștașul, ei crezuseră că s-a întâmplat ceva rău de tot. Tocmai mai târziu le-am conștientizat pe toate. Pe atunci la țară se apela la telefon numai în cazuri de forță majoră (mai mult la înmormântări).

Pe de altă parte, fiecare scrisoare de-a mea era pentru părinți o adevărată sărbătoare. La un pic de odihnă o reciteau, în voce tare, bunicii, rudelor și vecinilor apropiați. Câtă bucurie le putea face o scrisoare! Nu mai spun că tot atîta plăcere aveam și eu cînd scriam, dar și cînd primeam răvașele părinților, care aveau școală românească și puteau scrie chiar mai bine decît unii colegi de-ai mei cu facultatea (sovietică) absolvită.

Structura scrisorii cuprinde cîteva părți componente, inclusiv unele fiind obligatorii (conținutul cu formula de adresare, mesajul propriu-zis și formula de încheiere, data, numele și semnătura expeditorului, locul expedierii) și altele facultative (introducerea, încheierea). Fiind un text neoficial, scrisoarea reflectă în mare măsură constituția celui care o scrie, nefiind obligator ca ea să aibă o structură rigidă. Aceasta însă defel nu înseamnă că o scrisoare neoficială poate fi incoerentă sau neglijentă.

Orice detaliu al unei scrisori, ne semnificativ la prima vedere, are o importanță mai mică sau mai mare și vorbește despre autorul ei. Chiar și calitatea hîrtiei, culoarea ei, aranjarea textului în pagină nu sînt detalii neînsemnate. Un scris neglijent sau chiar nelizibil vorbește despre lipsa de respect față de destinatar. E cazul să amintim în acest sens că pe timpuri unele persoane își redactau scrisorile mai întîi pe ciornă, apoi le copiau cu acuratețe pe hîrtie parfumată, alții puneau în plic petale de flori – toate avînd menirea de a sublinia dragostea, respectul, atașamentul pentru destinatar.

Formulele de adresare sau cele de încheiere pot fi cele mai diverse, în funcție de relațiile celor care corespund. Utilizarea lor adecvată are o importanță de natură etică, iar cea neadecvată ne poate pune în situații ridicole. Bunăoară, e una să scrii *stimată doamnă*, alta e să spui *dragă doamnă* și e cu totul altceva să ne adresăm *dragul meu pisicuț*. Tot așa stau lucrurile și cu formula de încheiere. De exemplu, într-un caz vom spune *cu tot respectul*, în al doilea – *cu tot devotamentul*, în al treilea – *cu toată dragostea* sau *cu alese sentimente* etc., etc. Nu există rețete universale. Este recomandabil în acest sens să citim cu luare aminte corespondența publicată a unor scriitori, personalități marcante (de pildă, a celor menționați mai sus) și să preluăm din ea unele modele pentru a le folosi, ajustate la anumite condiții, în scrisorile noastre.

În rîndurile de mai jos, vom da cîteva scrisori pe care le recomandăm ca model atît sub aspectul structurii, cît mai ales sub cel al selectării cuvintelor și formulelor care denotă inteligență, rafinament și sensibilitate.

Prima este o scrisoare a lui Nicolae Iorga către diplomatul Savel Rădulescu, care între anii 1931-1936 a fost în postul de subsecretar de stat la Ministerul de Externe al României.³⁸ Trebuie să remarcăm că, în general, scrisorile marelui Iorga, foarte multe la număr, sînt extrem de laconice, vizînd, ca niște bilețele, doar subiectul care interesează. Însuși stilul și structura scrisorilor sale ni-l prezintă pe marele istoric și om politic ca fiind mereu preocupat de problemele țării, ale neamului, în lipsă de timp pentru lucruri neesențiale, permanent în luptă. Epistolele sale, uneori avînd doar o frază, două sau trei, sînt scrise cu nerv, parcă încrustate în piatră.

“Sinaia, 30 decembrie 1934

Scumpe domnule Savel Rădulescu,

Sînt silit să mă adresez înțelegerii d-tale pentru cultură într-o împrejurare care cere dezlegarea repede.

Un avocat din Atena, O. Sava Hagi are o parte din arhiva fanarioților pe care, din nevoie de bani, vrea s-o vîndă imediat. D. Emil Vîrtosu, funcționar la arhivele statului, a văzut aceste hîrtii, pe care le judecă de cea mai mare importanță.

Am scris la Atena că Institutul sud-est european care reține întreaga colecție pe prețul fixat de d. Vîrtosu, care e “pînă la 50 000 de drahme”. Am înștiințat și pe d. ministru Langa Rășcanu.

Dar sîntem la sfîrșitul anului și Institutul nu are această sumă.

Sîntem dispuși a o primi de la Externe – sau de la Finanțe și ca împrumut.

Ea ar trebui expediată domnului Langa Rășcanu fără zăbavă.

Ar fi păcat să pierdem această comoară.

Rugîndu-te să binevoiești a-mi arăta dacă o poți face, te asigur de cele mai bune sentimente.

N. Iorga”

Din stilul scrisorii de mai sus observăm că Nicolae Iorga și Savel Rădulescu erau în relații apropiate, adică mai mult decît oficiale. Ne-o demonstrează adresa *scumpe domnule*, formele *rugîndu-te, dacă o poți face* etc. Deși subiectul scrisorii este unul oficial, destinatarul de asemenea este o persoană oficială, Iorga își redactează scrisoarea într-un ton cald, prietenos, pentru a micșora distanța dintre emițător și receptor, a încălzi relația și a soluționa mai ușor problema. Trebuie remarcate și alte formule cum ar fi *sînt silit să mă adresez înțelegerii*

³⁸ A se vedea: Nicolae Iorga, *Corespondență*, București, Editura Minerva, 1991.

d-tale, să binevoiești a-mi arăta, prima subliniind importanța subiectului, iar a doua amintind ușor de stilul scrisorilor oficiale.

E interesant să observăm că cele mai frecvente formule de adresare folosite în corespondența lui Nicolae Iorga sînt: *scumpe domnule (Neculce); stimată d-le (Negruzzi); mult stimată d-le (Negruzzi); domnule (Niculescu); stimată doamnă, mult stimată părinte; mult stimată doamnă; domnul meu; dragă (Onciule); scumpe coleg; scumpe vechi amic; scumpe domnule coleg ș.a.*

Din formulele de încheiere s-ar putea cita: *primește, te rog, cele mai bune salutări; te asigur de toată prietenia mea; primiți asigurarea considerației mele; vă rog a primi încă o dată expresia considerațiunii mele deosebite; binevoiți a primi încredințarea considerației mele deosebite; primiți asigurarea adîncei mele considerații; prietenul tău N. Iorga; al tău N. Iorga; multe salutări amicale; adaug expresiunea simpatiilor mele sincere; cordiale salutări; primiți, vă rog, asigurarea celor mai bune sentimente.*

A doua epistolă, scrisă de Mihai Eminescu și adresată Veronicăi Micle, exprimă sentimentele de condoleanțe ale poetului în legătură cu decesul, la 4 august 1879, al lui Ștefan Micle. În opinia cercetătorului eminescolog Augustin Z.N. Pop, Eminescu, «după ce, la moartea lui Ștefan Micle publicase în coloanele „*Timbului*” un necrolog, acum căuta cu greu cuvinte de îmbărbătare și nu-i poate ascunde Veronicăi perspectivele sumbre ale văduviei ei».³⁹

“Dulcea mea amică,

Tu știi prea bine că dacă este cineva care poate aprea pierderea ce ai suferit-o, acela sînt eu. Trăind într-o poziție sigură și respectată, te vezi astăzi prin acea sigură lovire, expusă unor schimbări neașteptate, pe care nu le prevezi, pe care o natură sfioasă de femeie, precum e a ta, nici nu le poate prevedea și dacă liniștea unui liman al vieții e adevărata fericire, tu, cel puțin, de n-ai fost fericită, ai avut o lipsă de suferințe, întrucît aceste se nasc din greutățile vieții. Ai avut sprijin pe care-l respectai, precum o știu eu însumi.

Și dacă-mi dai voie să vorbesc de mine, de acea dureroasă, dar adîncă și întinsă fericire pe care atingerea în treacăt a inimii tale, zîmbetul tău, privirea ta au răsfrînt-o asupra unei vieți atît de izolată și de lipsită de fericire, precum este a mea, totuși eu nu voi uita că acea fericire mi-a fost dată între patru pereți, ai tăi, ai lui.

Tu știi, dulce și nobilă amică, că în sentimentul de care-ți vorbesc nu e nimic banal, nimic care să aibă ceva comun nici cu teoria plăcerii la care se-nchină mulțimea celor fericiți, nici cu platitudinile unei tinereți necorupte. Nici tinerețea, nici frumusețea ta, nici virtuți sufletești, nici grații fizice nu au

³⁹ Augustin Z.N. Pop, *Mărturii... Eminescu – Veronica Micle*, Chișinău, Agenția Litera, 1989, p. 79.

fost cauza acelei simțiri, care a aruncat o umbră adâncă asupra vieții mele întregi. Eu nu cutez să-i dau nume și nu i-am dat nicicând.

Adesea există legi, enigme matematice, pentru a căror dezlegare îți trebuie o singură cifră cunoscută. Adesea un complex întreg de cauze se dezleagă prin o singură cauză necunoscută.

Astfel viața mea ciudată și azi și neexplicabilă pentru toți cunoscuții mei, nu are nici un înțeles fără tine.

Nici nu știu de ce tu ești parte întregitoare a tuturor gândurilor mele, nici mă preocup s-o știu, căci nu mi-ar folosi la nimic, dar este o legătură cu tine neexplicabilă; de nu între viața ta și a mea, dar desigur între a mea și tot ce te atinge pe tine, între a mea și răsufarea ta pe pământ.

Veronică – e întâia oară că-ți scriu pe nume și cutez a-l pune pe hîrtie – nu voi să-ți spun, dar tu nu știi, nici poți ști cât te-am iubit, cât te iubesc. Atît de mult încît mai lesne aș înțelege o lume fără soare decît pe mine fără ca să te iubesc.

Tu nu m-ai făcut fericit, și poate că nu sînt nici capabil de a fi, tu nu m-ai făcut nici atît de nefericit încît să mă nimicesc, dar ceea ce era mai adînc ascuns în sufletul meu, privirea ta le-au scos la lumina zilei. Văzîndu-te, am știut că tu ești singura ființă în lume, care, în mod fatal, fără să vrea ea, fără ca eu să voiesc, are să determineze întreaga mea viață.

Tu știi prea bine că nici să te amăgesc nu voi, nici îmi pare bine de pierderea ce-ai suferit-o, și Dumnezeu știe de n-aș muri ca s-o fac nefăcută. Tu știi asemenea că nu fericirea mea o am în vedere și că doresc toate nefericirile cu putință, dacă acesta ar putea fi prețul fericirii tale. Tu știi dar bine că nu voiesc fericire și deși tu ești în stare a-mi da – și numai mie – mult mai mult decît ai tu însăși, tu care în zîmbete neînsemnate pentru altul pe mine mă îndumnezești, totuși am renunțat de mult de la toate și fii cu toată fericirea, care pentru mine e una cu persoana ta; eu aș putea să mor, nedorind alt nimic decît liniștea ta. Dumnezeu nu e în cer, nu-i pe pământ: Dumnezeu e în inima noastră. Am înțeles că un om poate avea totul – neavînd nimic și nimic avînd totul.

Eminescu”

Acest răvaș a fost scris într-un moment de intersecție a mai multor împrejurări, în care poetul voia să mențină și stilul minor al unor condoleanțe, dar și să-și exprime, într-o formă decentă pentru acea situație, sentimentele demult nutrite față de femeia iubită. Tocmai de aceea, după cum spune Augustin Z.N. Pop, Eminescu “*căuta cu greu cuvinte de îmbărbătare*”. Însă și în multe alte scrisori din corespondența celor doi dragostea se împletește cu suferința, poezia e alături de proza vieții, iar înălțimea sentimentelor e în contrast cu mizeria realității înconjurătoare.

În continuare mai dăm o scrisoare, a Veronicăi Micle, adresată lui Eminescu la 9 februarie 1882.

“Iubitul meu,

Eu știu bine ce ar fi dorit domnișorul și măsoz adîncimea temerii că eu într-o clipită de rătăcire aş putea să te fac jertfă lui. Îmi pare destul de rău, scumpul meu, că nu crezi în cureția sufletului meu față de tine. Apoi făptuit-am vreodată ca o cochetă cu tine? Și m-ai crede tu pe mine în stare de vreo înjosită răzbunare ca să te nesocotesc față cu cineva și să-mi fac o glorie din faptul că mai sînt și alții cărora pot să plac?

La ce s-ar reduce atunci toată iubirea cîtă o am pentru tine? Crezi tu în ea? Sau crezi că joc o comedie? De ce ești slab tocmai acolo unde ar trebui să fii bărbat și pentru ce ai avut tăria de a mă lăsa să-ți plîng doi ani urmele tale, și azi, cînd soarta ne-a reconciliat, pentru ce mă tulburi cu neliniștea ta, pentru ce te lași răpit de sentimentul dușman al ființei tale, de gelozie?

*... dacă prin o sfîntă mărturisire, care pot să ți-o fac, aceea de a-ți jura o absolută credință trupească și sufletească, aş putea să-ți redau liniștea, eu cu drag ți-o fac și, ceva mai mult, te rog să fii sigur că, deși m-ai făcut să sufăr, deși m-ai uitat de tot odată, niciodată eu nu te voi face să suferi nimic, și nici nu voi pune nimic mai presus de tine. **Je t'aime tant que je suis incapable, tant que je suis avec toi, d'être abjecte.** Domnului îi voi scrie să-mi trimită scrisorile prin poștă, îi voi spune că e superflu de a mi le remite personal și presupune-mi, te rog, atîta tact de femeie, de a ști cum să-l pun în respect cînd întîmplător ar veni fără veste la mine. Dragul meu, am nesocotit persoane influente, jur pe cruce, pentru tine, de care atîrnă soarta mea și-a copiilor mei și te-aș uita, crezi tu, pentru Domnul Cutare?*

Lasă-mi-te acolo unde iubirea mea te-a așezat – pe punctul cel mai înalt în lume și în sufletul meu. Și fii gentil și-mi scrie totdeauna cînd primești scrisori de la mine, căci le poți da și la 10 seara la cutia de la vagoanele care pleacă spre Iași.

Mimi, mai vorbește cu Gane și Maiorescu despre pensiunea mea.

Lui Mihai Eminescu să-i spui că-l doresc, că-l iubesc, că-i sînt credincioasă ca un cîine, că-l sărut, că-l dezmerd, că-l rog să-mi trimită poezia făgăduită și nefăgăduită.

*Veronica ta,
care se stinge după tine.”*

Nu vom comenta aspectul stilistic al acestei epistole, scrise de o femeie căreia i s-a obiectat că ar avea anumite relații cu cineva. Lucrurile și așa sînt destul de clare, de aceea o recomandăm pentru a fi citită cu luare aminte și a observa cît de frumos, cît de emoționant și de convingător își mărturisește Veronica sentimentul de dragoste și de fidelitate față de Eminescu. Este o scrisoare și, în general, o faptă demnă de imitat mai ales de persoanele care pot fi învinuite, pe nedrept, de infidelitate. Subliniem aceasta, pentru că și

în zilele noastre gelozia neîntemeiată îi duce la pierzanie pe mulți tineri cu sentimente înălțătoare sau, și mai rău, distruge numeroase familii tinere sau nu prea tinere. Și nu e vorba doar de o gelozie nefondată, ci mai ales de o incultură a comunicării când, în loc să demonstrăm sentimentele noastre sincere de dragoste și fidelitate, noi păstrăm tăcerea cu încăpăținare și cu o falsă demnitate, măcinându-ne sufletul de durere sau, și mai rău, îl atacăm pe omul iubit cu învinuiri de altă natură, cu vorbe dure etc.

Ultima scrisoare pe care o dăm aici, scrisă de poetul Vintilă V. Paraschivescu și adresată marelui filolog român Ovid Densusianu, e una care tratează subiecte aproape ordinare, de rutină, din realitatea cu care fiecare dintre noi se ciocnește în fiecare zi și tocmai de aceea lectura ei ar putea să ne fie de folos pentru unele cazuri.

“București, 26 iulie 1923

Iubite d-le Densusianu,

Astăzi am primit scrisoare recomandată cu permisul și tot astăzi am primit și o carte poștală. Îmi pare foarte bine că ați găsit puțină odihnă și liniște la Mangalia și cred că marea cu sălbătăcia plajei de acolo vă va mulțumi sufletul.

Noi socotim să plecăm la Baia Spriei (sic) pe 1 sau 2 august și, dacă nimic nou nu s-ar interpune proiectului ce am făcut, ași vizita câteva centre mai importante din Ardeal. Am intenția să mă opresc o zi sau două la Oradea Mare, tot așa la Cluj și câteva ore la Tîrgu Mureș. Aceste opriri le-ași face la întors spre casă, întrucît la dus plec grăbit spre puțină odihnă.

Sînt tare curios cum o fi la Baia Spriei (sic) și mă tem să nu-mi fi făcut iluzii deșarte un an întreg de cînd sînt hotărît să plec încolo.

Pe aici vremea de vreo trei zile s-a mai răcorit, în urma unor ploi violente...

Permisul vi-l trimet la Constanța, post-restant, sperînd să-l aveți la timp.

Vă rog foarte mult să-l întrebuințați fără rezerve, întrucît eu tocmai la întors spre casă de la Baia Spriei (sic), voi avea poate nevoie de el. Deci cînd vă veți întoarce de la Lugoș, veți găsi acasă scrisoarea mea, probabil, de la Baia Spriei (sic) sau de la locul unde mă voi fixa mai multe zile și, în cazul cînd nu mai aveți nevoie de el, mi-l trimiteți acolo. Aceasta în orice caz nu va fi decît pe la 20-25 august, întrucît nu cred să pot sta o lună complectă plecat din București, mai ales că încă nu am găsit formula pentru hrănirea unui cățeluș ce am și al (sic) unui alt quadruped guițător.

De altfel și grija casei în care nu am pe cine să o las (sic), – mă va chinui și aduce desigur înapoi mai repede decît gîndesc.

D-na Frol(l)o ne-a scris din Ardeal, unde își petrece timpul destul de bine.

Cele cuvenite din partea soției mele.

Cu devotată prietenie,

V. Paraschivescu”

§2. Bilețelul

Definiție: scrisoare neoficială de proporții foarte reduse, în care este exprimată, în modul cel mai laconic, esența unui mesaj.

Iată două exemple de situații în care avem nevoie să redactăm un bilețel.

1. Ne-am înțeles cu un prieten la telefon că azi ne va face o vizită în a doua jumătate a zilei, fără să precizăm ora. Între timp, a apărut o necesitate stringentă să dăm o fugă la magazin. Așa cum nu știm la ce oră ne va vizita prietenul, avem teama ca nu cumva să se întâmple ca el să vină tocmai în momentul în care sîntem la magazin și, găsind ușa încuiată, să plece amărît și cu o părere nu prea frumoasă despre lipsa noastră de acasă. Ca să nu se întâmple un caz penibil, îi lăsăm pe ușă un bilețel cu următorul conținut:

Teodor,
am plecat pînă la magazin și mă întorc în zece minute. Așteaptă-mă,
te rog.
27 august 2004, ora 15.35 *Gelu*

Acest bilețel ar putea avea și alte variante. De exemplu:

Teodor,
am plecat la magazin și mă întorc în zece minute. Ia, te rog, cheia de
la vecinii din apartamentul de alături, intră și mă așteaptă.
27 august 2004, ora 15.35 *Gelu*

2. Înainte de a pleca la serviciu, mama a pregătit ceva de mîncare și i-a lăsat lui Doru, elev în clasa a patra, următorul bilețel:

Doru,
am lăsat în frigider, în căzănel, niște friptură. Încălzește-o atent și mănîncă. Compotul s-a terminat. Dacă dorești, ia-ți suc de roșii din beci.
13 martie 2005 *Mama*

Mai dăm și un bilețel excerptat din romanul *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* de Camil Petrescu:

“Am două căruțe cu bagaje, pradă pe alese. Trimite “saci” să încarcăm. Ai două perechi de cizme de conte hanovrez, că una mi-o lași mie. Spune căpitanului că aștept ordine.”

Din exemplele de mai sus reținem următoarele:

1. Bilețelul, spre deosebire de scrisoare, nu se expediază prin poștă, dar se lasă într-un loc văzut pentru a fi găsit de destinatar sau se transmite printr-o persoană.

2. Bilețelul are o structură foarte simplă și nu conține introducere, încheiere și formule speciale.

3. Mesajul bilețelului se reduce la un gând-două, care sînt exprimate fără desfășurare.

4. Bilețelul nu cere (în mod neapărat) ca destinatarul să răspundă.

§3. Invitația

Definiție: text scurt prin care cineva este invitat undeva.

Realitatea ne oferă cele mai diverse situații în care trebuie să scriem invitații. De exemplu, ne invităm rudele și prietenii la nuntă, la aniversări, se dau de asemenea invitații pentru unele spectacole în premieră, pentru recepții, pentru participarea la diverse congrese, conferințe, la sărbători jubiliare etc.

Invitațiile pot fi atît orale, cît și în scris, pe cărți poștale speciale. De regulă, același text multiplicat al unei invitații se expediază tuturor persoanelor invitate. Deosebirea constă doar în numele destinatarului.

Indiferent de cazul în care se scrie și se dă invitația, ea trebuie să aibă următoarele elemente obligatorii.

1. Formula de adresare către destinatar (*stimate domnule X, stimată familie X, domnule director* etc.).

2. Conținutul propriu-zis care cuprinde numele persoanei sau denumirea instituției, organizației etc. care face invitația, denumirea evenimentului care constituie obiectul invitației, locul, data și ora desfășurării evenimentului.

Deseori, deși invitația este adresată unei singure persoane (de pildă, *domnule profesor, domnule ministru* etc.), în ea se menționează, după caz, faptul că persoana respectivă este invitată împreună cu soția (soțul). Aceasta se face, de regulă, în cazul unor recepții, spectacole, serate etc.

Invitația, spre deosebire de scrisoarea neoficială și de bilețel, poate fi atît oficială, cît și neoficială. Dăm mai jos cîteva modele de invitație.

Domnule Ministru,

*Ambasada Franței are onoarea de a Vă invita, împreună cu soția, la 12 februarie 2005, ora 18.00, să vizionați spectacolul **Cîntăreața cheală** la Teatrul Eugene Ionesco și să participați la recepția care va urma în sala de banchete a aceluiași teatru cu ocazia Zilelor Culturii și ale Limbii Franceze în Republica Moldova. Prezența Dvs. va confirma, o dată în plus, bunele relații culturale dintre țările noastre, pe care le-am avut întotdeauna și ni le dorim în continuare.*

Ambasadorul

*extraordinar și plenipotențiar
al Franței în Republica Moldova*

Charles Renault

Stimată Familie Lungu,

Familia Palii și Familia Rotundu au onoarea de a vă invita la celebrarea căsătoriei copiilor lor, Laura și Dragoș, care va avea loc în sala națională a restaurantului Moldova, or. Chișinău, la 1 septembrie 2004, ora 14.00.

Cununia va avea loc în aceeași zi, la ora 10.00, în biserica Sfânta Teodora de la Sihla din str. Pușkin.

Vă așteptăm să împărtășim cu Dvs. bucuria noastră.

Mult stimată domnule profesor Ciobanu,

Promoția din anul 1985 a Facultății de Litere a Universității de Stat din Moldova vă invită cu mult respect și dragoste, împreună cu soția, la serata de celebrare a două decenii de la absolvire, care va avea loc la Centrul Tineretului Studios din Chișinău, la 20 mai 2005, ora 15.00.

Prezența Dvs. ne va lumina și ne va încălzi atmosfera de sărbătoare, amintindu-ne de anii frumoși ai studenției.

Comitetul organizatoric

§4. Felicitarea

Definiție: mesaj oral sau scris în care sînt exprimate urări de bine adresate cuiva cu o anumită ocazie.

Viața ne oferă cele mai diverse ocazii cînd trebuie să adresăm felicitări: aniversări (zile de naștere, jubilee ale unor familii, instituții, asociații), nunți, cumetrii, lansări de carte etc., etc. Deși mesajul fiecărei felicitări depinde de situația concretă, de motivația privind subiectul felicitat și, evident, de relația noastră cu subiectul respectiv, toate felicitările trebuie să aibă o serie de trăsături și de elemente structurale comune.

1. Mesajul de felicitare trebuie să conțină numai gânduri frumoase, de susținere și de laudă a subiectului felicitat. Nimic din ceea ce l-ar putea umbri pe cel felicitat nu trebuie admis. Însă complimentele, adică laudele cu avans, trebuie să nu fie exagerate, dar să pornească de la virtuți, fapte și însușiri reale. De exemplu, unei femei care nu sclipește prin frumusețe nu-i vom spune în nici un caz că este frumoasă, pentru că această afirmație nu va fi înțeleasă ca un compliment, ci mai degrabă ca o glumă de prost gust. Același lucru se va întîmpla și în cazul în care pe un bărbat lipsit de inteligență îl vom numi deștept. Cu alte cuvinte, laudele trebuie să fie pătrunse de simțul realului. În fiecare caz, trebuie să nu uităm un adevăr și anume că cel sărbătorit are numaidecît anumite calități sau chiar virtuți. În structurarea mesajului nostru vom porni de la ele.

2. Mesajul trebuie să pornească dintr-o atitudine sinceră, neprefăcută. Însă dacă relațiile noastre cu persoana sărbătorită nu sînt dintre cele mai bune, cuvintele noastre de felicitare trebuie să fie echilibrate, pentru că atît vorbele depreciative, cît și cele de laudă prefăcută, ne vor face să alunecăm pe panta ridicolului. În cazul în care cu mesajul nostru riscăm să stricăm buna dispoziție a celui sărbătorit sau a apropiaților lui, e mai bine să renunțăm la cuvînt sau chiar să nu mergem la petrecerea respectivă (găsind un pretext potrivit).

3. Discursul nu trebuie să fie plictisitor atît prin lungime, cît și prin conținutul său. Să nu uităm că orice afirmație plată, gratuită plictisește, iar uneori chiar enervează. Și încă ceva: să mai ținem minte că la petrecere mai sînt și alte persoane care așteaptă să vorbească. Deși durata discursului depinde de fiecare caz concret, e recomandabil totuși ca mesajul nostru să nu obosească pe nimeni. Atunci cînd invitații stau la masă (de exemplu, la o zi de naștere), un discurs pronunțat cu paharul în mînă nu este altceva decît un toast. Acesta, de asemenea, nu trebuie să conțină secvențe plictisitoare din biografia sau din cariera celui sărbătorit, nici din istoria prea îndelungată a relației noastre cu sărbătoritul. Subliniem acest fapt, pentru că mulți invitați își încep discursul, de regulă, cu afirmații de felul *îl cunosc pe Costică încă din copilărie* (sau: *din anii studenției, de douăzeci de ani* etc.), după care deapănă toată istoria pe cît de lungă, pe atît de plictisitoare.

4. Discursul trebuie axat pe o idee, două sau trei, care să vizeze, bunăoară, unele calități (morale, intelectuale, fizice sau de altă natură) ale sărbătoritului, anumite succese în cariera acestuia, familia lui etc., etc. E recomandabil ca înainte de a rosti un toast să medităm și să ne pregătim puțin, dînd ideilor noastre o structură coerentă, unitară. În acest sens, ar putea exista o infinitate de variante potrivite. De exemplu, am putea schița un microeseu cu portretul sărbătoritului, am putea să ne referim la o ramură din arborele genealogic al neamului său și la locul onorabil pe care îl ocupă el în acest arbore, am putea vorbi despre locul și succesele sărbătoritului într-un anumit domeniu, la serviciu etc. Firește, e recomandabil a căuta și a găsi idei și structuri originale, care să placă sărbătoritului și oaspeților. Însă aceasta cere muncă, inspirație și, dacă vreți, talent.

În cazul în care inspirația refuză cu încăpăținare să ne vină, iar gîndurile originale ne-au părăsit demult, dar situația ne cere să vorbim nepregătiți, vom improviza ceva din banalele, dar sănătoasele formule perene, cristalizate de-a lungul anilor atît în limbajul țăranilor, cît și în cel al intelectualilor – *pace și sănătate, fericire, noroc, la mulți ani* etc.

În rîndurile de mai jos, propunem una din multele variante de felicitare, adresată unui prieten la o zi de naștere.

Dragul nostru prieten,

Nu știu dacă a fost descoperită pînă azi legea universală a magnetismului uman, însă știu bine că o asemenea lege trebuie să existe. Altfel cum s-ar explica forța de atracție pe care o are personalitatea și ființa ta

asupra noastră, asupra tuturor prietenilor și apropiaților tăi?

Uite că fără o testare specială am putea constata cu satisfacție că toți cei prezenți aici constituim un cerc în centrul căruia, ca o forță benefică, ești chiar tu.

Ne-ai adunat de-a lungul timpului prin calitățile tale, prin tot ce ai mai bun. Cine poate fi mai fericit decât omul care este un centru magnetic al binelui? Așa am vrea să te știm și în continuare, dragă prietene. Să fii sănătos! La mulți ani!

Verificarea cunoștințelor

1. Încercați a medita în voce tare asupra subiectului vizînd scrisoarea amicală în contextul realității moderne.
2. Redactați o scrisoare amicală.
3. Dați exemple de situații din viață cînd avem nevoie să scriem un bilețel.
4. Redactați un bilețel.
5. Ce este invitația? Ce trebuie să conțină în mod obligatoriu o invitație?
6. Redactați un text prin care invitați o personalitate la deschiderea stagiunii unui teatru, la un vernisaj.
7. Care este asemănarea și deosebirea dintre felicitare și toast? Ilustrați răspunsul prin exemple.
8. Redactați o felicitare din partea corpului didactic al unei școli, adresată unui octogenar care a fost mulți ani în funcția de director al școlii respective.

CAZURI DIFICILE DE VOCABULAR

Limba se prezintă ca o totalitate de semne organizate într-un sistem funcțional, care este, mai mult sau mai puțin, transparent la fiecare nivel. Vorbitorii însușesc sistemul din cea mai fragedă vîrstă, în procesul de comunicare cu cei din jur, și îl aplică aproape inconștient, fără eforturi intelectuale. Cunoașterea regulilor de funcționare a sistemului permite vorbitorilor să construiască (să genereze) într-o limbă un număr infinit de enunțuri. Cu alte cuvinte, deși în cursul învățării limbii vorbitorii vin în contact doar cu un număr finit de cuvinte și de enunțuri, ei dobîndesc capacitatea de a înțelege și de a produce (de a genera) un număr infinit de enunțuri. Totalitatea acestor reguli constituie gramatica generativă a unei limbi.

Fenomenul explicat mai sus se manifestă nu numai la nivelul alcătuirii enunțurilor noi, dar și la celelalte niveluri ale limbii. Aceasta se observă foarte bine mai ales la formarea cuvintelor prin derivare sau prin compunere, cînd, fără a mai sta la îndoială, intuim cu exactitate sensurile lor. De exemplu, cine știe cuvintele *creangă*, *geantă*, *copil*, *caiet* și sufixele diminutive *-uț*, *-aș*, *-el*, formează aproape mașinal, adică fără eforturi intelectuale, cuvintele *crenguță*, *gentuță*, *copilaș*, *caiețel* și cunoaște bine sensurile cuvintelor nou-create. Însă pentru a le folosi în comunicare nu e suficient doar să le formăm, ci mai e necesar ca ele să existe în uzul limbii române și să fie admise de normele literare. Pentru că, în caz contrar, am putea forma cuvinte de felul *plăntuță* (de la *plantă*), *frunziță* (de la *frunză*), *drumuț* (de la *drum*) etc., care nu există în limbă, deși sistemul le-ar admite și ar fi înțelese de toți.

Mai trebuie să știm că unele cuvinte foarte asemănătoare pot da derivate diferite. De pildă, deși *picioar* și *fecior* sînt asemănătoare, de la primul vom forma *picioruș*, iar de la al doilea – *fecioraș*. Și, curios lucru, de la *ulcior* vom forma și *ulcioraș*, și *ulcioruș*.

În procesul funcționării permanente, cuvintele se modifică mereu atît sub aspectul formei, cît și sub cel al conținutului (pentru a ne convinge, e suficient să luăm cîteva cuvinte latinești și să le comparăm cu echivalentele lor românești). Norma literară atestă cuvintele la o anumită etapă istorică, însă odată cu trecerea timpului, ea rămîne treptat în urmă, fiind nevoită ca periodic să-și revizuiască prevederile pentru a le aduce în concordanță cu uzul, cu realitatea lingvistică. Dar ce este uzul dacă nu chiar funcționarea limbii în toată amploarea și “dezlănțuirea” ei, așa cum o simt vorbitorii? Vorbitorii nu întotdeauna respectă norma; în cazurile în care ea nu mai reflectă realitatea, ei o încalcă (mai exact, o depășesc), utilizînd resursele de limbă într-un mod pe care îl simt ca fiind mai potrivit (evident, nu orice încălcare a normei constituie o depășire a ei).

Așadar, e vorba de un fenomen care constă în depășirea normelor existente și în anticiparea celor viitoare. Asemenea cazuri de încălcare, destul de numeroase, sînt examinate în literatura de specialitate.⁴⁰ Astfel, îmbinarea *creștere bună* înseamnă, în mod normal, “dezvoltare, mărire treptată; sporire, înmulțire”. Însă secvența lingvistică cu adjectivul antepus, adică *bună creștere*, are alt conținut decît *creștere bună*, însemnînd “politețe, respect, deferență, bună-cuviință”, adică exprimînd un sens unitar. Tocmai de aceea norma recomandă a se scrie îmbinarea arătată prin cratimă (*bună-creștere*) și a arăta astfel că între cuvintele respective s-a produs o anumită sudură, ele exprimînd un sens unitar.

Or, o serie de vorbitori simt că gradul de sudură dintre *bună* și *creștere* este mai mare decît cel constatat de normă, de aceea le unesc, așa cum le simt, într-un singur cuvînt cu un sens indivizibil – *bunăcreștere*. După părerea întemeiată a autorilor menționați mai sus, “forma *bunăcreștere* oglindește un stadiu înaintat al sudurii lexicale pe baza unității semantice. Norma ortografică nu poate considera greșită o formă care surprinde la un moment dat adecvat nivelul la care a ajuns un aspect sau altul al procesului de dezvoltare a limbii”.⁴¹ Așa stau lucrurile și în alte cazuri cum ar fi *bună știință* (norma actuală), *bună-știință* (norma anticipată) etc.

Aceleași lucruri, uneori cu totul neașteptate, se întîmplă și cu sensurile unor cuvinte, care fac abatere de la sistem și ne pot oferi adevărate surprize în utilizare. De pildă, cuvintele *admirabil*, *neglijabil*, *portabil* înseamnă, în conformitate cu sistemul, “care poate fi admirat”, “care poate fi neglijat”, “care poate fi purtat”, iar cuvîntul *caritabil* nu mai înseamnă “care poate fi miluit”, ci dimpotrivă, “care manifestă milă, caritate, jale”.

Cele mai dese cazuri de abatere de la sistem le prezintă neologismele împrumutate, pentru că ele continuă să funcționeze conform sistemului limbii din care au fost preluate. Norma literară le atestă anume cu funcționalitatea străină, de regulă cu abatere de la sistemul limbii române, fapt care le pune pe persoanele ce doresc să vorbească corect în fața unor probleme. Cei care nu consultă numai decît dicționarul ortografic utilizează cuvintele respective după intuiție, adică în conformitate cu sistemul limbii române. Ca rezultat, uzul atestă fluctuații accentuate, unii vorbitori conformîndu-se sistemului, iar alții normei. Evident, norma ar trebui să fie lege pentru toți și în special pentru tineretul studios, pentru că, după cum spuneau strămoșii noștri romani, *dura lex, sed lex* (*e aspră legea, dar e lege*). Pe de altă parte, norma nu ar trebui să contrazică sistemul limbii. La înregistrarea neologismelor împrumutate și la stabilirea normei ar trebui să se țină cont numai decît de litera și de spiritul limbii române, precum și de perspectivele unei compatibilități și chiar a unei armonii între normă și uz.

⁴⁰ A se vedea în acest sens Dorin N. Urîtescu, Rodica Uță Urîtescu, *Cuvinte cu dificultăți de scriere în limba română*, București, Editura Geneze, 1992, p. 12-13.

⁴¹ Idem.

În compartimentul de față sînt tratate o serie de cuvinte a căror utilizare prezintă pentru mulți vorbitori dificultăți serioase sau, și mai rău, adevărate capcane. Firește, așa cum s-a afirmat deja, în toate cazurile, chiar și în cele care ne par neobișnuite și curioase, este recomandată forma și înțelesul stabilite de normă, dar nu cel oferit de sistemul limbii. Pentru că noi sîntem datori să respectăm normele, iar savanții să le adopte în conformitate cu sistemul.

Vocabular

Cazuri dificile

A ABSOLVI. Verbul *a absolvi* cu sensul de “a termina un an școlar” este destul de cunoscut, însă cu sensul de “a scuti de pedeapsă” este mai puțin cunoscut, excepție făcînd mai ales specialiștii în materie de drept. Cauzează dificultăți doar utilizarea lui, **cu** sau **fără** sufix, în funcție de sensul contextual, de aceea va trebui să reținem că atunci cînd folosim *a absolvi* cu sensul “a termina un an școlar” vom spune *eu absolvesc, tu absolvești, el absolvește*, iar atunci cînd îl folosim cu sensul “a scuti de pedeapsă”, vom spune *eu absolv, tu absolvi, el absolvă*.

ACCES. Substantivul *acces* cauzează dificultăți din motivul că are două forme de plural, fiecare utilizîndu-se în funcție de sensul în care e folosit cuvîntul respectiv. Astfel, cînd vom avea în vedere sensul de “posibilitate sau drept de a pătrunde, de a intra ori de a ajunge pînă undeva”, vom folosi forma *accesuri*, iar cînd vom avea în vedere sensul de “stare morbidă; izbucnire”, vom folosi forma *accese*.

Cuvîntul *acces* cu primul sens aproape că nu este utilizat la plural (de pildă, nu spunem niciodată *accesuri la justiție*), cu excepția cazului cînd *acces* înseamnă “intrare, trecere” (de exemplu, *spre clădirea parlamentului sînt două accesuri sau două căi de acces*). Cu sensul al doilea poate fi utilizat atît la singular, cît și la plural (de exemplu, *astă noapte bolnavul a avut două accese*).

A ADOPTA, vezi **adoptiv**.

ADOPTIV. Verbul *a adopta* are trei sensuri: 1. A înfia un copil. 2. A-și însuși felul de a vedea sau de a se comporta al cuiva. 3. A accepta un act normativ în urma unui vot.

Evident, adjectivul *adoptiv* este legat de verbul *a adopta*, însă nu prin toate cele trei sensuri, dar numai prin primul, acela de “a înfia un copil”. Cu alte cuvinte, nu totul ce e adoptat este și adoptiv. Putem adopta și un copil, și un punct de vedere, și o lege. Însă adoptiv poate fi numai un copil și părintele care l-a adoptat. De exemplu, vom spune că

doctorandul a adoptat ideea profesorului său, că Parlamentul a adoptat legea falimentului, că vecinul nostru a adoptat un băiețel etc. Însă nu vom spune în nici un caz că ideea doctorandului este adoptivă sau că legea falimentului este adoptivă. Vom putea zice doar că fiul vecinului nostru este adoptiv.

AFECT, vezi **a dezafecta**.

A AFECTA, vezi **a dezafecta**.

ALAMBIC, vezi **alambicat**.

A ALAMBICA, vezi **alambicat**.

ALAMBICAT. Substantivul *alambic* denumește un aparat pentru distilat, utilizat la producerea rachiului (țuicii) în condiții casnice. Iar verbul *a alambica* înseamnă, firește, “a distila cu ajutorul alambicului”, însă de-a lungul anilor și-a mai însușit un sens, figurat, și anume de “a face prea subtil, greu de înțeles, excesiv de rafinat, complicat”. Observăm că între sensul primar și cel figurat există o legătură, aceasta constând în faptul că în ambele cazuri e vorba de **a rafina** ceva. Însă sensul al doilea, spre deosebire de primul, nu vizează lichidele, ci alte realități, inclusiv abstracte. Cu alte cuvinte, am putea spune că *am alambicat o țuică de prune*, dar și *am alambicat o idee*, adică am formulat-o sau am expus-o în așa fel încât e greu de înțeles. E adevărat însă că verbul *a alambica* se întâlnește foarte rar.

Participiul *alambicat*, astăzi perceput ca adjectiv și utilizat mult mai frecvent decât verbul *a alambica*, nu mai are sensul primar și de aceea nu se referă la lichide, ci la alte realități, în special la cele abstracte, însemnând “prea rafinat, excesiv de subtil, complicat, greu de înțeles”. Adică, am putea spune că *un mecanism sau un aparat este alambicat*, dar și că *o teorie sau o idee tot este alambicată*, având în vedere, și într-un caz, și în altul, că sînt prea subtile, complicate, greu de înțeles.

A-ȘI AROGA, vezi **arogant**.

AROGANT. Verbul *a aroga* înseamnă “a-și atribui în mod abuziv o calitate, un drept”. De exemplu, despre cineva s-ar putea spune că *își arogă dreptul de conducător sau de împuternicit al unui grup de persoane*.

Unele nume de agent, de exemplu, *atacant*, *militant*, *practicant*, sînt formate de la verbele respective *a ataca*, *a milita*, *a practica*. Cu alte cuvinte, *atacant*, *simulant*, *practicant* înseamnă respectiv “cel care atacă”, “cel care simulează”, “cel care desfășoară o activitate practică”. În această ordine de idei, unii vorbitori ar putea crede, în mod normal, că *arogant* înseamnă “cel care arogă”. Norma literară însă stabilește că

arogant înseamnă cu totul altceva, și anume “care se poartă obraznic, sfidător; care manifestă atitudine disprețuitoare”. Tocmai cu acest sens și trebuie să-l utilizăm. De aceea vom spune, bunăoară, că *unii parlamentari, din cei mai mărginiți, pomenindu-se în fotoliile legislativului, se cred buricul pământului și devin foarte aroganți*.

A (SE) ASOCIA. De la verbul *a (se) asocia* avem două substantive, *asociere* și *asociație*, care uneori sînt înțelese în mod eronat ca avînd aceleași sensuri. Norma (vezi DEX) de asemenea necesită anumite rectificări, pentru că ea îl recomandă pe *asociere* cu sensul de “acțiunea de a (se) asocia și rezultatul ei”, ceea ce nu este tocmai adevărat. Credem că *asociere* înseamnă numai “acțiunea de a (se) asocia”, dar nu “și rezultatul ei”, pentru că rezultatul acțiunii de a (se) asocia s-ar numi mai degrabă *asociație* decît *asociere*. De exemplu, oamenii (eventual întreprinderile, instituțiile etc.) se asociază (aici avem acțiunea) și formează... asociații (aici avem rezultatul), moleculele se asociază (acțiunea) și formează asociații moleculare (rezultatul), imaginile senzoriale, ideile etc., percepute de psihicul omului, se asociază (acțiunea) și formează asociații (rezultatul). A se vedea în DEX că tocmai aceste rezultate ale acțiunii de a (se) asocia se numesc *asociație*, nu *asociere*. Firește, se poate spune, bunăoară, *asocierea oamenilor în funcție de opiniile și convingerile lor, asocierea imaginilor senzoriale, asocierea moleculelor*, însă aici *asociere* va însemna acțiunea, nu rezultatul finit al ei (să nu uităm că unele substantive, care nu sînt altceva decît o formă lungă a infinitivului, pot numi acțiuni ca și verbele).

Așadar, *asociere* numește acțiunea de a (se) asocia, iar *asociație* – rezultatul acestei acțiuni, materializat în diverse entități cum ar fi “grup de persoane” (sensul 1), grup de plante (sensul 2), grupare de molecule (sensul 3), gruparea de imagini senzoriale, de idei, realizată în psihicul omului în anumite condiții (sensul 4).

ASOCIAȚIE, vezi **a (se) asocia**.

ASOCIERE, vezi **a (se) asocia**.

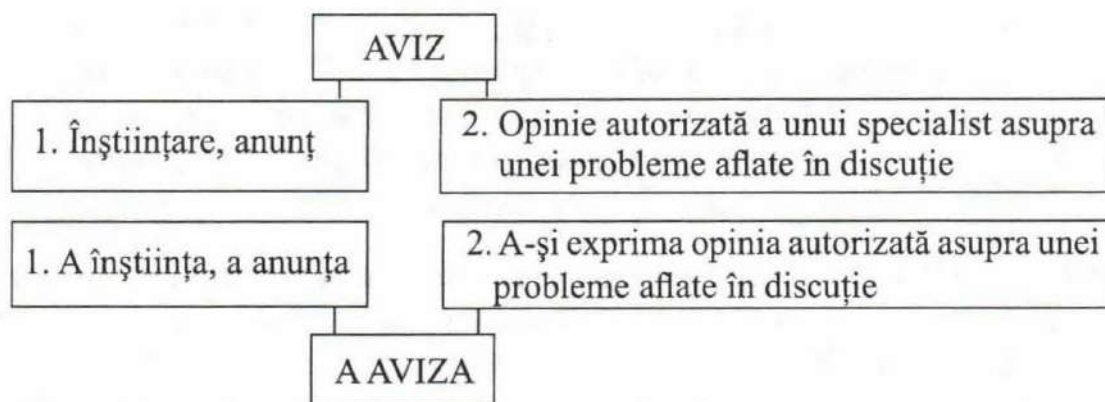
AVIZ, vezi **avizat**.

A AVIZA, vezi **avizat**.

AVIZAT. Toată lumea știe că substantivul *aviz* înseamnă “înștiințare, anunț”.

Mai puțini știu însă că el înseamnă și “părere autorizată a unui specialist asupra unei probleme aflate în discuție”. De exemplu, am putea spune *aviz asupra unui proiect de lege, aviz asupra unui manuscris* etc.

Verbul *a aviza* are de asemenea două sensuri, formînd cu substantivul *aviz* o simetrie sistemică perfectă. Observați:

Pornind de la sensul al doilea al lui *a aviza*, unii vorbitori ar putea crede că participiul adjectivizat *avizat* s-ar referi la o opinie autorizată și ar însemna “care este exprimat pe marginea unei probleme aflate în dezbateră”. Or, conform normei, *avizat* nu se referă la opinie, dar numai la obiectul asupra căruia a fost expusă opinia. Cu alte cuvinte, vom spune, bunăoară, că *este avizat un proiect de lege, un manuscris etc.*, dar nu *o opinie*.

Cuvântul *avizat*, ca adjectiv, se referă doar la oameni și înseamnă “care dovedește informare, pregătire, competență (într-un anumit domeniu)”. De exemplu, vom spune că *o anumită persoană este avizată în materie de literatură, de teatru, în probleme de tehnică etc.*

BA DA. Deși locuțiunea adverbială *ba da* exprimă o afirmație ca și adverbul *da*, ea se deosebește totuși sub aspect semantic și funcțional de adverbul *da*, de aceea nu vom confunda aceste două afirmații, adică le vom folosi în mod diferențiat.

Sub aspect semantic, *ba da* constituie o afirmație mai fermă decât *da*.

Sub aspect funcțional, *ba da* exprimă un răspuns afirmativ numai la o întrebare negativă, nu și la una afirmativă, pe când *da* constituie un răspuns afirmativ la o întrebare afirmativă. De exemplu:

Întrebare afirmativă: *Vă amintiți împrejurările infracțiunii?*

Răspuns: *Da*.

Întrebare negativă: *Nu vă amintiți împrejurările infracțiunii?*

Răspuns: *Ba da*.

BA NU. Deși locuțiunea adverbială *ba nu* exprimă un răspuns negativ ca și adverbul *nu*, ea se deosebește totuși sub aspect semantic și funcțional de adverbul *nu*, de aceea nu vom confunda aceste două negații, dar le vom utiliza în mod diferențiat.

Sub aspect semantic, *ba nu* constituie o negație mai fermă decât *nu*.

Sub aspect funcțional, *ba nu* exprimă un răspuns negativ numai la o întrebare afirmativă, pe când *nu* constituie un răspuns negativ atât la o întrebare afirmativă, cât și la una negativă. De exemplu:

Întrebare afirmativă: *Știi cât poate mânca într-o zi un elefant?*

Răspuns: *Nu.*

Răspuns: *Ba nu.*

Întrebare negativă: *Nu știi cât poate mânca într-o zi un elefant?*

Răspuns: *Nu.*

A BALOTA, vezi **balotaj**.

BALOTAJ. Luptele electorale desfășurate periodic în ultimul deceniu au făcut ca vorbitorii basarabeni să atribuie, în mod eronat, verbului *a balota*, după modelul rusesc *баллотироваться*, sensul impropriu de “a-și propune candidatura pentru a participa la un sufragiu”. Mai mult chiar, *a balota* a devenit reflexiv (*a se balota*) ca rusescul *баллотироваться*. Or, sensul corect al lui *a balota*, stabilit de norma literară, este de “a strânge în baloturi”. Prin urmare, vom spune, bunăoară, că *am balotat tutun pentru a-l expedia la fabrică*, că *am balotat cărți sau alte bunuri pentru a le expedia în rețeaua comercială*, dar în nici un caz nu vom afirma că *cineva s-a balotat la alegerile parlamentare*.

Interesant este, din punctul de vedere al conținutului, și substantivul *balotaj*, care pare să fie legat de verbul *a balota*, atât prin aspectul sonor, cât și prin sens. Vorbitorii au însușit microsistemul unei serii de cuvinte de tipul *a marca – marcaj*, *a sonda – sondaj*, *a finisa – finisaj*, *a bara – baraj*, *a surmena – surmenaj*, *a cupla – cuplaj*, în care substantivele *marcaj*, *sondaj*, *finisaj*, *baraj*, *surmenaj*, *cuplaj* numesc acțiunile de a marca, a sonda, a finisa, a bara, a surmena, a cupla și, respectiv, rezultatele acestor acțiuni. De aici s-ar putea crede că *balotaj* exprimă acțiunea de a balota și rezultatul ei, ceea ce este cu totul greșit, pentru că, potrivit normei literare, *a balota* înseamnă “a strânge în baloturi”, iar *balotaj* înseamnă “situație în care, la o alegere, nici un candidat nu a întrunit majoritatea de voturi prevăzută de lege”. Astfel, despre alegerile prezidențiale vom putea spune bunăoară: *În primul tur din scrutin nici democratul Traian Băsescu, nici social-democratul Adrian Năstase nu a întrunit numărul necesar de voturi pentru fotoliul prezidențial. Acest balotaj a confirmat, o dată în plus, opinia unor analiști politici care au prezis că lupta nu va fi ușoară*.

CARITABIL. O mare parte din adjectivele terminate în *-bil* exprimă posibilitatea unei acțiuni, adică au sensuri uniformizate, care formează un micro-sistem semantic. Să observăm acest lucru pe baza mai multor exemple.

<i>acceptabil</i>	– care poate fi acceptat
<i>admirabil</i>	– care poate fi admirat
<i>condamnabil</i>	– care poate fi condamnat
<i>lăudabil</i>	– care poate fi lăudat
<i>recomandabil</i>	– care poate fi recomandat

<i>regretabil</i>	– care poate fi regretat
<i>reparabil</i>	– care poate fi reparat
<i>suportabil</i>	– care poate fi suportat

E de observat, de asemenea, că radicalul fiecăruia din aceste cuvinte este un verb (de pildă, *a accepta*, *a admira*, *a condamna* etc.).

Pornind de la premisa că adjectivele terminate în *-bil* exprimă posibilitatea unei acțiuni și, însușind microsistemul arătat mai sus, unii vorbitori sînt tentați să-l aplice și asupra altor adjective, la fel terminate în *-bil*, dar care nu au ca radical un verb și care nu exprimă posibilitatea unei acțiuni. Un asemenea adjectiv este *caritabil*, care este înțeles, după modelul arătat mai sus, ca avînd sensul “care poate fi miluit”. De fapt însă *caritabil* exprimă o realitate cu totul opusă, adică nu este cel “care poate fi miluit”, dar dimpotrivă, cel “care manifestă milă; milos”.

DEX mai atestă un cuvînt în *-bil*, *construibil* (întîlnit extrem de rar), cu sensul derivat de la *a construi*, dar care face excepție de la microsistemul arătat mai sus. Astfel, în mod obișnuit, *construibil* ar trebui să însemne “care poate fi construit”, norma însă recomandă utilizarea acestui cuvînt numai cu referință la terenuri, stabilindu-i sensul de “pe care se poate construi”. Astfel, nu vom spune, de exemplu, că *un pod este construibil doar în anumite condiții*, dar vom spune, bunăoară, că *Primăria ne-a repartizat un teren construibil*.

Trebuie să mai știm că unele adjective terminate în *-bil* au un verb în radical, dar nu arată posibilitatea unei acțiuni. Astfel, *prezentabil* nu înseamnă “care poate fi prezentat”, dar înseamnă “care are o înfățișare plăcută, atrăgătoare”.

Este interesant în contextul de față și adjectivul *ponderabil* care se termină în *-bil*, are un verb în radical (*a pondera*), dar care și-a pierdut legătura de sens cu verbul respectiv și care nu exprimă o acțiune posibilă. Astfel, *a pondera* înseamnă “a face ca două fapte să se echilibreze”, iar *ponderabil* înseamnă “care posedă greutate, care poate fi cîntărit”. Evident, dacă încercăm a săpa în adîncimea evoluției semantice a acestor cuvinte, neapărat vom găsi legătura de înțeles între ele. Însă vorbitorul neavizat nu poate face acest lucru și de aceea poate greși.

E și mai interesant în această ordine de idei adjectivul *ponderat*, care se referă la oameni și la acțiunile lor, dar care numește o realitate cu totul îndepărtată de cea indicată de verbul *a pondera*: “care dovedește cumpătare; modest, echilibrat”.

Alte adjective de asemenea sînt terminate în *-bil*, dar nu exprimă o acțiune posibilă și nici nu au un verb în radical, de aceea au alte sensuri decît cele care ar putea fi deduse din schema de mai sus (de exemplu, *amabil*, *viabil*, *comestibil*, *plauzibil*, *perisabil*, *carosabil*, *prealabil*, *sensibil*, *posibil*). În plus, în limba română ele nu mai sînt transparente, ca în

franceză (de unde au fost împrumutate), adică *-bil* nu este sesizat ca sufix, de aceea atunci când le căutăm sensurile, nu trebuie să ne orientăm după cele din seria care formează microsistemul semantic de mai sus.

CĂPȘUNĂ. Un student m-a întrebat mai demult care ar fi pluralul substantivului *căpșună*. Întrebarea nu era din cele mai simple, pentru că ea viza o corelație complexă dintre sistemul, uzul și norma limbii române. Uzul este factorul primordial în existența și funcționarea unei limbi, alături de alți doi factori – sistemul și norma. Pornind de la acest postulat, am realizat la Chișinău un microsondaj al uzului și am constatat că majoritatea vorbitorilor, cu excepția unor filologi, redactori și altor persoane instruite, folosesc cuvîntul *căpșun* (cu pluralul *căpșuni*) pentru a numi planta, iar cuvîntul *căpșună* (cu pluralul *căpșune*) – pentru a numi fructele plantei respective. Aceeași constatare am făcut-o și la Iași în urma altui microsondaj. Adică, avem:

	singular	plural
plantă:	<i>căpșun</i>	<i>căpșuni</i>
fruct:	<i>căpșună</i>	<i>căpșune</i>

Uzul pe care l-am constatat e în totală concordanță cu sistemul limbii române, cuvintele examinate înscriindu-se perfect în seria altor fapte de limbă similare. De exemplu:

	singular	plural
plantă:	<i>alun</i>	<i>aluni</i>
	<i>prun</i>	<i>pruni</i>
	<i>cais</i>	<i>caiși</i>
fruct:	<i>alună</i>	<i>alune</i>
	<i>prună</i>	<i>prune</i>
	<i>caisă</i>	<i>caise</i>

E lesne de observat că forma *căpșună-căpșune* se încadrează perfect în subsistemul respectiv:

singular	plural
<i>alună</i>	<i>alune</i>
<i>prună</i>	<i>prune</i>
<i>caisă</i>	<i>caise</i>
<i>căpșună</i>	<i>căpșune</i>

Dicționarul ortografic este în concordanță cu uzul (de la Iași și Chișinău), recomandînd în calitate de normă forma *căpșune*. De altfel, și dicționarele mai vechi, cum ar fi cel al lui L. Șăineanu (1929) și cel al lui I. Candrea (1931), de asemenea atestă forma *căpșune*. Toate însă ar fi bune, dacă *Dicționarul explicativ al limbii române* nu ar recomanda forma *căpșuni* pentru pluralul denumirii fructului respectiv. Alte surse lexicografice

prestigioase, mai vechi, cum ar fi *Dicționarul limbii române contemporane*, de asemenea, atestă pluralul *căpșuni* atât pentru denumirea plantei, cât și cea a fructului. În plus, aici se citează un vers din poetul George Coșbuc, inspirat din folclorul transilvănean cu specificul graiului local: *Ea mergea căpșuni s-adune, Fragi s-adune – Eu ședeam pe prag la noi*.

Uzul (și graiul) transilvănean cu formele *căpșună – căpșuni*, de asemenea, este în concordanță cu un anumit subsistem. Observăm:

fragă – fragi
nucă – nuci
căpșună – căpșuni

Din cele spuse mai sus trebuie să conchidem că discrepanța dintre normele recomandate de diferite surse lexicografice este cauzată de faptul că unele dicționare pornesc de la un grai, iar altele – de la alt grai. În această situație dilematică, la stabilirea normei literare ar putea să ne ajute geografia lingvistică. În caz contrar, am putea rămîne, pentru mai mult timp, cu dubletele ortografice *căpșune – căpșuni*.

Unele lucrări lexicografice se pronunță în problema dată destul de categoric. Astfel, *Dicționarul de dificultăți ale limbii române* de Andrei Crijanovschi recomandă: “pl. *căpșune*, nu *căpșuni*”.⁴² La fel și Gabriel Angelescu recomandă tot atât de categoric forma: “*căpșune*, nu *căpșuni*”.⁴³ Mioara Avram de asemenea optează pentru forma *căpșune*.⁴⁴

Deși în privința formelor discutate uzul atestat în Moldova (de pe ambele părți ale Prutului) ni se pare mai viabil decît cel transilvănean, pentru că subsistemul respectiv are ca suport mai multe fapte de limbă, totuși credem că fără a avea datele oferite de un studiu de geografie lingvistică ar fi prematur să recomandăm în mod categoric, cu statut de normă, o formă sau alta. Am putea admite ca normă ambele forme (precum a admis Sextil Pușcariu încă la 1940), lăsîndu-l pe vorbitor să aleagă și să se simtă liber în largul ocean al comunicării și al plăcerii, care se numește *Limba Română*.

CÎNTEC. Ce poate fi la români mai simplu, mai cunoscut și mai răspîndit decît cuvîntul *cîntec*, verb vechi, moștenit din latinescul *canticum*? De ce a căzut în dizgrație acest cuvînt, care ne-a dat atîtea expresii frumoase și semnificative cum ar fi *cîntec de dor*, *cîntec de leagăn*, *cîntecul lebedei*, *cîntecul planetelor* etc. Ca să ne dăm seama de temeinicia acestei întrebări retorice, să audiem o emisiune muzicală (radiofonică sau televizată) ori să

⁴² Vezi Andrei Crijanovschi, *Dicționar de dificultăți ale limbii române*, Chișinău, Editura Arc, 2000.

⁴³ Vezi Gabriel Angelescu, *Dicționar de dificultăți ale limbii române*, București, Editura Coresi, 1991.

⁴⁴ Vezi Mioara Avram, *Cuvintele limbii române între corect și incorect*, Chișinău, Editura Cartier, 2001, p. 63.

mergem la un spectacol de muzică ușoară, adică să fim exact în circumstanțele în care prezența cuvîntului *cîntec* este obligatorie. Ne vom convinge că vechiul și merituosul cuvînt *cîntec*, care și-a făcut cînstit datoria vreo două milenii, este marginalizat tot mai mult și utilizat foarte rar, de parcă s-ar fi făcut vinovat de ceva. Crainicii, redactorii, prezentatorii îl evită, înlocuindu-l cu expresia *piesă muzicală* sau cu substantivul *melodie*. Spunem *piesă muzicală*, *piesă de teatru*, *piesă de mobilă*, *piesă vestimentară*, *piesă de schimb* etc. A mai rămas să ne servească sărmanul cuvînt mai ales în cazurile în care e vorba de cîntecul popular. De ce oare această nedreptate față de cuvîntul *cîntec*?

A CODA. Mulți vorbitori confundă *a coda* cu *a codifica*, iar unii cred că *a coda* nu este un cuvînt literar. Adevărul este că ambele aceste cuvinte sînt literare, dar diferite ca sens, primul însemnînd “a trece un mesaj dintr-un limbaj obișnuit în unul cifrat pentru a nu putea fi înțeles decît de persoanele care posedă cifrul”, iar al doilea – “a sistematiza și a reuni într-un cod normele de drept dintr-un anumit domeniu”. Iată cîte un exemplu pentru fiecare din cele două cuvinte:

1. *Mesajele expediate din celulă erau codate, însă ele nu ajungeau la destinatar.*

2. *Acum doi ani cîțiva experți au codificat legile din domeniul economiei și al comerțului și au întocmit codul comercial.*

Și dacă *a coda* și *a codifica* sînt cuvinte cu sensuri absolut diferite, derivatele lor, *a decoda* și *a decodifica*, curios lucru, au același sens de “a descifra un mesaj bazat pe un cod”. Să nu uităm acest lucru.

A CODIFICA, vezi **a coda**.

A CONCEDIA. Potrivit normelor literare, verbul *a concedia*, ca și etimonul său franțuzesc *congédier*, înseamnă “a elibera pe cineva dintr-o funcție, din serviciu”.

Substantivul *concediu*, format, probabil, din verbul *a concedia* după modelul franțuzescului *congé*, are sensul de “interval de timp stabilit legal în care salariații sînt scutiți de a presta munca, primind pe parcursul acestui timp remunerația cuvenită”.

Asemănarea aspectului sonor al verbului *a concedia* și a substantivului *concediu* și legătura derivativă a acestor cuvinte presupune în mod firesc și o legătură semantică între ele, care ar forma un microsistem. Tocmai această legătură s-a și realizat în conștiința vorbitorilor din Basarabia. Anume a celor din Basarabia, pentru că aici substantivul *concediu* a avut și are pînă în prezent o frecvență normală, funcționînd ca în limba literară. Însă verbul *a concedia* a fost utilizat cu o frecvență incomparabil mai scăzută, sensul acestuia fiind asociat de către mulți vorbitori cu sensul

substantivului *concediu*, sesizat ca un cuvînt deja "așezat" în limbă. Acest fapt a făcut ca în uzul basarabean *a concedia* să fie folosit atît cu sensul de "a elibera pe cineva dintr-o funcție, din serviciu", cît și cu sensul de "a acorda un concediu". Or, pentru că norma limbii literare are caracter nu numai supradialectal, dar și obligatoriu, vom recomanda să o respectăm și să folosim verbul *a concedia* numai cu sensul de "a elibera dintr-o funcție, din serviciu". De exemplu: *Mulți pedagogi din Republica Moldova n-au primit salariu de mai multe luni, de aceea au fost nevoiți să se concedieze și să-și caute de lucru în alte părți.*

CONCEDIU, vezi **a concedia**.

CONSERV. Pentru foarte mulți vorbitori de limba română, mai ales pentru cei din Moldova, forma nesufixată a verbului *a conserva* (de exemplu, la indicativ, prezent, singular), recomandată de norma ortografică, este o curiozitate. Ei sînt obișnuiți să-l utilizeze în forma sufixată – *eu conservez*, tot așa cum sînt utilizate și alte verbe, la fel neologice și tot de origine franceză, de pildă, *a abona* – *abonez*, *a aborda* – *abordez*, *a acosta* – *acostez* ș.a.

Aici (ca și în multe alte cazuri) norma pare să nu fie suficient de întemeiată, însă, deoarece ea trebuie să fie lege pentru toți, ar trebui respectată. Prin urmare, vom spune *eu conserv*, *tu conservi*, *el (ea) conservă* etc.

A CONTORIZA. În ultimul timp, mai ales de cînd se folosesc tot mai mult contoarele de gaze, de apă și de energie electrică, o mare parte din vorbitori utilizează verbul *a contoriza* cu sensul de "a introduce folosirea largă a contoarelor (la o întreprindere, într-un anumit domeniu etc.)" după cum sînt utilizate verbele *a telefoniza* cu sensul de "a introduce telefonie (într-o localitate, într-o casă etc.)" (apropo, este curios că DEX nu atestă verbul *a telefoniza*), *a computeriza* cu sensul al doilea de "a introduce folosirea computerelor (în diverse domenii de activitate)", *a robotiza* cu sensul de "a introduce folosirea roboților (în diverse domenii de activitate)" etc. Norma literară însă stabilește că *a contoriza* înseamnă "a număra prin intermediul unor aparate specializate; a înregistra prin contor". Prin urmare, potrivit normei, nu vom spune că se contorizează locuințele, casele, întreprinderile, localitățile, dar se contorizează apa, energia electrică, gazele naturale etc. De exemplu: *În foarte multe localități, noii proprietari au început să contorizeze gazele naturale și apa.*

COOPERANT. În uzul limbii române a apărut nu chiar demult un cuvînt nou, adjectivul *cooperant*, a cărui frecvență crește simțitor. Provenit din limba engleză, *cooperant* este totuși transparent în română, pentru că se asociază, pe bună dreptate, cu verbul *a coopera* și cu derivatele acestuia. La prima vedere, *cooperant* nu aduce nimic nou în limba română, dublîndu-l în mod inutil pe adjectivul mai vechi *cooperativ*, provenit din franceză. Astfel,

ne pomenim cu dubletele *cooperativ* – *cooperant*, ambele însemnând: 1. Care cooperează. 2. Binevoitor. Însă aceasta e doar la prima vedere, pentru că în realitate există totuși două motive care au determinat preluarea lui *cooperant* din engleză.

În primul rând, adjectivul *cooperativ*, mai ales în forma sa feminină (*cooperativă*), este utilizat foarte rar, probabil pentru “defectul” său de a putea fi confundat cu substantivul *cooperativă*. Iar cu sensul “binevoitor” acest adjectiv este cu adevărat rarism, aproape necunoscut vorbitorilor.

În al doilea rând, *cooperant* a fost împrumutat din engleză tocmai pentru sensul “binevoitor”, utilizat în prezent foarte des (datorită contactului intens cu engleza americană) cu referire la relațiile interumane (colaborare, comerț și mai ales comunicare), fenomen devenit azi un subiect “la modă” și discutat cu foarte multe ocazii. Vom spune, prin urmare, că sîntem cooperanți cu interlocutorii noștri, cu partenerii, cu clienții etc., avînd în vedere că sîntem disponibili, gata să-i ascultăm, să ținem cont de interesele și dorințele lor, gata să discutăm, să negociem etc.

CULISE. În limba română cuvîntul *culise*, provenit din franțuzescul *coulisse*, înseamnă “spațiu scenic situat în spatele decorului”. Iar pentru că acest spațiu, de unde intră actorii în scenă, ar fi pentru spectator un fel de loc “magic”, ferit de ochii lumii, în care se pregătește totul pentru spectacol, adică locul de unde vin surprizele, expresia *în culise* a început să însemne (încă în limba franceză) și “dedesubturile secrete ale unei acțiuni sau ale unei stări de fapt; mașinație, înscenare, intrigă”.

Rușii, de asemenea, au împrumutat din franceză cuvîntul *coulisse*, în forma *кулисы*, dar l-au înțeles nu ca “spațiu scenic aflat în spatele decorului”, dar ca “paravan rigid sau flexibil care separă scena de un spațiu lateral”. Tocmai acest fapt a dat expresia rusească *за кулисами*, echivalentă a celei românești *în culise*. Așadar, în românește e *în culise*, iar în rusește – *за кулисами*.

Lucrurile ar fi fost clare, dacă în Basarabia nu ar fi fost influența rusă. Din păcate însă, modelul rusesc *за кулисами* a dat calcul *după culise*, care s-a generalizat într-atît de mult, încît a afectat chiar cea mai mare parte de intelectuali.

Norma literară, după cum s-a arătat mai sus, recomandă expresia *în culise*, dar nu *după culise*. De exemplu: *Demiterea lui Matei a fost pusă la cale în culisele parlamentului*.

CUNOȘTINȚĂ. Vorbitorii din Republica Moldova, spre deosebire de cei din Țară, pot spune că *au făcut cunoștință cu diverse acte, documente, cu proiecte de legi etc.* și, curios lucru, chiar *cu o privescătoare*

cum ar fi cea de la Orheiul Vechi sau de la Mănăstirea Țipova. Or, norma literară stabilește că *a face cunoștință* înseamnă “a lega relații sociale cu o persoană”. Prin urmare, e corect să spunem, bunăoară, *am făcut cunoștință cu o domnișoară, cu un profesor, cu un ministru, cu un comunist* (Doamne ferește!), altfel spus cu o persoană, dar nu cu un document, cu o carte sau, și mai rău, cu o priveriște.

Atunci însă când ne vom informa asupra conținutului unui document, al unei cărți etc., vom spune *am luat cunoștință de*, dar nu *am făcut cunoștință cu*.

În alte situații, când, de exemplu, e vorba de un colț de natură, de o localitate etc., vom spune cât se poate de simplu: *am văzut Mănăstirea Căpriana, am văzut Codrii Orheiului* etc. Dacă dorim ca limbajul nostru să fie plastic și să exprime emoții, încântare, vom spune bunăoară: *am avut plăcerea să văd orașul Sinaia, am fost încântat de Palatul Peleş, am admirat văile Oltului* etc.

Cuvântul *cunoștință* formează și alte expresii cum ar fi *a aduce la cunoștință* cu sensul de “a informa”, *în cunoștință de cauză* cu sensul de “cunoscând bine ceva” ș.a.

A DECODA, vezi **a coda**.

A DECODIFICA, vezi **a coda**.

DECOMANDATE. Structura morfologică și cea semantică a verbului *a de-comanda* este cu totul transparentă, ea pornind de la verbul *a comanda*. Astfel, *a de-comanda* înseamnă “a anula o comandă, o invitație, un ordin; a contramanda”, iar participiul și respectiv adjectivul *decomandat* se referă la comenzi, invitații, ordine și înseamnă în mod firesc “care este anulat”.

În afară de adjectivul *decomandat* (cu forma *decomandate* pentru feminin plural) în limba română mai este un adjectiv, omonim al lui *de-comandate*, utilizat numai în forma pentru feminin plural – *decomandate*. Acest adjectiv, spre deosebire de primul, se folosește numai în sintagma *camere decomandate* care înseamnă “camere în care se poate intra fără a trece din una în cealaltă; camere cu intrări separate”.

A DEFRAUDA, vezi **despieptănat**.

A DELIBERA. Deși verbul *a delibera* și adjectivul *deliberat* par a fi foarte apropiate din punctul de vedere al conținutului, apropierea este totuși aparentă, pentru că de fapt *a delibera* se utilizează numai cu referire la membrii unei instanțe judecătorești sau ai unui organ legislativ și înseamnă “a discuta în comun (în secret) asupra luării unei hotărâri”, iar *deliberat* înseamnă “care a fost făcut în mod intenționat”. Prin urmare, nu vom confunda aceste cuvinte și le vom utiliza în felul următor:

1. A fost anunțată o pauză în care membrii tribunalului trebuiau să **delibereze** asupra viitoarei hotărâri, care avea să-i determine soarta.

2. S-a demonstrat că infracțiunea a fost săvârșită în mod **deliberat**, dar nu întâmplător.

În ordinea celor arătate, este necesar a explica și adjectivul *deliberativ* care se referă la organele legislative, judiciare și administrative și care înseamnă “care are dreptul să ia hotărâri”. Cuvântul respectiv mai intră în componența expresiei *vot deliberativ*, care înseamnă “vot al cărui rezultat este obligatoriu”.

DELIBERAT, vezi **a delibera**.

DELIBERATIV, vezi **a delibera**.

DEMIMONDEN. Cineva ar putea crede că *demimonden* ar însemna “pe jumătate monden”, pentru că ar porni de la sensul lui *demi-* și al lui *monden*, precum s-ar face cu unele cuvinte de tipul *demisol*, *demisezon*, *demisec* ș.a.

În realitate însă, cuvântul *demimonden* se utilizează numai cu referință la femei (evident, cu forma *demimondenă*) și înseamnă “femeie cu purtări ușurate”. Amintim aici că adjectivul *monden* înseamnă “care aparține înaltei societăți; care ține de viața de lux și de petrecerile înaltei societăți”. O fi existat, altădată, o legătură între *monden* și *demimonden*. Evident, femeile provenite din societatea mondenă, dar devenite amorale și degradate, au fost numite *demimondene*, termenul indicând că ele au coborât *mai jos* de nivelul societății mondene.

Astăzi această legătură a dispărut, femeile demimondene neprovenind numaidecât din societatea mondenă, societate care în prezent probabil nu mai există. Așadar, societatea mondenă a devenit un fapt istoric, iar femeile demimondene, adică cele cu purtări ușurate, au rămas.

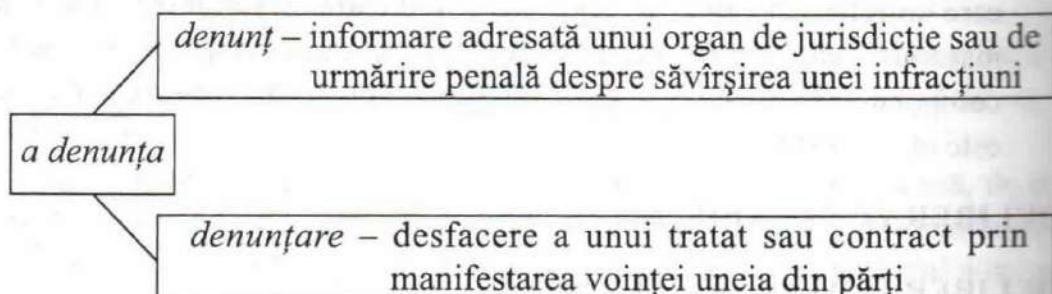
DENUNȚ, vezi **a denunța**.

A DENUNȚA. Verbul *a denunța* are două sensuri, inclusiv unul mai cunoscut – “a informa un organ de jurisdicție sau de urmărire penală despre săvârșirea unei infracțiuni”. Al doilea e mai puțin cunoscut – “a comunica oficial că un acord, un contract sau alt act nu mai este în vigoare, fiind reziliat în mod unilateral”.

Vorbitorii care simt sistemul limbii ar putea crede că substantivul *denunț*, care este dintr-o familie cu verbul *a denunța*, are de asemenea două sensuri, ca verbul *a denunța*, adică: 1. Informare adresată unui organ de jurisdicție sau de urmărire penală despre săvârșirea unei infracțiuni. 2. Desfacere a unui contract sau a unui tratat prin manifestarea unilaterală a voinței uneia dintre părți. Adevărul însă e cu totul altul: conform normelor literare, cuvântul *de-*

nunț exprimă numai primul din cele două sensuri, iar al doilea este exprimat de cuvîntul *denunțare*. Prin urmare, *denunț* și *denunțare* sînt două cuvinte cu sensuri absolut diferite, deși ambele sînt derivate de la *a denunța*.

Constatarea de mai sus poate fi reprezentată schematic în felul următor:

DENUNȚARE, vezi **a denunța**.

A DEpana. Repunerea (parțială) a limbii române în drepturile ei legitime a făcut ca în arealul basarabean să apară sau să-și intensifice frecvența mai multe cuvinte. Unul din ele este verbul *a depăna* cu derivatele lui *depanare*, *depanator*, *depanor*. În ultimul timp, este tot mai des întîlnită și denumirea *serviciu de depănare*, scrisă pe unele camioane specializate în acordarea de asistență tehnică.

Necunoscînd suficient cuvintele arătate, mulți le confundă cu o serie de cuvinte mai vechi și bine știute de toți – *a depăna*, *depănare*, *depănător*. Firește, confuzia este cauzată de asemănarea formelor cuvintelor respective. Înțelesul lor însă e cu totul diferit.

Dacă știm că substantivul *pană*, împrumutat din franceză, înseamnă “deficiență accidentală care cauzează oprirea funcționării unui mecanism”, ne dăm ușor seama că *a depăna*, preluat tot din franceză, dar destul de transparent și în română, are sensul de “a înlătura o pană”, adică “a repune în stare de funcționare un mecanism, o mașină, un vehicul”. În aceeași ordine sistemică, persoana specializată în repararea mașinilor, autovehiculelor aflate în pană se numește *depanator*. Este indicat a nu se confunda *dapanator* cu *depanor*, ultimul însemnînd “aparat pentru descoperirea penelor la autovehicule, la alte mașini și mecanisme”. Nu-l vom confunda pe *depanator* nici cu *depănător*, pentru că acesta din urmă înseamnă “muncitor specializat la depănat firele în industria textilă”.

Așadar, vom spune corect: *am o pană la motor*, știind prea bine că aici *pană* înseamnă altceva decît pană de pasăre sau pana prin care se fixează coada toporului. Vom mai spune că *autoturismul este în pană*, avînd în vedere că autoturismul nu merge din cauza unei defecțiuni apărute accidental. Iar în cazul în care vehiculul nostru va fi în pană, vom chema *depanatorul* care va găsi pana cu ajutorul *depanorului* și o va înlătura. Dar cel mai bine ar fi să nu avem nici o pană.

DEPANARE, vezi **a depana**.

DEPANATOR, vezi **a depana**.

DEPANOR, vezi **a depana**.

A DEPARTAJA. Dacă un vorbitor de limbă română va întâlni într-un text cuvântul necunoscut *a departaja*, el îl va asocia numai decît cu substantivul *partaj*, care înseamnă “operație de împărțire a unei averi” și cu verbul *a partaja*, care are sensul de “a realiza un partaj”. Ca rezultat, vorbitorul va conchide, și aceasta va fi absolut normal, că înțelesul lui *a departaja* vizează cumva realizarea unei împărțiri. Or, de data aceasta asocierea ca metodă aplicată foarte frecvent pentru a deduce sensul cuvintelor îl va induce în eroare pe vorbitor, fiindu-i o adevărată capcană. Pentru că *a departaja* nu se înscrie sub aspectul derivării semantice în seria sistemică a cuvintelor *partaj* și *a partaja* și înseamnă cu totul altceva, și anume “a arbitra între două opinii; a stabili un clasament; a (se) distanța prin punctaj într-un clasament”. De aceea în asemenea cazuri e recomandabil să apelăm nu numai la intuiția noastră, dar și la... dicționare. Iată trei modele recomandabile de utilizare a lui *a departaja*:

1. *Oaspetele a departajat opiniile, clarificînd astfel situația și soluționînd litigiul.*
2. *Juriul a departajat formațiile care s-au prezentat la concurs, rezultatele urmînd a fi anunțate în mod public.*
3. *Echipa franceză s-a departajat cu mult de ceilalți participanți la competiții.*

A DESDĂUNA. Verbul *a păgubi*, chiar dacă e întâlnit rar și are o nuanță arhaică, este totuși ușor de înțeles, pentru că e foarte apropiat de substantivul *pagubă*, cunoscut de toți. *A păgubi* le are ca sinonime pe *a dăuna* și *a prejudicia*, deși primul e mai vechi și cere un complement în dativ (*a dăuna cuiva*), iar al doilea e neologic și cere un complement în acuzativ (*a prejudicia pe cineva*).

E interesant că de la *a păgubi* s-a format antonimul *a despăgubi* și substantivul *despăgubire*, destul de cunoscute de vorbitori, însă de la *a prejudicia* nu s-a putut forma un antonim.

Prea puțini vorbitori ar admite că și de la *a dăuna* s-a format antonimul *a desdăuna* și chiar substantivul *desdăunare*. Cineva s-ar întreba, probabil, dacă *a desdăuna* este într-adevăr un cuvânt real, utilizat în limbă, sau poate virtual, adică o creație improvizată ad-hoc. În acest sens, atragem atenția că DEX înregistrează aceste cuvinte ca fiind literare, create în conformitate cu sistemul limbii, și avînd respectiv sensurile “a despăgubi” și “despăgubire”. Prin urmare, am putea spune, bunăoară, că *o întreprindere a desdăunat cetățenii din localitatea alăturată pentru poluarea mediului sau că o firmă a plătit desdăunări pentru neonorarea obligațiilor contractuale etc.*

Totodată, subliniem în mod expres și faptul că frecvența în uz a lui *a desdăuna* și *desdăunare* este incomparabil mai mică decât a lui *a despăgubi* și respectiv *despăgubire*. De aici și o recomandare de a da preferință cuvintelor *a despăgubi* și *despăgubire*.

DESDĂUNARE, vezi **a desdăuna**.

A DESERVI, vezi **deserviciu**.

DESERVICIU. Verbul *a deservi* este paradoxal, pentru că numește concomitent două realități opuse: pe de o parte, *a presta servicii*, iar pe de altă parte, *a face (cuiva) un rău serviciu*. Pentru a elimina (în anumită măsură) acest paradox, DEX înregistrează *a deservi*¹ și *a deservi*² ca verbe diferite, omonime (și totodată antonime), punând pe seama celui dintâi un sens și pe seama celui de-al doilea alt sens. E interesant că aceeași situație o au și substantivele *deservire*¹ și *deservire*², primul însemnând “prestare de (bune) servicii”, iar al doilea – “prestare de rele servicii”.

În acest sens, trebuie să luăm aminte că substantivul *deserviciu* nu are două sensuri (opuse), ci numai unul – “serviciu **neconvenabil** persoanei pentru care a fost făcut”. Prin urmare, în cazul în care cineva ne va face un serviciu dezavantajos, care ne prejudiciază interesele, îi vom spune că *ne-a făcut un deserviciu*.

Este important să nu confundăm substantivul *deserviciu* cu îmbinarea prepozițională *de serviciu*, utilizată pentru a numi o persoană căreia i-a venit rândul, într-o anumită ordine, să presteze anumite servicii. De pildă: *Profesorul de serviciu are în sarcină să asigure, pe parcursul întregii zile, condițiile pentru buna desfășurare a procesului de învățământ*. Sau: *Fetele care locuiau la căminul școlii trebuiau să facă de serviciu la sufragerie*.

DESERVIRE, vezi **deserviciu**.

A (SE) DESESIZA. Orice vorbitor cu simțul limbii, care caută să afle înțelesul cuvântului *a desesiza*, va ajunge numaidecât la *a sesiza*, pentru că intuiește între aceste verbe o legătură sistemică, precum este între formații de tipul *a bloca* – *a debloca*, *a centraliza* – *a descentraliza* etc.

Și dacă *a debloca* înseamnă “a face să nu fie blocat”, *a descentraliza* înseamnă “a face să nu fie centralizat”, vorbitorul nostru va conchide că *a desesiza* înseamnă “a face să nu fie sesizat”, adică “a face să nu fie cuprins cu mintea, să nu fie înțeles”, “a retrage o înștiințare depusă unei autorități în vederea cercetării unui caz”. Însă lucrurile nu stau chiar așa, pentru că de fapt verbul *a desesiza*, spre deosebire de *a sesiza*, este reflexiv (adică, *a se desesiza*), se folosește **numai cu referință la autorități** și înseamnă “a se declara incompatibil pentru cercetarea și soluționarea unui litigiu”. Prin urmare, îl vom folosi în cazuri de tipul: *Instanța s-a*

desesizat de la soluționarea litigiului, expediind dosarul în judecătoria economică. Sau: Ministerul Asigurărilor Sociale s-a desesizat de la asigurarea pensionarilor cu cărbune, lăsând această sarcină pe seama organelor administrației locale.

A DESISTA, vezi **despieptănat**.

DESPIEPTĂNAT. O serie de cuvinte cu prefixul *de-* (sau *dez-*, *des-*) uneori ne joacă festa (a se vedea, de exemplu, *a desesiza*). O parte din ele, deși sînt înregistrate în DEX, par totuși nereale, pentru că (aproape) nu sînt întâlnite în uz. Așa este, de exemplu, cuvîntul *despieptănat*, însemnînd, după cum arată DEX, “cu pieptănătura desfăcută, cu părul deranjat”. Însă, în majoritatea absolută a cazurilor, cînd vorbitorii se referă la o persoană cu pieptănătura desfăcută sau cu părul deranjat, utilizează cuvîntul *nepieptănat* (și alte cuvinte), dar nu *despieptănat*.

Același lucru s-ar putea spune și despre alte cuvinte de tipul *a desprejmui*, *a deșoca*, *a (se) dezabona*, *a dezaglomera*, *a dezmînia* ș. a. cu sensurile respective: “a scoate împrėjmuirea unei curți”, “a scoate din starea de șoc”, “a(-și) anula un abonament”, “a (se) elibera de (o parte din) mulțimea înghesuită de oameni, de vehicule etc.”, “a(-și) potoli mînia”.

Cuvintele menționate sînt “buclucașe” doar pentru că nu sîntem obișnuiți cu ele, iar aceasta e pentru că se întîlnesc foarte, foarte rar. Pe de altă parte, aceste cuvinte sînt create în totală conformitate cu sistemul limbii, atît din punct de vedere morfologic, cît și semantic.

O altă parte de cuvinte, tot cu prefixul *de-* (sau *dez-*, *des-*), de asemenea sînt cu “bucluc”, dar nu numai pentru că ar avea o frecvență foarte redusă și de aceea nu am fi obișnuiți cu ele, dar și pentru că au sensuri asistemice, cu totul neașteptate pentru vorbitori. De exemplu, dacă încercăm a deduce sensul lui *a desista* din sensul lui *de-* și al lui *a sista*, vom greși amarnic. *A sista* înseamnă “a înceta o activitate; a suspenda, a întrerupe, a opri”. Prin urmare, ar reieși că *a desista* înseamnă “a opri acțiunea de a sista”, adică “a nu înceta o activitate; a porni din nou ceea ce a fost suspendat, întrerupt, oprit”. Însă, curios lucru (pentru persoanele neavizate), norma literară stabilește că *a desista* înseamnă altceva: “a renunța la o acțiune sau la un drept care urma să fie valorificat pe cale judiciară”.

Același lucru se poate spune și despre *a dezabuza*, al cărui sens pare să însumeze sensul lui *dez-* și al lui *a abuza*, adică să numească acțiunea de a elimina un abuz. În realitate însă, *a dezabuza* înseamnă, ca în limba franceză *désabuser*, “a face să devină sau a deveni dezamăgit, incapabil de emoții, indiferent”. Am putea spune, de exemplu, că *electoratul a rămas cu totul dezabusat de activitatea președintelui Lucinschi*.

De asemenea, este curios și sensul lui *a defrauda*, care nicidecum nu înseamnă, după cum s-ar crede, “a descoperi sau a elimina o fraudă”, dar

dimpotrivă, “a-și însuși ceva prin fraudă”. Astfel, despre unul din primii-miniștri ai Republicii Moldova, fost secretar al partidului comunist într-un raion al Moldovei Sovietice, presa scria că *a defraudat bunuri publice în valoare de multe milioane de dolari S.U.A.*

A DESPREJMUI, vezi **despieptănat**.

A DEȘOCA, vezi **despieptănat**.

A DETALIA, vezi **detaliu**.

DETALIAT, vezi **detaliu**.

DETALIERE, vezi **detaliu**.

A DETAILA, vezi **detaliu**.

DETAILAT, vezi **detaliu**.

DETAILIST, vezi **detaliu**.

(ÎN) DETALII, vezi **detaliu**.

(ÎN) DETALIU, vezi **detaliu**.

A DETALIZA, vezi **detaliu**.

DETALIZARE, vezi **detaliu**.

DETALIU. Cuvântul *detaliu* a dat o serie de derivate, unele dintre ele fiind controversate. De exemplu, avem participiul adjectivizat *detailat*, derivat de la franțuzescul *detail*, după modelul lui *detaillé*, dar avem și *detaliat*, calchiat tot după model francez, însă de data aceasta nu mai este construit din material franțuzesc (*detail*), ci din cel românesc (*detaliu*). S-a ajuns astfel la două cuvinte care au același sens (dublete): “în mod amănunțit”. În acest caz, unii vorbitori se confruntă cu anumite probleme atunci când trebuie să aleagă lexemul recomandat de normă. Norma însă le atestă pe ambele, dînd totuși preferință lui *detaliat*.

În această ordine de idei, este cazul să mai amintim că ne fac dureri de cap și verbele-dublete *a detaila*, *a detaliza* și *a detalia*, precum și substantivele-dublete *detalizare* și *detaliere* (ambele avînd sensul de “expunere, analiză, indicare în mod amănunțit”). Deși sistemul derivațional al limbii române permite formarea și existența unor cuvinte cum ar fi *a detaliza* și *detalizare*, norma recomandă numai *a detalia* și *detaliere*.

În familia de cuvinte legate de substantivul *detaliu* trebuie remarcat și neologismul *detailist* care înseamnă “(persoană) care vinde cu amănuntul, cu bucata”. *Dicționarul explicativ al limbii române* constată că termenul

este împrumutat din franceză (cf. fr. *detailiste*), însă sursele franceze pe care le-am consultat nu atestă *detailiste*, dar *detaillant* cu sensul de “comerciant care vinde în detaliu” (a se vedea, bunăoară, Le Petit Larousse, Paris, 1997). Oricum, *detailist* se înscrie perfect în sistemul derivațional al limbii române, satisface suficient de bine necesitățile denominative ale purtătorilor limbii, cu atât mai mult cu cât îl are ca element opozitiv al sistemului pe *angrosist* însemnând “(persoană) care cumpără și vinde marfă cu ridicata”.

Mulți vorbitori deseori sînt puși în fața dilemei: să aleagă între *în detaliu* și *în detalii*. Îmbinarea *în detaliu*, însemnând “cu de-amănuntul, în mod detaliat”, ne vine din limba franceză, de la *en detail*, care înseamnă “cu precizie, fără a omite ceva”. Observăm că în îmbinarea franceză cuvîntul *detail* are forma singularului, pentru că francezul înțelege îmbinarea ca avînd sensul “detaliu cu detaliu”. Pornind de la realitatea franceză, norma limbii române recomandă forma de singular, nu cea de plural, adică *în detaliu*, nu *în detalii*.

De ce totuși în uzul limbii române putem auzi și *în detalii*? De exemplu, *a povesti ceva în detalii*. Probabil, pentru că românul percepe firul unei narațiuni ca fiind constituit din multe detalii, care trebuie povestite pe rînd, fără a fi omis vreunul. Prin urmare, logica românească ar fi următoarea: cu expunerea tuturor detaliilor, fără a neglija ceva. De aici și forma de plural.

Oricum, deși această logică nu este lipsită de temei, fluctuația în uz a celor două forme (cea de singular și cea de plural) generează probleme pentru mulți vorbitori, de aceea le vom aminti că norma recomandă să pornim de la modelul francez și să spunem *în detaliu*.

În limba română, *în detaliu* mai înseamnă și “în fiecare amănunt” (de exemplu, *a examina un fenomen în detaliu* înseamnă “a pătrunde în fiecare amănunt al fenomenului respectiv”). Și de această dată vom respecta norma – cea inspirată din limba franceză – și vom utiliza forma de singular – *în detaliu*.

DEZABILITATE, vezi **disabilitate**.

A DEZABONA, vezi **despieptănat**.

A DEZABUZA, vezi **despieptănat**.

A DEZAFECTA. Substantivul *afect* nu trebuie înțeles ca fiind în legătură cu verbul *a afecta*. Deși aspectul sonor al cuvintelor respective este foarte asemănător, ele totuși fac parte din familii diferite și nu trebuie confundate. Pentru că *afect* înseamnă “reacție emoțională foarte puternică și de scurtă durată” (de exemplu, *a fi în stare de afect*), iar *a afecta* în sensul cel mai frecvent înseamnă “a prejudicia, a leza” (de exemplu, *a afecta interesele cuiva*).

Tot aici trebuie subliniat că verbul *a dezafecta* nu este, după cum pare a fi, antonimul lui *a afecta* (cum este *a ambala* și *a dezambala*), aceste cuvinte neavînd nimic în comun decît o asemănare a aspectului sonor, fapt care i-ar face pe unii vorbitori să comită anumite confuzii. Pentru că *a dezafecta* înseamnă “a schimba destinația unui imobil”, după cum înseamnă și franțuzescul *désaffecter*, de la care provine.

A DEZAGLOMERA, vezi **despieptănat**.

A DEZMÎNIA, vezi **despieptănat**.

DISABILITATE. Cuvîntul *disabilitate*, fabricat nu demult după modelul englezesc *disability*, devine tot mai frecvent, mai ales în stilul publicistic și în cel administrativ (în legi, hotărîri, decrete etc.). Sursele lexicografice, chiar și cele mai recente, deocamdată nu l-au înregistrat.

Pînă a trece la conținutul acestui substantiv, vom remarca din start că el este alcătuit în discordanță cu regulile de compunere și de derivare a cuvintelor în limba română, prin urmare, și cu normele ortografice. Pentru că în fața radicalului început cu o vocală sau cu o consoană sonoră se utilizează formanții *dez-*, *diz-*, dar nu *des-*, *dis-*. Probabil, tocmai din acest motiv el apare uneori și în forma *dezabilitate* care, spre deosebire de prima, este în acord cu regulile amintite. Dar și această formă de asemenea nu este atestată în lucrările lexicografice, cu atît mai mult în cele normative.

Pentru a cerceta sensul lui *disabilitate* (sau *dezabilitate*), vom porni de la două surse. Prima este englezescul *disability* care înseamnă: 1. incapacitate (a unei persoane); 2. invaliditate. Exact aceasta vrea să spună românul cînd folosește formele respective. Și toate ar fi bune dacă nu ar exista și a doua sursă care răstoarnă peste cap sensurile preluate din prima sursă. Este vorba de cuvîntul românesc *abilitate* care, în forma singularului, înseamnă “îndemînare, pricepere”, iar în forma pluralului (*abilități*) înseamnă “șiretlicuri, șmecherii”. Și iată ce se întîmplă: cuvîntul *abilitate*, la care se adaugă *dez-* în prepoziție (să nu uităm că *dez-* este un element de compunere cu sens privativ), ar însemna în sensul întîi “lipsit de îndemînare, de pricepere” sau, altfel spus, “neîndemînatice, nepricepute”, iar în sensul al doilea – “lipsit de șiretlicuri, de șmecherii”. Acesta este sistemul derivării semantice al limbii române. Însă, din păcate, românul vrea să spună cu totul altceva atunci cînd îl copiază pe american și zice *disabilitate* sau *dezabilitate*. Pentru că în toate cazurile de folosire a acestui cuvînt, e vorba nu de persoane **neîndemînatic** sau **nepricepute**, ci de persoane **invalid**e, **cu handicap**. Exact așa ar trebui să se spună în românește: *persoane invalide* (sau *invalidi*) ori *persoane cu handicap* (sau *handicapați*).

DISCOTECĂ. Cuvîntul *discotecă* înseamnă, după cum e și firesc, “colecție de discuri”, tot așa cum *filmotecă* înseamnă “colecție de filme”, *cinematecă* înseamnă “colecție de filme cinematografice” etc. În afară de aceasta, prin anii '70 ai secolului trecut, începuseră să apară un tip de serate cu dansuri și cu muzică modernă, înregistrată pe discuri, care au fost numite *discoteci* sub influența americană venită prin filiera Țărilor Baltice.

În ultimii vreo douăzeci de ani, frecvența cuvîntului *discotecă* cu sensul “serată” a devenit într-atît de mare, încît sensul “colecție de discuri” a fost înghesuit spre periferie. Iar în prezent, cînd cunoscutele discuri (clasice) pentru pick-up practic nu se mai produc, cedînd locul casetelor audio și video și mai alec discurilor compacte numite prescurtat (ca în engleză) CD (pronunțat *si di*), cuvîntul *discotecă* cu sensul “colecție de discuri” se utilizează și mai rar. În această ordine de idei, se poate presupune că într-un viitor nu prea îndepărtat cuvîntul *discotecă* va însemna numai “serată cu dansuri moderne”, fără a mai păstra vreo legătură cu vechile și legendarele discuri (de ebonită) pentru pick-up.

A (SE) DISTRA, vezi **a (se) distrage**.

A (SE) DISTRAGE. Verbul *a trage* este cunoscut de toată lumea. De la el s-a format *a atrage*, care înseamnă “a apropia spre sine; a exercita sau a simți o atracție” și care este utilizat atît în cazul unor corpuri fizice (*magnetul atrage fierul*), cît și în cazul unor forțe de altă natură, cum ar fi cele spirituale (*a atrage atenția cuiva*, *a atrage pe cineva prin anumite virtuți*).

Verbul *a (se) distrage* nu este, după cum s-ar părea, un antonim al lui *a atrage*, pentru că nu înseamnă, prin opoziție, “a respinge, a împinge”, și nici nu se utilizează în cazul corpurilor solide, dar înseamnă “a(-și) abate atenția (cuiva) de la ceva”.

Verbul *a (se) distra*, provenit de altfel ca și *a (se) distrage* de la franțuzescul *distraindre*, nu are cu verbele *a atrage* și *a (se) distrage* vreo relație de sinonimie sau de antonimie. O legătură între *a (se) distrage* și *a (se) distra* totuși se întrezărește: pentru cel care se distrage, adică își abate atenția de la lucru, de la treburi, de la griji apare o stare de ușurare, de odihnă sau chiar o posibilitate de petrecere a timpului liber în mod agreabil. Exact în această situație vom folosi verbul *a (se) distra* care înseamnă “a petrece sau a face pe cineva să-și petreacă timpul în mod agreabil”.

FAN, vezi **fanat**.

FANAT. În ultimul deceniu, cuvîntul *fan* și-a sporit foarte mult frecvența, probabil, datorită mării pasiuni a publicului pentru anumite vedete, sport, mișcări artistice.

Cuvîntul *fanat* nu este, după cum pare a fi, un derivat de la *fan*. Ele nu au nimic în comun sub aspectul înţelesului. Şi nici nu înseamnă “persoană dominată de fanatism”, după cum cred (şi îl utilizează) unii vorbitori şi chiar unii ziarişti. Iată un exemplu excerptat din *Flux*, 15 decembrie 2000: «*Este curios că zborul cu aerostatele este un sport în care măiestria nu este influenţată de ajutorul financiar din partea statului, el fiind practicat, în mare, de “fanaţii cerului”*». E de remarcat că rubrica sub care este plasată informaţia din care a fost luat acest exemplu de asemenea este intitulată *Fanaţii cerului*, ziaristul crezînd că aici cuvîntul *fanat* i-ar numi pe tinerii foarte pasionaţi de zborul cu aerostate. În realitate însă, cuvîntul *fanat* poate fi utilizat atunci cînd ne referim la flori, la legume, iar uneori, în mod figurat, şi la oameni, însemnînd “care şi-a pierdut prospeţimea; ofilit, veştejit”.

Iar cuvîntul *fanatic*, nefiind în legătură cu primele două, înseamnă tocmai ceea ce unii vorbitori cred despre *fanat*, adică “persoană dominată de fanatism”.

Aşadar, vom spune, de exemplu:

1. *Petrică Oltu a fost toată viaţa un fan al neîntrecutei cîntăreţe Ioana Radu.*

2. *Sufletul îi rămase trist şi numai florile fanate din toate colţurile salonului luxos îi mai aminteau de petrecerea de ieri.*

3. *Hitler a fost un fanatic pornit să cucerească lumea.*

FANATIC, vezi **fanat**.

FOND. Toată lumea cunoaşte bine cuvîntul *fond* cu sensul de “valoare materială reprezentată prin bani sau prin alte bunuri economice acumulate sau rezervate pentru un anumit scop” (de pildă, *fond de acumulare*, *fond de investiţii*, *fond de cărţi* etc.). Iar cuvîntul *fondator* e înţeles de fiecare vorbitor (care cunoaşte substantivul *fond*) ca “persoană care întemeiază ceva, care pune bazele unui fond”.

Pînă aici toate ar fi bune, dacă nu ar apărea impactul dintre vorbitor şi normă, pentru că fiecare persoană care spune *fond* şi *fondator* spune numaidecît că o persoană *fondează* ceva, dar nu *fundează* ceva, sau că o societate este *fondată*, dar nu *fundată*. Adevărul însă e că norma recomandă anume formele *a funda* şi, respectiv, *fundez*, *fundează*, *fundat* etc., iar formele *a fonda*, *fondez*, *fondează*, *fondat* le atestă ca variante neliterare. Prin urmare, vom spune că *fondatorul a fundat*, dar nu *a fondat*, o societate. Pentru a ne descurca mai uşor în această problemă, e bine să facem legătură cu substantivul *fundaţie*, utilizat de toţi în forma corectă (de pildă, *Fundaţia Culturală Română*, *Fundaţia Soros*).

A FONDA, vezi **fond**.

FONDAT, vezi **fond**.

FONDATOR, vezi **fond**.

A (SE) FREZA, vezi **a (se) friza**.

A (SE) FRIZA. Când intelectualul moldovean povestește cuiva că a fost la frizerie, ocolește, de regulă, cuvîntul *a (se) tunde*, despre care în Basarabia se crede că are o conotație ce trebuie evitată în cercurile de oameni educați (tot așa cum se crede în partea dreaptă a Prutului despre verbul *a regula*). De fapt însă, *a (se) tunde* este un cuvînt literar însemnînd “a(-și) scurta, a(-și) tăia părul, barba sau mustața”, de aceea acest verb trebuie folosit fără nici o rezervă cînd dorim să spunem că un bărbat și-a scurtat (nu neapărat la frizerie) părul, barba sau mustața. Mai mult chiar, el se utilizează de asemenea în cazurile în care și femeile își scurtează (mult) părul (după cum se obișnuiește în ultimii ani). E adevărat însă că în cazul bărbii se mai utilizează și alte verbe (în componența unor expresii): *a(-și) tăia barba*, *a(-și) rade barba*, *a(-și) face barba*.

Basarabeanul însă, după cum s-a menționat mai sus, evită verbul *a tunde*, preferîndu-l pe *a (se) freza*, pentru că îl simte într-o legătură cu *frizerie*. Însă verbul *a (se) freza* cu sensul “a (se) tunde” nu este literar (DEX îl înregistrează, dar nu îl explică trimițîndu-ne la *a (se) friza*). Pe de altă parte, curios lucru, DEX înregistrează ca normă literară substantivul *freză* cu sensul “pieptănătură bărbătească; frizură”, precum și *frizerie*, *frizer*, *frizeriță* cu sensurile respective cunoscute de toți vorbitorii.

Care ar fi totuși, conform normei literare, cuvîntul potrivit pe care ar trebui să-l spună basarabeanul cînd își face frizura? Poate ar fi corect *a (se) friza*? Însă DEX îl atestă cu mențiunea *rare* și cu sensul de “a(-și) încreți, a(-și) ondula părul; a (se) coafa”. După cum vedem, acest sens s-ar potrivi mai mult cînd ne referim la femei, dar nu la bărbați. Apropo, femeile mai pot beneficia, în afară de cuvintele *a (se) tunde* și *a (se) friza*, și de verbul *a (se) coafa*, precum și de substantivele *coafor* și *coafeză*.

Sărmanul intelectual basarabean! Nu are încotro și trebuie să folosească vechiul și cunoscutul cuvînt *a (se) tunde*! Acesta e cel mai potrivit.

FRIZER, vezi **a (se) friza**.

FRIZERIE, vezi **a (se) friza**.

A FUNDA, vezi **fond**.

FUNDAT, vezi **fond**.

GRUP. Mulți vorbitori se pomenesc într-o adevărată încurcătură cînd trebuie să aleagă dintre cuvintele *grup* (cu pluralul *grupuri*) și *grupă* (cu pluralul *grupe*) pe cel potrivit în anumită situație. Bunăoară, cum ar fi corect, *grup*

de studenți sau grupă de studenți, grup de copaci sau grupă de copaci, grup de turiști sau grupă de turiști.

Substantivul *grup*, potrivit normei literare, are două sensuri: 1. Ansamblu de obiecte (animale, plante, piese) de același fel. 2. Ansamblu de persoane reunite (în mod stabil sau temporar) pe baza unei comunități de interese, de concepții etc.

Substantivul *grupă*, potrivit normei literare, înseamnă “colectiv restrîns de oameni, organizat conform unor principii sau norme, în vederea desfășurării unei activități”.

După cum vedem, sensurile cuvintelor *grup* și *grupă*, deși sînt foarte apropiate, totuși au și unele deosebiri. În primul rînd, cuvîntul *grup* poate fi utilizat în toate cazurile, indiferent dacă vorbim despre obiecte, animale, plante sau oameni, pe cînd *grupă* se utilizează numai cu referire la oameni. În al doilea rînd, cuvîntul *grup*, cu referire la oameni, poate fi utilizat indiferent dacă ansamblul de persoane are caracter permanent sau temporar, pe cînd *grupă* se utilizează numai dacă ansamblul respectiv de persoane are caracter stabil, fiind organizat pentru mai mult timp pentru a desfășura o activitate.

Mai jos vom da și cîteva exemple de enunțuri cu utilizarea corectă a cuvintelor discutate:

1. După intervenția poliției cu destinație specială, în piață mai rămăseseră doar cîteva **grupuri** răzlețe de studenți.

2. Din cele cinci **grupe** de studenți, formate la facultatea de drept în ultimul an de studii, **grupa** a doua se deosebea efectiv prin tineri nespus de stăruitori, cu sentimentul patriotic foarte dezvoltat.

3. Mai jos de mănăstire, la cotitura Nistrului, cîteva **grupuri** de copaci îmbogățeau cromatică admirabilului peisaj de toamnă.

4. Peste două luni de la semnarea convenției, în urbea noastră veniră cîteva **grupuri** de turiști.

Deși norma stabilește sensul cuvîntului *grup* ca fiind “ansamblu de obiecte...”, totuși pare mai puțin obișnuit să spunem, bunăoară, *un grup de copaci*, *un grup de păsări*, *un grup de mașini* etc. În asemenea cazuri, ar fi mai potrivit să spunem *un pîlc de copaci*, *un pîlc de păsări*, *un stol de păsări*, *cîteva mașini* etc.

În afară de cele arătate, mai trebuie remarcat că în Basarabia cuvîntul *grupă* mai este întrebuințat pentru a indica gradul de invaliditate a unei persoane (bunăoară, *invalid de grupa a doua*). E un model rusesc care trebuie combătut (confrunțați: *инвалид второй группы*). În românește e corect a se spune *invalid de gradul cutare sau cutare*, dar nu *invalid de grupa cutare*. Lucrurile sînt cît se poate de simple, pentru că exprimarea gradului de invaliditate se realizează prin cuvîntul *grad*, dar nu prin cuvîntul *grupă*.

Cuvintele *grup* și *grupă* se mai utilizează în anumite expresii terminologice, avînd și alte sensuri, care nu prezintă interes în cazul de față.

GRUPĂ, vezi **grup**.

A EXCITA, vezi **a surescita**.

A IGNORA. Verbul *a ignora* are două sensuri atestate în DEX: 1. A nu ști, a nu cunoaște ceva. 2. A neglija în mod voit ceva sau pe cineva.

Substantivul *ignoranță* nu mai are două sensuri, ca verbul *a ignora*, ci numai unul: “faptul de a nu ști ceva; lipsă de cunoștințe elementare”. A se observa că sensul al doilea de “neglijare voită, manifestată față de ceva sau de cineva” lipsește.

Situația cuvîntului *ignorant* e aceeași, ca și a lui *ignoranță*, acesta însemnînd doar “om incult, fără cunoștințe elementare”, dar neînsemnînd “(persoană) care neglijează ceva sau pe cineva”.

În concluzie: faptul că *a ignora* are două sensuri nu trebuie să ne inducă în eroare și să credem că *ignoranță* și *ignorant* au de asemenea două sensuri. Prin urmare, cînd vom vorbi de ignoranța cuiva, vom avea în vedere doar lipsa de cunoștințe elementare și de cultură de care dă dovadă persoana respectivă. Iar însuși individul poate fi numit *ignorant*.

IGNORANT, vezi **a ignora**.

IGNORANȚĂ, vezi **a ignora**.

INCASABIL. Adjectivul *incasabil* nu are nimic în comun cu termenii financiari *incasă* sau *casă* (*de bani*). El este un derivat de la *casabil* (cu sensul “care se sparge sau se sfărîmă ușor”) care, la rîndul său, este un derivat de la *a casa* (cu sensul “a sparge”).

Așadar, *incasabil* poate fi utilizat numai cu referire la materiale (sticlă, ceramică etc.) și înseamnă “care nu se sparge (ușor)”.

A SE INFLAMA, vezi **inflamabil**.

INFLAMABIL. Prin aspectul sonor și prin forma derivațională, adjectivul *inflamabil* ar părea să fie un derivat de la *a se inflama*, însă aceasta este doar o aparență. În realitate, asemănarea lor sonoră este întîmplătoare, iar sensul lui *inflamabil* este “care se aprinde ușor sau care arde (foarte) repede”, pe cînd *a se inflama* se referă la țesuturi și la organe și înseamnă “a se umfla; a suferi de o inflamație”.

A INIȚIA, vezi **inițiat**.

INIȚIAT. Adjectivul *inițiat*, cu referire la persoane, și-a pierdut definitiv legătura de sens cu verbul *a iniția*. În prezent, *inițiat* înseamnă “care posedă cunoștințe temeinice într-un anumit domeniu; cunoscător”, iar *a iniția* înseamnă “a începe”.

A (SE) INTEGRA, vezi **integru**.

INTEGRAL, vezi **integru**.

INTEGRITATE, vezi **integru**.

INTEGRU. Multe persoane din Republica Moldova, mai ales din lumea politică sau din administrația de stat de toate nivelurile, spun că ar dori o republică... *integră*. Alții vorbesc de *teritoriu integru*, *avere integră* etc. Iată, bunăoară, cum vorbea Mircea Snegur pe când era Președinte al Republicii, într-un interviu publicat în *Sfatul Țării* din 19 august 1992: “În primul rînd văd în viitor o Moldovă liberă, independentă și **integră**”. Sau iată alt exemplu, dintr-un interviu cu Vasile Sturza, președinte al Comisiei de Stat pentru Reglementarea Diferendului Transnistrean, publicat în *Flux* din 12 septembrie 2000: “Poziția noastră este clară: R. Moldova a fost, este și va fi un stat independent, **integru**, suveran, singurul subiect al dreptului internațional, iar Transnistria – o parte componentă a acestui stat”.

În cazurile menționate ar trebui folosite nu cuvintele *integră* (*integru*), ci *întreagă* (*întreg*) sau *unitar*, fiindcă anume *unitar* înseamnă “întreg, complet”, iar *integru* înseamnă cu totul altceva și anume “onest, cinstit”. Or, firește, intervievații nominalizați mai sus nu au vrut să vorbească despre o republică onestă, cinstită, ci despre integritatea teritorială a acesteia.

Adjectivul *integral* se mai folosește, în mod normal, în expresiile *făină integrală* și *pîine integrală*, care exprimă ideea că făina respectivă își păstrează întocmai componentele în raportul în care a rezultat la măcinare (fără a se îndepărta sau a se adăuga tărițe).

Cuvintele *integral* și *integru* se confundă nu întîmplător. Ambele provin din limba franceză, iar originea lor îndepărtată, comună, e latinescul *integer*, care însemna atît “întreg, neatins, intact”, cît și “onest, de probitate înaltă”. De fapt, dacă sîntem atenți, observăm că și atunci cînd spunem *avere integrală*, și atunci cînd spunem *om integru*, exprimăm ideea prezenței tuturor componentelor unui întreg, a tuturor calităților etc.

Din aceeași familie face parte și cuvîntul *integritate*, care înseamnă atît “însușirea de a fi întreg (sau integral)”, cît și “însușirea de a fi onest (sau integru)”. Deci, cînd vom vorbi de integritatea teritorială a republicii, vom avea în vedere însușirea ei de a fi întreagă (sub aspect teritorial), iar cînd vom vorbi de integritatea unei persoane, vom avea în vedere însușirea ei de a fi onestă, de înaltă probitate morală.

Și, în sfîrșit, încă un cuvînt din această familie, care prezintă dificultăți pentru unii vorbitori: *a (se) integra*. Acest verb înseamnă “a (se) încorpora, a (se) include”. A se observa că și aici este prezentă ideea de a face un corp comun, idee pe care am menționat-o mai sus. Deci, vom spune, bunăoară, că *ne vom integra în spațiul civilizației europene, în economia europeană* etc.

În afară de cazurile dificile menționate, care țin de cuvintele discutate, se cere amintit că *integral* mai are sensuri terminologice, folosite în matematică, însă ele nu prezintă interes în cazul de față.

INTERPOL, vezi **a interpola**.

A INTERPOLA. De mai mulți ani în limba română a intrat în circulație cuvântul *interpola*, care numește organizația internațională de poliție criminală. Cuvântul provine din franceză și are o transparență semantică evidentă, dar nu are nimic în comun, după cum s-ar părea la prima vedere, cu verbul *a interpola*, provenit tot din franceză. *A interpola* este un cuvânt cu o frecvență foarte scăzută și înseamnă "a introduce, a intercala într-un text cuvinte sau fraze care nu aparțin originalului, pentru a-l explica, a-l completa etc.". Pentru segmentul de realitate acoperită de verbul *a interpola* în românește se utilizează mai des *a intercala*, *a introduce*, *a insera*. Astfel stînd lucrurile, se poate presupune că *a interpola* va fi marginalizat cu totul rămînînd poate doar în limbajul terminologic al matematicii cu sensul "a intercala într-un șir de valori cunoscute una sau mai multe mărimi determinate sau estimate".

ÎNCLEIEZ. Pentru foarte mulți vorbitori de limbă română, mai ales pentru cei din Moldova, forma sufixată a verbului *a încleia*, recomandată de norma ortografică, este o curiozitate. Or, pentru că norma trebuie să fie lege pentru toți, chiar și în cazul în care s-ar crede că are unele cusururi, ea trebuie respectată. Prin urmare, verbul *a încleia* îl vom utiliza, sub aspect ortografic, tot așa cum utilizăm verbele *a linia*, *a aprecia*, *a închiria*: *eu încleiez, tu încleiezi* ș.a.m.d.

LICENȚĂ, vezi **a licenția**.

A LICENȚIA. În ultimul timp, licența, ca autorizație oficială pentru anumite activități, a devenit un fapt obișnuit. Pentru desfășurarea activităților respective persoanelor fizice și celor juridice li se eliberează licențe. Tocmai din această cauză foarte mulți vorbitori folosesc verbul *a licenția* pentru a numi acțiunea de a elibera licențe. Verbul românesc *a licenția* formează, împreună cu substantivele *licență* și *licențiat*, un microsistem și ar trebui să însemne "a elibera cuiva o licență". Însă, potrivit normei literare, *a licenția* înseamnă cu totul altceva și anume "a concedia pe cineva dintr-un serviciu". Deși greșeala comisă de vorbitori este explicabilă, ea avînd ca temei chiar sistemul limbii, nu vom recomanda totuși, pentru cazurile arătate mai sus, verbul *a licenția*, dar expresia verbală *a elibera licențe* (sau *a acorda licențe*) și cea substantivală *eliberare de licențe*. Iar verbul *a licenția* îl vom folosi în cazurile în care o persoană este concediată dintr-o funcție.

Cineva s-ar putea întreba în mod legitim: de ce totuși norma limbii literare române recomandă ca verbul *a licenția* să se utilizeze cu sensul "a

concedia dintr-o funcție”, dar nu cu sensul “a elibera o licență”? Răspunsul pare a fi simplu: pentru că alcătuitoarii dicționarilor românești s-au condus, în cazul verbului *a licenția*, de normele limbii franceze, de unde a și fost împrumutat cuvântul. Iar pentru a cunoaște lucrurile în profunzime, trebuie “să săpăm” la rădăcinile limbii franceze. De altfel, decalajul dintre uz și normă, constatat în cazul cuvântului *a licenția*, există și în limba franceză (în cazul verbului *licencier*). Deci, iată de unde vine problema.

La cele arătate mai sus s-ar mai putea adăuga câteva detalii interesante în legătură cu originea cuvintelor examinate în cazul de față. Substantivul latinesc *licentia* însemna “îngăduință de a face ceva; libertate”. E interesant a se confrunta în acest sens adjectivul *licens* și adverbul *licenter*, ambele însemnând “liber”.

Din latină cuvântul *licentia* a fost moștenit în franceză în forma *licence* cu sensul inițial de “permisiune excepțională”, iar din franceză a fost împrumutat în română în forma *licență* cu mai multe sensuri evolute dintre care, în cazul de față, ne interesează în special sensul “autorizație eliberată de anumite organe competente pentru desfășurarea unor activități”. Astfel, observăm că în toate cele trei limbi (latină, franceză și română) cuvântul exprimă ideea de permisiune, libertate.

În română cuvântul *licență* a dat derivatul *licențiat*, după cum în franceză *licence* a dat *licencié*, ambele însemnând “persoană care a obținut o licență de activitate la absolvirea studiilor superioare”.

Concluzionând considerațiile de mai sus asupra verbului *a licenția*, observăm că sensul de “a elibera o licență”, atestat în uz, și sensul de “a concedia dintr-o funcție”, recomandat de normă, au totuși o legătură, ambele exprimând ideea de a da libertate, permisiune. De aceea se poate presupune că în cazul în care uzul va presa în continuare asupra normei, într-un viitor nu prea îndepărtat norma “va ceda pozițiile”, acceptând sensul atestat în uz.

LICENȚIAT, vezi **a licenția**.

LITIGIOS. Deși a trecut aproape un deceniu de când în Republica Moldova limba română a redevenit limbă oficială a justiției, utilizarea corectă a unor termeni juridici mai rămîne a fi o problemă spinoasă. Un asemenea termen este adjectivul *litigios*, provenit din franțuzescul *litigieux*, care, la rîndul său, a evoluat din latinescul *litigiosus*.

Orice litigiu are două sau mai multe părți implicate în el care, din greșeală, sînt numite de către unii specialiști *părți litigioase*. Adevărul însă este că părțile implicate în litigiu nu pot fi litigioase, pentru că *litigios* înseamnă “care este obiectul unui litigiu sau care este supus unei dezbatere în contradictoriu”. Așadar, e normal să spunem, bunăoară, *problemă litigioasă*, *teren litigios*, *bunuri litigioase* etc., adică tot ceea ce constituie obiectul unui litigiu.

Iar părțile implicate într-un litigiu se numesc *părți litigante*, și nu *părți litigioase*. De exemplu: *Părțile litigante au ajuns la un consensus, fără a apela la instanța de judecată.*

LUCRATIV. Foarte mulți vorbitori basarabeni folosesc cuvântul *lucrativ* cu sens impropriu, faptul fiind cauzat de influența limbii ruse (compară rus. *в рабочем порядке*) și de legătura aparentă de sens dintre adjectivul *lucrativ* și verbul *a lucra*. Astfel, cineva afirma într-o emisiune radiofonică precum că *lucrătorii Bibliotecii Naționale vor sărbători (în acest an) ziua bibliotecarului în mod lucrativ*, adică prin lucru, ca în celelalte zile. Locuțiunea adverbială *în mod lucrativ* se utilizează, de asemenea impropriu, și cu sensul de “pe parcursul lucrului; în procesul lucrului”. De exemplu, deseori putem auzi că *o problemă nu a fost abordată la ședință, dar va fi soluționată în mod lucrativ*. Curios e că o asemenea utilizare a expresiei a putut fi auzită și la Televiziunea Națională din București, ceea ce e puțin probabil să fie o influență rusă.

Or, potrivit normelor literare, adjectivul *lucrativ* are alt sens decât cel arătat mai sus și anume “care aduce câștig; profitabil, rentabil”. Prin urmare, acest cuvânt poate fi întrebuințat numai pe lângă substantive care numesc realități care pot aduce câștig. De exemplu, ar fi normal să spunem că *ne-am înțeles asupra unor afaceri lucrative, că am realizat câteva acțiuni lucrative* etc.

MAJOR. Deși specialiștii în materie au semnalat utilizarea greșită a cuvântului *major*, acesta continuă să se întâlnească des în vorbire în expresii de tipul *prețuri majore, salarii majore, impozite majore* etc.

Adjectivul *major* are mai multe sensuri, însă nici unul din ele nu se potrivește cu substantivele de tipul *preț, salariu* etc. De exemplu, primul sens se referă numai la oameni și înseamnă “care a atins vârsta majoratului”. Adică, se poate spune, bunăoară, că *un tânăr este major și poate fi înrolat în armată*. Evident, în acest sens un preț sau un salariu nu poate fi major.

Al doilea sens înseamnă “foarte important, principal”. Prin urmare, în acest sens am putea spune că *la o conferință au fost luate în dezbatere câteva teme majore, că a fost soluționată o problemă majoră* etc. Și aici se vede clar că un preț sau un salariu nu poate fi major.

Adjectivul *major* se mai utilizează ca termen muzical în expresii de tipul *gamă majoră, mod major*, precum și ca termen militar în sintagmele *sergent-major, plutonier-major, locotenent-major*.

Din cele arătate mai sus ne convingem, o dată în plus, că un salariu sau un preț nu poate fi major. De ce atunci multe persoane vorbesc totuși de prețuri și salarii majore? Răspunsul nu este greu de găsit, dacă ne gândim că adjectivul *major* se aseamănă mult sub aspect sonor cu verbul *a mări*, care înseamnă “a mări”. O simplă operație logică ne face să în-

țelegem că dacă mărim prețurile (sau salariile), putem vorbi despre prețuri (sau salarii) mărite, iar dacă majorăm prețurile (sau salariile), vom vorbi despre *prețuri* (sau salarii) *majorate*, dar nu *majore*. Iată, deci, că am găsit și originea greșelii.

Tot aici mai este cazul să atragem atenția vorbitorilor să nu confunde participiul (adjectivizat) *majorat*, care înseamnă “mărit”, cu substantivul *majorat*, care înseamnă “vîrstă la care o persoană obține capacitatea deplină de exercițiu”.

A MAJORA, vezi **major**.

MAJORAT, vezi **major**.

A MODERA. Verbul *a modera* înseamnă, cînd ne referim la obiecte, acțiuni și fenomene, “a face să devină sau a deveni mai puțin intens, mai mic”, avînd aproape același sens și atunci cînd ne referim la oameni și la acțiunile lor – “a face să devină sau a deveni mai cumpătat; a (se) potoli”. De aici s-ar putea crede că persoana care se numește moderator ar trebui să potolească, să tempereze ceva. În realitate însă nu este așa, pentru că *moderator* înseamnă, cu referire la oameni, “persoană care conduce o dezbatere, de obicei, publică, o masă rotundă, o emisiune cu mulți participanți etc.”.

În concluzie, vom spune, pe de o parte, că *am moderat o neînțelegere, o ceartă, am moderat spiritele cuiva, o agitație* etc. E cazul să ne amintim aici de adjectivul (și adverbul) *moderat* (*caracter moderat*, adică un caracter cumpătat, echilibrat, *a vorbi moderat* în opoziție cu *a vorbi patetic, agitat*) și mai ales de termenul muzical *moderato* care indică modul de executare a unei bucăți muzicale și înseamnă “potrivit, nu prea vioi”. Pe de altă parte, vom numi *moderator* persoana care conduce o ședință, o consfătuire, o masă rotundă etc.

Amintim aici că termenul *moderator* se mai utilizează în știință și tehnică, exprimînd de asemenea sensul de “factor, obiect, dispozitiv ori substanță care încetinește ceva”. Or, acest sens interesează mai puțin în cazul de față, el întîlnindu-se în limbajul specialiștilor.

MODERAT, vezi **a modera**.

MODERATOR, vezi **a modera**.

MOMENT. Cuvîntul *moment* este înregistrat în norma literară doar cu două sensuri (1. Interval scurt de timp; clipă. 2. Ocazie favorabilă; prilej), formînd de asemenea o serie de îmbinări stabile (*de moment, pentru moment, pe moment, din moment în moment, în momentul de față* etc.), majoritatea fiind destul de transparente din punctul de vedere al sensului. În uz însă cuvîntul amintit se întîlnește și cu sensul de “aspect, detaliu

al unei probleme, al unui fenomen etc.”. De exemplu: *Au fost elucidate câteva momente ale problemei; ne vom opri la un moment mai important al acestei activități.*

În această situație nouă, cuvîntul pare să fie nepotrivit și de aceea nerecomandabil (în raport cu norma), deși frecvența mare a lui și aria întinsă de răspîndire ne-ar face să credem că într-un viitor nu prea îndepărtat norma îi va deschide ușile. Cu atît mai mult cu cît sensul nou ar avea și o explicație logică: problemele, activitățile ale căror *momente* ne interesează nu sînt altceva decît realități existente în *timp* și spațiu. Cu alte cuvinte, fiecare aspect sau detaliu al acestor realități ar constitui anumite *momente din timpul respectiv*.

MOTIV ÎNTEMEIAT. Îmbinarea banală *motiv întemeiat* este atît de frecventă și de obișnuită pentru vorbitori, încît nu-i mai sesizăm defectul pleonastic. Însuși cuvîntul *motiv* are sensul de “cauză, rațiune; imboldul care împinge la o acțiune sau care determină o acțiune”, prin urmare și sensul de “temei al unei acțiuni”. Deci, a spune *motiv întemeiat* înseamnă aproape a spune *temei întemeiat*. Pentru a evita această dublare, e suficient să spunem pur și simplu *motiv*, deoarece *motiv neîntemeiat* nu poate să existe. Dacă motivul nu este *întemeiat*, înseamnă că el nu este *motiv*, adică nu constituie o motivație, o întemeiere.

În urma acestor raționamente, s-ar putea crede că îmbinarea *motiv întemeiat* este categoric condamnată. Nu trebuie însă să se creadă astfel, pentru că, așa cum am afirmat mai sus, acest pleonasm a devenit atît de obișnuit, încît este perceput ca fiind normal, după cum sînt considerate normale, adică acceptabile, și multe alte pleonasme.

Greșeala de față a fost demonstrată pe cale rațională, logică, însă faptele de limbă nu întotdeauna sînt conforme cu logica. Prin urmare, pleonasmul *motiv întemeiat* ar fi unul din cele acceptabile.

MUȘAMA, vezi a mușamaliza.

A MUȘAMALIZA. Cuvîntul *mușama*, venit din turcă, este cunoscut de toți vorbitorii cu sensul de “pînză impermeabilă folosită în gospodărie pentru protecția unor obiecte și pentru alte scopuri”. Iar verbul *a mușamaliza* e cunoscut mai puțin, poate pentru că vorbitorul nu simte legătura de sens a acestui cuvînt cu substantivul *mușama* (deși DEX atestă că *a mușamaliza* este derivat de la *mușama*). Probabil, mai înainte ea totuși a existat, realizată fiind de expresia *a face (ceva) mușama* cu sensul de “a ascunde”, expresie care o fi apărut pe calea calchierii după model străin. Presupunem că tocmai această expresie a determinat apariția verbului *a mușamaliza* cu sensul “a ascunde, a acoperi o acțiune urîdă, necinstită”. Se poate însă crede că *a mușamaliza* a apărut ca o metaforă, bazată pe ideea de a aco-

peri, a ascunde. Pentru că și mușamaua acoperă ceva (de pildă, masa), și mușamalizând tot ascundem ceva. Esențial însă e să știm sensul corect al lui *a mușamaliza* și să-l utilizăm în mod adecvat. De exemplu: *Procuratura a mușamalizat o serie de dosare în care erau vizați mai mulți demnitari din conducerea de vîrf*.

NIȘTE. Deși articolul nehotărît *niște* (care precedă substantive la plural pentru a arăta un număr, o cantitate nedeterminată) este bine cunoscut, am dori totuși să focalizăm atenția vorbitorilor asupra unei subtilități a valorii semantice și, mai ales, a celei stilistice a acestui cuvînt.

Firește, se poate spune, bunăoară, că *pe imaș pășteau niște oi* sau că *în curtea grădiniței zburdau niște copii*. În cazul dat, articolul *niște* exprimă caracterul nedeterminat a ceea ce se spune despre oi sau despre copii, avîndu-se în vedere că nu se știe nici ce fel de oi erau acolo, nici cîte oi erau, nici ale cui erau oile etc. Același lucru se poate spune și despre copii. Dar nu numai atît: acest *niște* mai lasă să se înțeleagă ideea că informațiile respective despre oi sau despre copii nu numai că nu sînt cunoscute, dar nici nu sînt necesare nimănui. Probabil, ideea de nedeterminare și cea de impasibilitate provin chiar de la originea cuvîntului *niște*, adică de la lat. *nescio quid*, ceea ce însemna “nu știu ce”. Tocmai acest *nu știu ce* îi conferă articolului *niște* și sensul de “lipsit de importanță” sau, în funcție de context – sensul peiorativ de “calitate negativă; lipsă de valoare”.

Sensul depreciativ al articolului *niște* este în mare măsură contextual. De exemplu, în cazul oilor de pe imaș, el nu apare în prim-plan și de aceea nu are valoare stilistică, iar în alte cazuri, mai ales cînd contextul permite sau cere să fie intuite anumite interpretări depreciative, sensul cu pricina poate ieși la suprafață, avînd efectele cele mai neașteptate. Și e una dacă vorbitorul a intenționat, prin utilizarea pronumelui *niște*, să exprime o atitudine de neglijare sau de desconsiderare față de cineva, dar e cu totul alta dacă vorbitorul a făcut-o din greșeală, fără a avea atare intenții. De exemplu, e una să spui *în birou erau cîteva doamne* și e alta să spui *în birou erau niște doamne*. Cînd spunem *unii parlamentari au boicotat ședința*, nu exprimăm nici o atitudine față de parlamentarii respectivi, iar cînd spunem *niște parlamentari au boicotat ședința*, lăsăm să se înțeleagă ideea că acești parlamentari nu prezintă (prin număr, prin convingeri, prin gradul de influență asupra publicului etc.) o valoare (prea mare).

La încheierea acestor considerații, e cazul să amintim că atunci cînd într-un enunț este exprimată o atitudine depreciativă față de ceva sau cineva, prezența în enunț a articolului *niște* accentuează și mai mult această atitudine. Cel mai edificator exemplu în acest sens îl constituie cunoscutele versuri ale marelui Eminescu: “*Voi sînteți urmașii Romei?! Niște răi și niște fameni!*”.

OKAY. Cuvîntul *okay* (pronunțat *okei* și abreviat *OK*), împrumutat relativ recent din engleză, cere minimum două explicații.

Prima. Venit pe valul puternicei influențe engleze, el a intrat în limbile europene, inclusiv în română, înlocuind aici treptat echivalentele care funcționau de foarte mult timp de tipul: *ei bine; ne-am înțeles; foarte bine; zis și făcut; s-a făcut* ș.a.

A doua. Prin frecvența sa exagerat de înaltă, *okay* riscă să devină (iar pentru unii intelectuali deja a devenit) un cuvînt parazit, exprimînd nu numai disponibilitatea vorbitorului de a negocia, de a întreprinde ceva, dar și platitudinea, sărăcia de limbaj ale acestuia.

OPORTUNITATE. Cuvîntul *oportunitate*, împrumutat din limba franceză, avea altă dată exact același sens pe care îl are franțuzescul *opportunité*, și anume “caracterul a ceea ce este oportun”. Cu acest sens este înregistrat în *Dicționarul limbii române contemporane*, editat acum jumătate de secol (ce-i drept, aici mai are și sensul de “oportunism”, devenit astăzi arhaic), în *Dicționarul limbii române moderne* din 1958 și chiar mult mai târziu, în DEX-ul din 1998.

Dicționarul universal al limbii române, al lui Lazăr Șăineanu, ediția din 1997 cu un registru adus la zi, îi mai înregistrează un sens, cel de “ocazie, situație favorabilă, condiție avantajoasă”. Însă acest al doilea sens, discutabil sub aspectul caracterului său literar, nu-și mai are originea în franceză, ca primul, dar este calchiat după modelul englezescului *opportunity*. Deși aceste două sensuri vin din limbi diferite, între ele totuși se întrezărește o legătură, pentru că ceea ce este oportun, adică ceea ce are loc la momentul potrivit (primul sens) poate constitui o situație favorabilă, o condiție avantajoasă (sensul al doilea).

Influența engleză masivă din ultimii ani, determinată în mare măsură de traduceri orale și scrise, precum și de creșterea vertiginoasă a spațiului de circulație a englezei, a făcut ca românescul *oportunitate* să fie utilizat tot mai frecvent cu sensul de “posibilitate, perspectiva de a”. Mai mult, se creează impresia că acest sens calchiat, al treilea după ordinea cronologică, dar primul după frecvența sa în uz, îl va marginaliza în mod presant pe primul pînă la excluderea totală a acestuia. Totul va depinde de intensitatea expansiunii în continuare a limbii engleze.

PARTAJ, vezi **a departaja**.

A PARTAJA, vezi **a departaja**.

PARTE LITIGANTĂ, vezi **litigios**.

PĂGUBAȘ, vezi **păgubos**.

PĂGUBITOR, vezi **păgubos**.

PĂGUBOS. Cuvîntul *păgubos* este utilizat relativ rar și uneori inadecvat, adică cu sensul “care aduce pagube”, astfel confundîndu-se cu *păgubitor*, care tocmai înseamnă “care aduce pagube”. Confuzia e cauzată, probabil, de faptul că vorbitorul pornește de la seria sistemică *valoare – valoros, gălăgie – gălăgios, furtună – furtunos*, or, *păgubos* își organizează sensul în alt fel decît *valoros, gălăgios, furtunos* etc., însemnînd “care suferă mereu pagube, care nu are noroc în ceea ce întreprinde”. Astfel, după cum vedem, *păgubos* nu poate fi confundat cu *păgubitor*, el fiind mai curînd sinonim cu *păgubaș*.

În concluzie, vom spune: *el este un partener păgubos; convenția cu Rusia este o afacere păgubitoare; cumpărătorul a rămas păgubaș*.

PERETE. Cuvîntul *perete* este cunoscut de toată lumea cu sensul de “element de construcție...”. Fiind foarte vechi, moștenit de la latinescul *parietis* și răspîndit pe tot arealul limbii române, el a dat mai multe expresii, cum ar fi *a se da cu capul de pereți, între patru pereți, a vorbi la pereți* ș. a.

Fiind și așa destul de rămuros, cuvîntul cu pricina formează în vocabularul unor basarabeni încă o expresie – *în pereții*. E vorba de un calc după modelul rusesc *в стенах*. Iată un exemplu din *Flux*, 20 decembrie 2000: “... dintre tinerii care au făcut carte **în pereții** instituției pe care o conduce, circa 60-70 la sută și-au găsit serviciu pe potrivă”.

Dacă vorbim limba rusă, nu e greu să ne dăm seama de intenția autorului care, utilizînd expresia *în pereții instituției*, a vrut să spună că tinerii au făcut studii în instituția respectivă.

În limba rusă *в стенах* înseamnă “în cadrul, în incintă”, iar în română locuțiunea *în pereții* nu are decît sens direct, adică “în interiorul pereților”. De pildă: “*În pereții casei sînt montați stîlpi de beton armat*”.

În concluzie, nu vom spune, bunăoară, că *am făcut studii în pereții universității, ai academiei* etc., dar chiar *la universitate sau la academie*.

A PRESTA, vezi prestanță.

PRESTANȚĂ. Cuvîntul *prestanță* nu are nimic în comun cu verbul *a presta*, așa cum ar crede unii vorbitori, pentru că *prestanță* înseamnă “ținută, înfățișare; atitudine impunătoare, demnă”, iar *a presta* înseamnă “a îndeplini o muncă, a desfășura o activitate (pentru cineva)”. Acțiunea de a presta și rezultatul ei nu se numește *prestanță*, după cum s-ar crede, dar *prestație*, iar persoana care prestează o muncă, o activitate se numește *prestator*.

În ultimul timp, și-a sporit foarte mult frecvența expresia *prestări servicii, care numește diferite întreprinderi ce... prestează servicii populației*.

În concluzie, vom spune:

1. *Ilașcu a intrat în sala de judecată cu multă prestanță, iar în privirea lui puteai vedea atitudinea de ură și dispreț față de regimul criminal de la Tiraspol, susținut de Moscova*.

2. Întreprinderea lui Gheorghe Covaliu **prestează** servicii de asistență juridică.

3. **Prestația** fiecărui angajat trebuie să corespundă, în mod obligatoriu, standardelor de calitate.

4. Fiecare locuitor al urbei a încheiat patru contracte cu **prestatorii** de servicii, conform cărora achită lunar plățile.

A PRIVA, vezi privat.

PRIVAT. Verbul *a priva* înseamnă “a împiedica pe cineva să se bucure de un avantaj, de un drept care i se cuvine, de ceva necesar”, iar participiul acestui verb, avînd forma *privat*, înseamnă, după cum e și firesc, “care este împiedicat să se bucure de un avantaj, de un drept care i se cuvine, de ceva necesar”. De exemplu, *privat de libertate* (adică *lipsit de libertate*), *privat de dreptul la opinie* (adică *lipsit de dreptul la opinie*) etc.

Dacă așa stau lucrurile, cum se întîmplă că adjectivul *privat* înseamnă “particular, individual”? De exemplu, *sector economic privat*, *viață privată*, *proprietate privată*. Cu alte cuvinte, cum se întîmplă că participiul *privat* (care poate fi și adjectiv) și adjectivul *privat* s-au pomenit cu sensuri aproape opuse, antonimice, primul însemnînd “lipsit, deposedat de ceva”, iar cel de al doilea însemnînd tocmai contrariul – “care aparține strict personal”?

Răspunsul la această întrebare merită să fie căutat, deoarece opoziția semantică paradoxală dintre cele două cuvinte (dar de fapt e un singur cuvînt, pentru că participiul se convertește în adjectiv) alterează sistemul semantic al unităților respective și provoacă dificultăți.

Căutînd răspunsul cu pricina, ajungem la limba franceză, pentru că verbul *a priva* provine de la fr. *priver*, iar adjectivul *privat* – de la fr. *privé*. Însă cercetarea acestor cuvinte din limba franceză nu ne dă prea multă informație, pentru că în franceză găsim aceeași situație ca în română. E și firesc, deoarece limba română a preluat situația respectivă din franceză.

Dacă cercetăm fenomenul în profunzime, vedem că verbul *priver* provine de la latinescul *privare*, care însemna “a deposeda, a lipsi (pe cineva de ceva)”, iar adjectivul *privé* provine de la latinescul *privatus*, care însemna “personal, propriu”. Prin urmare, dificultatea din limba română, care ne face dureri de cap, își are originea tocmai în limba-mamă – latina.

PROBLEMĂ. Deși mizeria, corupția, hoția, delapidările, mita și alte metehne umane și sociale ne fac probleme la tot pasul, influențîndu-ne viața atît la nivel de individ, cît și la nivel de societate, în ultimul timp ne-am obișnuit să rostim, de asemenea la tot pasul, expresia *nu-s probleme* cu multele ei variante de tipul *nici o problemă*; *care-i problema?*; *nici un fel de problemă*; *nici o întrebare* ș.a.

Expresia ne vine din engleza americană *no problems*, fiind susținută și de echivalentul rusesc *нет проблем*, care, la fel, este un calc din engleză. Această nouă unitate de limbă – *nu-s probleme* – cere câteva precizări.

Prima: în viața americanilor (de unde am preluat modelul) nu există probleme sau, în cel mai rău caz, există incomparabil mai puține decât la noi, unde o mare parte de populație suportă lipsuri grave. Prin urmare, în cazul lor expresia ar fi motivată, iar la noi – nu prea.

A doua: asemenea expresii există și în alte limbi (de exemplu, în franceză – *pas de problèmes*), însă, în cazul uzului de la noi, frecvența lui *nu-s probleme* este atât de mare, încât cineva, auzindu-ne, ar putea crede că trăim în paradis. De aici, ar fi recomandabil să fim mai temperați în utilizarea îmbinării cu pricina (care a devenit un clișeu), pentru că riscăm a ne banaliza și chiar a deveni ridicoli.

A treia: dintre toate variantele care circulă în uz ale expresiei discutate ni se pare că cea mai potrivită este *nici o problemă*.

PRESTATOR, vezi **prestanță**.

PRESTAȚIE, vezi **prestanță**.

PROMOȚIE, vezi **promoțional**.

PROMOȚIONAL. Utilizarea cuvîntului *promoție* pare să nu trezească dificultăți, sensul acestuia, cunoscut de toți și atestat de sursele lexicografice, fiind “serie de absolvenți ai unei școli, ai unei facultăți etc.; totalitatea persoanelor care absolvesc în același an un ciclu de învățămînt” (a se vedea DEX și alte lucrări lexicografice). Cuvîntul *promoțional* însă, care este perceput ca un derivat de la *promoție*, ne face probleme. Vorba este de un “conflict” între sistemul derivațional, la nivel semantic, și norma literară. Pentru că, potrivit sistemului amintit, *promoțional* ar trebui să însemne “care ține de promoție, care se referă la promoție” sau, mai concret, “care ține de totalitatea persoanelor ce au absolvit în același an un ciclu de învățămînt”. Norma însă îl înregistrează cu sensul “care favorizează vânzările (unor mărfuri)”, sens care nici pe departe nu pare să fie derivat de la înțelesul substantivului *promoție*. Iar uzul, în special textele consacrate economiei, comerțului, marketingului, de asemenea îl atestă cu sensul de “ceea ce se referă la vânzări”. Iată câteva exemple din cartea lui Bob Stone și Ron Jacobs, *Metode de succes în marketingul direct*: “Multe dintre tehnicile de marketing, instrumentele **promoționale** și analizele în care sînt angajați acești noi comercianți electronici au fost verificate și folosite timp de multe zeci de ani”⁴⁵; “Cea mai mare parte din acțiunile **promoționale** realizate prin Internet, de la reclamele banner la e-mail, pot fi considerate ca fiind

⁴⁵ Bob Stone, Ron Jacobs, *Op. cit.*, p. 3.

marketing direct”⁴⁶; “Comercianții pun întrebări dure referitor la programele lor **promoționale**”⁴⁷. Sau iată acest cuvânt într-un anunț al Fundației Soros-Moldova, publicat în *Jurnal de Chișinău* din 30 ianuarie 2004: “Fundația Soros-Moldova anunță pentru anul 2004 programul editare de carte **promoțională** și științifică din domeniul artei și culturii”.

Așadar, sistemul semantic al limbii ne sugerează că *promoțional* trebuie să însemne “care se referă la promoție”, iar uzul și norma îl înregistrează cu sensul “care favorizează vânzările”. Când ne referim la normă, avem totuși o anumită rezervă, pentru că o parte dintre dicționarele noastre, chiar cele prestigioase (de exemplu, *DEX*; Florica Dimitrescu, *Dicționar de cuvinte recente*, Editura Logos, 1997 – DCR; Lazăr Șăineanu, *Dicționar universal al limbii române*, Editura MYDO Center, 1997 – DULR) în general nu atestă adjectivul *promoțional*. Altă parte (de exemplu, Florin Marcu, *Marele dicționar de neologisme*, Editura Saeculum, 2001 – MDN; *Dicționar enciclopedic ilustrat*, Editura Cartier, 1999 – DEI) îl înregistrează cu sensul “care favorizează vânzările” sau “referitor la creșterea vânzărilor unei întreprinderi”.

În consecință, persoana care dorește să vorbească literar se confruntă cu două întrebări: 1. Este adjectivul *promoțional* un cuvânt literar sau nu? 2. Dacă e literar, atunci care este conținutul lui: cel sugerat de sistemul semantic sau cel întâlnit în uz și în unele dicționare?

Iar un vorbitor mai avizat s-ar întreba și de unde vine acest cuvânt: de la franțuzescul *promotionnel* (după cum ni-l prezintă *Marele dicționar de neologisme*), din englezescul *promotional* sau poate este derivat din românescul *promoție*?

Cercetările asupra uzului și surselor lexicografice ne sugerează că adjectivul *promoțional* este împrumutat nu din franceză, ci din engleză în ultimii zece-douăzeci de ani. Lipsa cuvântului respectiv din multe dicționare, inclusiv din cele normative, demonstrează că el a apărut abia în ultimul timp, marcat de o puternică influență americană în toate domeniile, inclusiv în limbă. E cazul să amintim în această ordine de idei că în limba engleză *promotional* înseamnă “de încurajare”, iar în engleza americană mai înseamnă “de reclamă, privind reclama”. Expresia *promotion man* înseamnă “intermediar, agent”, iar *promotion matter* înseamnă “material de reclamă, de popularizare”. Este curios în acest sens să amintim că și dicționarele franceze arată că *promotionnel* a calchiat sensul “care dezvoltă vânzările prin publicitate, expoziții etc.” tot din engleză, în 1962 (a se vedea *Le Petit Robert*, 1990). Chiar și calcul francez *promotion*, cu sensul de “dezvoltare de vânzări”, a apărut tot sub influența englezei americane.

⁴⁶ Idem, p. 6.

⁴⁷ Ibidem, p. 12.

Prin urmare, în cazul adjectivului *promoțional*, așa-zisul conflict între sistem, pe de o parte, uz și normă, pe de altă parte, este cauzat de influența engleză. Credem că nu vom risca prea mult dacă îl vom califica drept cuvânt literar, în pofida faptului că el “violează” relațiile semantice din familia respectivă de cuvinte. Dicționarele normative îl vor înregistra, așa cum au făcut-o și cu multe alte cuvinte “rebele”. Cu atât mai mult cu cât influența engleză devine atât de masivă, încât tinde să altereze, în anumită măsură, fizionomia limbii române. Iar o mare parte dintre intelectuali percep această influență ca pe un factor benefic pentru dezvoltarea limbii.

În contextul familiei respective de cuvinte, este cazul să mai facem o completare relativ la cuvântul *promoțiune*, care ar putea fi perceput ca o variantă arhaică a lui *promoție*. Tocmai din acest motiv unele dicționare nu-l atestă (de exemplu, *DEX* sau *DEI*), iar altele îl includ în registru fără a-i da definiția, trimițându-l pe utilizator la cuvântul *promoție* (de exemplu, Lazăr Șăineanu, *DULR*). Dar iată că *MDN* îl înregistrează cu un sens cu totul neobișnuit, care ar veni tot din engleză: “ridicare a nivelului de viață al claselor defavorizate sau al unui individ la o situație superioară”. Este sau nu un cuvânt literar? Este un fapt de limbă sau poate un fapt de vorbire? Poate, *MDN* prea s-a grăbit să-l înregistreze? Timpul va arăta.

PROMOȚIUNE, vezi **promoțional**.

A REALIZA. Acum zece ani atrăgeam atenția vorbitorilor, după ce o făcuse și alți specialiști, asupra utilizării inadecvate a cuvântului *a realiza*. Din păcate, situația nu s-a prea schimbat pînă în prezent. Verbul cu pricina se mai utilizează și azi cu sensul “a vinde” atât în limbajul oral, cât și în cel scris, mai ales în presă. Iată un exemplu auzit la postul național de radio din gura unui reporter: “*Au fost realizate 6 obiecte ale patrimoniului de stat*”.

Repetăm: *a realiza*, potrivit normelor literare, înseamnă “a face să fie real”, dar nu “a vinde”. Se poate spune *a realiza un scop*, *a realiza un vis*, *a realiza o idee*, pentru că scopul, visul, ideea, dacă nu sînt realizate, pot fi niște ficțiuni, adică ireale. Dacă le realizăm, ele devin fapte... reale. Însă mărfurile, obiectele, patrimoniul etc. nu pot fi realizate, pentru că ele sînt reale prin esența lor. Iar *realizator* înseamnă, la rîndul său, “acel care realizează ceva”. De exemplu, *realizatorul unui proiect*, *realizatorul unei emisiuni* etc.

Dar ce vor totuși să spună acei care zic că au realizat mărfuri, obiecte etc.? Evident, ei vor să zică că le-au... vîndut. Exact așa trebuie să spună, pentru că mărfurile se vînd sau se desfac. Iar persoanele care vînd mărfuri se numesc vînzători, și nu realizatori. În cazul exemplului de mai sus s-ar mai putea spune că obiectele au fost înstrăinate sau privatizate.

Dar cum s-a întâmplat că verbul *a realiza* s-a pomenit cu sensul de “a vinde”, iar *realizator* cu sensul de “vînzător”? Răspunsul e simplu: în limba rusă *реализовать* înseamnă “a vinde”, iar *реализатор* înseamnă “vînzător”.

Atît rusescul *реализовать*, cît și românescul *a realiza* provin din franțuzescul *realiser* care, în afară de alte sensuri, mai înseamnă și “a face o sumă de bani în urma desfacerii unor mărfuri”. Tocmai acest sens rușii l-au interpretat în mod eronat, înțelegînd greșit că se realizează mărfurile, dar nu banii. Iar modelul rusesc a fost preluat și de unii basarabeni care au ajuns să realizeze porumb, case, haine etc. Evident că această metamorfoză a suportat-o și cuvîntul *realizator*, care, în limbajul uzual din Basarabia, îl înlocuiește pe *vînzător*.

În final, mai subliniem o dată că mărfurile se vînd, se desfac, dar nu se realizează, iar persoanele care vînd mărfuri se numesc vînzători, dar nu realizatori.

REALIZATOR, vezi **a realiza**.

ROADĂ. Majoritatea vorbitorilor din Basarabia cred că substantivul *roadă* este literar, de aceea peste tot poți auzi, bunăoară, că *am obținut o roadă bogată*, că *am avut roadă din belșug* etc. În realitate însă, cuvîntul *roadă* este neliterar, el fiind o variantă populară a substantivului *rod*. Astfel, forma corectă de singular este *rod*, iar cea de plural – *roade*. Prin urmare, vom spune, de exemplu, că *îngrășămintele organice au asigurat un rod bun*, că *pomicultorii au obținut roade bogate* etc.

ROD, vezi **roadă**.

ROADE, vezi **roadă**.

A SOLICITA, vezi **solicitudine**.

SOLICITANT, vezi **solicitudine**.

SOLICITUDINE. Unii vorbitori ar putea crede, în mod greșit, că substantivul *solicitudine* și verbul *a solicita* au vreo legătură de înțeles, după cum au, bunăoară, *solitar* și *solitudine*. În realitate însă, ele nu au nici o legătură, pentru că *a solicita* înseamnă “a cere (cu stăruință) să i se acorde ceva”, iar *solicitudine* are sensul de “atitudine plină de grijă, de prietenie, de bunăvoință față de cineva sau de ceva”. Substantivul format de la *a solicita* este *solicitare*, dar nu *solicitudine*, iar persoana care solicită ceva se numește *solicitant*.

E recomandabil a utiliza verbul *a solicita* în limbajul administrativ-oficial, acesta fiind nepotrivit în unele situații proprii stilului familiar. De exemplu, vom spune că *am solicitat de la primărie o adeverință despre*

starea familială, dar am cerut de la mama o gură de apă că muream de sete. Dacă în primul caz s-ar putea folosi în mod normal și verbul a cere, în cel de-al doilea utilizarea lui a solicita ar însemna o inconsecvență stilistică. Cu atât mai mult, persoana care a solicitat (sau a cerut) o adeverință poate fi numită solicitant, iar persoana care a cerut (sau, greșit, a solicitat) o gură de apă nu poate fi numită solicitant.

STIMABILE. Cuvîntul *stimabil* nu face excepție de la microsistemul adjectivelor terminate în *-bil* și înseamnă, după cum e și firesc, “care poate fi stimat”. Folosit însă în forma cazului vocativ, adică *stimabile*, cuvîntul își poate schimba aproape diametral opus sensul, exprimînd nu numai o lipsă de stimă, dar chiar o atitudine persiflantă față de persoana vizată. Să ne imaginăm pentru moment că ne-am adresat către cineva cu vocativul *stimabile* și vom sesiza numaidecît nuanța peiorativă exprimată de forma respectivă. Această nuanță va fi și mai accentuată în cazurile unor adjective cum ar fi *frumos*, *deștept* ș.a. Observați: *Frumoaso, azi te-a căutat cineva. Deșteptule, vindem casa și plecăm la București.*

În enunțuri de felul acesta, cuvintele *frumoaso* și *deșteptule* pot exprima intenția vorbitorului de a-l numi pe interlocutorul său urît sau, respectiv, prost. Iar dacă contextul contribuie la exprimarea sensului depreciativ, nu mai rămîne nici o îndoială că adjectivele discutate exprimă sensuri diametral opuse celor stabilite de normă. Observați: *Frumoaso, m-am săturat de tine ca de mere pădurețe. Deșteptule, te părăsesc pentru totdeauna.*

Așadar, din cele de mai sus, vom trage o concluzie nu numai despre vocativul adjectivului *stimabil*, dar și al altor cuvinte, ca să nu facem cumva complimente care stîrnesc rîsul.

SUBIECT. Deși cuvîntul *subiect*, cu toată bogăția sa de sensuri, este relativ bine cunoscut și nu prezintă dificultăți atît sub aspectul formei, cît și sub cel al conținutului, totuși, în ultimul timp, cînd e folosit cu sensul de “persoană care, în cadrul raporturilor juridice, are drepturi și obligații”, apare cu forma de plural *subiecți* (de exemplu, *subiecți ai dreptului internațional*). Deși norma literară stabilește că absolut în toate cazurile, indiferent de sensul în care e utilizat, cuvîntul *subiect* are forma de plural *subiecte*, totuși vorbitorii (chiar și cei de la București) simt necesitatea de a diferenția acest sens printr-o formă specială de plural – *subiecți*. Deși e riscant să facem pronosticuri, ne pare totuși că dacă uzul va presa în continuare asupra normei, aceasta din urmă va ceda.

SUBIECTE, vezi **subiect**.

SUBIECȚI, vezi **subiect**.

SURESCITA. Fiecare vorbitor care are simțul limbii române și scrie corect verbul *a excita* și derivatele acestuia (*excitare, excitat* ș.a.) va scrie, în aceeași cheie, și verbul *a surexcita* și derivatele lui (*surexcitare, surexcitat* ș.a.) cu atât mai mult cu cât în limba franceză, de unde provin ambele, ortografierea lui *surexciter* are aceeași explicație ca a lui *exciter*, amîndouă conducînd în retrospectivă la etimonul latinesc *excitare*. Atunci cînd românii au avut nevoie să aibă un cuvînt cu sensul “a excita peste măsură”, ei au mers aproape concomitent pe două căi. Prima: au împrumutat din franceză verbul *surexciter*; a doua: au calchiat modelul franțuzesc *surexciter*, creînd pe teren românesc verbul *a supraexcita*. În aceeași ordine de idei, vom observa că scrierea lui *a supraexcita* nu creează dificultăți.

Am expus această stare de lucruri ca mai apoi să revenim la normele limbii române care ne obligă să scriem *a excita, excitat*, dar ... *a surescita, surescitat* (a se vedea, de exemplu, DOOMLR, DEX ș.a.). Cum se explică această ortografiere? Probabil că acest verb buclucaș, călătorind din franceză pînă în română, “a pierdut” pe drum ceva din ființa sa. Ca rezultat, vorbitorii de limbă română se împart în trei categorii: 1. cei contrariați, care nu știu cum să scrie corect cuvîntul cu pricina, pentru că nu înțeleg motivația normei; 2. cei care nu consultă norma și scriu așa cum scria Liviu Rebreanu, citat de *Dicționarul limbii române contemporane*: “*Stai liniștit, nu-i nimic grav... nimic... Epuizare și surexcitare nervoasă, atît!*”; 3. cei care respectă norma și scriu așa cum scria Alexandru Vlahuță, citat tot de *Dicționarul limbii române contemporane*: “*Și-n mintea lui încălzită, surescitată de basme, începea să se desfășure, în tablouri vii, scene atingătoare, al căror erou era el, copilul*”.

TEMERAR. Adjectivul *temerar* ar putea sugera unor vorbitori, în mod greșit, ideea de teamă. Or, în realitate, el este departe de a numi vreun calificativ care țină de teamă. Dimpotrivă, el înseamnă “îndrăzneț (peste măsură), cutezător”, adică este cu totul opus unui cuvînt care ar exprima un sentiment de teamă. De aceea îl vom folosi în cazurile în care vorbim despre eroi naționali, despre luptători neînfricați, despre persoane care înfruntă greutăți ce depășesc puterile lor.

A TEMPERA. Verbul *a tempera* nu este legat în nici un fel de substantivul *temperament* și nici nu numește temperatura (vorbind metaforic) sau efervescenta unor fenomene, după cum li s-ar părea unor vorbitori. Dimpotrivă, *a tempera* înseamnă “a potoli, a modera, a domoli (un sentiment, o acțiune, o dorință etc.)”. De aici și adjectivul *temperat* care se referă la oameni și la acțiunile lor și care înseamnă “potolit, moderat, domolit”. Astfel am putea spune că după promisiunile făcute de domnul Urecheanu, acțiunile de protest ale studenților chișinăuieni împotriva primăriei s-au mai temperat.

TEMPERAT, vezi **a tempera**.

TERMEN. Foarte mulți vorbitori nu știu că substantivul *termen* are două forme de plural și de aceea folosesc în mod nepotrivit numai una din ele. Din păcate, asemenea greșeli se întâlnesc des chiar în presă. Iată un exemplu, excerptat din *Flux*, 13 octombrie 2000: "... îndeplinirea graficului în termenii stabiliți va depinde nu numai de Rusia".

Vom explica acest caz, pornind mai întâi de la faptul că substantivul cu pricina are, în linii mari, două sensuri. Primul e de "interval de timp în care trebuie să se desfășoare ceva", iar al doilea e de "cuvânt utilizat în limbajul științific sau tehnic".

În cazul în care e vorba de un interval de timp, vom folosi forma *termene*. Prin urmare, în enunțul de mai sus trebuia să se spună *în termenele stabilite*, dar nu *în termenii stabiliți*. Iată și un exemplu de utilizare corectă a cuvântului: *Termenele de achitare a datoriilor, prevăzute de contract, au expirat demult*.

În cazul în care e vorba de cuvinte speciale, utilizate în limbajul științific sau cel tehnic, vom folosi forma *termeni*. De exemplu: *dicționar de termeni juridici*.

Deci, să nu confundăm *termene* (interval de timp) cu *termeni* (cuvinte).

A (SE) TUNDE, vezi **a (se) friza**.

VENAL. Unii vorbitori ar putea crede că adjectivul *venal* este un derivat de la substantivul *venă*, așa cum sînt multe alte adjective derivate (de exemplu, *teatru* – *teatral*, *infern* – *infernă*, *paradox* – *paradoxal*). Și dacă ar fi un derivat de la *venă*, ar trebui să însemne "care ține de venă, care se face prin venă, care circulă prin venă". Or, tocmai acest sens îl are adjectivul *venos*, dar nu *venal*. Iar adjectivul *venal* are cu totul alt înțeles: "care este lipsit de scrupule, care face orice lucru pentru bani". De exemplu: *Tipul care îl omorîse pe liderul sindicatelor era venal și declarase cu sînge rece și fără să-i tremure vocea că el era în stare, pentru anumite sume, uneori destul de mici, să execute diferite comenzi, inclusiv de omucidere*.

VENĂ, vezi **venal**.

WOW. La cele cîteva interjecții care exprimă uimire și admirație, de tipul *o*, *oho*, *olio*, *ptiu*, *haiti*, românii l-au adăugat și pe *wow*, pronunțat ca în engleză *uau*, de unde a și fost preluat. Acum intelectualii noștri satisfăcuți exclamă în stînga și în dreapta: *uau!* Rămîne ca timpul să-l accepte ori să-l respingă.

Pizza, pița și ortografia limbii române

Stăteam cu niște prieteni la masă cînd ospătarul s-a apropiat de noi și ne-a propus binevoitor: “Doriți cîte o *pizză*? La noi *pizzele* sînt de excepție, ca cele italiene...”. La care un comesean de-al nostru, conferențiar universitar îndrăgostit de sine, i-a obiectat chelnerului: “Cuvîntul *pizza* este invariabil, adică nu-și schimbă forma după cazuri – *pizză, pizze, pizzele...*”.

Am meditat mult asupra acestui cuvînt și asupra altora de acest tip, consultînd mai multe lucrări lexicografice. Curios lucru, dar dicționarele noastre ortografice, atît cel editat în 1989 la București, cît și cel editat în 1991 la Chișinău, nu atestă cuvîntul *pizza*. Probabil, la acea vreme delicioasa mîncare italiană era abia pe la frontierele țărișoarei noastre sau poate că normele literare încă nu-i deschisese porțile. Însă ceva mai tîrziu DEX-ul din 1996 nu numai că i-a dat un loc de onoare în registrul său, dar și l-a împămîntenit generos în ogorul limbii române, înregistrîndu-l aproape într-o formă neaoșă românească – *pizză* (cu pluralul *pizze*), nu în haina lui italiană.

Credem că autorii DEX-ului au procedat bine, pentru că **un cuvînt care trece dintr-o limbă în alta se aseamănă cu un cetățean care trece dintr-o țară în alta și este obligat să respecte legile țării care l-a primit**. Și n-ar strica dacă l-am ortografia în genere conform principiului fonologic, adică așa cum se aude – *p-i-ț-a*.

Dar, ca să vezi, alte dicționare, mai recente, bunăoară cel al Floricăi Dimitrescu (*Dicționar de cuvinte recente*, București, 1997) și cel al lui Andrei Crijanovschi (*Dicționar de dificultăți ale limbii române*, Chișinău, 2000) îl înregistrează în forma curat-italiană – *pizza*. Mai mult decît atît, Andrei Crijanovschi mai dă mențiunea “*invariabil*” și recomandarea “*se folosește numai cu articolul nehotărît sau cu numeral*”. Adică, trebuie să înțelegem că autorii citați pledează pentru aplicarea principiului etimologic, principiu care ne obligă să scriem cuvintele împrumutate ca în limba din care ne-au venit. Însă nu e întocmai așa. Ne-o dovedește cuvîntul *pizzeria*, înregistrat în dicționarul Floricăi Dimitrescu nu ca în italiană – *pizzeria*, ci în formă nearticulată românească – *pizzerie*. Probabil, autoarea și-ar justifica această inconsecvență prin faptul că a înregistrat cuvintele respective în forma în care ele circulă în uz.

Inconsecvența în cauză m-a dus, volens-nolens, cu gîndul la alte inconsecvențe, care constituie probabil cea mai gravă maladie în ortografia limbii române. Iar aplicarea exagerată a principiului etimologic, la ortografierea cuvintelor împrumutate, este un adevărat atentat nu numai la scrisul românesc, dar și la demnitatea noastră națională (dacă a mai rămas ceva din ea).

La ortografierea unor cuvinte împrumutate (de ex., *șlagăr, șnec, șlep, șnițel, șofer, șomer, manager* etc.) se aplică principiul fonologic, iar la ortografierea

altora (de ex., *boss, en-gross, bodyguard, week-end, design, breakdance, business, bushel, rendez-vous* etc.) – principiul etimologic. Explicațiile care se dau în legătură cu aceste inconsecvențe (de tipul: neologism recent, tradiție veche, neconformat sistemului etc.) nu sînt convingătoare și, în general, nu rezistă. De unde să știe vorbitorul român, în fiecare caz dificil, cărui din cele două principii buclucașe i-au dat prioritate normativistii noștri? Și dacă nu cunoaște prioritatea respectivă (pentru că ea nu este suficient de fundamentată), nu-i rămîne decît să învețe pe de rost scrierea tuturor cuvintelor împrumutate. De pildă, să memorizeze, fără să înțeleagă cauza, că *design* se scrie ca în limba engleză, iar *spicher* nu se mai scrie ca în engleză, dar așa cum se aude. Aceasta e soarta fiecărui român care dorește să scrie “corect”.

Dar să presupunem că printr-o minune vorbitorul a intuit că normativistii au preferat principiul etimologic, care ne obligă să scriem și să pronunțăm cuvintele împrumutate ca în limba de origine. Ce se va întîmpla în acest caz? Probabil, cînd s-a decis aplicarea acestui principiu, s-a presupus că fiecare român cunoaște ortografia limbilor engleză, spaniolă, franceză, germană etc. Să urmărim pe baza cîtorva exemple acest lucru nefiresc: ca să scrii corect în română cuvîntul *business*, trebuie să cunoști ortografia limbii engleze, ca să scrii corect în română cuvîntul *junta*, trebuie să cunoști ortografia limbii spaniole, ca să scrii corect în română cuvîntul *rendez-vous*, trebuie să cunoști ortografia limbii franceze. Într-un cuvînt, dacă vrei să scrii corect românește, trebuie să fii... poliglot. E normal oare să pretinzi aceasta de la toți vorbitorii? Sînt oare în stare toți vorbitorii să facă față acestei cerințe? Ca să avem răspuns la această întrebare, ar fi bine să-i testăm pe o serie de cercetători (nefilologi) de la Academia din București, ca să nu mai vorbim de cei de la Chișinău sau, în general, de alte pături ale populației.

Normele ortografice ale limbii române trebuie nu numai să-l oblige pe fiecare vorbitor să scrie corect, dar și să-l ajute a realiza acest deziderat. De aceea ele trebuie elaborate în strictă conformitate cu sistemul limbii române, dar nu cu ortografiile altor limbi.

Fiecare vorbitor însușește sistemul limbii din fragedă copilărie, de la cei din jur, și îl aplică fără a învăța la școală gramatica și ortografia. De exemplu, orice copil care cunoaște, bunăoară, cuvîntul *haină*, intuiește corect formele acestuia (*haine, hainei, hainelor*) nu pentru că le-ar fi învățat pe de rost, dar pentru că a însușit sistemul limbii. Pentru a ne convinge de acest fapt, am putea să-i propunem unui copil de trei-patru ani să formeze pluralul sau diminutive de la o serie de cuvinte. O va face fără mari eforturi pentru că a însușit sistemul limbii. Tocmai de aceea cuvintele împrumutate trebuie “obligate” să se conformeze sistemului, așa cum o fac foarte mulți vorbitori, însă ortografia îi oprește. Așa s-a întîmplat cu substantivul francez *fermoire* care, intrînd în arealul limbii române, s-a pomenit a se ortografia *fermoar* (așa cum se pronunță) și a îmbrăca forme specifice sistemului limbii române

(*fermoare, fermoarul* etc.). Același lucru s-a întâmplat și cu alte cuvinte cum ar fi *spicher, acaju* ș.a., dar mai ales cu cele împrumutate pe tot parcursul secolului al XIX-lea, de aceea ortografierea lor nu suscită dificultăți. Prin urmare, se crease deja o tradiție care trebuia și trebuie respectată.

Gravitatea problemei elucidate aici este determinată și de numărul impunător de cuvinte împrumutate care, prin nesupunerea lor sfidătoare, generează o adevărată debandadă. Firește, nu e vorba de ambiția cuvintelor, ci de meteahna noastră din toate timpurile de a ne închina în fața a tot ce este străin. Aceștia sîntem noi.

Și dacă *noi* sîntem așa, hai să vedem pentru un moment cum sînt *ei*, adică acea lume pe care o imităm cu atîta fidelitate. Sau, mai exact, să vedem cum se simt cuvintele românești cînd se pomenesc în alte limbi.

A găsi în franceză, în germană sau, bunăoară, în engleză cuvinte de proveniență românească nu e atît de ușor, de aceea vom da ca exemplu doar cîteva nume proprii românești, pe care le-am excerptat dintr-un prestigios dicționar enciclopedic francez (*Hachette*), editat la Paris în 1997. Vedem mai întîi că Chișinăul nostru, așezat pe Bîc, afluent al Nistrului, este dat astfel: "*Chisinau* (anc. *Kichinev*) cap. de la *Moldavie*, sur le *Bicu*, affl. du *Dniestr*". Am subliniat numele proprii pentru a vedea mai bine cum și le-au ortografiat francezii și în ce măsură au ținut cont de originea numelor respective. Nu stă cu mult mai bine nici numele românesc Iași, pentru că alături de el este dată și varianta "pentru francezi" – *Jassi*.

Situația numelor noastre de persoane, ajunse în străinătate, de asemenea este de compătimit. Iată cîteva exemple. Deși în dicționarul citat numele lui Eugen Coșeriu nu este înregistrat, e cazul totuși să ne amintim că marele lingvist a intrat în circulație universală nu cu numele autentic, de-acasă, dar cu numele *Coseriu* (a se vedea bibliografia științifică în limbi străine). Iar George Enescu și Eugen Ionescu au ajuns să fie *Georges Enesco* și respectiv *Eugène Ionesco*. Pe Constantin Brîncuși abia îl mai recunoaștem, pentru că francezii îl ortografiază *Brancusi*, pronunțîndu-l *Brancuzi*.

Această stare de lucruri nu e de ieri-de azi, dar are rădăcini vechi. Să ne amintim în acest sens de Alecu Rusul și de Costache Negruț, care s-au pomenit a fi *Russo*, în manieră franceză, și respectiv *Negruzzi*, în manieră italiană.

Firește, această problemă ar putea fi discutată, în contradictoriu, la nesfîrșit, însă oricare ar fi concluziile, ele nu vor infirma tristul adevăr: coloana noastră vertebrală e afectată grav, iar ortografia reflectă în mare măsură această stare de lucruri.

Încheiere

După cum am văzut, comunicarea, indiferent dacă e orală sau scrisă, constă în transmiterea mesajului de la vorbitor (emittător) la ascultător (receptor). Însă nu orice comunicare este calitativă, ci numai aceea care face ca vorbitorul să fie înțeles exact așa cum dorește. Anume acest deziderat – a fi înțeles așa cum dorim – pune în fața comunicării mai multe condiții obligatorii, devenite norme care, din păcate, în societatea noastră nu sînt sesizate și conștientizate ca o necesitate. Dat fiind faptul că limba este folosită ca instrument al comunicării, **condiția sine qua non a unei comunicări calitative este cunoașterea limbii.** Celelalte condiții, care, de asemenea, nu pot fi neglijate, ar fi:

1. Ascultarea interlocutorului **cu tot interesul, fără a-l întrerupe;**

2. Formularea cît mai clară, concisă și coerentă a mesajului, respectînd normele de etică, de logică și de limbă.

În cazul comunicării în scris, dacă dorim ca interlocutorul nostru (destinatarul) să-și formeze o impresie cît mai frumoasă despre noi și dacă îl respectăm, ar mai trebui să ținem cont de unele condiții:

1. Să scriem doar ceea ce este necesar sau interesant destinatarului, fără a face abstracție și de interesele noastre. Să nu uităm că informația de prisos, care este de importanța a doua sau a treia, o înghesuiește pe cea de primă importanță, deplasînd-o din centrul mesajului și dispersînd atenția destinatarului. De aceea vom structura textul în așa fel ca informația neesențială să fie omisă ori dată în subsol, cu litere mai mici sau chiar în anexă. Cuvintele, expresiile și enunțurile mai importante, cînd textul este cules la calculator, vor fi evidențiate cu litere aldine. Un alt mod de scoatere în evidență se realizează prin distanțarea literelor în cuvînt sau prin subliniere. Titlurile se scriu, de regulă, cu caractere mai mari, uneori cu distanțe mărite între litere, iar citatele și unele cuvinte la care facem referință specială – cu caractere cursive.

2. Să dăm textului o ținută elegantă și cărturărească ce va vorbi despre nivelul nostru de cultură. În acest scop, vom lucra mai mult asupra finisării și șlefuirii lui, încercînd a ne situa în locul cititorului. Deseori ne pare că în textul nostru totul este clar, pentru că noi deținem informația amplă referitoare la subiectul expus în text. Dar să nu uităm că cititorul va lua cunoștință numai de ceea ce este dat în text, fără a cunoaște toată informația necesară, fapt care poate conduce la neînțelegerea textului ori la înțelegerea lui insuficientă sau greșită.

Greșelile comise în text, indiferent care ar fi natura lor, sînt supărătoare. Foarte multe dintre ele se strecoară din cauza necunoașterii clare a sensului cuvintelor, mai ales a celor cu frecvență redusă. Pentru evitarea lor ar trebui să consultăm dicționarele, în special în cazurile în care avem chiar cele mai mici îndoieli.

3. Să plasăm textul în pagină în așa fel (cît mai în centru) ca aspectul lui să fie cît mai plăcut. Locul liber din stînga și din dreapta, precum și cel din partea de sus a paginii (pentru rezoluție), nu sînt elemente neglijabile. Sînt supărătoare rectificările prea evidente, literele și cuvintele nelizibile etc. Este de dorit ca textul, în varianta finală, să fie scris pe hîrtie calitativă, de format standard.

Postfață

UN MANUAL DE CULTURĂ A COMUNICĂRII

Aproape cu 20 de ani în urmă, Alexei Palii, pe când lucra la Institutul de Cercetări Științifice în Domeniul Pedagogiei, scria în *Învățământul Public* (21 mai 1980): "*nici dintr-un manual elevul nu află cum se scrie un text coerent, cum se adună, se selectează și se sistematizează faptele, cum se structurează gândurile. Manualele propun elevilor doar exerciții și însărcinări*". Curajul lui Alexei Palii de a lua în discuție în presă valoarea scăzută a unor manuale, alcătuite de autori cu rude la c.c. al p.c.m. (eram pe atunci colegi de sector la institut), avu ca urmare o reacție inadecvată a ministerului și o răfuială cu cercetătorii tineri care aveau opinii inovatoare privitor la dezvoltarea vorbirii în școală.

Deși a trecut de atunci mult timp, starea de lucruri privind aportul școlii la ridicarea nivelului de cultură a comunicării nu s-a schimbat prea mult. Doar în manuale au mai apărut câteva teme și o serie de exerciții la dezvoltarea vorbirii. Însă viața, cu toate schimbările ei politice, economice și de altă natură, dar mai ales cu eliberarea personalității din închisoarea tăcerii, îl pune pe om tot mai des să se manifeste, să comunice, să polemizeze, să negocieze, să argumenteze, într-un cuvânt, să fie aceea ce se numește *homo sapiens* într-un stat de drept. Evident, pentru aceasta se cere inteligență și o înaltă cultură a comunicării.

În unele licee, în special în cele private, a început să se predea *cultura comunicării* ca disciplină separată, iar în altele – în cadrul obiectului *limba română*. În instituțiile de învățământ superior acum cîteva ani s-a introdus un obiect care încă nu are o denumire comună, zicîndu-i-se și *limba română*, și *cultura comunicării*, și *limba română aplicată*. Cu alte cuvinte, a început să se întreprindă cîte ceva, pentru a-l ajuta pe viitorul absolvent al liceului sau al facultății să-și satisfacă necesitățile de comunicare. Însă în acest context de febrilă căutare mai rămîne nesoluționată o problemă esențială: elaborarea unor programe bine gândite și alcătuirea unor manuale pentru noul obiect, atît de necesar – **cultura comunicării**. Și tocmai acum, după atîția ani de căutare teoretică și practică în domeniul predării limbii materne și după alți ani de peregrinări în alte domenii, în care l-a dus ironia soartei, doctorul în filologie Alexei Palii vine cu un manual proaspăt ca pîinea cea caldă, care este consacrat tocmai culturii comunicării.

Lucrarea este destinată publicului intelectual, dar mai ales celor tineri (liceeni și studenți), care vor construi o altă societate și vor trăi într-o altă lume decît am trăit noi. Multele exemple de comunicare orală, transplantate parcă direct din viață, sînt situațiile în care sîntem cu toții în fiecare zi, în care comitem greșeli ca apoi să suportăm consecințele.

Etica în comunicare este un domeniu de care oamenii noștri au cam uitat. Altădată copiii o învățau în familie, în timpul **celor șapte ani de acasă**. Astăzi

au uitat de ea pe întreaga verticală a societății, de la cei mai înalți guvernanți pînă la măturători, cu excepția celor formați în școala veche, înainte de venirea masivă a "fraților mai mari". De această etică ne amintește Alexei Palii printr-o serie de sfaturi și exemple care, fiind aduse la mintea și sufletul elevului sau studentului, vor încerca a reîntrona în școală și apoi în societate bunele maniere de altădată.

Nu mai puțin folositoare este în acest sens și materia referitoare la normele de logică și de limbă, norme care se încalcă atît de des în comunicarea cotidiană. În școala veche românească, logica era un obiect de primă importanță. Absolvenții știau pericolul și gravitatea unei gîndiri alogice. Astăzi însă, după o jumătate de secol de la eliminarea logicii din școală, am ajuns a nu ne mai înțelege nici în Parlament, nici în Guvern, nici în Justiție. Vorbim ca în pustiu.

În prezent, în multe licee, logica se reintroduce. Însă vor mai trece mulți ani pînă se va înțelege adevărata importanță a ei pentru viață și pînă vom avea profesorii atît de necesari. În afară de aceasta, însușirea formelor abstracte ale gîndirii încă nu garantează și aplicarea lor corectă în comunicare. Mai e nevoie să cunoaștem logica în comunicare sau, după cum zice Alexei Palii, **normele de logică ale comunicării**. În acest sens, trebuie remarcat că autorul dă o serie de recomandări reușite, a căror completare cu materie, cu probleme și exerciții de logică ar putea însemna o adevărată revelație în contextul general al manualelor noastre.

Compartimentul consacrat comunicării în scris constituie o inovație în școală, deși în lingvistică se vorbește relativ demult despre sintaxa textului. Într-adevăr, manualele noastre s-au oprit la propoziție și la frază, de parcă comunicarea în sensul larg al cuvîntului s-ar realiza la acest nivel. Modelele de analiză a textului și materia respectivă îl vor ajuta pe elev mai întîi să sesizeze, pentru ca apoi să realizeze legătura dintre fraze. Acest fapt, fără de care este imposibilă generarea și transmiterea mesajului ca structură logică deosebit de complexă, încă nu a fost reflectat pînă în prezent în nici un manual.

Modelele de texte oficiale prezentate în carte sînt necesare fiecărei persoane, cu atît mai mult cu cît de zece ani am revenit la limba română ca limbă oficială a statului, dar influența rusă mai rămîne a fi puternică și dăunătoare.

Fiind o revelație în contextul manualelor noastre, *Cultura comunicării*, ca orice lucrare de pionierat, va cere pe parcursul timpului completări serioase, atît sub aspectul materiei, cît și sub acel al instrumentarului didactic.

Lucrarea va fi de un real folos atît pentru tineretul nostru studios, cît și pentru toți intelectualii care vor să comunice civilizat. Ar fi de dorit ca ea să dea un impuls alcătuitoarelor de manuale pentru noi meditații.

Ion Negură,
doctor în psihologie, șef al Catedrei de psihologie
a Universității Pedagogice Ion Creangă

Bibliografie selectivă

1. Angelescu, Gabriel, *Dicționar de dificultăți ale limbii române*, București, Editura Coresi, 1991.
2. Avram, Mioara, *Cuvintele limbii române între corect și incorect*, Chișinău, Editura Cartier, 2001.
3. Baldrige, Letitia, *Codul manierelor în afaceri*, București, Editura Business Tech International Press S.R.L., 1996.
4. Botezatu, P., *Semiotică și negație*, Iași, Editura Junimea, 1973.
5. Carnegie, Dale, *Secretele succesului. Cum să vă faceți prieteni și să deveniți influent*, București, Editura Curtea Veche, 1997.
6. Codoban, Aurel, *Aspectele comunicării în mediul academic*, în *Comunicarea și mobilitatea studenților*, Chișinău, Editura Arc, 1999.
7. Cornelius, Helena; Faire, Shoshana, *Știința rezolvării conflictelor*, București, 1996.
8. Crijanovschi, Andrei, *Dicționar de dificultăți ale limbii române*, Chișinău, Editura Arc, 2000.
9. Crișu, Constantin; Crișu, Ștefan, *Ghidul juristului*, Curtea de Argeș, Editura Arge-sis, 1996.
10. Dorogan, Maria, *Curs de elocință*, Chișinău, Editura Arc, 1995.
11. Dumitrescu, Florica, *Dicționar de cuvinte recente*, București, 1997.
12. Eco, Umberto, *Pliculețul Minervei*, București, Editura Humanitas, 2004.
13. Eggert, Max, *CV-ul perfect (tot ceea ce trebuie pentru a reuși de prima dată)*, București, Editura Național, 1998.
14. *Ghidul funcționarului public*, Chișinău, 1996.
15. Iorga, Nicolae, *Correspondență*, București, Editura Minerva, 1991.
16. Irimia, Dumitru, *Structura stilistică a limbii române contemporane*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986.
17. Marinescu, Aurelia, *Codul bunelor maniere astăzi*, București, Editura Humanitas, 1999.
18. *Mihai Eminescu despre cultură și artă*, Iași, Editura Junimea, 1970.
19. Mihai, Gh., *Psiho-logica discursului retoric*, Focșani, Editura Neuron, 1996.
20. Mohorea, Efim, *Introducere în logică*, Chișinău, Editura Arc, 2004.
21. Negură, Ion, *Comunicarea dintre studenții moldoveni și români*, în *Comunicarea și mobilitatea studenților*, Chișinău, Editura Arc, 1999.
22. Parfene, Constantin, *Compoziția în școală*, Iași, Editura Moldova, 1996.
23. Pop, Augustin Z.N., *Mărturii... Eminescu – Veronica Micle*, Chișinău, Agenția Litera, 1989.
24. Roman, Ion, *Vorbiți mai bine, scrieți mai bine românește*, București, Editura Ion Creangă, 1978.
25. Stanton, Nicki, *Comunicarea*, București, Editura Știință și Tehnică S.A., 1995.
26. Stoianovici, Drăgan; Dima, Teodor; Marga, Andrei, *Logica generală*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1990.
27. Stone, Bob; Jacobs, Ron, *Metode de succes în marketingul direct*, Chișinău, Editura Arc, 2004.
28. Tonoiu, Vasile, *Omul dialogal*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1995.
29. Urîtescu, Dorin N.; Uță Urîtescu, Rodica, *Cuvinte cu dificultăți de scriere în limba română*, București, Editura Geneze, 1992.
30. Вильчур, Н. Р.; Долженко, А. Н. ș.a., *Сборник договоров*, Moscova, Editura Проспект, 1998.

Tabla de materii

Prefață	5
Introducere	7
Partea I. COMUNICAREA ORALĂ.....	11
<i>Capitolul întâi. Normele de etică în comunicarea orală</i>	<i>11</i>
§ 1. Ascultarea pînă la capăt a interlocutorului.....	11
§ 2. Alegerea momentului potrivit pentru abordarea temei	15
§ 3. Volumul timpului destinat comunicării.....	17
§ 4. Tonul comunicării	18
§ 5. Intervenția în comunicarea interlocutorului.....	20
§ 6. Cînd, cui și cum dăm sfaturi	22
§ 7. Formule prin care ne cerem scuze	22
7.1. Trei lucruri importante care trebuie știute cînd ne cerem scuze	22
7.2. Scuzele sub aspectul culturii vorbirii	23
7.3. Scuzele potrivite în situații potrivite	24
<i>Capitolul doi. Normele de logică în comunicarea orală</i>	<i>26</i>
§ 1. Respectarea legii identității – o condiție indispensabilă a comunicării	26
§ 2. Argumentarea tezelor	31
2.1. Argumentarea obiectivă și cea subiectivă	31
2.2. Regulile demonstrației	33
2.3. Tertipuri de argumentare	40
2.4. Exemple de argumentare.....	40
§ 3. Tragerea concluziilor	43
3.1. Greșeli comise la tragerea concluziilor	43
3.2. Concluzii pripite.....	45
<i>Capitolul trei. Normele de limbă în comunicarea orală.....</i>	<i>47</i>
§ 1. Vocabularul comunicării orale	47
§ 2. Stilistica și sintaxa comunicării orale	49
§ 3. Monologul și dialogul.....	54
§ 4. Formule de prezentare, de adresare, de salut și de rămas bun	57
4.1. Formule de prezentare.....	58
4.2. Formule de adresare	58
4.3. Formule de salut	60
4.4. Formule de rămas bun.....	60
§ 5. Întrebarea și răspunsul în comunicarea orală.....	62
5.1. Întrebarea	62
5.2. Răspunsul la întrebare	67
§ 6. Valoarea cuvîntului	79
§ 7. Defecte de vorbire.....	81
<i>Capitolul patru. Aspecte psihologice ale comunicării orale.....</i>	<i>84</i>
§ 1. Situații de comunicare	84
1.1. Situații raționale	84

1.2. Situații emoționale	85
1.3. Situații mixte	86
§ 2. Factori psihologici care determină caracterul emoțional/rațional al comunicării	87
2.1. Conținutul subiectului discutat și stilul în care el este expus.....	87
2.2. Constituția psihologică a participanților la discuție	87
2.3. Măsura în care subiectul discutat afectează interesele participanților la discuție	89
2.4. Legătura dintre subiectul discutat și alte subiecte care afectează interesele participanților la discuție	91
2.5. Legătura dintre subiectul discutat și persoanele față de care participanții la discuție au anumite interese	92
2.6. Predispoziția și starea de spirit a interlocutorului	93
2.7. Mimica	94
§ 3. Formule psihologice de gradare a implicației vorbitorului.....	95
§ 4. Tăcerea în comunicarea orală	98
§ 5. Conflicte de comunicare	100
5.1. Tipuri de conflicte de comunicare.....	100
5.2. Exemple de conflicte de comunicare	102
5.3. Sfaturi pentru evitarea sau soluționarea conflictelor.....	105
Partea a II-a. COMUNICAREA ÎN SCRIS	107
Capitolul întâi. Textul coerent ca formă a comunicării în scris	107
§ 1. Definirea noțiunii “text coerent”	107
§ 2. Triada <i>temă – conținut – titlu</i>	108
§ 3. Componentele mici și componentele mari ale textului coerent.....	111
§ 4. Coerența textului	112
4.1. Legătura consecutivă a componentelor textului coerent.....	112
4.2. Legătura paralelă a componentelor textului coerent.....	115
4.3. Legătura mixtă a componentelor textului coerent.....	117
§ 5. Incoerența – o greșală gravă de text.....	119
§ 6. Despre stilul textului coerent	121
§ 7. Analiza textului și corectarea greșelilor.....	127
§ 8. Omisiunile în comunicarea scrisă	134
8.1. Omisiuni recomandabile	137
8.2. Omisiuni admisibile	138
8.3. Omisiuni nerecomandabile	139
8.4. Omisiuni condamnabile	139
§ 9. Modele de exprimare	144
§ 10. Dicționarul – un instrument permanent de lucru asupra textului	146
10.1. Dicționare bilingve și poliglote (polilingve).....	147
10.2. Dicționare explicative	147
10.3. Dicționare enciclopedice.....	148
10.4. Dicționare terminologice	148
10.5. Alte dicționare	149

Capitolul doi. Textul oficial	152
§ 1. Trăsăturile caracteristice ale textului oficial	152
§ 2. Structura generală a textului oficial	154
§ 3. Formule de redactare a textelor oficiale.....	155
§ 4. Abrevieri frecvente în textele oficiale.....	156
§ 5. Termeni frecvenți în textele oficiale	157
Partea a III-a. TIPURI DE TEXTE OFICIALE	159
Capitolul întâi. Acte generale	161
✓ § 1. Adeverința	161
✓ § 2. Certificatul	163
§ 3. Autobiografia	164
✓ § 4. Cererea	168
§ 5. Cererea de chemare în judecată	171
1 § 6. Cererea-memoriu	175
§ 7. Memoriul	176
§ 8. Declarația	179
2 § 9. Nota informativă	183
✓ § 10. Nota explicativă	184
— § 11. Planul de activitate	186
§ 12. Procesul-verbal	189
§ 13. Raportul	194
✓ § 14. Darea de seamă	197
✓ § 15. Recomandarea.....	201
✓ § 16. Referința.....	203
§ 17. Contractul.....	206
§ 18. Delegația și procura	213
§ 19. Testamentul	217
Capitolul doi. Lucrări de corespondență oficială	219
§ 1. Cererea de ofertă	220
§ 2. Oferta	221
§ 3. Comanda	224
§ 4. Reclamația	225
§ 5. Răspunsul la reclamație	228
Capitolul trei. Lucrări de corespondență neoficială și alte mesaje	230
✓ § 1. Scrisoarea neoficială	230
§ 2. Bilețelul.....	238
§ 3. Invitația	239
2 § 4. Felicitarea.....	240
Partea a IV-a. CAZURI DIFICILE DE VOCABULAR	243
<i>Cîteva accente finale</i>	287
Încheiere	290
Postfață	291
<i>Bibliografie selectivă</i>	293

Alexei PALII

Doctor în filologie, s-a născut în 1946, în satul Briceni din actualul raion Dondușeni. După absolvirea școlii medii, în anii 1964-1969, își face studiile la Facultatea de Litere a Universității de Stat din Chișinău. Își ia doctoratul în 1980 la Institutul de Lingvistică al Academiei de Științe a Republicii Moldova. Pe parcursul anilor a avut mai multe funcții: inspector școlar, cercetător științific, conferențiar universitar, șef de catedră. Actualmente este șef de redacție la Editura Arc. A publicat mai multe cărți, studii și articole.

Prezenta lucrare este una de pionierat, autorul propunându-și să acorde un ajutor substanțial celor care doresc să-și ridice nivelul de cultură a comunicării orale și scrise. Virtualui destinatar nu este unul concret, lucrarea adresându-se în egală măsură liceenilor, studenților, funcționarilor de stat, politicienilor, oamenilor de afaceri, redactorilor și altor specialiști din diverse domenii.

Vaentin Mîndîcanu,
lingvist